VADERLANDSCHE
HISTORIE.
ZESTIENDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

H O L L A N D,

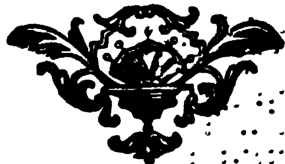
VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenkstukken samengesteld.

Met Konstplaaten opgehelderd.

ZESTIENDE DEEL,

Beginnende in 't jaar 1689, en eindigende met de Ryswyksche Vrede, in 't jaar 1697.

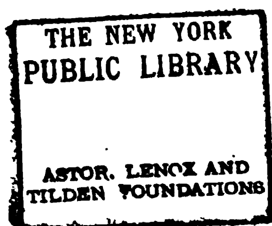

Te AMSTERDAM,

By *ISAAK TIRION.*

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.

M D C C L V I I.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EENENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *De Staaten verklaaren Frankryk den oorlog. Verbieden allen handel met dit Ryk.* II. *Wederzydsche Oorlogsverklaaringen van Frankryk en Spanje. De Staaten werpen bezetting in Luik. Gevegt by Walcourt. Fransche Linien by Gend veroverd.* III. *Krygsbedryven in Duitschland. De Bondgenooten bemagtigen Rynberk, Ments, Bon en andere Plaatsen. Staat des Turkschen Oorlogs. Krygsbedryven in Katalonie.* IV. *Groot Verbond tusschen den Keizer en de Staaten. Aanmerkelyk afgezonderd punt.* V. *Vreugde hier te Lande over de krooninge van Koning Willem. Handeling met hem, wegens 't uitrusten eener Vloote. Kosten van de toerusting des voorleeden jaars. Koning Willem verklaart Frankryk den oorlog. Lodewyk de XIV. doet het hem, insgelyks.* VI. *Buitengewoon Gezantschap naar Engeland. Deszelfs handeling aldaar. Inbreuk der Engelschen op de jongste Overeenkomst. Verdrag om den handel op Frankryk te beletten. Verdrag op het herneemen van Schepen. Aanvallend en*

verweerend Verbond. Vrugtelooze poogingen om eenig voordeel voor den Koophandel te bedingen in Engeland. Groot-Britanje treedt in 't Groot Verbond. VII. *Krygsbedryven in Ierland. Aanslag der Franschen op Suriname mislukt. Zy bemagtigen S. Eustatius. Prins Henrik Kasimir wordt Veldmaarschalk. Antoni Heinsius Raadpensionaris.* VIII. *Verschil over de verkiezing van Schepenen te Amsterdam, in 't afzyn des Stadhouders. De Stad begeert, dat zy door 't Hof geschiede. Verscheiden' Leden kanten zig hiertegen.* IX. *Twist of een Raadsheer van 't Hof te gelyk in den Oud-Raad van Dordrecht zyn kan.* X. *Verschil van de Stad Amsterdam met den Graave van Portland, over 's Graaven regt om onder de Edelen van Holland zitting te neemen. Misnoegen van Koning Willem op Amsterdam.* XI. *Vertoog der Edelen tegen Amsterdam. De Stad verdedigt zig. Koning Willem vordert, dat hem de Nominatie van Schepenen van Amsterdam toegezonden worde. Amsterdam weigert het.* XII. *Het Hof geeft de Nominatie, ongeopend, te rug. De Stad verdedigt haare Privilegien, byzonderlyk dat van 't jaar* 1581. *Haare redenen vinden geen' ingang.* XIII. *Zy komt een weinig by. Bedreiging der Edelen. Voorslag der Stad, tot bemiddeling. Voorslag der Edelen. Nieuwe voorslag der Stad. Haare uiterste aanbieding afgeweezen. De dienende Schepens worden ontslaagen verklaard. Amsterdam protesteert.* XIV. *De Vroedschap besluit toe te geeven. De Nominatie wordt den Staaten overgeleverd, dieze naar Engeland*

zen-

zenden. Koning Willem doet 'er de Verkiezing uit. XV. *Onlusten in Overyssel, tusschen de Ridderschap en de Steden.* XVI. *Verschil tusschen de Staaten en den Stadhouder van Stad en Lande, over 't begeeven van een Kompagnie paarden.* XVII. *Haagsche byeenkomst. Spanje neemt het Groot Verbond aan.* XVIII. *Veldtogt in de Spaansche Nederlanden. Gevegt by Namen. Slag by Fleury. Verraad te Sluis ontdekt.* XIX. *Zeeslag voor Bevesier. Van Brakel en Dik sneuvelen.* XX. *Krygsbedryven in Ierland. Slag aan de Boyne.* XXI. *Staat van den oorlog in Duitschland en tegen den Turk.* XXII. *Krygsbedryven in Katalonie. De Hertog van Savoje verlaat de zyde van Frankryk. Treedt in 't Groot Verbond.* XXIII. *Geweldige oproer te Rotterdam.* XXIV. *Opschudding te Haarlem.* XXV. *Beverningk sterft. Schets van zyn' aart en bedryf.*

1689.

I. De Staaten verklaaren den oorlog aan Frankryk.

FRankryk hadt zo dra den Staaten, op 't einde des voorleeden jaars, den oorlog niet verklaard (*a*), en de vyandlykheden, in de Meierye van 's Hertogenbosch en in de Baronye van Breda, met het branden van verscheiden' Dorpen, tegen hen begonnen, of zy zogten zig, zo veel de gelegenheid toeliet, in staat te stellen, om 't geweld, welk hun dreigde, af te keeren (*b*). 't Liep nogtans aan tot in de Lente deezes jaars, eer zy ge-

(*a*) XV. *Deel*, *bl.* 486.
(*b*) Resol. Holl. 23 *Dec.* 1688. *bl.* 674.

1689. gereed waren met eene Oorlogsverklaaring tegen Frankryk, die, den negenden van Lentemaand, gedagtekend was. Zy behelsde, „ dat de Koning van Frankryk, in den jaare „ 1672, hadt konnen goedvinden, hun, terwyl zy in Vrede en Verbond met hem stonden, en buiten staat waren, om zulk eenen „ magtigen Vorst te wederstaan, onverwagts, „ te overvallen, met eenen fellen oorlog, „ die den Staat op 't punt van zynen ondergang gebragt hadt. Dat de Staaten, in deezen wanhoopigen toestand, in aanmerking „ neemende, dat de Koning verklaard hadt, „ alleenlyk de vermeerdering van zynen roem „ te zoeken, door de wapenen, en, steunende op de regtvaardigheid hunner zaake en „ op den bystand des Hemels, den moed niet „ hadden opgegeven, maar, onder 't wys beleid van zyne Hoogheid, den Heere Prinse van Oranje, alles hadden opgezet, om „ den waaren Hervormden Godsdienst, de „ Vryheid en het lieve Vaderland, tegen „ zulk een onregtvaardig geweld, te beschermen: tot dat, na 't vergieten van veel „ onnozel bloeds, en na dat 's Lands ingezetenen veele ongehoorde wreedheden van „ de Franschen geleeden hadden, de Vrede „ des jaars 1678 gevolgd was, op deezen verderfelyken oorlog. Dat de Staaten de Verdragen van Vrede, Koophandel en Zeevaart, toen te Nieuwmegen geslooten, heiliglyk onderhouden hadden; doende, terstond, vernietigen de Plakaaten, waarby „ de Fransche waaren, handwerken en ge-

„ waſſen hooger belaſt geweeſt waren, en 1689.
„ verdraagende, ſtilzwygens, verſcheiden'
„ verongelykingen, hun, na 't ſluiten der
„ Vrede, aangedaan door Frankryk. Dat
„ de Koning van Frankryk ook wel hadt af-
„ geſchaft de buitengewoone belaſtingen, ge-
„ legd op den Koophandel en Scheepvaart
„ van den Staat; doch dat zyne bevelen, op
„ veele Plaatſen, ſlegts voor een gedeelte,
„ ter uitvoeringe waren gebragt. Dat hy, ſe-
„ dert, ook den Koophandel van den Staat,
„ op veele Plaatſen, in en buiten Europa, be-
„ kommerd hadt, door zyne Oorlogsſchepen;
„ zelfs de ſchepen van den Staat dwingende,
„ zig te laaten onderzoeken, en dezelven,
„ in volle Vrede, aantaſtende en bevegten-
„ de. Dat hy de handwerken en Viſſchery
„ deezer Landen, door nieuwigheden, hadt
„ belemmerd, onder ydele voorwendſels en
„ tegen de Verdragen; de vertoogen, die,
„ daartegen, van der Staaten zyde, dikwils,
„ gedaan waren, met verontwaardiging, van
„ de hand wyzende, en den Staatſchen ge-
„ zanten de eer weigerende, welke hun, al-
„ toos, plagt beweezen te worden. Dat hy,
„ eene ſchrikkelyke Vervolging begonnen heb-
„ bende tegen zyne Gereformeerde onder-
„ daanen, de ingezetenen van deezen Staat,
„ die zig, alleen tot het dryven van hunnen
„ handel, in Frankryk, hadden nedergezet,
„ mede onder deeze Vervolging begreepen,
„ en met banden en andere ſtrengheden be-
„ let hadt, dat Ryk te verlaaten, ſcheidende
„ de vrouwen van de mannen, de kinders van

1689. „ de ouders; en de Consuls van den Staat
„ zelven wreedelyk mishandelende. Dat hy,
„ kort na de Vrede, de wapenen voerende
„ omtrent de grenzen, de Staaten genoodzaakt hadt, om zig, te water en te lande,
„ met zwaare kosten, gewapend te houden,
„ terwyl hy hen, met zoete woorden, en
„ zelfs met aanbieding van Verbonden, gezogt hadt in slaap te wiegen: of als zy, tot
„ bewaaring der Nieuwmeegsche Vrede, naar
„ andere Verbonden stonden, hun dreigende met eenen oorlog. Dat hy, in volle Vrede, beslag hadt doen leggen op de schepen,
„ goederen en Persoonen der ingezetenen
„ van deezen Staat: ook de schepen der zelven doende aantasten en veroveren; tegen
„ den inhoud der Verdragen, waarby den
„ wederzydschen onderzaaten zes en negen
„ maanden tyds vergund werdt, om zig, in
„ geval van Vredebreuk, te bergen met hunne schepen en goederen. Dat hy zelfs de
„ Schippers en bootsgezellen hadt doen persen, om hun geloof te verzaaken, hen, ten
„ deezen einde, in hegtenis houdende. Dat
„ hy, eindelyk, verscheiden' Dorpen, onder
„ 't gebied van den Staat, hadt doen plonderen en plat branden, eer nog de Oorlogsverklaaring afgekondigd ware. Dat hy
„ geene andere reden tot deeze Oorlogsverklaaring hadt voorgewend, dan eenige buitengewoone toerustingen der Staaten, van
„ welken zy niemant rekenschap schuldig waren, en die zy hadden noodig geoordeeld,
„ ter hunner eigene bescherminge, en om

„ niet

„ niet wederom, door Frankryk, welks toe- 1689.
„ leg hun niet onbekend geweest was, over-
„ vallen te worden, terwyl zy zig weerloos
„ bevonden: alles, onaangezien zy den Ko-
„ ning verzekerd hadden, dat zy zig, met
„ de verkiezing van eenen Keurvorst van
„ Keulen, niet zouden bemoeijen; gelyk ook
„ niet blyken zou, dat geschied ware; schoon
„ zy zig ongehouden rekenden, om van hun
„ gedrag, in dit opzigt, reden te geeven aan
„ Frankryk. Dat zy van Frankryks kwaade
„ voorneemens tegen deezen Staat allen goe-
„ den Ingezetenen hadden willen onderreg-
„ ten, om elk te doen bezeffen, wat men
„ van deeze Kroone te wagten zou hebben,
„ zo haare voorneemens eens konden uitge-
„ voerd worden; daar de Vorst zyne eigene
„ Gereformeerde Onderdaanen wreedelyk
„ vervolgde, en zyne Geloofsgenooten zel-
„ ven, in de Steden en Landen, die zig ter
„ goeder trouwe aan hem onderworpen had-
„ den, handelde, strydig met de beloften, by
„ de Verdragen gedaan. Dat elk, hierdoor,
„ moest bewoogen worden, om, nevens hen,
„ de hand te slaan aan 't verdedigen van den
„ Godsdienst en van de Vryheid: in welke
„ verwagting, zy de wapenen ook zouden
„ opvatten, en den Koning van Frankryk
„ den oorlog verklaaren; gelyk zy deeden,
„ by deezen." Wyders, verboodenze hun- Zy verbieden allen handel met Frankryk.
nen ingezetenen, eenige krygs- of mondbe-
hoeften, uit deeze of uit andere Landen te
voeren naar Frankryk. Ook zou zulks, door
geene vreemden, uit deeze Landen, mogen

1689. geſchieden. Waaren van *Contrabande*, waardoor zy allerlei vuurwerken, wapenen en oorlogsgereedſchappen verklaarden te verſtaan, zouden ook voor goeden prys gehouden worden, zo zy, door onzydigen of vrienden, gevoerd werden naar Frankryk. De bevelhebbers van 's Lands Oorlogsſchepen kreegen laſt, om alle ſchepen, naar Frankryk willende, en op welken eenig vermoeden vallen mogt, aan te houden, en te onderzoeken; mids zig, in alles, naar de Verbonden en Verdragen, gedraagende. Ook werdt verbooden, hier te Lande, eenige verzekering te doen op goederen, den Onderdaanen van Frankryk toebehoorende; of op ſchepen en goederen, die derwaards gevoerd werden. De Kollegien ter Admiraliteit zouden vonniſſen, over de overtreedingen van dit Plakaat (*c*).

II. Frankryk verklaart den oorlog aan Spanje.

Lodewyk de XIV., niet vergenoegd met zig den Keizer en de Staaten te vyand gemaakt te hebben, verklaarde, in Grasmaand, ook Spanje den oorlog, voor reden hiervan geevende, dat de Landvoogd der Spaanſche Nederlanden deel gehad hadt, in de onderneeming des Prinſen van Oranje op Engeland; en dat de Spaanſchen, nog dagelyks, hun werk maakten, om dien Prins te beweegen, dat hy Engeland in oorlog hielp tegen Frankryk (*d*). Doch in Zomermaand des voorleeden jaars, was 'er, omtrent Alikante, reeds eene ontmoe-

(*c*) Reſol. Holl. 5 *Maart* 1689. *bl.* 148. *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 213 *en* Holl. Merc. *van* 1680. *bl.* 114

(*d*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 161.

moeting voorgevallen tusſchen de Franſche en Spaanſche Oorlogsſchepen: waaruit opgemaakt werdt, dat Frankryk verſchil zogt met Spanje (e). In de Oorlogsverklaaring van Karel den II, Koning van Spanje, die hierop, in Bloeimaand, volgde, werdt den Koning van Frankryk het ſtaan naar de algemeene Heerſchappye, met ronde woorden, te laſt gelegd (f). Kort te vooren, was 'er reeds eene Oorlogsverklaaring tegen Frankryk uitgekomen, op den naam van den Landvoogd der Spaanſche Nederlanden (g): welke waardigheid thans bekleed werdt, door *Don Francisco Antonio de Agurto, Markgraaf van Gaſtanaga*, Opvolger van den Markgraave van Grana, die, op den twintigſten van Zomermaand des jaars 1685, overleeden was (h). 1689. Spanje aan Frankryk.

De Staaten waren, reeds in den aanvang deezes jaars 1689, door den Spaanſchen Landvoogd, aangezogt geweeſt, om onderſtand. Doch 't liep tot in Zomermaand aan, eer 't Leger der Staaten gereed was, om iet te onderneemen, in de Spaanſche Nederlanden. Midlerwyl, hadt de *Graaf van Flodroff*, Bevelhebber van Maaſtricht, Staatſche bezetting weeten te brengen in Luik. De Franſchen, in Slagtmaand des voorleeden jaars, reeds bezetting in Huy geworpen hebbende (i), hadden den Prins en Biſſchop van Luik, in De Staaten werpen bezetting in Luik.

(e) Holl. Merc. *van* 1688. *bl.* 119-121.
(f) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 163.
(g) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689 *bl.* 178.
(h) Holl. Merc. *van* 1685. *bl.* 242.
(i) Negociat. *du* Comte D'AVAUX *Tom.* VI. *p.* 318.

1689. in Sprokkelmaand daarna, genoodzaakt, om 't Kasteel van Luik te laaten springen, en onzydigheid te belooven. Wat laater, hadden zy eenige Krygsbehoeften en anderen voorraad gekogt, te Luik, die zy, van daar, naar Bon dagten te voeren. Doch Flodroff hadt eenige manschap uitgezonden, om deezen voorraad te onderscheppen. De Franschen, de onzen gewaar geworden zynde, toen zy pas buiten Luik gekomen waren, weeken wederom naar binnen. Flodroff schreef, hierop, een' brief aan de Burgemeesters der Stad, waarby hy den Franschen voorraad in beslag nam, en voor goeden prys verklaarde. De Burgemeesters beweerden, dat zy deezen voorraad niet overleveren konden, zonder de onzydigheid te breeken, welke zy zogten te bewaaren. Ook verklaardenze, dat de waaren, buiten hunne kennis, gekogt, en in de Stad terug gebragt waren. Doch Flodroff hieldt zig niet te vrede, met dit antwoord. Hy vorderde, dat men hem aanweeze, waar de Fransche voorraad geborgen ware, en dat men de Dragonders, die den zelven binnen Luik gebragt hadden, in hegtenis name, of hem de poorten opende, op dat hy zig beide van de Dragonders en van den voorraad zou mogen meester maaken. Hy liet het niet by deezen eisch; maar vertoonde zig, op den tweeden Grasmaand, met een groot deel der bezettinge van Maastricht, in de voorstad van Luik; daar hy dreigde te zullen blyven leggen, tot dat men hem voldoening gegeven zou hebben. De Regeering van Luik verliet toen de on-

onzydigheid. De Fransche voorraad werdt, onder de Keizerschen, Staatschen en Luikenaars, verdeeld. De Bisschop en 't Kapittel koozen de zyde der Bondgenooten openlyk. In de Stad, werdt Staatsche bezetting ontvangen. Men herbouwde 't Kasteel, en beschermde, met behulp der Bondgenooten, de zwakke Steden en het platte Land des Bisdoms, tegen de strooperyen en brandschattingen der Franschen (*k*). 1689.

Het Leger der Staaten, onder den Veldmaarschalk George Fredrik, Prins van Waldek, wien, naar gewoonte, twee Afgevaardigden te velde waren toegevoegd, trok, eindelyk, in Zomermaand, omtrent Judoigne of Geldenaken in Brabant, byeen. Het was versterkt met een gedeelte der manschap, die in Engeland geweest was, en met omtrent vyfduizend Engelschen, onder Joan Churchill, nu verheeven tot Graave van Marlborough, behalve, dat de Spaanschen een goed getal Ruiters, by 't vereenigd Leger, gevoegd hadden. De Franschen hadden, hieromtrent, ook een Leger byeengebragt, onder den Maarschalk d' Humieres, die zig, aan de Haine, hadt nedergeslaagen. Doch de veldtogt verliep, zonder dat 'er iet van merkelyk belang voorviel. Alleenlyk, overviel de voorhoede des Franschen Legers, op den vyfentwintigsten van Oogstmaand, omtrent agthonderd Staatsche knegten, die 't Dorp Forgé bezet hadden, om de voederhaalers te dekken. De kneg-

Het Leger der Staaten, onder den Prinse van Waldek, komt te velde.

Gevegt by Walcourt.

(*k*) Holl. Merc. van 1689. bl. 169-175.

1689. knegten weeken, al vegtende, tot by Walcourt, in 't Graaffschap Namen, hebbende, midlerwyl, de gantsche magt des vyandlyken Legers op den hals gekreegen. Doch 't Leger de Bondgenooten, eenige dagen te vooren, over de Sambre, getrokken zynde, dreef den vyand te rug, naar zyne Legerplaats. De Franschen rekenden zelven, in deeze ontmoeting, vierhonderd dooden en driehonderd gekwetsten gekreegen te hebben. Van de zyde der Bondgenooten, was de schade klein geweest. De bergagtige Landstreek gedoogde niet, dat men den vyand vervolgde: doch men behieldt het slagveld, tot 's anderendaags. Eenige Fransche krygskundigen hebben 't beleid van d'Humieres, in deeze gelegenheid, zo zeer afgekeurd, dat zy geoordeeld hebben „ dat men nimmer van 't gevegt by Walcourt behoorde te spreeken, dan om te voorkomen, dat men 't ooit navolgde (*l*)." Op den zesden van Herfstmaand, deedt d'Humieres, uit dertig stukken, sterk schieten op het Leger der Bondgenooten. Maar deezen weerden zig zo wakkerlyk, dat zy den vyand, met merkelyk verlies, deeden wyken van de hoogte, waarop hy 't geschut geplant hadt. De Markgraaf van Gastanaga overmeesterde, kort hierna, de Linien, die de Franschen, onder den Heere *Calvo*, by Gend, hadden opgeworpen. Hy deedtze, terstond, slegten; doch zy werden, na zyn vertrek, in Wynmaand, hersteld, door den vyand, die de Lan-

Fransche Linien by Gend veroverd.

(*l*) FEUQUIERES Memoir. Histor. & Milit. *Tom.* II. *p.* 63.

Landen, onder 't Fransch gebied, in Vlaanderen, gelegen, hierdoor, beveiligde tegen de strooperyen der Bondgenooten (m). Hierna, betrokken de wederzydsche Legers de Winterkwartieren. 1689.

III. Krygsbedryven in Duitschland.

Doch de veldtogt in Duitschland was vroeger begonnen en gelukkiger uitgevallen. De Keurvorst van Brandenburg, gesterkt met Munstersche troepen, en met de Staatsche manschap onder den Generaal Aylua, hadt aangenomen, de Plaatsen langs den Ryn van Fransch Krygsvolk te zuiveren. Den Keizer en 't Ryk den Koning van Frankryk, reeds in Grasmaand, den oorlog verklaard hebbende; waren 'er nog drie Legers op de been gebragt, het Keizerlyke, onder den Hertoge van Lotharingen, en die der Keurvorsten van Beieren en Saxen. Ook zogten de Ryksvorsten de Zwitsersche Kantons tot bystand te beweegen: hoewel zy hier kwalyk slaagden, hebbende Frankryk middel gevonden, om de Kantons te doen besluiten tot onzydigheid (n). Doch eer dit gebeurde, hadden de Brandenburgsche en Staatsche troepen, onder den Veldmaarschalk *Schoning*, niet verre van Meurs, een Fransch geleide, dat naar Rynberk wilde, geheellyk, geslaagen, op den elfden van Lentemaand. Lin, Nuis en andere Plaatsen in deezen oord werden, daarna, ligtelyk, bemagtigd, door de Bondgenooten. Rynberk gaf

Rynberk,

zig

(m) TINDAL Contin. *of* RAPIN *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 399. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 175-178, 180. DANIEL Journal, *p.* CLIJ.

(n) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 180-205.

1689. zig aan hun over, op den veertienden van Bloeimaand, en werdt met Staatsche en Brandenburgsche bezetting voorzien. Keizerswaard werdt, op den vyfentwintigsten van Zomermaand, ook ingenomen, by verdrag. In 't begin van Hooimaand, toog de Keurvorst van Brandenburg voor Bon: doch deeze Stad, welke eene sterke Fransche bezetting in hadt, hieldt het langer uit. Zy werdt, in 't eerst, hevig beschooten; doch op 't einde van Oogstmaand, begon 't beleg wat te verflaauwen, doordien de Keurvorst een deel manschap gezonden hadt naar Ments, welk, sedert het midden van Hooimaand, belegerd geweest was, door de Keizersche, Beiersche en Saxische troepen, en, na eenen hevigen storm, die een groot getal der belegeraaren het leeven kostte, overging, op den negenden van Herfstmaand. De Hertog van Lotharingen trok toen ook voor Bon. 't Beleg deezer Vestinge werdt, sedert zyne aankomst, zo sterk voortgezet, dat zy, in 't laatst van Herfstmaand, hevig bestormd zynde, zig, eindelyk, op den twaalfden van Wynmaand, by verdrag, overgaf. De Franschen onder den Maarschalk van Bouflers hadden, in Oogstmaand, de Vesting Kocheim op de Moezel veroverd. Na 't overgaan van Bon, werdt de veldtogt aan den Rynkant beslooten (*o*). 't Leger des Keizers zou meer hebben konnen verrigten in deezen oord, was het sterker van manschap ge-

Ments, Bon en andere Plaatsen gewonnen, door de Bondgenooten.

(*o*) Holl. Merc. van 1689. *bl.* 207-239. DANIEL Journ. p. CLIIJ, CLIV.

geweest. Doch Leopold hadt zyne meeste magt noodig, in den kryg tegen de Turken; die, sedert het jaar 1684, met redelyken voorspoed, gevoerd was. De Keizerschen hadden, in de volgende veldtogten, de meeste Plaatsen van Hongarye veroverd: de Aartshertog Jozefus was, in 't jaar 1687, tot Koning van Hongarye gekroond, en, in 't volgende jaar, bemagtigden de Keizerschen Peter-Waradyn, Belgrado en andere Steden (p). De Prins Lodewyk van Baden, die, in deezen jaare, het Keizerlyke Leger in Servie en Moravie geboodt, sloeg de Turken, by Jagodin en by Nissa, en maakte zig wederom van verscheiden' Steden meester (q). Midlerwyl hadden de Staaten, in Zomermaand, berigt ontvangen, dat het Fransche Hof onophoudelyk woelde, om de Porte tot een beschadigend en verdedigend Verbond over te haalen (r). 1689. Staat des Turkschen oorlogs.

Lodewyk de XIV. hadt, na 't verklaaren van den oorlog aan Spanje, den Hertog van Noailles, met een Leger, gezonden naar Katalonie; daar Koning Karel de II. geen volk hadt konnen te velde brengen. Noailles sloeg, in Bloeimaand, 't beleg voor Kampredon, welk, eerlang, aan hem overging. Doch de Hertog van Villa Hermosa kwam, in Oogstmaand, voor de Plaats, die, nevens het Kasteel Roqua, wat laater, geslegt en verlaaten werdt, door de Franschen. Anders viel 'er, dit Krygsbedryven in Katalonie.

(p) Heiss Hist. de l'Emp. *Tom.* III. *p.* 246, 247.
(q) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 239-252.
(r) Secr. Resol. Gener. *Luna* 6 *Juny* 1689. *MS.*

1689. dit jaar, niet voor, in deezen oord (s). De Piemonteesche Dalluiden ondernamen, in Oogstmaand, eenen togt, uit Zwitserland, naar de Valeien, uit welken zy verdreeven waren. Doch de Hertog van Savoje, met Fransche magt gesterkt, tastteze aan by 't Meir van Geneve, en dreefze naar Zwitserland te rug (t). Ook was reeds, door sommigen, voorzien, dat deeze togt kwalyk slaagen zou, gelyk my, uit zekere geschreeven Aantekeningen van deezen tyd, gebleeken is.

IV. Verbond tusschen den Keizer en de Staaten, naderhand, het *groot Verbond* genaamd.

Onder dit woelen der wapenen aan alle zyden, arbeidden de Staaten der Vereenigde Gewesten aan een vast en naauw Verbond, met zulke Mogendheden, die, even als zy, belang hadden, om zig te kanten tegen de oogmerken des Konings van Frankryk. Zy hadden, sedert eenigen tyd (u), den Heer Jakob Hop, Pensionaris van Amsterdam, gezonden naar 't Weener-Hof, om over zulk een Verbond te handelen met den Keizer (v). Het werdt, te Weenen, gesloten, op den twaalfden van Bloeimaand. De Keizer en de Staaten beloofden, by het zelve „ den Koning

Inhoud van het zelve.

„ van Frankryk, met vereenigden raad en „ kragten, te zullen beoorloogen, ter zee en „ te lande; geene vrede te zullen maaken, „ dan met gemeene bewilliging; noch, voor „ dat alles hersteld ware in den staat, waarin „ het,

(s) DANIEL Journal, p. CLIV. Holl. Merc. van 1689. bl. 164 - 166.
(t) Holl. Merc. van 1689. bl. 166 - 169.
(u) Secr. Resol. Gener 15 April 1689. MS.
(v) Secr. Resol. Holl. 27 May 1689. V. Deel, bl. 243.

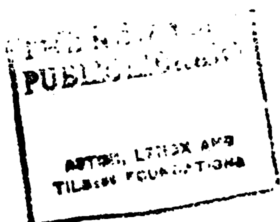

Mr. JACOB HOP,

Raad en Thesaurier-Generaal
der Vereenigde Neederlanden enz.

H. Potheven del. naar 't Origineel by den Hr. Mr. C. Hop, Burgermeester en Raad van Amsterdam. — J. Nieubraken fec.

Is. Tirion excud.

„ het, door de Westfaalsche en Pyreneesche 1689.
„ Vreden, gebragt was geweest. Na 't sluiten
„ der Vrede, zou 'er, tusschen den Keizer
„ en de Staaten, een altoosduurend Verbond
„ van onderlinge bescherming, tegen de Kroo-
„ ne van Frankryk en derzelver aanhangers,
„ stand grypen. De geschillen over de gren-
„ zen, die, in vervolg van tyd, tusschen de
„ Bondgenooten, ontstaan mogten, zouden,
„ by minnelyke overeenkomst, tusschen we-
„ derzydsche Gevolmagtigden, worden by-
„ gelegd. De Keizer zou de Kroon van Span-
„ je; de Staaten die van Groot-Britanje no-
„ digen, om in dit Verbond te treeden. En
„ zou men 'er den Hertog van Lotharingen,
„ dien men, in 't bezit zyner Staaten, zou
„ zoeken te herstellen, insgelyks, in ontvan-
„ gen." Voorts, was 'er een afzonderlyk
punt by dit Verbond gevoegd, welk, nader-
hand, gewigtige gevolgen gehad heeft, en hier-
om verdient, dat wy 't, van woord tot woord,
uit het Latyn overgezet, hier, invoegen: „ Na Aanmerkelyk afgezonderd punt.
„ dat, (dus luidde het) uit den naam van
„ Frankryk, in verscheiden' Hoven en Plaat-
„ sen, openlyk verspreid is, dat, onaange-
„ zien den plegtigen afstand, men gezind is,
„ in geval de Katholyke Koning zonder wet-
„ tige nakomelingen overlyden mogt, de op-
„ volging in de Spaansche Heerschappy, door
„ geweld en wapenen, voor den Daufyn, te
„ verzekeren; te gelyk, niet donkerlyk doe-
„ lende op de verheffing van den gemelden
„ Daufyn, tot Roomsch-Koning; zo hebben
„ de Heeren algemeene Staaten der Veree-

1689. „ nigde Nederlanden, in aanmerking neemen-
„ de, hoe veel afbreuk aan de gemeene zaa-
„ ke, en hoe veel nadeel aan de onderlinge
„ rust en welstand, door 't een en 't ander
„ van deeze twee oogmerken, zou worden
„ toegebragt, by dit afzonderlyk punt, welk
„ van gelyke kragt zyn zal, als of 't in 't Ver-
„ bond zelf ware ingevoegd, wel willen be-
„ looven: *Vooreerst*, dat zy, zo de tegen-
„ woordige Koning van Spanje ('t welk God
„ genadiglyk verhoeden wil) zonder wet-
„ tige nakomelingen, mogt overlyden, zyne
„ Keizerlyke Majesteit of deszelfs erfgenaa-
„ men, tot het verkrygen en bezitten der op-
„ volginge in de Spaansche Heerschappy, en
„ in de Koningkryken, Gewesten, Landen en
„ Regten, daartoe behoorende, op welken
„ hy een gegrond regt heeft, zullen helpen
„ en sterken; hem, in deeze bezitting, tegen
„ de Franschen en derzelver aanhangers, die
„ zig, regelregt of door omwegen, zouden
„ mogen kanten tegen deeze opvolging, uit
„ al hun vermogen, bevestigende, en zulken,
„ met geweld, keerende, die zig, hiertegen,
„ met geweld, zouden willen verzetten. *Ten*
„ *anderen*, zullen zy de Keurvorsten des Ryks,
„ hunne Bondgenooten, zoeken te beweegen
„ om den doorlugtigsten Koning van Honga-
„ rye, Jozefus, oudsten Zoon der Keizerly-
„ ke Majesteit, ten spoedigste, tot Roomsch-
„ Koning te verkiezen; en zo men, van de
„ zyde van Frankryk, toeleggen mogt, om
„ deeze verkiezing, door bedreigingen of
„ door de wapenen, te verhinderen, zullen

„ zy,

„ zy, om dit te weeren, der Keizerlyke Majesteit, insgelyks, allen bystand toebrengen. 1689.
„ De Kroon van Engeland zal ook verzogt „ worden, om in dit afgezonderd punt te „ treeden. Gedaan te Weenen, den twaalfden van Bloeimaand 1689 (*w*)." 't Verbond, waarvan wy spreeken, kreeg, daarna, toen 'er ook andere Mogendheden in traden, den naam van het *Groot Verbond*. Doch daar verliep nog eenige tyd, eer dit gebeurde. De Kroon van Engeland werdt 'er eerst toe overgehaald. Vooraf, was 'er egter meer dan een Verdrag geslooten, tusschen deeze Kroon en de Vereenigde Staaten. Doch om de gelegenheid hiertoe wel te verstaan, moet men zig den staat der zaaken in dit Ryk, terstond na de verheffing van Koning Willem en Koningin Maria, kortelyk, te binnen brengen.

V. Koning Willem geeft den Staaten kennis van zyne komst tot de Kroon van Groot-Britanje.

De Prins van Oranje hadt den Staaten der Vereenigde Gewesten, op den zelfden tweeentwintigsten van Sprokkelmaand, op welken hy tot Koning verklaard was, kennis gegeven van zyne verheffing; doch hun, te gelyk, verzekerd „ dat deeze nieuwe waardig„ heid geenszins verminderen zou de zorg „ en genegenheid tot de welvaart van hun„ nen Staat, welken hy altoos gevoeld hadt." Hy voegde 'er by „ dat hy zig zelfs bekwaam „ vondt, om de ampten, die hy in hunnen „ Staat bekleedde, tot meerder dienst en „ voordeel van de Landen te zullen konnen „ waar-

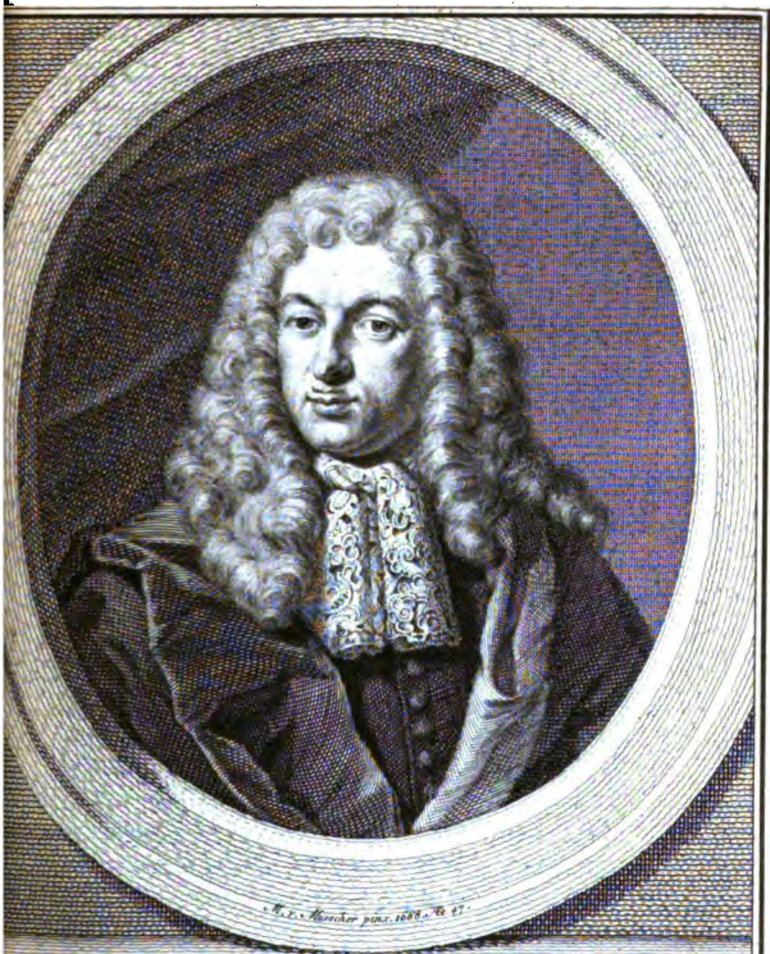
(*w*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 229.

1689. „ waarneemen. Ook zou hy zyn best doen,
„ om het goed verstand, tusschen zyne Ko-
„ ningkryken en de Vereenigde Nederlan-
„ den, te doen aangroeijen en bestendig wor-
„ den, en eene onverbreekelyke vriendschap
„ en verbindtenis met dezelven onderhou-
„ den, tot verzekering der wederzydsche ru-
„ te, en tot beveiliging en handhaaving van
„ den waaren Protestantschen Godsdienst
„ (x)." Uit dit schryven, was klaarlyk te bespeuren, dat Koning Willem niet gezind was de ampten, welken hy in deeze Gewesten bekleedde, af te leggen, gelyk men wil, dat eenigen hier te Lande zig verbeeld hadden. Ondertusschen, toonde men, over de verheffing van den Erfstadhouder van vyf Gewesten, groote tekenen van vreugde. De algemeene Staaten schreeven, deswege, eenen plegtigen dankdag uit, tegen den dertigsten van Lentemaand. De dag der Krooninge werdt hier ook gevierd. Te Haarlem, te Amsterdam, in den Haage en elders, gaf men, met het lossen van 't geschut, met het ontsteeken van vreugdevuuren, met het opregten van praalboogen en andere blyken van blydschap, zyn genoegen, over deeze ongemeene gebeurtenis, te kennen (y). Doch de verandering in Engeland gaf den Staaten gelegenheid tot gewigtiger werk. Zy hadden, reeds in Louwmaand, de Heeren Nikolaas Witsen, Burgemees-

Vreugde, deswege, hier te Lande.

De Staaten zenden bui-

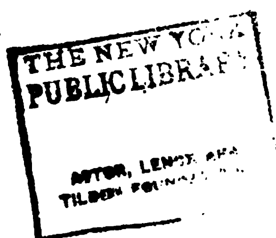
(x) Resol. Holl. 2 *Maart* 1689. *bl.* 145. *Zie ook* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 18.
(y) Resol. Holl. 7 *April* 1689. *bl.* 211. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 31-34.

Mr. NICOLAAS WITSEN,
Burgermeester en Raad van Amsterdam,
Extraordinaris Ambasfadeur in
Groot-Britanje enz.

N. Bekeren del. naar 't origineel by den Hr. Mr. N. Witsen, Secretaris van Amsterdam. — J. Houbraken fec.

Is. Tirion Excudit.

meester en Raad der Stad Amsterdam, van Odyk en van Dykveld gezonden naar Engeland (z); met de hoedanigheid alleen van buitengewoone Afgevaardigden: en naardemaal ik in staat gesteld ben, om van 't beloop en den uitslag deezer buitengewoone bezendinge, uit de *Aantekeningen* en *Papieren* van den Heere WITSEN zelven, naauwkeuriger verslag te doen, dan tot hiertoe geschied is, kan ik niet voorby, daarmede, hier, eenige bladzyden te vullen.

1689.

Buitengewoone Afgevaardigden naar Engeland.

De Prins van Oranje, eer hy nog tot Koning verheeven was, dienstig geoordeeld hebbende, dat de Staaten hem eenige buitengewoone Afgevaardigden toeschikten, om over den tegenwoordigen toestand der zaaken met hem te handelen, hadt daartoe de drie genoemde Heeren voorgeslaagen, die, terstond, door hunne Hoog-Mogendheden, aan zyne Hoogheid werden afgezonden. De Prins hadt den Heer van Dykveld, die hem reeds te vooren veel dienst gedaan hadt, noodig in Engeland. De Heer van Odyk hadt zyne Hoogheid, voor zyn vertrek, verzogt, dat hy, oversteekende naar Engeland, hem niet in Holland laaten wilde. Doch Witsen, die zig niet dan met moeite hadt laaten overhaalen tot dit gezantschap (a), begreep in 't eerst niet, waarom hy 'er zo byzonderlyk toe benoemd was; hoewel hy, in Engeland zynde, wel haast verstondt,

Hunne handeling aldaar.

(z) Missive *van den* Ambassad. VAN CITTERS *van* $\frac{8}{18}$ *Jan.* 1689. *MS.*

(a) N. WITSEN Byzonder Verbaal der Deput. en Ambass. *in* 1689. *f.* 1 *enz.* *MS.*

1689. ſtondt, dat zulks geſchied was, om aldaar eene vertooning van eensgezindheid te maaken tusſchen zyne Hoogheid en de Stad Amſterdam (*b*). De laſt der Afgevaardigden, die alleen aan zyne Hoogheid hieldt, was den agtſten van Louwmaand getekend. Zy kwamen, na 't doorſtaan van eenen zwaaren ſtorm, te Harwich, en ſpraken den Prins, op den agttienden, te Londen. 't Eerſt dat zyne Hoogheid hun vraagde was, *wat zegt men nu tot uwent? Is 't nu wel dat gy my dit werk geraaden hebt? Hadt men 't zo goed wel genomen?* Nogtans, hadt hy, toen reeds, zo veel bevinding van de veranderlykheid der Engelſchen, dat hy 'er deeze of diergelyke woorden byvoegde, *'t Is hier nu* Hoſanna! *maar 't zal, veelligt, haaſt* kruiſt hem, kruiſt hem, *zyn* (*c*). Weinige dagen laater, begeerde zyne Hoogheid, dat 'er ook Afgevaardigden der Admiraliteiten naar Engeland kwamen, om over de begrooting der Vloote te handelen. Odyk dreef dit ſterk door, tegen 't gevoelen van Witſen, die verſtondt dat de Sekretaris de Wildt alleen dit werk wel af kon (*d*); en in Sprokkelmaand kwamen de Heeren *van Katwyk*, *Turk*, de Wildt, *Godin* en *Krap*, wegens de Admiraliteiten, te Londen aan (*e*). Zy bleeven 'er tot in Grasmaand, en keerden toen, onverrigter zaake, naar huis, voornaamlyk,

Merkwaardig zeggen van zyne Hoogheid.

zo

(*b*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 11. *c.* 3. *f.* 13. *c.* 2. *f.* 21. *c.* 2. *f.* 49. *c.* 2. *MS.*
(*c*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 3. *c.* 2, 3. *MS.*
(*d*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 8. *c.* 2. *MS.*
(*e*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 123.

zo Witsen geloofde, om zig niet gehaat te maaken door het staan over een Verdrag, waarby het punt van den rang tusschen de Engelsche en Staatsche Zeeoversten, stondt bepaald te worden: over welk punt, ter wederzyde, lang en hevig, getwist was (f); gelyk wy terstond zien zullen. 1689.

De Heeren Witsen, Odyk en Dykveld vorderden den Prinse, zo dra hy tot Koning verheeven was, den onderstand af, dien 't Ryk den Staaten, volgens het Verdrag van Lentemaand des jaars 1678, verschuldigd was; waarop, eerlang, het afzenden van vyfduizend man onder den Graave van Marlborough volgde. Zy drongen, wyders, op het overzenden van geld tot voldoening der zwaare kosten, hier te Lande, gemaakt tot den Overtogt. Men leverde van deeze kosten, al zeer spoedig, eenen Staat over aan 's Konings Gemagtigden: waarvan wy niet ondienstig agten, hier een kort uittreksel in te voegen:

De Staatschen vorderen den Koning onderstand af.

en voldoening der kosten op den Overtogt gevallen.

Onkosten op de Vloote, aan den Staat, 28 February 1689, in rekening gebragt	f2,288,464: - : -
Verdere onkosten, tot 22 Maart 1689. - -	189,616: - : -
Verlies van twee schepen.	59,500: - : -
Lyftogt, Paardevoeder, zadels, stalling enz. - -	186,000: - : -
Huur van Transportschepen. - - - -	1,245,000: - : -

Huur

(f) N. Witsen Byzonder Verbaal, f. 69. c. 4. MS.

1689.

Huur van Transportſchepen op de rivier. - -	60,000: - : -
Lyftogt gekogt by 't weder-invallen der Vloote. - -	175,000: - : -
Lootsgelden en gehuurde Lootſen. - - -	44,500: - : :
Huur van dertig vaartuigen, tot ontſcheeping van 't voetvolk: waarvan 'er zes verlooren zyn. - - -	47,880: - : -
Hoofd-tractementen, enz. -	161,989: 6 : 8
Artillery- Hospitaal- en andere onkoſten. - -	85,612: 19 : 8
Franſche Vlugtelingen onder de Officieren. - - -	77,364: - : -
Binnenlandſche ſchepen, tot vervoering van 't Krygsvolk.	66,960: - : -
Inlegering van het zelve. -	89,624: 2 : -
Wagens. - - - - -	169,911: - : -
Inkoop van paarden, op zee verlooren. - - -	81,264: - : -
Uitgaaven aan 's Konings Stoet, Troepen enz. - -	250,000: - : -
Ruitery en Dragonders. -	391,430: 13 : 6
Voetvolk. - - - - -	531,205: 19 : 8
Aanritsgeld en andere onkoſten op het overneemen en vervoeren van vreemde troepen, enz. - -	1,100,000: - : -
	f 7,301,322: 1 : 8 (1).

De

(1) Uit *een Afſchrift van 't Oorſprongkelyke.* Zie ook zulk een' Staat, in TINDALS *Contin. of* RAPIN *Vol* I. [*or* XVI.] *p.* 207. waarin nogtans verſcheiden' misſlagen zyn.

De Afgevaardigden hielden ſterk aan by den Koning op 't voldoen deezer koſten, hem voorhoudende, dat men den oorlog hier niet zou konnen voortzetten, noch 's Lands Vloot in zee houden, zo deeze ſchuld te lang onvoldaan bleeve (g). De Koning betuigde wel, by alle gelegenheid „ dat hy en 't Ryk de hoogſte verpligting hadden aan den Staat, die „ goed en bloed voor hem gewaagd hadt." Hy gaf zelfs te verſtaan „ dat hy, in Engeland, liever alles wilde laaten dryven, en „ naar Holland te rug keeren, dan dat hy „ den Staat zou zien verlooren gaan (h)." Ook hadt hy, in zyne eerſte aanſpraak aan 't Parlement, reeds gedrongen op voldoening van der Staaten verſchot, en op onderſteuning der Vereenigde Geweſten tegen den Koning van Frankryk (i). Doch hierop volgde, behalve het afzenden der vyfduizend man, alleenlyk, een beſluit van het Huis der Gemeenten, om den Staaten *zeshonderd duizend ponden ſterlings* voor hun verſchot toe te leggen. 't Leedt nog meer dan vyf maanden, eer men de middelen vaſtſtelde, waaruit men deeze penningen vinden zou (k). Midlerwyl, werdt 'er een gedeelte van de ſchuld overgemaakt op rekening: en daar verliepen omtrent

1689.
die na lang draalen geſchiedt.

(g) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 37. *c.* 4. *MS.*
(h) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 34. *col.* 1. *f.* 38. *col.* 2. *MS.*
(i) *Zie* zyne Aanſpr. *in de* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 129.
(k) Miſſive *der* extraord. Gedeput. van $\frac{22\ \textit{Maart}}{1\ \textit{April}}$ 1689. *MS.* Tindal *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 207, 383.

1689. trent drie jaaren, eer alles afbetaald was (*l*).

Handeling over 't uitrusten eener vereenigde Vloote. Onder dit draalen, werdt, over de uitrusting en begrooting eener famengevoegde Vloote, gehandeld met 's Konings Gemagtigden. Men kwam haast overeen, over het getal der schepen, die men, van de eene en de andere zyde, in zee brengen zou. Doch daar rees

Verschil over den rang. groot verschil over den rang, in welken men, in den Krygsraad der vereenigde Vlooten, zou stemmen. De Engelschen beweerden dat hun Admiraal niet slegts bevel behoorde te hebben over den onzen, maar dat alle hunne Oversten voor de onzen zouden zitten en stemmen in den Krygsraad; zo dat de minste Engelsche Kapitein rang voor onzen Admiraal hebben zou. De Staatschen verstonden, daarentegen, dat onze Admiraal eerst stemmen zou, en dus, gelyk men 't in Engeland begrypt, rang hebben na den Engelschen; daarna, de Engelsche Oversten en Kapiteins; voorts, de Staatschen, in derzelver rang; en eindelyk, de Engelsche Admiraal, volgens de gewoonte daar te Lande, alwaar hy, die laatst stemt, den eersten rang heeft. Of, zo dit niet goedgevonden werdt, zouden de Staatsche Kapiteins eerst stemmen, daarna de Engelschen: voorts, de Staatsche tweede Admiraals, daarna de Engelsche tweede Admiraals, dan de Staatsche, en eindelyk de Engelsche Admiraal. Nog sloeg men voor, dat, zo de Leden van den hoogen Krygsraad, die alleen uit

(*l*) *Uit* verscheiden' Missiven *van den* Ambass. VAN CITTERS *van* 1689, 1690, 1691 en 1692. *MSS.*

uit Engelſche en Staatſche Hoofd-Officiers beſtaan zou, niet eens mogten konnen worden, de Kapiteins zouden worden ontbooden; die alleen zouden ſpreeken, zonder de Vlagofficiers te hooren. Doch deeze voorſlagen werden van de Engelſchen verworpen. Men wiſſelde, over dit punt van den rang, verſcheiden' ſchriften (*m*): men ſprak 'er over met den Koning, die de zyde zyner Engelſchen hieldt. Men zogt den Heer Bentink te beweegen, om zyne Majeſteit te doen veranderen van gedagten: doch hy weigerde zig, met het ſtuk van den rang, 't welk hy *vodderyen* noemde, te moeijen. Dykveld yverde 'er ook flaauwlyk in. Odyk ſprak 'er naauwlyks van, *om dat*, ſchryft Witſen, *'s Konings wil hem eene wet was* (*n*). Witſen alleen ſtondt zo ſterk op het ſtemmen by beurten, dat hy 'er zig 's Konings ongenoegen door op den hals haalde. Doch hy merkte zyne zugt voor de eere van den Staat aan *als een' parel aan zyne Kroon* (*o*). Hy kon, nogtans, zyne twee Medeafgevaardigden niet doen veranderen van gedagten. Op den negenentwintigſten van Grasmaand, werdt 'er eene Overeenkomſt getekend, waarby 't ſtuk van den rang, genoegzaam naar den zin der Engelſchen, bepaald werdt. Voorts, werdt 'er in beſlooten „ dat „ hunne Majeſteiten vyftig, en de Staaten „ der-

1689.

Overeenkomſt wegens

(*m*) *Uit de* Papieren *van* Burgem. WITSEN, *en zyn* Byzond. Verbaal, *f.* 54. *c.* 2. *f.* 61. *c.* 2. *f.* 64. *c.* 2. *f.* 70. *c.* 1, 2 enz. *MS.*

(*n*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 94. *c.* 3. *MS.*

(*o*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 223. *c.* 2. *MS.*

1689. „ dertig Oorlogsschepen in zee zouden brengen, benevens eenige Fregatten en Branders; dat deeze Vlooten zig, zo dra mogelyk, zouden vervoegen ter plaatse door den Koning te benoemen; dat zy in drie Esquaders zouden worden verdeeld, van welken het eerste gebruikt zou worden in de Middellandsche; het tweede in de Iersche zee en 't Kanaal, en het derde van de Hoofden tot Yarmouth in Engeland, en Walcheren in Zeeland; dat elk Esquader beide uit Engelsche en Staatsche schepen zou bestaan, en dat de Engelsche Admiraal het opperbevel over de vereenigde Vlooten hebben zou: dat de pryzen verdeeld zouden worden naar 't getal der schepen, welk ieder in de Vloot hadt, en dat, over 't stuk der pryzen, zou geoordeeld worden door het Kollegie ter Admiraliteit, waar onder het Oorlogsschip, welk den prys gemaakt hadt, 't zy in Engeland of in den Vereenigden Staat, t'huis hoorde: of zo de prys door beiderlei Oorlogsschepen gemaakt was, door het Kollegie, waarvan de schepen, die meeste geschut voerden, afhingen." 't Gene omtrent den rang vastgesteld was, kwam hierop uit: „ dat de Krygsraad bestaan zou uit de wederzydsche Vlagofficieren in gelyken getale; doch in geval van verschil, zouden 'er de wederzydsche Kapiteinen worden bygevoegd: dat de Engelsche Opperbevelhebber altoos voorzitten zou, en, benevens de Hoofd-Officieren en Kapiteinen hunner Majesteiten, het hooger einde van de ta-

de samengevoegde Vlooте.

„ fel

„ fel bekleeden. Dat zaaken, perſoonen, die „ alleen in dienſt van eene van beide de Mo- „ gendheden waren, betreffende, geoordeeld „ zouden worden door een' Krygsraad, uit „ Officiers van deeze Mogendheid beſtaan- „ de; doch zaaken, betreffende perſoonen, „ die beide de Mogendheden dienden, door „ een' Krygsraad, uit beiderlei Officieren ſa- „ mengeſteld (*p*)." 1689.

't Verſchil over den rang, welk het tekenen deezer overeenkomſt eenige weeken geſtremd hadt; maar vooral het draalen van het Huis der Gemeenten met het vaſtſtellen der middelen, waaruit het aanzienlyk verſchot der Staaten zou konnen gevonden worden, bragt te wege, dat de Staaten ook draalen moeſten, met het uitruſten der dertig Oorlogsſchepen. Ook was Koning Willem, die egter, in Grasmaand, de Staaten vermaand hadt tot deeze uitruſting (*q*), reeds eenigszins in ſtaat, om de onderneemingen van Frankryk te ſtuiten; alzo de Vloot, door Koning Jakob verzameld, tot zyne zyde was overgegaan. Zy ſtondt nu onder 't bevel van den Admiraal Herbert, die, op de Ierſche kusten kruiſſende, den elfden van Bloeimaand, ſlaags raakte met de Franſche Vloote, onder den Graave van Chateaurenauld, welke onderſtand naar Ierland bragt. Doch 't gevegt duurde niet zeer lang, en veroorzaakte, van we-

(*p*) *Uit* Papieren *van den* Heere WITSEN. *MS.* *Voiez auſſi* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 222. TINDAL Contin. of RAPIN *Vol.* I. [*or* XVI.] *p* 314.
(*q*) *Zie* zyne Miſſive *in de* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 142.

1689. wederzyde, kleine schade (*r*). Weinige dagen hierna, kwam 'er, op 't sterk aanhouden der Staaten (*s*), eene Oorlogsverklaaring van Koning Willem tegen den Franschen Koning in 't licht: waarin deeze beschuldigd werdt, „ dat hy 's Konings Bondgenooten en vrienden, den Keizer en den Staaten, den oorlog verklaard hadt; dat hy zig van de Visschery van Newfoundland hadt gezogt meester te maaken; dat hy zig in 't bezit hadt gesteld van eenige Engelsche Volkplantingen, in Amerika; dat hy de Engelschen, ook in Europa, zeer gekweld, hun het Regt der vlagge betwist, en, eindelyk, veele Engelsche Protestanten in zyn Ryk wreedelyk vervolgd hadt: om alle welke redenen, hem de oorlog werdt aangezeid (*t*)."

Koning Willem verklaart den Franschen Koning den oorlog.

Doch Lodewyk de XIV. bleef Koning Willem, dien hy * *Overweldiger van Engeland* noemde, geen antwoord schuldig. Hy verklaarde, eenige weeken laater „ dat hy den Prinse van Oranje, reeds voorlang, den oorlog zou aangezeid hebben, hadt hy niet gevreesd, hem te zullen vermengen, met de getrouwe onderdaanen van zyne Britannische Majesteit; noch geduuriglyk gehoopt, dat alle eerlyke Engelschen, wederkeerende tot hunnen pligt, waarvan zy, door de aanhangers des Prinsen van Oranje, waren af„ ge-

* *Usurpateur.*

Lodewyk de XIV. doet zulks hem, insgelyks.

(*r*) Tindal *Vol.* I. [*or* XVI] *p.* 354. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 139-142.

(*s*) N. Witsen Byzond. Verbaal, *f.* 41. *c.* 3. *f* 58. *c.* 1. *MS.*

(*t*) Burnet *Vol.* II. *p.* 12. Tindal *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 350. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 134.

„ gebragt, dien Prins, uit Engeland en Schot- 1689.
„ land, zouden hebben helpen verjaagen.
„ Doch nu, vernomen hebbende, dat de
„ Prins van Oranje hem den oorlog verklaard
„ hadt, beval hy al zynen onderdaanen, de
„ Engelschen en Schotten, begunstigers van
„ den overweldiger der Koningkryken van
„ Engeland en Schotland, vyandelyk te be-
„ jegenen (u)."

VI. De buitengewoone Afgevaardigden en twee anderen worden tot buitengewoone Ambassadeurs aangesteld.

Zo dra deeze Oorlogsverklaaringen geschied waren, verwagtte men eenen fellen zeekryg. Koning Willem hieldt, hierom, van tyd tot tyd, aan by de Staaten, op de uitrusting hunner Vloote. Doch deezen maakten, hiermede, nog geenen grooten haast, ten deele, om dat hun verschot nog niet voldaan werdt, ten deele, om dat zy eerst een nader Verbond wilden sluiten met Groot-Britanje. Hiertoe, en om den Koning en de Koningin, met hunne komst tot de Kroon, geluk te wenschen, gaven zy den titel van buitengewoone Ambassadeurs aan de Heeren *Alexander Schimmelpenning van der Ooye, Heere van Engelenburg*, Witsen, van Odyk, van Citters en van Dykveld; van welken de vier laatsten reeds in Engeland waren. De Koning hadt, terstond na zyne verheffing, begeerd, dat de Afgevaardigden met den rang van buitengewoone Ambassadeurs werden vereerd, en de Staaten hadden 'er, zonder uitstel, toe beslooten. Witsen zou, als de eerste in de Ambassade, nu het woord hebben moeten voeren. Doch alzo hy

(u) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 149.

1689. hy genoegzaam niets van 't Engelsch verstondt, 't Fransch niet volkomen sprak, en een weinig schroomagtig was, hadt hy te wege gebragt, dat de Heer van Engelenburg, wegens Gelderland zitting hebbende ter Generaliteit, tot eersten in de buitengewoone Ambassade werdt aangesteld: waarby ook de gewoonlyke Ambassadeur van Citters gevoegd werdt (v). 't Groot oogmerk deezer Ambassade was het aangaan van een beschadigend en verdedigend Verbond, waarvan men, reeds in Lentemaand, hadt begonnen te spreeken met den Koning (w). Doch de onderhandelingen deswege werden vervolgd, na dat de Ambassadeurs, in 't begin van Zomermaand, eene pragtige intreede gedaan, en openbaar gehoor by hunne Majesteiten gehad hadden (x). Twee voornaame zwaarigheden deeden zig op in de handeling, die 't sluiten van 't Verbond lang stremden. De Engelsche Gevolmagtigden, (want de Koning moeide zig, ten minsten in 't eerst, luttel met dit werk, om den zynen geen ongenoegen te geeven (y); vorderden, dat men gelykelyk oorloogde en niet dan gelykelyk vrede maakte; en dat men, geduurende den oorlog, alle schepen, die op Frankryk handelden, zonder onderscheid, wegname, en voor goeden prys verklaarde. Doch beide deeze voorwaar-

Oogmerk deezer Ambassade.

Verschil over 't gelykelyk oorloogen en vrede sluiten.

(v) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 30. *c.* 4. *f.* 31. *c.* 1. *f.* 41. *c.* 3. *f.* 50. *c.* 3. *MS.*
(w) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 41. *col.* 1. *MS.*
(x) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 86. *c.* 4. *f.* 87. *c.* 3. *f.* 103. *c.* 4 *enz. MS.*
(y) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 106. *c.* 4. *MS.*

waarden vielen den onzen hard te verzwelgen. Zy merkten, omtrent de eerste, aan, 1689.
„ dat men, gelykelyk oorloogende, vooraf,
„ diende te bepaalen, hoe veel manschap elk
„ tot den gemeenen oorlog zou behooren te
„ leveren, alzo 't niet redelyk ware, dat
„ Groot-Britanje, zo veel magtiger dan on-
„ ze Staat, en om welks wille de Staat zig
„ eigenlyk den oorlog op den hals gehaald
„ hadt (z), een gelyk, of minder getal van
„ volk te velde bragt: en, zo men niet dan
„ gelykelyk vrede maaken mogt, zou Groot-
„ Britanje zo lang konnen oorloogen als men
„ 't daar goeddagt, of 'er zyn belang in vondt,
„ terwyl onze Staat verpligt zou zyn, zig uit
„ te putten om Groot-Britanjes wille; en on-
„ dertusschen de gunstigste voorwaarden ee-
„ ner afzonderlyke Vrede van de hand te wy-
„ zen." De Ambassadeurs, met naame Witsen en van Citters, konden hierom bezwaarlyk bewilligen in deeze voorwaarde (*a*). Zy spraken 'er, meer dan eens, over met den Koning, die 'er styf op staan bleef: 't zy dat hy voor niet meer dan redelyk in zig zelf hieldt, dat Mogendheden, zo naauw verbonden, zig niet naar elks byzonder welgevallen ontsloegen van den last des gemeenen krygs; 't zy dat hy, gelyk Witsen aanmerkt (*b*), *zig zelven op den troon van Groot-Britanje dagt te handhaaven, door het geld en het volk der Staaten;*

(*z*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 129. *c.* 4. *MS.*
(*a*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 105. *c.* 1. *f.* 125. *c.* 3. *MS.*
(*b*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 137. *c.* 1. *MS.*

1689. *ten; en hen zo lang in oorlog te houden, als Frankryk Koning Jakob zou willen onderſteunen.*

en over 't neemen van allerlei ſchepen, op Frankryk handelende.

De tweede voorwaarde, vorderende dat men alle ſchepen, die op Frankryk voeren, zelfs van vrienden en onzydigen, en evenveel wat zy ook inhebben mogten, neemen en prys verklaaren zou, ſtiet den onzen niet minder. Zy voorzagen, dat zulks Zweeden en andere handeldryvende volken, die buiten den oorlog bleeven, ten hoogſte verbitteren zou, en merkten 't aan als vierkant ſtrydig met de Verdragen, die met eenigen deezer volken geſlooten waren. Doch 't bleef een ſtokregel by de Engelſchen, *alle zeilen blank te ſpeelen*, zonder zig te kreunen aan 't gene by de Verdragen bepaald was. De Staaten zelven hadden hier bevinding van. 't Was, by de jongſte Overeenkomſt van Grasmaand laatſtleeden, uitdrukkelyk vaſtgeſteld, dat van de opgebragte pryzen geoordeeld zou worden door de Admiraliteiten, onder welken de neemers behoorden, 't zy in Engeland, of hier te Lande. Doch alle de Franſche pryzen, die, in Portsmouth en elders, door Staatſche Oorlogsſchepen, werden opgebragt, werden, ondanks de herhaalde Vertoogen onzer Ambasſadeuren, in Engeland, geoordeeld; en, zo Witſen aantekent, dikwils, op verdigte Overdragten, door Engelſchen benaderd (*c*). Onder de menigvuldige voorbeelden, my hiervan

De Engelſchen doen inbreuk op de jongſte Overeenkomſt.

(*c*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 112. *c.* 4. *f.* 117. *c.* 3. *f.* 119. *c.* 2. *f.* 122. *c.* 4. *f.* 130. *c.* 4. *f.* 132. *c.* 3. *f.* 135. *c.* 3. *f.* 139. *c.* 4. *f.* 140. *c.* 1. *MS.*

van in zyne aantekeningen voorgekomen, meldt hy byzonderlyk, dat hy zig eene ongelooflyke moeite gegeven hadt, om Kapitein *Wildschut* van Rotterdam met zyn' prys vry te krygen, zonder iet te hebben konnen verwerven, dan dat de Graaf van Nottingham ten laatste gezeid hadt, *men zou zien, of de zaak by te leggen ware* (*d*). En als men deezen Staatsdienaar voorhieldt, hoe zulk eene handelwyze aanliep tegen de Verdragen, en tegen de pas gesloten Overeenkomst, antwoordde hy, volgens deeze zelfde aantekeningen „ de Wetten zyn, hier, boven de Verdragen: de Koning maakt Verdragen; doch „ hy kanze niet tegen de Wetten maaken. „ Hier is een Wet, dat wy alle schepen, die „ wy in onze havens vinden, aldaar aanhouden en te regtstellen konnen (*e*)." En deeze Wet werdt uitgevoerd, ook omtrent schepen van onzydigen en vrienden (*f*). De Staatschen, gewoon eenen gantsch anderen voet te houden, in tyden van oorlog, stelden zig ernstelyk tegen het beraamen eener voorwaarde, waardoor zy zig, by Verdrag, verpligt zouden hebben, geene schepen op Frankryk handelende te ontzien. Engelenburg en Dykveld lieten zig 't eerst overhaalen tot bewilliging. Odyk, schoon wegens Zeeland afgezonden, viel hun by, *om den Koning*, schryft Witsen, *te vleijen* (*g*). Doch Witsen zelf en 1689.

(*d*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 134. *c.* 1. *MS.*
(*e*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 102. *c.* 3. *MS.*
(*f*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 173. *c.* 4. *MS.*
(*g*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 132. *c.* 3. *MS.*

1689. en van Citters maakten nog zwaarigheid. De eerste hadt, reeds te vooren, ondervonden, dat hy zyne Majesteit, over 't stuk der Zeevaart, bezwaarlyk, tot andere gedagten brengen kon; want hem, ter gelegenheid dat men zeker schip, welk Teer gelaaden hadt, verbeurd verklaaren wilde, hebbende voorgehouden, dat Teer geene contrebande was; werdt zyne aanmerking *zot* genaamd, met byvoeging „ hoe 't wonder ware, dat hy niet beter „ wist; doch 't bleek klaarlyk, dat de Zeelui- „ den geene Staatkundigen waren (*b*)." Ook dreef de Koning sterk, dat men alle schepen neemen moest, wat zy ook naar of uit Frankryk voerden (*i*). Hy drong Witsen, in Oogstmaand, sterk om te tekenen; schoon hy, te gelyk, erkende, dat men geen regt hadt om onzydige schepen prys te maaken. *Maar 't moest*, zeide hy, *nu zo zyn. 't Was* * droit du Canon (*k*). De Ambassadeur hadt, ondertusschen, den Raadpensionaris (2) om raad geschreeven, die hem vermaande het tekenen niet langer uit te stellen. Hy besloot 'er dan, eindelyk, toe, ziende hoe 't hier te Lande gesteld ware, en hoe bezwaarlyk men iet tegen den zin van Koning Willem doorzetten durfde. Hy nam, daarenboven, in aanmerking, dat, zo 't Verdrag langer ongeslooten bleeve, de zaaken in Engeland in de war loopen zou-

Koning Willem dringt op 't neemen van al wat op Frankryk vaart.

* *Regt des Oorlogs.*

(*b*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 27. *c.* 2. *MS.*
(*i*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 117. *c.* 4. *MS.*
(*k*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 161. *c.* 3. *MS.*

(2) Heinsius; van wiens aanstelling wy beneden (§. VII.) melding maaken zullen.

zouden, en de Koning het mogelyk te kwaad krygen. Van Citters bleef egter nog weigerig. „ Men zou ons, zeide hy, verfoeijen, en t'ee- „ nigen tyde voor schelmen verklaaren, om „ het tekenen van zulk een Verdrag." Odyk en hy kreegen hooge woorden. Men kwam, op den twee- of drie-entwintigsten van Oogstmaand, byeen, om het *Verdrag tot verhindering van den handel op Frankryk*, gelyk het genoemd werdt, in orde te brengen. Doch van Citters verscheen niet in deeze byeenkomst (*l*). 't Verdrag werdt nogtans, naderhand, door hem ondertekend. Het behelsde eene Verbindtenis, niet alleen om Frankryk met vereenigde kragten te beoorloogen; maar ook om niet te gedoogen, dat 'er, door de wederzydsche Onderzaaten, eenige Koophandel gedreeven werdt op dit Ryk. „ En naardemaal, dus luidde het Verdrag, ook ver „ scheiden' andere Mogendheden met Frank- „ ryk in oorlog waren, en haaren onderzaa- „ ten den handel met dit Ryk reeds verboo- „ den hadden, of haast zouden verbieden, zo „ was men ook overeengekomen, om niet toe „ te laaten, dat de onderzaaten van andere „ Mogendheden eenigen handel deeden op „ Frankryk: zullende de waaren, welken men „ derwaards brengen mogt, door de Oor- „ logsschepen of Kaapers des Konings van „ Groot-Britanje en der Staaten, vryelyk, „ genomen, en, door de bevoegde Regters, „ voor

1689.

Verdrag tusschen den Koning en de Staaten, om den handel op Frankryk te beletten.

(*l*) N. Witsen Byzonder Verhaal, *f.* 152. *c.* 4. *f.* 153. *c.* 1. *f.* 154. *c.* 1, 2. *f.* 165. *c.* 1 *f.* 167-169. *MS.*

1689. „ voor goeden prys verklaard mogen worden (*m*)." De beschadigende en verdedigende Verbindtenis werdt, op den vierentwintigsten, in 't net gebragt. Het bovengemelde Verdrag, het Verdrag over de vereeniging der Vlooten van Oogstmaand laatstleeden, en de Verdragen van 1667, 1674, 1675 en Lentemaand 1678 werden 'er in bevestigd. Voorts, beloofde men „ elkanders bezittingen en Verdragen, tegenwoordigen en toekomenden, „ te zullen handhaaven, en geene Vrede, „ noch met Frankryk, noch met eenige andere Mogendheid, te zullen maaken, dan „ gezamenlyk, en met gemeene bewilliging. „ Ook zou men, ten spoedigste, overeenkomen, wegens 't getal der Oorlogsschepen „ en troepen, die de eene en de andere Mogendheid zou behooren te leveren (*n*)." Men onderschreef dit Verbond, eerst op den derden van Herfstmaand, wanneer van Citters, uit hoofde van onpasselykheid, wederom afwezig was; schoon hy daarna getekend heeft. Witsen tekende niet dan met veel onroering, *zo als*, schryft hy, *myne beevende hand getuigen kan* (*o*). En dus werdt het belang van den Staat, veel naauwer dan ooit te vooren, verbonden aan dat van Groot-Britanje. Voorts, werdt 'er, op den twee-entwintigsten van Wyn-

Aanvallend en verweerend Verbond getekend.

Overeenkomst,

(*m*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 238. Holl. Merc. *van* 1680. *bl.* 143.

(*n*) *Uit* een Afschrift van 't Oorspronkelyke, *onder* Witsens Papieren. *Voiez aussi* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 236.

(*o*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 174. *c.* 1, 2. *MS.*

Wynmaand (3), eene overeenkomst getroffen, tusschen de twee Mogendheden, wegens het herneemen van schepen, door den vyand hergenomen, behelzende „ dat zulke schepen, „ door een' Kaaper hernomen wordende, eer „ zy, in vyandlyke havens, of binnen de be- „ scherming eener vlagvoerende vyandlyke „ Vloote, gebragt waren, aan den eigenaar „ te rug gegeven zouden worden; mids deeze „ een vyfde van de waarde voldeede aan den „ herneemer, wanneer 't schip slegts twee „ etmaalen genomen geweest was, eer het „ hernomen werdt; doch een derde, indien „ het twee etmaalen in 's vyands magt was „ geweest, en binnen vier etmaalen hernomen werdt; en de helft, zo het, vier etmaalen in 's vyands handen geweest zynde, „ daarna, op de voorgemelde wyze, hernomen was. Doch zo eenig schip, door een „ Oorlogsschip, hernomen werdt, eer het in „ eene vyandlyke Haven of Vloote gebragt „ ware, zou de eigenaar alleenlyk een agtste „ deel van de waarde betaalen, welk, tusschen den Koning en de Staaten, verdeeld „ zou worden. De hernomen' schepen zouden, door een gelyk getal van luiden, wederzyds te benoemen, gewaardeerd worden. „ Of zo deezen elkanderen niet mogten kon- „ nen

1689.

wegens het herneemen van schepen.

(3) DU MONT plaatst (*Corps Diplom.* Tom. VII. P. II. p. 301.) deeze overeenkomst, ten onregte, op het jaar 1691. Men vindt, over den inhoud van dit en diergelyke Verdragen, eenige aanmerkingen by den President VAN BYNKERSHOEK, *Quaest. Jur. publ.* Libr. I. Cap. IV, V.

1689. „ nen verſtaan, zouden de eigenaars of de „ herneemers de ſchepen op prys moeten „ ſtellen; wanneer het der andere partye vry „ zou ſtaan, dezelven, tot den geſtelden „ prys, naar zig te neemen. Zo iemant der „ Bondgenooten deel begeerde aan deeze o„ vereenkomſt, zou hy 'er, op dezelfde voor„ waarden, in ontvangen worden (*p*)." Koning Willem ſloot, omtrent deezen tyd, ook een Verbond met den Koning van Deenemarke, waarby deeze beloofde, hem zevenduizend man, oude ervaaren' troepen, te zullen byzetten (*q*). 't Wegneemen der geſchillen tuſſchen Koning Chriſtiaan den V. en den Hertoge van Holſtein, waartoe de Staaten ook hadden gearbeid, hadt den weg gebaand tot het ſluiten van dit Verbond (*r*). De buitengewoone Ambaſſadeurs bleeven nog eenigen tyd aan 't Engelſche Hof. Koning Willem hadt den Staaten, reeds in Zomermaand, in erkentenis van dit Gezantſchap, den *Graaf van Pembroke*, als buitengewoonen Ambaſſadeur toegezonden. Hy toefde hier, tot in Wynmaand, en werdt toen, door den buitengewoonen * Gezant, *Thomas van Berkelei*, *Burggraave van Durslei*, opgevolgd (*s*). De Markgraaf van Albyville, Gezant van Koning Jakob, hadt zig hier nog opgehouden, tot in Bloei-

* *Envoyé.*

(*p*) *Zie* Reſol. Holl. 9 *Dec.* 1689. *bl.* 616. Notul. Zeel. *van* 1689. *bl.* 276. Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 395.

(*q*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 237. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 154.

(*r*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 205-207.

(*s*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 147-159.

Bloeimaand; wanneer de Staaten hem bevalen, het Land te ruimen: gelyk hy deedt (*t*). 1689.

De Staatſchen zoeken vergeefs eenig voordeel voor den Koophandel te bedingen in Engeland.

De buitengewoone Gezanten der Staaten, in Engeland handelende, hadden de gelegenheid waargenomen, om Koning Willem te ondertaſten, of 'er ook kans zyn zou, om de intrekking der nadeelige Akte van den jaare 1651 te verwerven. Doch zyne Majeſteit hadt hun te verſtaan gegeven, dat het nog geen tyd was, om hiervan te reppen (*u*). En ſedert bleek niet donkerlyk, dat de Koning ongezind was, om den Staaten, in dit opzigt, genoegen te geeven. Hy lagchte, ſchryft Witſen, als men hem ſprak van het vernietigen der gemelde Akte, en verklaarde 't voor onmogelyk (*v*); zo dat wel haaſt openbaar werdt, dat 'er, voor den Koophandel der Vereenigde Geweſten, niets altoos zou te bedingen zyn, in Engeland. Zo ver zelfs ging, tegenwoordig, de afgunſt der Engelſchen, dat de Nederlandſche Koopluiden, die zig in Engeland hadden nedergezet, klaagden, dat zy nooit zo kwalyk gehandeld waren als nu (*w*). Een gering verzoek om den vryen invoer van het Delftſch Porcelein werdt van de hand geweezen (*x*). De Engelſche Staatsdienaars ver-

(*t*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 272.

(*u*) Miſſive *der* extraord. Ambaſſ. *van* *28 May* / *7 Juny* 1689. *MS.* N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 9. *c.* 4. *f.* 51. *c.* 2. *f.* 55. *c.* 4. *f.* 58. *c.* 3. *MS.*

(*v*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 121. *c.* 1. *f.* 128. *c.* 2. *MS.*

(*w*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 178. *c.* 2. *MS.*

(*x*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 163. *c.* 3. *MS.* Reſol. Gener. 5 *Aug.* 1689.

1689. verklaarden ronduit, dat zy den onzen geene voordeelen altoos in den Koophandel konden toestaan (y). Ook waren zy allen, op Halifax na, naar 's Konings eigen zeggen, onzen Staat ongenegen (z). Zyne Majesteit hadt eenigen Nederlandschen schepen, in Pleimouth leggende, het havengeld kwytgescholden: doch men deedt het hen, desonaangezien, betaalen, zeggende „ dat de Koning geen regt „ tot deeze kwytschelding hadt (a)." Men gaf dan den moed op, om de Engelschen te doen veranderen van maatregels. Ook was 'er, al vroeg in 't voorjaar, uit Holland, gemeld, hoe Leden van den Staat zelven gezeid hadden „ dat het nog geen tyd was, om op „ Vryheid van Koophandel in Engeland te „ staan: 't Ryk moest eerst in rust zyn (b)."

Schade in den Koophandel, ten deezen tyde geleeden.

Ondertusschen, zou 't, naar men 't in Holland en Zeeland inzag, wel zeer te wenschen, en niet onredelyk geweest zyn, dat men, in dit Ryk, eenig voordeel voor den Nederlandschen Koophandel hadt konnen bedingen: alzo dezelve, om de belangen van den Koning en van 't volk, thans veel te lyden hadt. Een groot getal van Koopvaardyschepen was in Frankryk aangehouden, om dat men, verpligt zynde den toeleg op Engeland, zo lang als 't mogelyk ware, geheim te houden, de Schippers niet hadt konnen waarschuwen (c). Men liet

(y) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 143. *c.* 2. *MS.*
(z) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 146. *c.* 2. *MS.*
(a) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 189. *c.* 2. *MS.*
(b) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f* 66. *c.* 1. *MS.*
(c) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 52. *c.* 2. *MS.*

liet de Nederlandsche Koopvaarders in Pleimouth maanden wagten naar Convoi, terwyl de Engelschen, het opperbevel over de Vlootte hebbende, hunne eigen' schepen geleidden, naar hun welgevallen. De schade, die de Nederlandsche Koopluiden, door dit toeven, leeden, werdt op twintigduizend guldens 's daags begroot. De Engelsche Koopluiden moesten, 't is waar, ook, somtyds, naar Convoi wagten, en men rekende dat Londen, hierdoor, vyftig tonnen gouds verlooren hadt. Doch de Ambassadeur Witsen schroomde niet, Koning Willem zelven te verklaaren, dat de schade, die Amsterdam uit dien zelfden hoofde hadt geleeden, wel tien millioenen beliep (*d*). Ondertusschen, hadt deeze Stad, op zyn aanhouden, het Parlement eenig geweer verkogt uit haar Magazyn, waaraan thans groot gebrek was in Engeland. Doch deeze dienst werdt ook nog misduid van sommigen, verwytende Hamden den Ambassadeur, dat de Stad te veel voor dit geweer bedongen hadt (*e*).

1689.

Onzydige schepen op Frankryk vaarende worden voor goeden prys verklaard.

Terwyl de buitengewoone Ambassadeurs zig nog in Engeland ophielden, viel 'er iet voor, waarover zy met de meeste Engelsche Staatsdienaars verschilden van begrip. Verscheiden' Hamburger en andere Ryks-schepen, uitgevaaren naar Frankryk, voor dat de Keizer aan dat Ryk den oorlog verklaard hadt,

Wa-

(*d*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 138. *c.* 3. *f.* 146. *c.* 2. *f.* 147. *c.* 4. *f.* 148. *c.* 1. *f.* 152. *c.* 1. *f.* 190. *c.* 1. *f.* 210. *c.* 1. *MS.*

(*e*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 62. *c.* 3. *f.* 68. *c.* 2. *f.* 111. *c.* 1. *MS.*

1689. waren in Engeland opgebragt. Men onderzogt, of deeze schepen verbeurdverklaaring onderhevig waren, of niet. De Ambassadeurs, immers Witsen en van Citters, verstonden dat menze behoorde te ontslaan (*f*). Zo begreep het ook Nottingham. Doch de meeste Engelsche Staatsdienaars waren van andere gedagten. Ook zyne Majesteit. Men stelde dan vast, deeze schepen voor goeden prys te verklaaren. *De Koning wilde het zo*, schryft Witsen: *het moest zo zyn.* Doch de Zweedsche en Deensche schepen, die in 't zelfde geval waren, werden vrygegeven, mids 'er, alleenlyk, de vyandelyke goederen uit geligt werden (*g*). Maar kort na dat de Engelschen deeze schepen vrygegeven hadden, verklaarden zy eenige Hollandsche goederen, in onzydige schepen uit Frankryk komende, verbeurd, om dat de handel op Frankryk verbooden was, hier te Lande; terwyl zy Engelsche goederen, in dezelfde schepen, vry gaven, om dat dezelven, zo 't heette, gelaaden waren, voor dat het Parlement in den oorlog tegen Frankryk bewilligd hadt (*h*).

De buitengewoone Ambassadeurs keeren naar huis. De moeilykheid, die deeze en diergelyke ongeregeldheden den buitengewoonen Gezanten veroorzaakten, deedt sommigen van hun, immers den Heere Witsen, sterk verlangen om t'huiswaards te keeren. Ook zag de Koning niet gaarne, dat zy langer in Engeland toef-

(*f*) Secr. Resol. Gener. *Jovis* 8 *Sept.* 1689. *MS.*
(*g*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 185. *c.* 2. *f.* 188. *c.* 1. *MS.*
(*h*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 201. *c.* 2. *MS.*

toefden. De Heer van Dykveld bewerkte, derhalve, door brieven aan den Raadpenſionaris, dat de Staaten van Holland een beſluit namen om hen te rug te ontbieden, eer zy nog verlof om te mogen keeren van hunne Hoog-Mogendheden verzogt hadden: 't welk een weinig aanliep tegen de gewoonte. Zy namen afſcheid van hunne Majeſteiten, in 't begin van Wynmaand; doch daar verliepen nog eenige weeken, eer zy op reis gingen. Zy kwamen niet voor het einde van Slagtmaand in Holland aan (*i*). De Koning hadt Witſen, eer hy vertrok, *Baron* willen maaken: en de Heer Bentink hieldt ſterk by hem aan, dat hy deeze eer wilde aanneemen: doch hy, bedugt, dat zulks hem afgunſt verwekken mogt in Amſterdam, weigerde het volſtandiglyk (*k*). Zelfs ſloeg hy eene andere aanbieding af, die hem, door den zelfden Heere, uit 's Konings naam, gedaan werdt. Koenraad van Beuningen, Oud-Burgemeeſter van Amſterdam, van wien wy, in 't voorgaande gedeelte deezer geſchiedeniſſe, zo dikwils, gewaagd hebben, was, in den Herfſt des jaars 1688, ter gelegenheid van eene zwaare ſchade, by de Aktien geleeden, zyner zinnen byſter geworden (4). Hy bekleed- 1689.

(*i*) Reſol. Gener. 3 *Dec.* 1689. N. WITSEN Byzond. Verbaal, *f.* 160. *c.* 3. *f.* 192. *c.* 2. *f.* 224. *c.* 4. *f.* 225. *c.* 3, 4. *MS.*
(*k*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 191. *c.* 3. *f.* 197. *c.* 2. *f.* 210. *c.* 2. *f.* 217. *c.* 1. *MS.*

(4) D. v. HOOGSTRAATENS *Leven van J. Oudaan.* bl. 39. Zie ook de *Zendbrieven* van den *Hr.* C. v. B. waarin duidelyke blyken van zyne krankzinnigheid, en van derzelver oorzaak te beſpeuren zyn.

1689. kleedde de waardigheid van *Curator* van 's Lands Hoogeschoole te Leiden. En deeze wilde men Witsen opdraagen, met oogmerk, zo hy dagt, om hem tot een hoofd der Voetiaanen op te werpen, tegen den Heere van Beverningk, die ook Curator was, en de Coccejaanen begunstigde. Doch, onaangezien 'er eer en voordeel vast ware aan deeze waardigheid; en schoon de Koning zelf by hem aanhieldt omze te aanvaarden; wees hyze van de hand, om dat hy verstondt, dat men niemant om ziekte van zyn ampt behoorde te ontzetten, en dat de Heer van Beuningen ligtelyk wederom zou konnen beteren (*l*).

Groot-Britanje treedt in 't Verbond tusschen den Keizer en de Staaten.

Op deeze wyze, liep dit buitengewoon Gezantschap af, waarin zulke zonderlinge Verdragen met Groot-Britanje gesloten waren. De Engelschen zouden gaarne gezien hebben, dat de Staaten ook getreden waren in het Verdrag tusschen Groot-Britanje en Deenemarke, waarvan wy boven (*m*) gewaagden; doch hierop waren de Ambassadeurs niet gelast geweest (*n*). Ook hadt de Graaf van Nottingham, terstond na het tekenen der beschadigende en verdedigende Verdragen, verklaard, dat hunne Majesteiten geneigd waren te treeden in het Verbond, welk, in Bloeimaand, tusschen den Keizer en de Staaten, was opgeregt (*o*). De Keizer, die te vooren ver-

(*l*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 102. *c.* 4. *f.* 191. *c.* 4. *f.* 167. *c.* 3. *MS.*
(*m*) *Bladz.* 40.
(*n*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 185. *c.* 4. *f.* 187. *c.* 4. *MS.*
(*o*) *Zie* hier voor, *bl.* 16.

verklaard hadt, dat hy Koning Willem niet erkennen zou, zo hy Frankryk den oorlog niet aandeede, en zig niet met hem verbonde (*p*), was gezind om hunne Majesteiten in 't Verbond te ontvangen. De Staaten stonden 'er sterk op. Doch de buitengewoone Ambassadeurs vertrokken, eer dit werk in orde gebragt was. De Heer Hop, die 't Verbond met den Keizer te Weenen geslooten hadt, kwam 'er, in Slagtmaand, mede in Engeland, en de Koning werdt 'er in ontvangen, op den twintigsten van Wintermaand (*q*). 1689.

VII. Krygsbedryven in Ierland.

Midlerwyl, hadt Koning Willem een deel zyner zorgen besteed, om Ierland tot onderwerping te brengen. De Graaf van Tyrconnel hadt, sedert den aanvang van Koning Jakobs Regeeringe, 't bewind over dit Eiland in handen gehad, en het, tot hiertoe, bewaard in de onderdaanigheid aan den onttroonden Vorst, die, in Lentemaand deezes jaars, onder 't geleide van eenige Fransche schepen, derwaards overgesteken, en te Kingsale geland was. De Graaf d'Avaux verzelde hem, als Ambassadeur des Konings van Frankryk. Koning Jakob sloeg, niet lang na zyne aankomst, 't beleg voor Londonderry: 't welk zig voor Koning Willem verklaard, en Engelsche bezetting ingenomen hadt. 't Beleg duurde, tot in Oogstmaand; wanneer de Stad, die, door honger en elende, tot op het uiterste gebragt was,

(*p*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 58. *c.* 1. *f.* 174. *c.* 2. *MS.* Missive *van den* Heere WITSEN *aan* Burgerm. van Amst. *van* $\frac{15}{25}$ *April* 1689. *MS.*

(*q*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 241.

1689. was, gelukkiglyk, ontzet werdt. Doch behalve deeze Stad, waren 'er maar twee of drie in Ierland, die 't met Koning Willem hielden. 't Was, hierom, noodig, dat 'er meer Krygsvolk gevoerd werdt naar dit Ryk: 't welk, tot hiertoe, niet hadt konnen geschieden, om dat men goedvondt de Engelsche en Staatsche Oorlogsschepen, die dit Krygsvolk zouden hebben moeten geleiden, te laaten kruissen voor Brest, om de vereeniging der Fransche Vloote, onder den *Graave van Tourville*, gedeeltelyk te Brest, gedeeltelyk te Toulon leggende, te beletten: doch zy, op 't einde van Hooimaand, door tegenwind of ander toeval, van voor Brest, verstrooid geraakt zynde, was het Tourville gelukt, zyne Vloot in deeze Haven te verzamelen. Sedert, liepen de Engelsche en Staatsche schepen naar de Iersche kust, om de Landing van 't Leger onder den gewezen Maarschalk van Schomberg, die nu met den titel van *Hertoge* vereerd was, te begunstigen. Tourville was ook derwaards gezeild, om de uitvoering van dit oogmerk te beletten. Doch Schomberg landde gelukkiglyk, te Bangor in 't Graafschap Downe, op den drie-entwintigsten van Oogstmaand. Haast onderwierp hy zig het gantsche Noorden van Ierland, en sloeg zig, eindelyk, neder by Dundalk. Het Leger van Koning Jakob lag by Drogheda. Doch 't jaargetyde was te verre verloopen, om iet meer te onderneemen: weshalve, de beide Legers, in Slagtmaand, de Winterkwartieren betrokken. Koning Willem schikte, omtrent deezen tyd, eindelyk, ruim der-

dertig Staatsche en vyftien Engelsche Oorlogsschepen, tot eenen kruistogt naar de Middellandsche zee (*r*). 1689.

Te water, was, anders, dit jaar, niet veel voorgevallen. De kruissende Oorlogsschepen alleen waren, nu en dan, in gevegt geraakt met den vyand: doch 't was tot geenen zeeslag gekomen (*s*). Eenige Fransche Oorlogsschepen, het Eiland S. Christoffel op de Engelschen veroverd hebbende, zogten zig, in Bloeimaand, meester te maaken van de Sterkte in de Staatsche Volkplanting Suriname. Tien schepen, den stroom opgedreeven, bemagtigden 's Lands uitlegger, het Wapen van Amsterdam, en wierpen, daarna, eenige bommen op de Vesting. Doch zo dra waren zy niet gekomen, onder het bereik van derzelver geschut. of zy werden zulks begroet, dat zy genoodzaakt werden, de ankers te kappen, en af te dryven met de ebbe. De Heer *François van Aarssen*, *Heer van Chatillon*, tweede Zoon van den onlangs vermoorden Gouverneur der Volkplantinge, by mangel van volk, zelf het geschut laadende en lossende, werdt, ter deezer gelegenheid, ongelukkiglyk gewond in 't aangezigt, en aan beide de handen, van welken hy twee en drie vingers verloor (*t*). De Franschen, Suriname verlaatende, maakten zig, eerlang, meester van het Eiland S. Eustatius. Doch in 't volgende jaar, werden hun

Mislukte aanslag der Franschen op Suriname.

Zy bemagtigen St. Eustatius.

S.

(*r*) Tindal *Vol.* I. [*or.* XVI.] *p.* 298-326. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 68-114, 129, 150-154, 157, 158.
(*s*) Forbin Memoir. *Tom.* I. *p.* 292, 300.
(*t*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 159, 160, 161.

1689. S. Christoffel, S. Eustatius en verscheiden' andere Eilanden in Amerika wederom ontweldigd, door de Engelschen (*u*).

Dood van Paus Innocent den XI.

In Oogstmaand deezes jaars, overleedt Paus Innocent de XI., die, mogelyk meer dan iemant zyner voorzaaten, geagt geweest is, onder de Protestanten; welken ligtelyk van hem geloofden, dat hy, schoon ongeleerd, als hebbende, in zyne jeugd, het Leger gevolgd, een voorbeeldelyk vroom leeven geleid hadt. Zyn haat tegen Frankryk, en 't begunstigen van dezelfde zyde, die de Protestantsche Mogendheden hielden, hadt gelegenheid gegeven tot het zeggen, *hoe 't wenschelyk ware geweest voor de Roomsche Kerke, dat de Paus Katholyk geworden ware, en Koning Jakob Protestantsch.* Het Fransche Hof rekende voordeel by 's Pausen dood, en beloofde zig meer gunst van den Kardinaal *Pietró Ottoboni*, een' Venetiaan, die Innocent opvolgde, onder den naam van *Alexander den VIII.* Aan deezen stondt Frankryk, eerlang, de vryheid der Wyken af. Avignon was hem, reeds te vooren, ingeruimd (*v*).

Prins Henrik Kasimir en de Prins van Nassau-

De algemeene Staaten hadden, in Zomermaand, op aanpryzinge van Koning Willem, den Prins Henrik Kasimir, Stadhouder van Friesland en Groningen (*w*), en den Prins van Nassau-Saarbrugge, welke laatste reeds Hoofd der

(*u*) Resol. Holl. 3 *Jan.* 1691. *bl.* 7. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 248.

(*v*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 404. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 281-286.

(*w*) Resol. Holl. 8, 9, 22, 25 *Juny* 1689. *bl.* 319, 333, 344, 345.

1689.

der Ruiterye en Bevelhebber van 's Hertogenbosch was, aangesteld tot Veldmaarschalken over de Legers van den Staat (*x*). Prins Kasimir was, kort te vooren, te Londen geweest, om zig by den Koning tot dit ampt aan te pryzen. Doch sommigen tekenen aan, dat hy 'er zeer koel ontvangen was (*y*). Den Pensionaris ten Hove, die 't Ampt van Raadpensionaris van Holland, by voorraad, waarnam, op den vierentwintigsten van Lentemaand, overleeden zynde; werdt de Heer *Antoni Heinsius*, Pensionaris van Delft, met dit gewigtig Ampt, vereerd, op den zevenentwintigsten van Bloeimaand. Hy hadt het ook, eerst, eenigen tyd, by voorraad, bekleed. Doch Koning Willem hadt hem den Staaten zo ernstelyk aangepreezen, dat hy, wel haast, in 't Ampt bevestigd werdt (*z*). Men gaf hem dezelfde Instructie en Wedde, als waarop de overleeden Raadpensionaris Fagel gediend hadt. Op 's Konings aanpryzing, bekwam hy, kort hierna, ook het Groot-Zegelbewaarderschap en 't Stadhouderschap van de Leenen (*a*).

Saarbrugge worden tot Veldmaarschalken aangesteld.

Antoni Heinsius wordt Raadpensionaris van Holland.

VIII. Verschill over de Verkiezing der Schepe-

Het afzyn des Stadhouders, sedert den overtogt naar Engeland, hadt, in Holland, omtrent de bestelling der Regeeringe, eenige moeilykheden veroorzaakt, die hier verdienen te

(*x*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 277, 278.
(*y*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 80. *c.* 1, 3. *f.* 96. *c.* 3. *MS.*
(*z*) Resol. Holl. 24, 29, 31 *Maart* 22 *April* 21, 27 *May* 23, 25 *Juny* 1689. *bl.* 188, 192, 197, 224, 284, 300, 338, 346, 352.
(*a*) Resol. Holl. 14, 19 *July* 1689. *bl.* 402, 419. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 272.

1689. te boek gesteld te worden. De Burgemeesters en Raaden van Amsterdam, naar ouder gewoonte, op den agtentwintigsten van Louwmaand, gemaakt hebbende eene Nominatie van veertien Persoonen, waaruit de Stadhouder zeven Schepens kiezen moest, die, op den tweeden van Sprokkelmaand, moesten beëedigd worden; hadden, alzo de Stadhouder zig toen in Engeland bevondt, raadzaam geoordeeld, de Nominatie te zenden aan President en Raaden in Holland, met verzoek om, in 't afzyn des Stadhouders, de verkiezing uit dezelve te doen. Zy oordeelden het Hof hiertoe gemagtigd te zyn, by verscheiden' Privilegien, in de vyftiende en zestiende eeuwe, aan de Stad geschonken; en onder anderen, by een van den derden van Louwmaand des jaars 1581, op den naam van Koning Filips den II. gegeven (*b*), luidende „ dat de „ Verkiezing van Schepenen, uit een' Nominatie van veertien Persoonen, staan zou aan „ den Stadhouder, en, in deszelfs afzyn, aan „ die van den Raade in Holland." Ook hadt het Hof zig, dikwils, van dit regt bediend, en, zelfs te Amsterdam, in 't jaar 1564, terwyl de Stadhouder, de Prins van Oranje, afwezig was, de Verkiezing van Schepenen gedaan. Doch tegenwoordig maakten President en Raaden zwaarigheid, om aan 't verzoek van die van Amsterdam te voldoen, eer zy, deswege, den hoogwyzen raad des Prinsen van Oranje hadden ingenomen. Het Hof zondt,

[Margin: ...nen van Amster-dam, in 't afzyn des Stadhouders. Het Hof weigert dezelve te doen, en zendt een afschrift der Nominatie naar Engeland.]

(*b*) *Zie* Handv. van Amst. *bl.* 76.

zondt, buiten kennisse van die van Amsterdam, een Afschrift der Nominatie naar Engeland. In Lentemaand, ontving de Schout der Stad eerst een' brief van zyne Hoogheid, toen reeds verheeven tot Koning van Engeland, waarin de Verkiezing van Schepenen besloten was. Zyne Majesteit hadt zig egter misnoegd getoond tegen den Heere Witsen, om dat hem de Nominatie niet regtstreeks van Amsterdam toegezonden geweest was. Doch Witsen hadt de Regeering verdedigd. Men schertste nogtans, met hem, over dit werk, in Engeland; en de Heer Bentink, schoon hy 't wel wist, weigerde hem te zeggen, wie Schepens gemaakt waren. De Koning zelf hadt Witsen, ter deezer gelegenheid, voorgesteld, of hy niet zou konnen geraaden vinden een' keer naar Holland te doen, om de luiden te Amsterdam in 't regte spoor te bewaaren; en de Heer Bentink zeide „ dat het „ zo met Amsterdam niet gaan kon, en dat „ men geene vrienden ten halve kon wezen." Doch Witsen bleef in Engeland. De Koning was, ondertusschen, twee der benoemden, die gestipt, en hem door Witsen aangepreezen waren, met voordagt, voorbygegaan (c). Het lang agterblyven der Verkiezinge zou merkelyke verwarring hebben konnen veroorzaaken in deeze groote Stad, zo de Regeering derzelve zig niet vervoegd hadt by de Staaten van Holland, en van dezelven verlof verworven,

1689.

Waaruit Koning Willem de verkiezing doet.

(c) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 30. *c.* 1. *f.* 31. *c.* 1, 4. *f.* 34. *c.* 1. *f.* 36. *c.* 1, 4. *f.* 38 *c.* 1. *f.* 41. *c.* 3. *f.* 191. *c.* 2. *MS.*

1689. ven, voor de dienende Schepens en onderge- schikte Regtbanken, om in hunnen dienst te volharden, tot dat de verkiezing geschied zou zyn (*d*). De verkooren' Schepens werden, naderhand, beëedigd, om den gewoonlyken tyd uit te dienen. Doch Burgemeesters en Vroedschappen, geenen zin hebbende om de Nominatie, voortaan, te zenden, aan zyne Majesteit van Groot-Britanje, die, sedert zyne verheffing, andere belangen, en, veelligt, ook andere inzigten gekreegen hadt, leverden, tegen den tyd der naaste veranderinge in de Regeeringe, op den vyfden van Louwmaand des jaars 1690, een nieuw Vertoog in ter Vergaderinge van Holland, waarby zy begeerden,

De Stad verzoekt, naderhand, dat de Staaten het Hof de verkiezing willen opleggen.

1690. „ dat de Staaten het Hof wilden opleggen en „ belasten, de verkiezing van Schepenen te „ doen, in afwezendheid des Stadhouders, „ of anders de regeerende Burgemeesters hiertoe magtigen: gelyk zy, daartoe, gemagtigd geweest waren, by 't Oktroi van den „ jaare 1650." Voor reden van dit verzoek gaven zy „ dat de Nominatie van Schepenen, „ op den agtentwintigsten van Louwmaand, „ de beëediging, op den tweeden van Sprokkelmaand, geschieden moest, volgens de „ Privilegien; welken zy verpligt waren te „ handhaaven: en dat deeze tusschentyd te „ kort was, om de Nominatie naar Engeland „ te zenden." De Staaten, 't verzoek gehoord hebbende, meenden 'er niet op te konnen besluj-

De Staaten schry-

(*d*) Resol. Holl. 2 *Febr.* 1689. *bl.* 85. *en in de* Holl. Merc. *van dat jaar*, *bl.* 272.

fluiten, zonder 's Konings gevoelen te hebben ingenomen. Men schreef 'er dan over, naar Engeland. Midlerwyl, hadt de Stad verklaard, dat zy in geene gemeene lasten bewilligen zou, zo lang men haar niet handhaafde, by haare Privilegien. De andere Leden verzogten de Afgevaardigden van Amsterdam eenen keer naar huis te willen doen, om, ware 't mogelyk, de Regeering te brengen tot andere gedagten. Zy deeden 't; doch bragten voor bescheid „ dat zy niets hadden konnen verworven. Dat Burgemeesters en Vroedschappen geene reden vonden, om de gedaane Verklaaring in te trekken, en oordeelden, nimmer herstel of voldoening te wagten te hebben, zo zyze nu niet verkreegen. De andere Leden gaven wel voor, dat het nu ontydig en nadeelig voor 't Gemeen ware hierop te dringen; en dat men, veeleer, nevens de andere Bondgenooten, bedagt moest zyn, om Frankryk afbreuk te doen, en dit hooghertig Hof kleiner te maaken; doch 't uitvoeren van zulk een oogmerk, ja 't overwinnen der geheele weereld was der Regeeringe van Amsterdam zo dierbaar niet, als de behoudenis en handhaaving haarer Privilegien. Zy bleef dan, nogmaals, verklaaren, dat zy in geene buitengewoone lasten dagt te bewilligen, voor men haar voldoening gave, op haar Vertoog. Zy verzogt alle de andere Leden, een' keer naar huis te willen doen, om naderen last op dit Vertoog te haalen; op dat de gemeene verdediging niet verzuimd mogt worden.

1690. Men schryft 'er over naar Engeland.

De Stad wil in geene lasten draagen, zo men haar niet by haare Privilegien handhaaft.

„ den.

1690. „ den. Zy moest 'er byvoegen, dat zy geenszins voorhadt, het regt des Stadhouders te „ krenken; maar dat zy het, in tegendeel, „ niet minder, ja meerder dan iemant, gezind was voor te staan." De andere Leden oordeelden, nogtans, dat men, op het Vertoog van Amsterdam, niet besluiten kon, voor men 't gevoelen van den Stadhouder verstaan hadt. De Ridderschap en Edelen verklaarden, „ met leedwezen, te zien, dat het verzoek „ van alle de Leden geen meer invloed gehad hadt op de Heeren van Amsterdam. „ Zy konden niet zien, hoe men, op het Vertoog deezer Stad, besluiten kon, zonder den „ Stadhouder te hebben gehoord. Men zou „ zulks niet doen, omtrent eenig minder Lid, „ zelfs niet, omtrent eenen byzonderen Persoon: immers, zy zouden 't, in hunne Orde, niet konnen doen. Wilde Amsterdam, „ ondertusschen, alles in de war laaten loopen; 't zou ter verantwoordinge deezer „ Stad staan: doch zy zouden, eindelyk, nevens de andere Leden, op middelen bedagt „ moeten zyn, om zig zelven te behouden, „ en Amsterdam tot reden te brengen." De andere Leden voegden zig met de Ridderschap. Sommigen zeiden „ dat zy van 't gebeurde reeds verslag gedaan hadden, en dat „ hunne Steden, eenpaariglyk, verstonden, „ dat men, over 't Vertoog van Amsterdam, „ niet verder raadpleegen moest, voor men „ de bedenkingen des Stadhouders gezien „ hadt (e)." Doch

De Ridderschap kant zig tegen 't verzoek van Amsterdam.

Ook de andere Leden.

(e) Resol. Holl. 12, 28 *Maart* 1690. *bl.* 106, 150. *Zie ook* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 6-12.

Doch terwyl de twist over dit stuk, allengskens, heviger werdt, was Amsterdam nog, over twee andere punten, in geschil geraakt met de overige Leden, en met den Stadhouder. Kornelis Teerestein van Halewyn, Dordrechtenaar van geboorte, en thans Raadsheer in den Hove van Holland, plagt, zo sommigen getuigen, diep te staan in de gunst des tegenwoordigen Stadhouders, die, behalve met wylen den Raadpensionaris Fagel, met niemant vertrouwelyker omging, dan met Halewyn. Ook wordt hy beschreeven als een' man van groote bekwaamheid en van strenge zeden (*f*). Deez' was, by de jongste verkiezing van Schepenen te Dordrecht, in Herfstmaand des voorleeden jaars, benoemd en verkooren tot Schepen. Ook hadt hy bezit genomen van dit Ampt; doch was 'er, terstond, wederom van ontslaagen. Hierna, beweerde hy egter een Lid te konnen blyven van den Oud-Raad der Stad, waarin hy, door zyne verkiezing tot Schepen, geraakt was, en te gelyk het Ampt van Raadsheer in den Hove te blyven behouden. De Stad Amsterdam, oordeelende, dat zulke twee ampten onbestaanbaar waren met elkanderen, hadt 'er, op den drie-entwintigsten van Wintermaand, een Vertoog tegen gedaan, ter Vergaderinge van Holland; beweerende, dat zulks aanliep, tegen het tweehonderdeenendertigste Lid der Instructie voor beide de Hoven, en tegen der Staaten verklaaring op het zelve, in den jaare 1644

1690.

IX. Halewyn, Raadsheer in den Hove, wordt tot Schepen van Dordrecht verkooren: en beweert, te gelyk in den Oud-Raad deezer Stad, en Raadsheer in den Hove te konnen blyven. Amsterdam kant zig hiertegen.

(*f*) Burnet *Vol.* I. *p.* 328, 329.

1690. 1644 gedaan; en verzoekende, dat de Raadsheersplaats van den Heere van Halewyn mogt verklaard worden open gevallen te zyn (*g*).

Antwoord van die van Dordrecht.

Doch die van Dordrecht, sedert het jaar 1684, wanneer Muis van Holy aldaar buiten bewind geraakt was, gantsch anders gezind geworden zynde dan te vooren (*h*), deeden hiertegen, eerlang, een Vertoog: waarin zy aanmerkten „ dat de Instructie voor de Hoven, in dit „ opzigt, nooit in gebruik was geweest; dat „ de Leden altoos veele beleefdheid, in diergelyke zaaken, voor elkanderen gebruikt „ hadden; dat men, ten minste, zig nimmer „ hadt gesteken, in de byzondere huishouding van eenige andere Stad; dat iemant, „ tot zeker ampt verkooren wordende, de „ hoedanigheid van Edelman of Vroedschap, „ welke hy te vooren gehad hadt, niet plagt „ te verliezen; maar daarin erkend, en, ook „ na 't afleggen van zyn ampt, wederom aangenomen te worden. Dat men voorbeelden „ hadt van Raaden in de Hoven, die, te gelyk, in de orde der Ridderschap beschreeven, en Vroedschappen der Steden geweest „ en gebleeven waren. Dat de hoedanigheden van Raadsheer in den Hove en Vroedschap eener stemmende Stad te minder onbestaanbaar konden gekeurd worden, om „ dat de Staaten zelven, over 't veranderen „ van Wetten en Plakaaten, gewoon waren „ te

(*g*) Resol. Holl. 23 *Decemb.* 1689. *bl.* 624. *Zie ook* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 275.
(*h*) *Uit* geschreeven Aantekeningen.

„ te raadpleegen met de Hoven; en om dat 1690.
„ het bedryf der Vroedschappen der huis-
„ houdinge van elke byzondere Stad aanging.
„ Dat, eindelyk, de meeste Afgevaardigden
„ ter Vergaderinge der Staaten 't Regt be-
„ dienden in hunne byzondere Steden; waar-
„ uit bleek, dat zulke twee hoedanigheden
„ niet onbestaanbaar geoordeeld werden met
„ elkanderen. Om alle welke redenen, zy
„ verzogten, dat de Instructien van de Hoven
„ en 't voorheen gebeurde, hiertoe betrekke-
„ lyk, mogten worden naargezien, en van de
„ bevindtenis van 't een en 't ander verslag
„ gedaan ter Vergaderinge der Staaten: om
„ hierop een besluit te neemen, naar behoo-
„ ren (*i*)." Ook geschiedde dit naarzien, se-
dert; 't welk van dit gevolg was, dat de Heer
van Halewyn zyne Raadsheersplaats behieldt.
Ook bleef hy in den Oud-Raad te Dordrecht,
en werdt, eerlang, van wege deeze Stad, af-
gevaardigd in de Vergadering der Staaten
van Holland, en, uit dezelve, in de Verga-
dering der algemeene Staaten. Doch toen be-
floot hy, eindelyk, zyne Raadsheersplaats,
vrywilliglyk, neder te leggen (*k*).

X. De Heer Willem Bentink, tot Graave van Portland

Hangende dit geschil, ontstondt 'er nog
een, welk den Stadhouder, niet minder dan
dit, aanging. Hy hadt, terstond na zyne
verheffing op den Troon van Groot-Britanje,
eenigen zyner gunstelingen, welken met hem
wa-

(*i*) Resol. Holl. 5 *January* 17 *Febr.* 1690. *bl.* 10, 76. *Zie ook* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 1.
(*k*) Resol. Holl. 26 *April* 1691. *bl.* 336.

1690. waren overgesteken, beschonken met eerampten en waardigheden. *Henrik van Nassau*, *Heer van Ouwerkerk*, Zoon van Lodewyk van Nassau, Heere van Beverweerd, werdt tot 's Konings Groot-Stalmeester, en, eerlang, tot Generaal van 's Konings Ruiterye, *Willem-Henrik van Nassau*, *Heer van Zuilestein*, tot Groot-Stalmeester der Koninginne, verheeven. Doch Willem Bentink, 's Konings hertvriend, werdt één zyner geheime Raaden, eerste Edelman zyner bedkamer, en, eerlang, Baron van Circencester, Burggraaf van Falconberg en Graaf van Portland (*l*). De Heer Bentink, de Heerlykheid van Drummelen, by Geertruidenberg, en sedert die van Rhoon verkreegen hebbende, was, van het jaar 1676 af, beschreeven geweest, in 't Lid der Edelen van Holland: en nu vernam men, dat hy, binnen kort, herwaards stondt te komen, en ongetwyfeld zitting te neemen, in de Vergadering der Staaten van dit Gewest. Sommigen twyfelden, of hy hiertoe bevoegd ware: en die van Amsterdam in 't byzonder oordeelden van neen. De Graaf van Portland kwam, op den agttienden van Louwmaand, in den Haage: en twee dagen laater, verscheen hy in de Staaten van Holland. Ten zelfden tyde, leverden de Afgevaardigden van Amsterdam een besluit hunner Vroedschap, op den twaalfden genomen, ter Vergaderinge over, waarin verklaard werdt „ dat, Burgemees-„ ters

verheeven, neemt, daarna, zitting in de Staaten van Holland.

Die van Amsterdam beweeren, dat hy hiertoe

(*l*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 114, 145, 149, 171. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 19, 20.

„ ters den agtbaaren Raad hebbende aange- 1690.
„ diend, dat de Heer Bentink, Graaf van
„ Portland, alle uuren, uit Engeland verwagt onbe- voegd is.
„ werdt, en, naar alle waarſchynlykheid, zit-
„ ting neemen zou, in hunner Ed. Gr. Mo-
„ gend. Vergadering; men hadt goedgevon-
„ den naar te zien, wat, hieromtrent, in
„ vroeger tyd, voorgevallen ware, en hierop
„ bevonden hadt, dat de Staaten, in 't jaar
„ 1586, beſlooten hadden, dat niemant in
„ hunne Vergadering verſchynen zou, die in
„ eed of dienſt was van iemant anders, dan
„ van wien hy ter Dagvaart was afgezonden.
„ Dat Holland den Heer *Henrik van de Ka-*
„ *pelle toe Ryſſel*, in den jaare 1655, gezogt
„ hadt te doen weeren, zelfs uit de Verga-
„ dering der algemeene Staaten, om dat hy
„ gehouden werdt voor een beſchreeven Lid
„ der Ridderſchap van Kleeve. Dat die van
„ Holland, nog in den jaare 1663, poogin-
„ gen hadden gedaan, om de algemeene
„ Staaten te doen beſluiten, dat niemant,
„ in vreemden eed of dienſt zynde, zou toe-
„ gelaaten worden, in derzelver Vergade-
„ ringe. Dat, hierom, de Graaf van Port-
„ land, als zynde in dienſt en eed eener uit-
„ heemſche Mogendheid, en hebbende 't
„ Regt van inboorlingſchap en zitting in 't
„ Parlement in Engeland verkreegen, onbe-
„ voegd was, om zitting te neemen ter Ver-
„ gaderinge van Holland (*m*)."

Doch

(*m*) Extr. *uit de* Reſol. der Vroedſch. van Amſterd. *van* 12 *January* 1690.

1690.

De Ridderschap en Edelen wederleggen 't Vertoog deezer Stad.

Doch de Heeren van de Ridderschap en andere Leden toonden zig ten hoogste verwonderd, over deeze Verklaaring der Stad Amsterdam. Zy merkten aan „ dat de Graaf van „ Portland zyne Majesteit van Groot-Britan- „ je verzeld hadt, in eenen togt, die, met „ kennis en volkomen' toestemming van den „ Staat, ondernomen was, en waarvan de „ goede uitslag geoordeeld werdt te moeten „ strekken, tot beveiliging van den Staat, „ den Godsdienst en de Vryheid. Dat zy, „ hierom, verwagt hadden, dat de genoemde „ Graaf, van zulk een' togt te rug keerende, „ met alle beleefdheid en dankbaarheid, zou „ zyn ontvangen geworden in der Staaten „ Vergaderinge: doch dat zy, daarentegen, „ met de uiterste bevreemding, hadden ver- „ nomen, dat men hem uit de Vergadering „ weeren wilde, om dat hy, door zyne Ma- „ jesteit, tot de Graaflyke waardigheid be- „ vorderd was. Dat, van ouds, onder den „ adel en krygsluiden deezer Landen, zeer „ gebruikelyk geweest was, zig in vreemden „ Krygsdienst te begeeven; maar nimmer „ was verstaan, dat de waardigheden van „ Hertoge, Graave, Ridder of eenige ande- „ ren, welken zy, door treffelyke daaden, „ mogten verkreegen hebben, hen onbe- „ voegd maakten, om de voorregten te be- „ zitten, welken zy, voor hun vertrek uit „ deeze Landen, bezeten hadden. Dat zulks, „ in het tegenwoordig geval, te minder be- „ hoorde plaats te hebben, om dat de togt „ naar Engeland, voor geenen vreemden,

„ maar

„ maar voor eenen togt der Staaten zelven 1690.
„ te houden ware; en dat zyne Majesteit van
„ Groot-Britanje, als Kapitein- en Admiraal-
„ Generaal der Vereenigde Gewesten, en als
„ Stadhouder van Holland, eene zeer naau-
„ we betrekking hadt tot deezen Staat: kon-
„ nende ook zulke waardigheden, als de Graaf
„ van Portland verworven hadt, zeer strek-
„ ken, om het onderling goed verstand, tus-
„ schen andere Mogendheden en deezen Staat,
„ aan te kweeken. Wyders, was de Resolu-
„ tie der Staaten van Holland van den jaa-
„ re 1586 niet in gebruik gebragt, ten op-
„ zigte van hun, die gewoonlyk ter Dagvaart
„ verscheenen; zynde, onder dezelven, dik-
„ wils, zulken geweest, die in eed en dienst
„ van anderen waren, of aan anderen, zelfs
„ aan uitheemschen, hulde en manschap ge-
„ daan hadden: waarom men moest oordee-
„ len, dat deeze Resolutie zag op tyden, zeer
„ veel verschillende van de tegenwoordigen;
„ of, gelyk men 't, in 't jaar 1658, scheen be-
„ greepen te hebben, alleen gepast moest
„ worden op Staatsdienaars, niet op afgezon-
„ denen ter Dagvaart, in welken zin alleen,
„ zy nog in gebruik was: behalve, dat zy
„ ook niet toepasselyk was op de Edelen, die,
„ uit eigen' hoofde, ter Dagvaart kwamen;
„ daar de Resolutie alleen sprak van zulken,
„ die, door iemant, ter Dagvaart werden ge-
„ zonden. Nog moest men onderscheid maa-
„ ken, tusschen uitheemschen, die, in vreem-
„ den dienst zynde, ter Vergaderinge zou-
„ den willen verschynen; en zulken, die,
„ reeds

1690. „ reeds gewoon aldaar te komen, zig in eed
„ en dienst van anderen begaven. De verdere
„ re Resolutien, welken die van Amsterdam
„ aanhaalden, betroffen de Vergadering der
„ algemeene Staaten, tusschen welken en die
„ der Staaten van Holland, groot onderscheid
„ was. 't Voorbeeld van den Heere Henrik
„ van de Kapelle toe Ryssel kwam te minder
„ te pas, om dat die Heer, nog lang na dat
„ Holland gezogt hadt hem te weeren, ter
„ algemeene Staatsvergaderinge verscheenen
„ was. Ook hadt men de Heeren *van Deesen*,
„ *van Twikkelo*, en *van Preustingen*, wegens
„ Overysfel, ter algemeene Staatsvergaderinge,
„ ringe, en in de Admiraliteit toegelaaten,
„ schoon de eerste onder de Stenden van
„ Keulen, de tweede onder die van Benthem,
„ en de laatste onder die van Munster behoorde
„ hoorde en beschreeven werdt. De Heeren
„ *van Kreitingen* en *van Palsterkamp* waren in
„ Zutfen en Gelderland beschreeven geweest;
„ schoon de eerste ook onder de Stenden van
„ Munster; de andere onder die van Kleeve
„ behoorde. De Heer *van Sallik*, hoewel twintig
„ tig jaaren onder de Stenden van Munster
„ beschreeven geweest zynde, was een Lid
„ der Ridderschap van Overyssel geworden.
„ In Friesland en in Stad en Lande, werden
„ verscheiden' Heeren, die ook onder de
„ Stenden van Oostfriesland behoorden, tot
„ de Regeeringe toegelaaten. In Holland zelf,
„ stondt het elk, gevolgelyk ook die van de
„ Regeeringe, vry, Leenen van verscheiden'
„ Mogendheden te bezitten, en desaangaan-

„ de

„ de eed en hulde te doen. Ook zou men be- 1690.
„ vinden, dat verscheiden' Edelen, alhier,
„ deel aan vreemde Regeeringen gehad had-
„ den. De tegenwoordige Heer van Obdam
„ was, verscheiden' jaaren agtereen, onder
„ de Stenden van Benthem, beschreeven en
„ verscheenen. Men zag dan geene reden,
„ waarom den Graave van Portland zitting
„ en stem ter Dagvaart geweigerd zou wor-
„ den, en verzogt Amsterdam, zig hierin te
„ voegen met de andere Leden." Doch dit verzoek hadt zo weinig ingang, dat de Afgevaardigden deezer Stad, ziende dat Portland met der daad zitting nam ter Vergaderinge, zig gelast verklaarden, om daartegen, op 't ernstigst, te *protesteeren;* gelyk zy deeden. In de aantekening, die hiervan gemaakt werdt, merkten zy deeze zitting aan „ als
„ insluitende eene volstrekte verandering der
„ Regeeringe, en eene omkeering van derzel-
„ ver grondslagen, waaromtrent geene over-
„ stemming geleeden kon worden. Ook hiel-
„ den zy voor nietig en van onwaarde alles,
„ wat, in 't byzyn van den Graave van Port-
„ land, in de Vergadering der Staaten, ge-
„ handeld en beslooten zou worden: en om,
„ by de nakomelingschap, den naam niet te
„ hebben, dat zy, in de toelaatinge des Graa-
„ ven, bewilligd hadden, zeiden zy, uitdruk-
„ kelyken last te hebben, om uit de Verga-
„ dering te vertrekken, zo lang de Graaf van
„ Portland dezelve zou bywoonen, laatende
„ aldaar alleenlyk den Pensionaris der Stad,
„ om te hooren en te zien." De Edelen en alle

Amsterdam *protesteert* tegen de zitting des Graaven van Portland.

1689. alle de andere Steden behielden zig het regt, om tegen dit Proteſt en deeze aantekening zulk een' Proteſt en aantekening te doen, als zy zouden te raade worden (*n*). En terſtond hierop, verlieten de Afgevaardigden van Amſterdam de Vergadering: hunnen Penſionaris, *Mr. Kornelis Bors van Waveren*, alleen in dezelve laatende blyven (*o*).

De Afgevaardigden deezer Stad blyven uit de Vergadering.

Misnoegen van Koning Willem op die van Amſterdam.

De Koning van Groot-Britanje, midlerwyl, kennis bekomen hebbende van de zwaarigheid, welke die van Amſterdam maakten, beide om den Graaf van Portland ter Dagvaart toe te laaten, en om de Nominatie van Schepenen over te zenden naar Engeland, toonde 'er zig niet weinig misnoegd over. Hy hadt den Graave van Portland laſt gegeven, om 't verſchil over de Nominatie te vereffenen, door 't voorſlaan van zekeren middelweg, waarvan hy niet gezind was af te gaan. Doch dit nam zyn misnoegen niet weg op die van Amſterdam. Klaarlyk, zou dit misnoegen konnen beweezen worden, uit zekeren brief, door zyne Majeſteit, den twintigſten van Louwmaand, 't zy ouden of nieuwen Styl, want dit blykt niet, uit Whitehall, geſchreeven, aan den Graave van Portland (*p*); zo men geene reden hadt, om de egtheid van deezen brief (5) verdagt te houden (*q*). Doch 't is ge-

(*n*) Reſol. Holl. 20, 28 *Jan.* 1690. *bl.* 31, 49.
(*o*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 20.
(*p*) *Zie* COSTERUS Hiſtor. Verhaal *Bylaagen bl.* 440.
(*q*) *Zie* Vidimus van den Hove *van eene* Miſſive van Willem den III. *gedr.* 1739. *bl.* 4 *enz.*

(5) By de redenen, in het *Vidimus van den Hove* ver-

genoegzaam af te neemen, uit eenen anderen van ontwyfelbaare egtheid, met 's Konings eigen' hand, aan den gemelden Graave geschreeven, en den tienden van Louwmaand ouden, of den twintigsten nieuwen styl, uit Kensington, gedagtekend. In deezen brief, die in 't Fransch gesteld was, gebruikt zyne Majesteit, onder anderen, deeze woorden: 1690.

„ Tot hiertoe geschreeven hebbende, komen „ de brieven van den tienden, uit Holland, „ aan. De kwelling, die de Heeren van Am- „ sterdam u willen aandoen ontstaat alleen „ uit het kwaad hert, welk zy my toedraa- „ gen, en valt my ten hoogste verdrietig. Ik „ hoop, dat gyze te boven zult komen, en „ dat de andere Steden u de hand zullen bie- „ den. Zo de zaak van de verkiezing der „ Schepenen afgedaan wordt, volgens den „ middelweg, dien ik u bekend gemaakt heb, „ en die de eenigste is, welken ik gedoogen wil, „ be-

Hy schryft aan den Graave van Portland.

vermeld, die elk onzydige aan de egtheid van deeze brief moeten doen twyfelen, zal ik nog voegen, dat men, omtrent deezen tyd, iemant, in 't Kasteel van Milaan, gevangen hadt, by wien een pakket gevonden werdt, met verscheiden' Afdruksels van eenen zogenaamden *Brief des Konings van Groot-Britanje aan den Graave van Portland*, in byzondere omslagen, gerigt aan eenige Koopluiden van Amsterdam. De gevangen beleedt, dat hem dit Pakket ter hand gesteld was, door de Franschen, om 't op de Noordsche Post te bestellen. Zie *Europische Mercurius* van *January* — *Maart* 1690. bl. 206. 't Is zeer te vermoeden, dat deeze brief dezelfde geweest zy, welken men, naderhand, als iets byzonders, onder de *Bylaagen* van Cos-terus *Verbaal*, in 't licht gegeven heeft.

1690. „ begeer ik, dat gy 'er in begreepen zult zyn. „ Op geenen anderen voet, wil ik my verdraa- „ gen (r)." Ook werdt, sedert, te gelyk over de zaak des Graaven van Portland, en over die der Verkiezinge van Schepenen, gehandeld.

XI. Wydluftig Vertoog der Edelen tegen de Stad Amsterdam, over de Verkiezing van Schepenen en over de zaak des Graaven van Portland.

De Edelen leverden, den vierentwintigsten van Louwmaand, een wydluftig Vertoog ter Vergaderinge van Holland over: waarin zy zig zeer beklaagden „ dat Amsterdam geweigerd hadt, in buitengewoone lasten te bewilligen, zonder der Vergaderinge tyd te laaten, om, op het Vertoog deezer Stad, betreffende de verkiezing van Schepenen, te raadpleegen. Dat men, in dit Vertoog, geoordeeld hadt, dat de Nominatie niet naar Engeland behoorde gezonden te worden, onaangezien zyne Majesteit, voor deezen, dikwils, schoon buiten de Provincie zynde, de Verkiezing van Schepenen der stemmende Steden, en zelfs die van Amsterdam, uit overgezonden' Nominatien, gedaan hadt: ja, onaangezien, nog binnens jaars, de Regeering deezer Stad, by 't overlyden van twee der verkooren' Schepenen, de Nominatie van een dubbel getal, tot twee reizen toe, naar Engeland gezonden hadt. Dat de Staaten ook alle zwaarigheden, die, uit het verwylen der Verkiezinge, konden ontstaan, voorkomen hadden, door hunne Resolutie van den tweeden van Sprokkelmaand des voorleeden

(r) *Zie* Vidimus van den Hove *van eene* Missive van Willem den III. *gedr.* 1739. *bl.* 10.

„ den jaars, waarby de dienende Schepens 1690.
„ in dienſt werden gehouden, tot dat de nieu-
„ wen zouden verkooren zyn; doch dat die
„ van Amſterdam, desonaangezien, dingen
„ van verſchillende natuur aaneen hegtende,
„ geweigerd hadden, in buitengewoone las-
„ ten te bewilligen, zo lang men hun, in 't
„ ſtuk der Verkiezinge van Schepenen, geen
„ genoegen gave; zonder zelfs te willen ge-
„ doogen, dat men, hierop, vooraf, de ge-
„ dagten van zyne Majeſteit van Groot-Bri-
„ tanje inname; en andere Steden nodigende,
„ om, in diergelyke gelegenheid, insgelyks,
„ haare Privilegien voor te ſtaan, onder be-
„ lofte van dezelven te zullen byſpringen.
„ Dat zy, hierdoor, der Vergaderinge de han-
„ den gebonden, en dezelve buiten ſtaat ge-
„ ſteld hadden, om op de beſcherming en ver-
„ zekerdheid van den Staat te raadpleegen en
„ te beſluiten. Dat zy, wel verre van, op de
„ ernſtigſte vermaaningen der Leden, de Ver-
„ klaaring te ligten, nog eene aantekening
„ hadden laaten doen, tegen de zitting van
„ den Graave van Portland, die de Edelen
„ hielden voor een wettig Lid hunner Orde,
„ en dien zy niet meenden, door de ſtemme
„ van een enkel Lid der Vergaderinge, te
„ konnen ontzet worden van de Voorregten,
„ welken hy daadelyk bezat. Ook vonden de
„ Edelen, niet gewoon zig te moeijen met de
„ Regeeringe der Steden, ten hoogſte vreemd,
„ dat eene Stad zig ſtak in 't gene hunne Or-
„ de betrof. Niet minder hadt het hun ver-
„ wonderd, dat die van Amſterdam verklaard

 „ had-

1690. „ Vergaderinge; volgde hieruit niet, dat eene ouder Wet, die algemeener ſprak, niet algemeener zou behooren genomen te worden. Ook gaf 't geene verandering, dat de Graaf van Portland, voor deezen, zitting gehad hadt; de Wet van 't jaar 1586 ſloot dien Heer buiten de Vergaderinge, ſedert dat hy in uitheemſchen eed en dienſt getreden was. De Geſchiedeniſſen leerden, dat men 't, zelfs in Engeland, dus verſtaan hadt. Daar hadt men Heeren uit het Parlement geſlooten, om dat zy den Keizer hulde en eed gedaan hadden. En deeze Staat zelf was, nog in 't jaar 1688, van verſtand geweeſt, dat Doktor Gilbert Burnet niet meer onder de opperſte magt van Engeland of Schotland behoorde, na dat hy, hier, het regt van inboorlingſchap en burgerſchap verworven hadt. 't Gene, nu en dan, tegen de Reſolutie van den jaare 1586, gepleegd was zagen zy aan als misbruiken en overtreedingen, welken de natuur der Wet niet veranderden. Ook hadden de Staaten van Holland, wier gevoelens en handelwyzen hier alleen in aanmerking kwamen, nog in 't jaar 1663, getoond, dat zy voor de onderhouding deezer Wet zorgen wilden. Ten onregte, ſchreef men der Regeeringe van Amſterdam, die de oude Wetten wilde handhaaven, toe, dat zy haar byzonder gevoelen tot eene Wet zogt te maaken. De nieuwigheid en verandering werdt gezogt, niet door Amſterdam, maar door de andere Leden, ter gelegenheid dat de Graaf van

„ Port-

„ Portland buitens Lands het regt van inboor- 1690.
„ lingschap en deel aan de hooge Regeerin-
„ ge verkreegen hadt. Die van Amsterdam
„ hadden zig ook niet aangemaatigd, over de
„ wettigheid van der Staaten raadpleegingen,
„ te beslissen; maar geoordeeld, dat zy dee-
„ ze wettigheid best bewaarden, als zy, door
„ 't verlaaten der Vergaderinge, daar de Graaf
„ van Portland, als een aangenaam Lid, aan-
„ gemerkt werdt, toonden, geen deel altoos
„ te willen hebben aan dit werk. Ook kon-
„ den zy niet begrypen, met wat oogmerk,
„ de loffelyke daaden van zyne Majesteit van
„ Groot-Britanje en van den Graave van
„ Portland werden opgehaald, nevens het
„ uitsteekend belang, welk deeze Staat hadt,
„ by den togt naar Engeland. Moest dit al-
„ les erkend, beloond, vergolden worden;
„ Amsterdam was 'er zo genegen toe, als ie-
„ mant der andere Leden; doch meende niet,
„ dat deeze erkentenis gelegen ware, in ie-
„ mant in de Vergadering van Holland zit-
„ ting te verleenen, die 'er anders van zou
„ uitgesloten geweest zyn. 't Kwam hun,
„ wyders, ook vreemd voor, dat men de zit-
„ ting des Graaven noemde eene behoudenis
„ van zyn voorig regt; daar hy immers niet
„ in de Staaten van Holland gezeten hadt,
„ sedert dat hy een Lid van 't Parlement van
„ Engeland geworden was, dan tegenwoor-
„ dig. Zy besloten dan, dat zy de toelaating
„ of zitting van den genoemden Graave nog
„ bleeven houden voor onwettig, en bui-
„ ten voorbeeld, met verklaaring, dat zy

 „ daar-

1690. „ daaraan geen het minste deel hebben willen (*t*)."

Koning Willem begeert, dat Amsterdam hem de Nominatie van Schepenen toezende.

Doch terwyl men, over dit punt, zo zeer verschilde, kwam 'er schryvens van Koning Willem aan de Staaten van Holland, uit Whitehall, den zeventienden van Louwmaand, gedagtekend, waarby zyne Majesteit verklaarde „ dat het verzoek van die van Amsterdam, „ om de verkiezing van Schepenen te laaten „ geschieden door 't Hof, hem zeer onverwagt voorgekomen was. Hy hadt tegenwoordig geen tyd om te onderzoeken, of „ de Privilegien van deeze Stad zo stipt en „ duidelyk spraken, als men voorgaf; doch „ nooit zou hy iets onderneemen, strydig met „ de Privilegiën van den Lande, of van eenig „ byzonder Lid. Hy rekende zig, in tegendeel, by eede, verpligt, om dezelven, uit „ al zyn vermogen, voor te staan en te handhaaven. In de verkiezing van Schepenen te „ Amsterdam te laaten op den voorigen voet, „ zag hy, ondertusschen, tot nog toe geene „ andere zwaarigheid, dan dat men of den „ tyd der Nominatie een weinig zou moeten „ vervroegen, of de afgaande Schepens een „ weinig langer in dienst laaten. Hierby „ kwam, dat het zeer waarschynlyk ware, „ dat de Steden hadden afgestaan van de stipte onderhouding van zulke Privilegien, „ waarby de verkiezing van Schepenen, in 't „ afwezen van den Stadhouder, gesteld werdt „ aan

(*t*) Justificatie der sustenue van Amst. *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 26.

„ aan 't Hof: om dat de Staaten, in den jaa- „ re 1674, den Hove uitdrukkelyk verboo- „ den hadden, zig met zaaken van Regeerin- „ ge te moeijen. Hy meende dan, dat Burge- „ meesters en Vroedschappen van Amster- „ dam, deeze redenen overwoogen hebben- „ de, geene zwaarigheid meer maaken zou- „ den, om hem hunne Nominatie toe te zen- „ den, mids, volgens de Resolutie van den „ tweeden van Sprokkelmaand des jaars 1689, „ de Schepens en mindere Regtbanken in „ dienst bleeven, tot dat de verkiezing ge- „ schied ware (*u*)." 1690.

De Leden der Vergaderinge neemen een besluit, overeenkomstig met 's Konings begeerte.

Na 't leezen van deezen brief, toonden verscheiden' Leden genegenheid, om zig te voegen naar den inhoud. Doch Bors van Waveren, Pensionaris van Amsterdam, nam den brief over, om 'er verslag van te doen. Te gelyk, verklaarde hy, gelast te zyn, om, by voorraad, en behoudens de voorgaande aantuigingen, in de tegenwoordigheid des Graaven van Portland, te raadpleegen ter Staatsvergaderinge. Terwyl hy een' keer naar huis deedt, bekleedde de Sekretaris *Joan Huidekooper van Maarseveen* zyne plaats (*v*); die, op den zevenentwintigsten, nog geenen last hadt, om zig op 's Konings brief te uiten. De Raadpensionaris Heinsius drong de Vergadering zeer, om op den brief te besluiten, onder anderen, zeggende „ dat de Nominatie van „ Schepenen, den volgenden dag, moest ge- „ maakt

(*u*) *Zie* deeze Missive *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 35.
(*v*) Resol. Holl. 27 *Jan.* 1690. *bl.* 48.

1690. „ maakt worden; en dat de Edelen bedugt „ waren, dat de Stad dezelve, veelligt, ten „ nadeele van den Stadhouder, aan 't Hof zou „ zenden: waarom zy oordeelden, dat de Vergadering, nog heden, op 's Konings brief „ behoorde te besluiten." Ook geschiedde dit, terstond, en viel het besluit „ dat Amsterdam „ de Nominatie van Schepenen tot het doen „ der verkiezinge behoorde te zenden aan „ zyne Majesteit, mids de Schepens, die te„ genwoordig dienden, in dienst bleeven, tot „ dat de verkiezing geschied ware: alles zon„ der nadeel der Privilegien." Doch Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen, zig ongelast verklaard hebbende, hadden in dit besluit niet bewilligd (*w*). De Pensionaris Bors van Waveren, des anderendaags, te rug gekomen zynde, toonde zig misnoegd, over 't neemen van dit besluit, en verklaarde zig ongeneigd, om zynen last te openen, zo 't niet zo geheellyk vernietigd werdt, als of het, nimmer te vooren, genomen geweest ware. De andere Leden bewilligden hiertoe eindelyk, en toen hernam Bors van Waveren „ dat zyne Meesters zig „ verpligt hielden hunne Privilegien voor te „ staan, en hierom bleeven by hun voorige „ gevoelen." De Edelen zeiden „ dat zy ook „ geene reden zagen, om van gedagten te ver„ anderen." 't Besluit van den voorigen dag werdt, derhalve, hervat, en door alle de Leden goedgekeurd. Purmerende alleen was niet tegenwoordig. In dit Besluit, was, onder ande-

Amsterdam blyft by zyn gevoelen.

De Le-

(*w*) Resol. Holl. 27 *Jan.* 1690.

deren, aanmerkelyk, dat het Privilegie van den jaare 1581, door die van Amsterdam bygebragt, werdt verdagt gehouden, als gegeven zynde op den naam van Koning Filips, door Prinse Willem van Oranje, op eenen tyd, als deeze reeds door den Koning in den ban gedaan; en als, door de Stad Edam, reeds een Oktroi op de bestelling haarer Wethouderschap van de Staaten verworven was: behalve, dat dit Privilegie eerder de gedaante eener Ordonnantie hadt, als alleen verleend zynde by voorraad, waarom ook die van Amsterdam geene zwaarigheid gemaakt hadden, om 'er van af te gaan; by 't ophouden der Stadhouderlyke Regeeringe, in den jaare 1650, de verkiezing van Schepenen niet stellende aan 't Hof, maar zelven Oktroi verzoekende, tot het bestellen hunner Wethouderschap. Wyders, oordeelden de Leden „ dat men, in 't „ stuk van Privilegien, onderscheid maaken „ moest, tusschen de wezenlyke deelen en „ omstandigheden derzelven. 't Overgeeven „ van het doen der Nominatie was hier het „ wezen van 't Privilegie: de nette tyd, waar„ op deeze Nominatie of de Verkiezing uit „ dezelve geschieden moest, slegts, eene om„ standigheid, die, by verwisseling van ty„ den, of om goede redenen, verandering ge„ doogde: gelyk ook, by een Privilegie van „ Hertoge Filips van den jaare 1449, geraamd „ was, dat de Nominatie, twee dagen voor „ de verkiezing, geschieden zou, en nader„ hand, by een Privilegie van Vrouw Maria „ van den jaare 1476 [1477], deeze tyd, op

1690.

den schynen een der Amsterdamsche Privilegen kragteloos te houden.

„ vyf

1690. „ vyf dagen was gepaald geworden." De Pensionaris van Amsterdam behieldt, ondertusschen, voor zyne Meesters, het regt, om tegen deeze Resolutie zulke aantekening te doen, als zy zouden bevinden te behooren (x).

XII. Die van Amsterdam bieden den Hove wederom hunne Nominatie aan.

De Staaten, midlerwyl, tot den zevenden van Sprokkelmaand gescheiden zynde, hadden Bors van Waveren en Huidekooper zig, op den dertigsten van Louwmaand, vervoegd aan 't Hof van Holland, met eenen brief van Burgemeesteren en Vroedschap van Amsterdam, waarin de Nominatie van Schepenen gesloten was, met verzoek „ dat President en „ Raaden, onaangezien de Resolutie van de „ Ridderschap en andere Steden, die Amsterdam voor nietig en van onwaarde hieldt, „ uit dezelve, de Verkiezing geliefden te „ doen, overeenkomstig met de Privilegien, „ welken zy gehouden waren te handhaaven." Doch eer zy den brief wilden overgeeven, begeerden zy te weeten of het Hof aan hun verzoek voldoen zou. Hierop werdt, ernstelyk, geraadpleegd: zelfs in de tegenwoordigheid des Presidents Adriaan Pauw, Heere van Bennenbroek, die, eenigen tyd onpasselyk geweest zynde, in zyn nagtgewaad, verscheenen was.

't Hof weigert, andermaal, de verkiezing te doen, en geeft de

Vyf Heeren oordeelden, dat men de verkiezing behoorde te doen: agt verstonden, dat men zig naar de Resolutie der Staaten behoorde te gedraagen. 't Besluit, naar 't gevoelen der meerderheid opgemaakt, werdt aan die van Amsterdam medegedeeld, welken,

(x) Resol. Holl. 28 Jan. 1690.

ken, nogtans, geraaden vonden, den brief, waarin de Nominatie beslooten was, aan 't Hof te overhandigen; doch zy ontvingen dien, des anderendaags, ongeopend te rug (y). 1690. Nominatie ongeopend te rug.

Burgemeesters en Vroedschap van Amsterdam verzuimden niet, wederom eene Verdediging op te stellen van hun gevoelen, die aan de Steden rondgezonden, en, op den zevenden van Sprokkelmaand, ter Vergaderinge van Holland, overgeleverd werdt. In dit Vertoog, weezenze aan „ dat de Privilegien, hun „ oudtyds verleend, de verkiezing van Schepenen stelden aan Stadhouder en Raaden, „ die samen verstaan moesten worden één „ Kollegie uit te maaken: waarom ook, nog „ tegenwoordig, alle *Mandementen* en *Provisien* van den Hove, op den naam van Stadhouder en Raaden, verleend werden. Hieruit nu volgde, dat de President en Raaden, „ in afzyn van één der Leden, den Stadhouder, naamlyk, de verkiezing zo wel vermogten te doen, als zy 't Regt handhaafden. En strekte dit geenszins tot vermindering van de voorregten des Stadhouders; „ die begreepen moesten worden, bewaard te „ zyn, als die van 't Hof, welk hem tot zyn „ Hoofd hadt, bewaard werden." Wyders werden de redenen wederlegd, waarmede de Edelen en andere Leden der Vergaderinge de Privilegien van Amsterdam hadden gezogt verdagt te maaken. „ 't Privilegie van den „ negenden van Louwmaand des jaars 1581 De Stad verdedigt haare Privilegien, en byzonderlyk dat van den jaare 1581.

„ was

(y) Holl. Merc. van 1690. bl. 44.

1690. „ was gegeven, voor de afzweeringe van Koning Filips, die, eerst op den zesentwintigsten van Hooimaand des gemelden jaars, geschied was (z); en stondt, hierom, nog met reden op 's Konings naam. In Wintermaand daarna, hadt Amsterdam, by 't afstaan der Voldoeninge, nog uitdrukkelyk bedongen, dat alle Privilegien in kragt blyven zouden, zulken alleen uitgenomen, die, geduurende de beroerten, van Alva of deszelfs opvolgeren, tot op de Gendsche bevrediging, verkreegen waren (a), waaronder het Privilegie in geschil niet kon gerekend worden. Prins Willem de I., onsterfelyker gedagtenisse, aan wien de Staat zyne vryheid en de behoudenis zyner Hoogheid en Geregtigheden, grootendeels, verschuldigd was, wist ook zeer wel, wie voor zynen *Souverain*, ten tyde van 't verleenen van 't gemelde Privilegie, gehouden werdt, en zou zulks, voor die van Amsterdam, immers niet hebben willen ontveinzen; noch den Koning, als Graaf van dit Gewest, hebben willen erkennen, zo dezelve, alreeds, van deeze waardigheid vervallen geweest was. Zeer vreemd was 't ook, dat men, om dit Privilegie te verzwakken, gewag maakte van den Ban van dien Vader des Vaderlands, als ware 't om 's Prinsen wettig gezag in Holland, daardoor, te verminderen; daar toch weereldkundig was, dat die Ban, „ by

(z) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 393.
(a) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 372.

„ by hooge en laage Overheden, en by 's Lands 1690.
„ Ingezetenen in 't gemeen, altoos gehouden
„ was, voor nietig en van onwaarde; en aan-
„ gezien, als voortgekomen van de kwaade
„ Raadsluiden des Konings; tegen welken,
„ en niet tegen den Koning zelven, men, in
„ den beginne, de wapenen opgenomen hadt:
„ waarom ook het Oktroi tot de opregtinge
„ van 's Lands Hooge Schoole, in den jaare
„ 1574, op 's Konings naam, verleend was
„ (6). 't Privilegie van 't jaar 1581 kon ook
„ voor geene Wet of Ordonnantie, noch der-
„ halve voor herroepelyk gehouden worden:
„ naardien 'er de woorden *gunnen*, *octrojeeren*,
„ *accordeeren*, *en dat wel uit zonderlinge gratie*
„ *en faveur*, in gevonden werden, die alleen
„ in Privilegien voegden: en schoon men,
„ in 't slot van dit Privilegie, ook het woord
„ *Ordonnantie* las, zag dit alleen op zulken,
„ aan wien 't Privilegie niet verleend was, en
„ die gelast werden, zig daarnaar te voegen.
„ Men was, in 't jaar 1650, ook niet afgegaan
„ van dit Privilegie, dan voor zo ver toen,
„ by mangel van eenen Stadhouder, die van
„ Amsterdam, zo wel als de andere stemmen-
„ de Steden, 't Regt hadden behouden, om
„ hunne eigene Magistraaten te bestellen: in
„ andere opzigten, en byzonderlyk in opzigt
„ van den tyd der benoeminge, verkiezinge
„ en

(6) Die begeerig is, de redenen, waarmede die van Amsterdam het Privilegie van den jaare 1581 verdedigden, nader bevestigd te zien, leeze C. v. Bynkershoek *Quaest. Juris publici.* Libr. II. Cap. I. p. 187.

1690. „ en beëedigingе der Schepenen, waren de „ voorgaande Privilegien in volle kragt ge„ bleeven. En toen, in 't jaar 1672, zyne „ Hoogheid, de Prins van Oranje, tegenwoor„ dig Koning van Groot-Britanje, tot Stad„ houder verkooren werdt, was hem geen „ ander regt opgedraagen, dan om de Wet „ in de Steden te bestellen, *volgens de Privi„ legien*, welken hy, zelfs by eede, beloofd „ hadt, te zullen handhaaven. De Staaten „ hadden wel, in 't jaar 1674, den Hove de „ kennis van zaaken van Regeeringe beno„ men. Doch in de Resolutie, ten deezen ein„ de ingesteld, was wel uitdrukkelyk ver„ klaard, dat de Staaten hiermede niet voor„ hadden, eenige verandering te maaken in „ de Regeeringe, Privilegien of Voorregten „ des Lands of der Steden. De onderschei„ ding, tusschen het wezen en de omstandig„ heden van een Privilegie, voldeedt hun „ ook niet. Zy werdt, in de Privilegien zel„ ven, niet gevonden, en, in dat van Vrou„ we Maria van den jaare 1476 [1477], stondt „ duidelyk, dat het, *van punt tot punt*, moest „ naargekomen worden. Ook was 't, zonder „ voorbeeld, dat men goedvonde, den tyd „ der jaarlyksche Magistraatsbestellinge te „ veranderen, om dat men juist tegenwoor„ dig geene voldoende reden aan al de wee„ reld geeven kon, waarom deeze tyd en „ geene andere, by de Privilegien, vastge„ steld was. 't Was waar, dat die van Am„ sterdam, voor 't jaar 1689, niet begeerd „ hadden, dat de verkiezing van Schepenen

„ ge-

„ geschieden mogt door 't Hof; maar hiertoe 1690.
„ was ook geene gelegenheid geweest, zynde
„ den Stadhouder, voor dien tyd, nooit zo
„ verre afwezig geweest, dat de verkiezing
„ niet binnen den bestemden tyd geschieden
„ kon. In 't genoemde jaar, hadt het Hof,
„ buiten kennis van de Stad, een afschrift der
„ Nominatie naar Engeland gezonden: de
„ verkiezing was, vervolgens, geschied en
„ erkend; doch niet, dan na dat de Staaten
„ de dienende Schepens in dienst gehouden
„ hadden, *onverminderd de Privilegien der Stad,*
„ *voor het toekomende.* Ook hadt de Stad zel-
„ ve, by gelegenheid dat twee Schepens, bin-
„ nens jaars, overleeden waren, de Nomina-
„ tie van een dubbel getal naar Engeland ge-
„ zonden; doch de verkiezing van zulke Sche-
„ penen was, by de Privilegien, aan geenen
„ juisten tyd bepaald. De Ridderschap en de
„ Afgevaardigden der andere Steden verklaar-
„ den wel, dat het overzenden der Nomina-
„ tie naar Engeland, welk men hun nu afvor-
„ derde, niet zou strekken tot vermindering
„ der Privilegien; doch zulk eene betuiging,
„ die met de daad zelve tegengegaan werdt,
„ nam de krenking der Privilegien niet weg,
„ die, in eene daad, strydig met de duidely-
„ ke letter der Privilegien, gelegen was. Bur-
„ gemeesters en Vroedschap hadden de diep-
„ ste agting voor de Hoogheid van der Staa-
„ ten Vergaderinge; doch in de Privilegien,
„ aan hunne Stad gegeven, hadt Vrouw Ma-
„ ria, als Prins van den Lande, zelve ver-
„ klaard, dat dezelven, noch door haar, noch

1690. „ door haare nakómelingen, zouden mogen „ verminderd of gekrenkt worden. Het onderwerp van dit Privilegie betrof ook den „ vorm der Regeeringe, waarin, volgens de „ Resolutie van den jaare 1581, geene overstemming viel. Ook was, in de Resolutie „ van den agtentwintigsten van Louwmaand, „ eene merkelyke ongeregeldheid op te merken, zynde dezelve alleenlyk genomen door „ de Afgevaardigden ter Dagvaart, zonder „ dat dezelve rugspraak gehouden hadden, „ met de Vroedschappen der Steden: ook „ waren die van Purmerende, by 't neemen „ deezer Resolutie, niet tegenwoordig geweest. Men verwagtte dan van de billykheid der andere Leden van Holland en „ Westfriesland, dat zy wel zouden willen „ medewerken, tot handhaaving van de onbetwistbaare Privilegien der Stad Amsterdam (*b*)."

Haare redenen vinden geen' ingang.

Doch dit Vertoog vondt geenen ingang ter Staatsvergaderinge. Alle de andere Leden verstonden, dat Burgemeesters en Vroedschap van Amsterdam, in * gehoorzaamingе der voorgaande Resolutie, de Nominatie zouden hebben over te zenden naar Engeland. Ook hieldt men 't daar voor, dat eenige uitdrukkingen, in het Vertoog van Amsterdam, regtstreeks aanliepen tegen de Hoogheid, Vryheid en Geregtigheid van der Staaten Vergaderinge. Doch 't neemen van een eindelyk besluit

* *obedientie.*

(*b*) Deductie van Burgem. en Vroedschap van Amst. *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 45 *enz.*

ſluit desaangaande werdt, tot nader beraad, verſchooven (c). 1690.

De Afgevaardigden ter Dagvaart, ſedert, eenpaariglyk verklaard hebbende, dat hunne Steden de genomen' beſluiten goedkeurden, en hen deswege bedankt hadden; begonden die van Amſterdam een weinig te veranderen van gedagten. De Ridderſchap, die 't meeſt tegen hen yverde, vraagde den Penſionaris Bors van Waveren, *op wat voet, de Schepens, die met den tweeden van Sprokkelmaand moeſten afgegaan zyn, in dienſt gebleeven waren?* En toen hy antwoordde „ dat zulks op gelyken „ voet geſchied was, als in de andere Steden, „ daar nog geene verkiezing was gedaan," hernamen de Edelen „ dat deeze gevallen niet „ gelyk ſtonden. De andere Steden hadden „ haare Nominatien naar Engeland gezon„ den: 't welk Amſterdam tot hiertoe gewei„ gerd hadt. Men hadt dan te wagten, dat „ alles, wat, thans, door Schepenen, verrigt „ werdt, door hunne Edele Groot-Mogend„ heden, voor nietig en van onwaarde zou „ verklaard worden. Zy konden 't regt niet „ bedienen, dan uit den naam van den *Sou-* „ *verain*, die hen, niet langer, dan tot den „ tweeden van Sprokkelmaand, gemagtigd „ hadt." Dit antwoord verzette den Penſionaris. Ook maakte het merkelyken indruk op de Regeeringe van Amſterdam, die eenige Afgevaardigden uit de Vroedſchap (7) naar den

XIII. Amſterdam komt een weinig by.

Bedreiging der Edelen.

(c) Reſol. Holl. 7 *Febr.* 1690.

(7) De Heeren *Jakob Boreel*, *Jan de Vries*, *François*

1690. den Haage zondt, om, ware 't mogelyk, 't geschil in der minne af te doen. Zy verscheenen egter nog niet in de Vergaderinge. Men begeerde op den Pensionaris, dat hy hen hiertoe, en tot het doen van eenige voorslagen wilde beweegen. Doch hy verklaarde, geenen naderen last te verwagten. De Edelen sloegen hierop voor „ dat men de aangebleeven' Schepens en derzelver bedryf, terstond, voor „ onwettig verklaaren moest." De Steden van 't Zuiderkwartier, Delft uitgenomen, bewilligden in deezen voorslag. Briel was afwezig. Delft verstondt, dat men de Amsterdamsche Heeren ter Vergaderinge behoorde te nodigen, en hun daar de bondige redenen voor de genomen' besluiten doen voorhouden, door den Raadpensionaris. De Steden van 't Noorderkwartier begeerden, dat de Pensionaris van Amsterdam de andere Amsterdamsche Heeren nog eens ginge spreeken, met verklaaring dat, zo deezen geen' voorslag tot bemiddeling deeden, zy, eindelyk, ook den last haarer Principaalen zouden moeten uiten, die, gelyk zy wel vooraf zeggen konden, weinig of niets van 't gevoelen der Ridderschap verschillen zou.

Amsterdam doet een' drieledigen voorslag, tot be- De Raadpensionaris Heinsius, des anderendaags, met de Heeren van Amsterdam, gesproken hebbende, hadt hen, eindelyk, bewoogen, om eenen voorslag tot bemiddeling te doen, die hierop uitkwam: „ Dat hun-

„ ne

çois de Vicq en *Kornelis Klook*, benevens den Pensionaris Bors van Waveren.

„ ne Edele-Groot Mogendheden, als Souve- 1690.
„ rain, voor deeze reize, zelven de verkie- middeling.
„ zing van Schepenen, uit de gemaakte No-
„ minatie, zouden doen; *of*, dat zy, op den
„ Koning van Groot-Britanje, als Stadhou-
„ der, zouden begeeren, dat hy hen hiertoe,
„ voor deeze reize, verzogt, buiten deszelfs
„ benadeelinge; *of*, dat zy zyner Majesteit
„ van al 't voorgevallene kennis zouden gee-
„ ven, deszelfs gevoelen daarop verstaan, en
„ ondertusschen alles laaten, in den staat
„ waarin het ware." Heinsius deedt, hiervan, terstond, verslag ter Staatsvergaderinge. Bors van Waveren voegde 'er by „ dat, zo de Le-
„ den, in deezen voorslag, geen genoegen
„ namen, zyne Meesters verzogten, met Ge-
„ magtigden uit hunner Edele Groot-Mog.
„ Vergadering, in onderhandeling te komen."
De Ridderschap vondt geenen der voorslagen van Amsterdam aanneemelyk. „ Het aannee-
„ men daarvan zou, zeide zy, aanloopen te-
„ gen de Resolutie van den agtentwintigsten
„ van Louwmaand, en de agting van den
„ Souverain ten hoogste krenken. Liever be-
„ hoorde de Raadpensionaris Heinsius, als een
„ byzonder Persoon, den Amsterdammeren
„ voor te slaan, dat zy, in afwezendheid van
„ den Stadhouder, hunne Nominatie zon-
„ den aan de Staaten, als Souverain; dat zy,
„ daarnevens, zulke verzoeken deeden, als
„ zy zouden goedvinden; doch dat de Staa-
„ ten de vryheid behouden zouden, om met
„ de Nominatie te handelen, naar welgeval-
„ len." Men begreep ligtelyk, dat zy dan,

Voorslag der Edelen.

1690. door de Staaten, naar Engeland gezonden zou worden, en waarſchynlyk was dit de middelweg, volgens welken, Koning Willem aan den Graave van Portland verklaard hadt, de zaak te willen afdoen. Tot eene onderhandeling met Gemagtigden, kon de Ridderſchap niet verſtaan, oordeelende zulks te ſtryden met de eere der Vergaderinge. Maar de Leden kwamen, eindelyk, overeen, dat de Heeren *van Bleiswyk*, van Delft, *van der Duſſen*, van Gouda, *van Gend*, van Enkhuizen, en de Raadpenſionaris Heinſius, in de hoedanigheid van byzondere Perſoonen, den Heeren van Amſterdam, in eene der Vertrekkameren van de Staaten, zouden gaan ſpreeken. Bors van Waveren gaf te kennen, dat zulks eerder aan 't huis van Heinſius, als een' derden perſoon, behoorde te geſchieden. Doch de Ridderſchap merkte zo dra niet, dat hy eenige zwaarigheid maakte, of wilde aan 't ſtemmen, over de gantſche zaak. Zy kreeg, terſtond, gevolg van Dordrecht en Haarlem. Maar Bors van Waveren, zig nog by tyds bedenkende, begaf zig naar de wooning der Heeren van Amſterdam, die zig, op zyn verzoek, in eene der Vertrekkameren, vervoegden, en met de voorgenoemde Heeren in geſprek traden; doch niet van hunne voorſlagen waren af te brengen. De Vergadering hiervan onderrigt geworden zynde, ſloeg de Ridderſchap voor, „ of men niet, ziende dat Amſterdam naar „ geene billyke voorſlagen luiſterde, beſluiten moeſt, tot het afzetten der Schepenen, „ en tot het wetteloos verklaaren van alles, „ wat

Eenige Heeren uit de Vergaderinge ſpreeken met die van Amſterdam.

Die by hunnen voorſlag blyven.

„ wat zy, na 't uitgaan van den tyd hunner 1690.
„ bedieninge, gedaan hadden of doen zou-
„ den: alleenlyk, om der Stad, zo veel mo-
„ gelyk ware, te gemoet te komen, haar nog
„ drie of vier dagen tyd van beraad geeven-
„ de, of zy zig naar 't welbehaagen der Staa-
„ ten wilde voegen, of niet." Eenige Leden bewilligden in deezen voorslag. Delft, Briele en eenige Steden van 't Noorderkwartier verschooven hunne verklaaring, tot dat, op dit stuk, by * hervatting, geraadpleegd zou worden, waartoe de vyfentwintigste van Sprokkelmaand beraamd was. De Amsterdamsche Heeren, een' keer naar huis gedaan hebbende, waren, des morgens van dien dag, met den Raadpensionaris, in gesprek getreden, en hadden hem een' vierden voorslag gedaan, hierin bestaande „ dat men de Nominatie zou
„ overzenden aan de Staaten van Holland,
„ met duidelyk verzoek, om, uit dezelve, de
„ verkiezing te doen. Dat de Staaten egter
„ met de Nominatie naar welgevallen zou-
„ den mogen handelen, onder deeze twee
„ voorwaarden: 1. dat alle Vertoogen, Re-
„ solutien, Protestatien en Aantekeningen,
„ voor en tegen, met naame de Resolutie
„ van den agtentwintigsten van Louwmaand,
„ uit de Registers van Holland, geligt, en
„ dat, daaruit, nimmer, eenig gevolg getrok-
„ ken zou worden, ten nadeele van de Stad
„ Amsterdam. 2. dat men, van nu af, by on-
„ verbreekelyke Resolutie, zou vaststellen,
„ dat men, in het toekomende, by zodanig
„ eene afwezendheid des Stadhouders, die
„ niet

* Re-sumptie.

Doch daarna eenen nieuwen voorslag doen.

1690. „ niet toeliet, dat de verkiezing, op zynen tyd, „ geschiedde, de Nominatie zou mogen zenden aan het Hof van Holland, en zo dit „ Hof, onverhoopt, zwaarigheid maaken „ mogt, om de verkiezing te doen, de zeven „ eerst benoemden voor verkooren zouden „ mogen gehouden worden." Doch deeze voorslag, ter Vergaderinge van Holland zynde overgebragt, smaakte den Leden minder dan de drie voorgaanden. De Edelen zeiden hierom „ dat, naardemaal Amsterdam agteruit liep, en geen einde van de zaak zogt, „ zy by hun voorneemen bleeven, om 't bedryf der Schepenen onwettig te schouwen." Alle de andere Leden voegden zig met de Edelen. Delft alleen zeide, zig 's anderendaags eerst te zullen openen: en toen stemde deeze Stad ook met de Ridderschap. Doch eer 't besluit opgemaakt werdt, sloeg Delft voor, dat de Raadpensionaris den Heeren van Amsterdam, nog eens, behoorde af te vraagen, *of zy 't uiterste van hunnen last geopend hadden*? De Pensionaris van Amsterdam hadt, midlerwyl, verklaard „ dat zyne Meesters bereid waren, om te raadpleegen op de buitengewoone lasten, 't welk tot hiertoe geweigerd geweest was; midsmen 't stuk der „ Nominatie te gelyk afdeede; alle Resolutien, met naame die van den agtentwintigsten van Louwmaand, en alle aantekeningen, voor en tegen, ligtte uit de Registers, en alles, ondertusschen, liete in den „ staat waarin het was." Doch dit vondt ook geenen ingang. De Raadpensionaris sprak, daar-

Die minder smaakt dan de voorgaanden.

Uiterste aanbieding van Amsterdam.

daarna, op 't aanhouden van Alkmaar en Enkhuizen, nog omtrent een uur, met die van Amsterdam: en bragt toen voor bescheid, dat de jongste voorslag van den Pensionaris het uiterste was van hunnen last. De Leden verklaard hebbende, ook niet verder te konnen komen dan zy gekomen waren, schoot 'er nu niets overig, dan het besluit, op den voorslag der Edelen, op te maaken (d). Men verschoof dit egter tot den agtentwintigsten, en toen werdt, door de Vergadering, verstaan en verklaard „ dat, naardemaal Burgemeesters „ en Vroedschap van Amsterdam niet naar„ kwamen de Resolutie der Staaten van den „ agtentwintigsten van Louwmaand, zy zig „ ook niet konden bedienen van de magtiging „ tot het aanblyven van Schepenen, met het „ gene 'er aan vast was, ingevolge der Reso„ lutie van den tweeden van Sprokkelmaand „ des jaars 1689; buiten welke, de Schepens „ van den voorleeden jaare geen regt, magt „ of gezag hadden, om hun ampt te blyven „ waarneemen; dat zy, derhalve, gehouden „ werden voor ontslaagen, en alles wat zy, na „ deezen, zouden verrigten, voor nietig en „ van onwaarde, zonder dat daarop, in of „ buiten regte, eenig vervolg zou mogen ge„ daan, of toegelaaten worden: van al 't wel„ ke men Burgemeesteren en Vroedschap, en „ Schepenen van Amsterdam zou kennis gee„ ven, den Schout der Stad te gelyk belasten„ de, deeze Resolutie te doen agtervolgen.

„ Ook

1690.

Zy wordt afgewezen.

De Vergadering verklaart de dienende Schepens te houden voor ontslaagen, en derzelver bedryf voor wetteloos.

(d) Zie Holl. Merc. van 1690. bl. 76-80.

1690. „ jesteit van Groot-Britanje, om uit dezelve,
„ als Stadhouder van dit Gewest, de verkiezing te doen. Midlerwyl, zouden de Schepens van voorleeden jaare en de ondergeschikte Regtbanken in hunnen dienst volharden, tot dat de verkiezing van nieuwe Schepenen geschied zou zyn; behoudens, dat, hierdoor, aan de eene zyde, de Privilegien van Amsterdam niet zouden geagt worden verkort te zyn, noch daaruit eenige gevolgen getrokken worden, tot nadeel van dezelven; en dat, aan de andere zyde, zyne Majesteit van Groot-Britanje, daarmede ook niet zou begreepen worden gekrenkt te wezen in de voorregten, hem als Stadhouder van dit Gewest toekomende, noch daaruit eenig gevolg getrokken, tot benadeeling van dezelven: alzo de Staaten onveranderlyk besllooten hadden, zyne Majesteit, in deeze voorregten, en de Stad Amsterdam, in derzelver Privilegien, volkomenlyk, te handhaaven (g)." In gevolge van dit besluit, werdt de Nominatie Koning Willem toegezonden, door de Staaten. Hy deedt 'er, terstond, de verkiezing uit: die, naar ouder gewoonte, in eenen beslooten Brief, den Schout der Stad toegezonden werdt. Op de Nominatie waren gesteld *François de Vicq*, Mr. *Dirk Munter*, Mr. *François de Vroede*, Mr. *Fredrik Dankerts*, Mr. *Nikolaas Korver*, Mr. *Nikolaas Six*, Mr. *Elias Coymans*, Mr. *Koenraad Burg*, *Daniel Hochepied*, Mr. *Joan Blaauw*,

Koning Willem doet 'er de verkiezing uit.

(g) Resol. Holl. 18 *Maart* 1690. *bl.* 206.

1690.

Blaauw, *Jan van Oosterwyk*, *Jan Commelin*, *Jakob Schut* en Mr. *Joris de Waart*. Uit deezen, verkoor zyne Majesteit, tot Schepens, de Vicq, Munter, de Vroede, Dankerts, Korver, Six en Blaauw. Te gelyk, schreef hy aan de Staaten „, dat hy niet twyfelde, of zy „ zouden goede redenen gehad hebben, om „ hem de Nominatie niet te laaten toekomen, „ door de Regeering van Amsterdam; maar „ ze hem zelven toe te zenden; dat hy, hier„ om, niet hadt willen nalaaten, de Verkie„ zing uit deeze Nominatie te doen; schoon „ hy anders ook gaarne zyn Stadhouderlyk „ gezag zou gebruikt hebben, om der Staa„ ten Resolutie te handhaaven. En gelyk hy „ vastelyk vertrouwde, dat de Staaten de ver„ eischte zorg draagen zouden, voor de be„ houdenis zyner Stadhouderlyke voorreg„ ten; zo wilde hy zig ook een' voorstander „ toonen van de Privilegien der Stad Amster„ dam: en om, niet alleen de Regeering, maar „ ook de burgery, het voordeel deezer Pri„ vilegien te beter te doen genieten, zou hy „ niets liever zien, dan datze hem allen, zo „ verre de Regeering en ook de goede bur„ gery en ingezetenen raakten, werden toe„ gezonden (*b*)." Doch dit laatste gebeurde niet, en was ook niet te verwagten. 't Verschil over de Nominatie van Schepenen en over de zitting des Graaven van Portland was, hiermede, volkomenlyk, vereffend. De Stad Amsterdam bewilligde, eerlang, in de gemeene

en schryft, deswege, aan de Staaten.

(*b*) *Zie deeze Missive in de Holl. Merc. van 1690. bl. 83.*

1690. ne lasten. Haare Afgevaardigden, Witsen, Valkenier, en Bakker, benevens den Pensionaris en Sekretaris, woonden, op den zevenentwintigsten van Lentemaand, de Vergadering by, in de tegenwoordigheid des Graaven van Portland, die, kort hierop, zyn afscheid nam, en te rug keerde naar Engeland (*i*). Met de Nominatie van Schepenen van Amsterdam, werdt, naderhand, van jaar tot jaar, zo lang Koning Willem leefde, gehandeld op gelyke wyze, als in deezen jaare geschied was (*k*). De andere Steden zondenze zelven aan den Koning.

Wy hebben den afloop deezer geschillen, wat omstandiger, willen te boek stellen, om dat het verhaal daarvan den opmerkenden den inwendigen staat van 's Lands Regeeringe, en de voorregten, belangen en inzigten van den Stadhouder, van de Edelen en van de Steden deezes Lands nader kan doen kennen; welke kennis regtschaapen Liefhebbers des Vaderlands altoos gehouden hebben voor eene der nuttigsten, die uit 's Lands Historie te haalen zyn.

XV. Onlusten in Overyssel tusschen de Ridderschap en

Terwyl deeze twist in Holland duurde, waren 'er, ook in andere Gewesten, eenige verdeeldheden in de Regeeringe ontstaan, van welken wy hier een kort verslag doen moeten. In Overyssel, lag de Ridderschap overhoop met de Steden, die zig, naar 't oordeel der Ede-

(*i*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 94.
(*k*) *Zie* Resol. Holl. 30 *Jan.* 1691. *bl.* 73. en, op de volgende jaaren, tot 1702 toe, omtrent den zelfden tyd.

Edelen, te veel gezags hadden aangemaatigd, over de belaftingen op de middelen van verteeringe, zonder het Lid der Ridderfchap gekend te hebben, naar behooren. Ook hadden de Edelen nog eenige andere punten van bezwaarniffe tegen de Steden. De Koning van Groot-Britanje, Stadhouder van 't Geweft, kennis van de oneenigheid bekomen hebbende, magtigde de Heeren *Huibert Roozeboom*, Teerftein van Halewyn en *Nikolaas Kan*, Raadsluiden in den Hoogen Raade, in 't Hof en in den Raade van Brabant, om de gefchillen, by bemiddeling of befliffing, af te doen. De Gemagtigden, in Sprokkelmaand, de Steden verwittigd hebbende van hunne aanftaande komfte; begeerden deezen eerft een Affchrift te zien van derzelver laft, op dat zy weeten mogten, in hoe verre, zy zig daarnaar hadden te voegen. De Gemagtigden maakten hierin zwaarigheid, en bepaalden, in eenen tweeden brief, den tyd hunner overkomfte nader. De Steden Deventer, Kampen en Zwolle beklaagden zig toen, in eenen brief aan Koning Willem, zeer over de handelwyze der Ridderfchap, die haare bezwaarniffen voor zyne Majefteit gebragt hadt, buiten kennis van de Steden. Te gelyk, verzogtenze, dat zyne Majefteit haar wilde handhaaven by haare voorregten, welker behoudenis haar, ook by het Reglement van den jaare 1675, was toegezeid. Ook hadt zyne Majefteit daarin verklaard, dat hy zig niet belaften wilde met de kenniffe van eenige Provinciaale zaaken, die hierom nog minder tot eenigen zyner Gemagtigden

1690.

de Steden.

1690. den ſcheen te behooren. De Koning antwoordde, vooreerſt, niet op dit ſchryven; doch berigtte den Steden, terwyl derzelver brief nog onder weg was, dat de drie Gemagtigden, die hunne reis tot hiertoe verſchooven hadden, in 't kort, ſtonden te komen. Ook kwamen zy, in 't begin van Grasmaand, te Zwolle aan. Hier hoorden zy de Ridderſchap; en belaſtten, terſtond daarna, de Steden op derzelver bezwaarniſſen te antwoorden, binnen driemaal vierentwintig uuren, den tuſſchen beide komenden zondag daaronder begreepen. De Steden, hiertoe geene kans ziende, of meer genegen, om de geſchillen, buiten de Gemagtigden, op den Landdag, af te doen, ſloegen zulks der Ridderſchap voor; die hiernaar geene ooren hadt. Toen *proteſteerden* de Steden tegen alles, wat verder gehandeld zou worden, en ſchreeven andermaal eenen klaaglyken brief aan den Koning; die zelf, by voorraad, eene uitſpraak deedt over de hangende geſchillen, gedagtekend uit Whitehall, den vyfentwintigſten van Grasmaand; waarby belaſt werdt „ dat de gemeene middelen „ zouden geheeven worden, op den ouden „ voet, zonder dat de Burgemeeſters der Steden, onder eenigerlei voorwendſel, eenige „ meerdere laſten zouden mogen vorderen: of „ zo zy zulks dienſtig oordeelden, zouden zy, „ deswege, een ontwerp moeten leveren aan „ 's Konings Gemagtigden, door bemiddeling van welken, men met de Ridderſchap „ hiernaar eene Ordonnantie beraamen zou: „ en in geval men elkanderen niet mogt kon-

„ nen

„ nen verstaan, zou de beslissing blyven aan „ zyne Majesteit. Voorts, zouden de Ste- „ den, voor Herfstmaand deezes jaars ouden „ styl, antwoorden moeten, op de bezwaar- „ nissen der Ridderschap (l)." Door deeze uitspraak by voorraad, werdt de staat der geldmiddelen van 't Gewest buiten verwarringe gehouden: doch of en hoe de geschillen, tusschen de Ridderschap en de Steden, eindelyk, beslegt geworden zyn, is niet tot myne kennisse gekomen. 1690.

XVI. Verschil tusschen de Staaten en den Stadhouder van Stad en Lande, over 't begeeven eener Kompagnie Paarden, in afzyn des Stadhouders open gevallen.

Van minder belang was het geschil, welk, reeds in 't voorleeden jaar, tusschen de Staaten van Stad en Lande en den Stadhouder van 't Gewest, Prinse Henrik Kasimir van Nassau, ontstaan was; doch haast gesmoord werdt. De Kompagnie Paarden van den Ritmeester *Nyeveen*, staande ter betaalinge van Stad en Lande, was, in Grasmaand des voorleeden jaars, op Patent der algemeene Staaten, getrokken uit dit Gewest naar Deventer, en van daar naar Kalkar, Zante, en eindelyk naar 't Leger voor Bon; omtrent welke Plaatsen, zy gebleeven was, tot in Herfstmaand, op den twaalfden van welke, de Ritmeester overleeden was. Eenigen tyd hierna, trok deeze Kompagnie naar 't Leger der Staaten, in de Spaansche Nederlanden, daar zy, te vooren, geweest was. Zy lag toen te Genappe. Prins Henrik Kasimir kwam hier ook, eerlang, en begaf de opengevallen' Ritmeesters-Plaatse. De Staaten van Stad en Lande, hier-

(l) Zie Holl. Merc. van 1690. bl. 84-93.

1690. hiervan kennis bekomen hebbende, oordeelden, dat Prins Henrik de paalen zyns gezags overschreeden hadt, om dat hy niet by 't Leger geweest was, ten tyde van 't openvallen der Plaatse, en om dat de Kompagnie, toen de Ritmeester overleeden was, aan den Ryn, onder 't opperbevel van den Keurvorst van Brandenburg, gediend hadt. Zy besslooten dan, de Plaats zelven te begeeven, en gaven Prinse Henrik kennis van dit besluit. Zyne Doorlugtigheid antwoordde, op den twaalfden van Wintermaand, uit Leeuwaarden „ dat „ hy zig, terstond na 't ontvangen van zy„ nen last als Veldmaarschalk, en na 't af„ leggen van den eed, begeven hadt naar 't „ Leger van den Staat, zig aldaar kwytende „ van zyn beroep in den Veldtogt, welk hy „ niet meende, door het afzyn van eenige „ weeken, eenigszins, verzuimd te hebben; „ dat hy, ten tyde van het overlyden van den „ Ritmeester Nyeveen, wel niet te Genappe, „ maar nogtans in de Spaansche Nederlan„ den geweest was, bezig in 's Lands dienst; „ dat 'er nimmer besslooten was, deeze Kom„ pagnie te leenen aan den Keurvorst van „ Brandenburg; maar dat zy, nevens de an„ dere troepen van den Staat, gestaan hadt „ onder haare eigen' Oversten, en zig, daar„ na, op Patent van den Prinse van Waldek, „ hadt moeten begeven naar het Hoofdleger, „ in de Spaansche Nederlanden. Zyne Door„ lugtigheid besloot, derhalve, dat hy, in 't „ begeeven der genoemde Ritmeesters-Plaat„ se, niets gedaan hadt, dan waartoe hy be„ voegd

Redenen des Stadhouders.

„ voegd was, en vertrouwde van de billyk- 1690.
„ heid en edelmoedigheid der Staaten, dat
„ zy, zyne redenen gezien hebbende, veran-
„ deren zouden van gedagten, en zulk een
„ besluit neemen, als meest met de behoude-
„ nis zyner agtinge overeenkwame." Het antwoord, welk hier, van wege de Staaten van Stad Groningen en Ommelanden, op kwame, was den tweeden van Louwmaand gedagtekend. Zy merkten, in het zelve, aan, Redenen der Staaten.
„ dat, 't gene zyne Vorstelyke Doorlugtig-
„ heid hun geliefde te kennen te geeven, van
„ zyn afzyn om den last van Veldmaarschalk
„ te ontvangen; van zyn verblyf in de Spaan-
„ sche Nederlanden, schoon niet te Genap-
„ pe; en dat de Kompagnie van Nyeveen den
„ Keurvorst van Brandenburg niet zou ge-
„ leend geweest zyn, huns oordeels, het ge-
„ schil niet raakte. Zy redeneerden uit een
„ ander beginsel, en leiden tot een' grond-
„ slag, dat het begeeven van alle krygsamp-
„ ten, als een wezenlyk deel der opperste
„ magt, alleenlyk behoorde aan de Staaten
„ van den Lande, ten ware men duidelyk
„ toonde, dat en hoe verre dezelven van dit
„ hun regt waren afgestaan. Naardemaal nu
„ zyne Vorstelyke Doorlugtigheid verklaard
„ hadt de begeeving der Ritmeesters-Plaatse
„ alleenlyk te hebben gedaan, uit hoofde van
„ de magt, hem, door de Staaten, by zyne
„ Instructie, verleend, kwam alleen in beden-
„ king, wat deeze Instructie inhieldt. Vol-
„ gens het vyftiende Lid derzelve, stondt
„ aan den Stadhouder het begeeven der Plaat-

1690. „ ſen van Ritmeeſteren, Kapiteinen, Luite-
„ nants, Kornets en Vendrigs, die in 't veld
„ waren opengevallen, *mids hy zelf daar by*
„ *tegenwoordig ware.* Maar zyne Vorſtelyke
„ Doorlugtigheid was niet tegenwoordig ge-
„ weeſt op den Duitſchen bodem, daar de
„ Kompagnie lag, toen de Plaats open viel:
„ 't welk genoeg was, om te doen zien, dat
„ de voorgaande beſluiten der Staaten op re-
„ den ſteunden; waarom zy vertrouwden,
„ dat zyne Vorſtelyke Doorlugtigheid zig de
„ begeeving der Plaatſe, in gevolge van dee-
„ ze beſluiten, door de Heeren van de Om-
„ melanden gedaan, zou laaten welgevallen
„ (*m*)." Ook meen ik. dat de Prins zig 'er naar gevoegd heeft. Immers, ik vind niet, dat dit geſchil eenig verder gevolg heeft gehad.

XVII. Aanvang der Haagſche Byeenkomſt.

Doch, na dat wy ons, dus lang, binnens Lands hebben opgehouden, wordt het tyd, dat wy tot de uitheemſche en oorlogszaaken wederkeeren. Keizer Leopold, zig, in Bloeimaand des voorleeden jaars, met de Staaten, tegen Frankryk verbonden hebbende (*n*), hadt, ſedert, de Ryks-Vorſten en Stenden, te Augsburg beſchreeven, kragtiglyk opgewekt tot den oorlog (*o*). Ook zogt men meer Mogendheden te doen treeden in dit Verbond. Groot-Britanje werdt 'er, gelyk wy boven zagen (*p*), het eerſt toe overgehaald, in Wintermaand des

(*m*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690. *bl* 93-97.
(*n*) *Zie* hier voor, *bl* 16.
(*o*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 253 *enz.*
(*p*) *Bladz.* 46.

des jaars 1689. Doch men besloot ook, omtrent deezen tyd, eene Byeenkomst aan te leggen in den Haage van Gevolmagtigden der Bondgenooten, op welke de zaaken, die 't gemeene Bondgenootschap betroffen, overlegd en geregeld werden. De uitheemsche Gevolmagtigden begonden hier aan te komen, met het begin deezes jaars, en op den zestienden van Lentemaand, werdt de Byeenkomst geopend in de Treves-kamer, die voor eene onzydige plaats gehouden werdt. Hier verscheenen, eerlang, Gevolmagtigden des Keizers, en der Vorsten en Stenden, die 's Keizers zyde hielden, te weeten, die der Keurvorsten van Ments, Keulen, Beieren, Saxen, Brandenburg en de Palts; die des Hertogs van Hanover; die des Landgraafs van Hessen-Kassel; die des Hertogs van Wolfembuttel; die der Stenden van Gulik en Berg, en die van den Bisschop van Luik. Voorts, de Gezanten van Spanje, Groot-Britanje en Savoje: behalve de Gevolmagtigden van de Staaten der Vereenigde Gewesten, zynde den Baron van Wassenaar-Duivenvoorde, den Raadpensionaris Heinsius, de Heeren van Odyk, van Dykveld en eenige anderen. (q). De Koning van Spanje tradt, op den zesden van Zomermaand, in 't groot Verbond: en *Viktor Amadeus de II.*, Hertog van Savoje, niet voor den twintigsten van Wynmaand (r).

1690.

Spanje neemt het groot Verbond aan.

On-

(q) Burnet *Vol.* II. *p.* 78. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 104, 105

(r) *Voiez* du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 267, 272.

1690.
XVIII.
Opening van den veldtogt in de Spaansche Nederlanden.

Ondertusschen, was de veldtogt deezes jaars, ter oorzaake van de ongereedheid der Hoogduitschen, van de zyde der Bondgenooten, laat geopend en ongelukkig uitgevallen. De Staaten hadden gaarne Koning Willem gezien aan 't hoofd van hun Leger, welk in Brabant stondt verzameld te worden: doch hy hadt zig verontschuldigd, ter oorzaake van den toestand van Ierland, alwaar zyne tegenwoordigheid hooglyk vereischt werdt. De Prins van Waldek kreeg dan 't opperbevel wederom, over 's Lands krygsmagt te lande. De Koning van Frankryk hadt zyn Leger in de Nederlanden gesteld onder 't bevel van den Maarschalk, Hertoge van Luxemburg. Maar eer hy nog te velde kwam, viel 'er, niet verre van Namen, op den vierden van Grasmaand, een gevegt voor, tusschen eenige vyandlyke manschap uit de bezettingen van Filippeville, Dinant en Charlemont, en een gedeelte der Spaansche bezettinge van Namen benevens agthonderd Staatsche knegten, onder den Kolonel *François Nikolaas Fagel*; waarin de Bondgenooten merkelyke voordeelen behaalden op de Franschen (*s*). Doch dit voorspoedig begin des veldtogts werdt, eerlang, van den ongelukkigen slag by Fleury gevolgd. De Hertog van Luxemburg, zyn Leger te S. Amand gemonsterd hebbende, trok van daar op, om den Prins van Waldek slag te leveren; terwyl d'Humieres, met een klein Veldleger, den Markgraaf van Gastanaga, die zyne benden, by Gend, samengetrok-

Gevegt by Namen.

(*s*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 168.

trokken hadt, werk geeven zou. Waldek hadt het Leger der Staaten verzameld te Wavere, vanwaar hy, verneemende, dat Luxemburg op weg was naar de Sambre, opbrak naar de Pieton, een' kleinen Stroom, die by Charleroi in de Sambre valt; langs welken, hy zig nedersloeg, om op de beweegingen des vyands te passen. Op den negenentwintigsten van Zomermaand, zondt hy den Luitenant-Generaal *van Weibnum*, met de Ruitery, vooruit om kennis te neemen; die, dien dag, tot aan 't Dorp Mellé, voorttrok. Waldek volgde hem, met het gros des Legers, zig nederslaande, omtrent eene Plaats, *Cheval blanc* genaamd. Ondertusschen, was het Fransche Leger, niet verre van 't Kasteel Froimont, tusschen Namen en Charleroi, over de Sambre geraakt; en een gedeelte van het zelve sloeg den dertigsten reeds op weg naar den kant van het Dorp Fleury, toen het, door den Graave van Flodroff, met eenige Ruitery vooruit gezonden, ontdekt werdt. In 't Leger der Staaten, hadt men ook kondschap van den togt der Franschen, en reeds meer dan één teken gegeven, aan Flodroff, en aan den *Graave van Berlo*, die hem verzelde, om te rug te keeren. Doch deeze bevelen werden langzaam naargekomen: 't welk den vyand gelegenheid gaf, om Flodroff en Berlo, in 't aftrekken, op de hielen te zitten, en tot tegen de linker' vleugel van 't Leger der Staaten, welk toen, gedeeltelyk, in slagorde stondt, te rug te dryven. De Graaf van Berlo sneuvelde, in deeze gelegenheid. De Franschen bleeven, tot 's a-

1690.

Slag by Fleury.

 vonds

1690. vonds toe, by Fleury, in ſlagorde ſtaan; doch keerden toen, naar hunne voorige Legerplaats, by Villaine, te rug. Waldek, ſchoon merkelyk zwakker van volk dan Luxemburg, zag zig genoegzaam in de noodzaakelykheid gebragt, om eenen veldſlag te waagen; zo hy 't platte Land en de zwakſteSteden van Spaanſch en Staatſch Brabant niet ten prooije laaten wilde, voor den vyand. Doch men vondt geraaden, vooraf, van Legerplaats te veranderen, en meer waters te zoeken. Des anderendaags 's morgens, zynde den eerſten van Hooimaand, kreeg men in 't Staatſche Leger berigt, uit eenen overlooper, dat Luxemburg gezind was te ſlaan. Maar wat laater, boodſchapten twee verſpieders, die van beide de partyen geld trokken, en beide de partyen verrieden, dat de Franſchen bezig waren, om over de Sambre te rug te trekken. Deeze tyding hieldt den Prins van Waldek in onzekerheid, en deedt hem beſluiten, zig ſtil te houden, tot dat hy wiſt, wat de vyand in den zin hadt. Wat laater, vernam men, dat het gantſche Leger der Franſchen aantrok op het Staatſche, welk toen, in twee *Linien*, nevens het Dorp Fleury, geſchaard ſtondt. De regter vleugel der eerſte Linie ſtondt onder bevel van den Prinſe van Naſſau-Saarbrugge, den Luitenant Generaal *d'Hubuy* en den Prinſe van *Birkenfield*: de middeltogt en linker vleugel onder den Prinſe van Naſſau, Stadhouder van Friesland, de Luitenant-Generaals Aylua en van Weibnum: de tweede Linie onder den Luitenant-Generaal *Delwig*.

De

De Legerplaats der Staatschen rees, zagtelyk, naar de regter zyde: 't welk, meent men, 1690.
den Hertoge van Luxemburg gelegenheid gaf, om de linker vleugel zyner Ruiterye, met welke hy, van ter zyde en van agteren, op het Staatsche Leger dagt in te vallen, te verbergen voor 't gezigt der onzen. Immers, het Fransche Leger was zo geplaatst, dat de linker vleugel van het zelve aantrok op de linker vleugel van het Staatsche; terwyl 's vyands regter vleugel voorby toog, om van ter zyde en van agteren aan te vallen: gelyk geschiedde. De Ruitery der linker vleugel van het Staatsche Leger werdt toen, gedeeltelyk, in wanorde gebragt: doch, eerlang, bygesprongen door de regter vleugel, die den vyand in de zyde viel, en wakkerlyk te rug dreef. 't Gevaar van't voetvolk der linker vleugel deedt de regter vleugel, nogtans, wederom keeren. Maar 's vyands regter vleugel, ondertusschen, ook in 't gevegt geraakt zynde, werdt 'er hevig geschooten, van alle kanten. Het Staatsch voetvolk kweet zig dapperlyk. Menigte van manschap sneuvelde, ter wederzyde. De vyand verloor een groot getal van Oversten. Den stryd zes uuren geduurd hebbende, beslooten de Staatschen af te trekken: 't welk, voor een gedeelte, al vegtende, langzaam en in goede orde, geschiedde, tot op de hoogte van Mellé, daar 't Leger, te vooren, hadt gelegen. Doch eenige Regementen van de linker vleugel, die meest geleeden hadt, namen de wyk naar Charleroi, daar het overgebleeven voet-

volk

1690. volk van den middeltogt, en een gedeelte van 't geschut en den voorraad gebergd werdt. De Franschen vernagtten op het slagveld, en schreeven zig dus de eer der overwinninge toe, die hun egter veel volks gekost hadt. Van 't getal der gesneuvelden in deezen slag heeft men, nimmer, zekere kennis konnen krygen. De Franschen schryven, dat 'er, van de zyde der Staaten, zesduizend; van hunnen kant, drieduizend man in omgekomen zyn. De onzen willen dat het verlies, van wederzyde, omtrent even groot geweest is. De sterkte der Legeren wordt ook ongelyk begroot. De Franschen willen, dat zy elkanderen in getal niet veel ontloopen hebben, en ieder omtrent dertigduizend man haalen konden. De onzen schryven, daarentegen, dat het Fransche Leger meer dan veertigduizend; het Staatsche niet boven vyfentwintigduizend man sterk geweest is. De vyand zelf was overtuigd, dat het Staatsche voetvolk zig wakkerlyk gekweeten hadt. Doch op 't gedrag onzer Ruiterye viel minder te roemen. Men verhaalt, dat de Hertog van Luxemburg, van deezen slag spreekende, plagt te zeggen „ dat de Prins „ van Waldek altoos aan de Fransche Rui- „ tery behoorde te gedenken; gelyk hy het „ Staatsche voetvolk nimmer vergeeten zou." De Staaten stelden, ondertusschen, spoedig orde, op de versterking van hun Leger. Zy bewoogen den Keurvorst van Brandenburg, om 'er zyne krygsmagt mede te vereenigen, gelyk, in 't begin van Oogstmaand, geschied-

de

de (*t*). De Franſchen hadden, in den ſlag by Fleury, ook zo veel geleeden, dat zy, behalve het plonderen en verbranden van eenige Dorpen in Brabant en Vlaanderen, in deezen veldtogt, niets meer ondernamen (*u*). De wederzydſche gevangenen in den ſlag by Fleury bleeven lang zitten, om dat 'er, op 't loſſen derzelven, nog geene overeenkomſt gemaakt was. Dit geſchiedde eerſt, in Wintermaand. De Koning van Frankryk en de Staaten kwamen toen overeen, te Bouillon, werwaards Jakob, Vryheer van Waſſenaar en Heer van Obdam, afgezonden was, over de uitwiſſeling en het losgeld der krygsgevangenen (*v*).

1690.

Verraad te Sluis ontdekt.

In Grasmaand, was 'er een heimelyke toeleg ontdekt, om Sluis aan den vyand te leveren, en eenige Zeeuwſche Eilanden, nevens Kadzand, onder brandſchatting te brengen, of af te loopen. Hoofdbeleider van deezen ſlinkſchen aanſlag was *Jakob Martinet*, Franſchman van herkomſt en Oud-Schepen te Sluis. Hy hadt ook eenen *Kornelis Roelandsz*, Schipper te Sluis, in den aanſlag weeten in te wikkelen. Daarna zogt hy *Antoni Regnault*, Franſchen Schoolmeeſter aldaar, aan zyne koorde te krygen; doch deeze gaf 'er den Bevel-

(*t*) *Zie* verſch. Brieven en Verhaalen *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 167-190, 231, 232. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 83-93. DANIEL Journal, *p.* CLVIII-CLX. FEUQUIERES Mem. Hiſtor. & Milit. *Tom.* I. *p* 157, 187. *Tom.* II. *p.* 64.

(*u*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 334, 335.

(*v*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 167. *Voiez auſſi* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 277. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 322.

1690. velhebber van Sluis kennis van. Martinet werdt betrapt, met een' brief by zig, aan den Heere de Louvois, waarin hy den toeleg opende. Doch deeze brief was, door Regnault, geschreeven en met Martinets naam ondertekend: 't welk deeze op hem begeerd hadt, op dat hy zyne hand, daarna, zou konnen ontveinzen. Roelandsz raakte ook in hegtenis. Martinet en Roelandsz werden te regt gesteld voor den Krygsraad. Martinet werdt veroordeeld, om geworgd en gevierendeeld; Roelandsz om gehangen te worden: welk vonnis, op den zestienden van Bloeimaand, werdt uitgevoerd. Regnault, die 't stuk uitgebragt hadt, verwierf een jaargeld van driehonderd guldens van de Staaten. De Luitenant-Kolonel *Palm* en de Kwartiermeester *Bollaars*, verdagt van kennis gehad te hebben aan 't verraad, werden, in Wynmaand daarna, zuiver geschouwen, en in hunnen goeden naam hersteld (w).

XIX. Zeeslag tusschen de Fransche en de vereenigde Engelsche en Staatsche Vlooten, op de hoogte van Bevesier.

De vereenigde Engelsche en Staatsche Vlooten waren, dit jaar, ook ongelukkig geweest. De Staaten, in 't voorleeden najaar, den Sekretaris der Admiraliteit te Amsterdam de Wildt gezonden hebbende naar Engeland, om met Koning Willem over de uitrusting der Vloote te raadpleegen (x), hadden maar dertig Oorlogsschepen uitgerust: eenigen van welken, onder bevel van den Vice-Admiraal *Gelein Evertsen*, Broeder van Kornelis Evertsen, nevens eenige Engelschen, de Koningk-

(w) Holl. Merc. van 1690 *bl.* 97-104.
(x) *Zie* Resol. Holl. 25 *Octob.* 3 *Decemb.* 1689. *bl.* 565, 611. 4 *Jan.* 1690. *bl.* 6.

GELEIN EVERTSEN,
Luitenant-Admiraal
van Zeeland.

A. Schouman del. naar de Origineele Schildery by den Heer Generaal Evertsen te Vlissingen. J. Houbraken fec.

Is. Tirion Excud.

PUBLIC

ningklyke bruid van Spanje, *Maria Anna*, Dogter van Filips Willem, Keurvorst van de Palts, in 't voorjaar, geleid hadden naar Ferol, zig daarna bezig houdende met kruissen in de Straat: terwyl de overigen, onder 't bevel van den Luitenant-Admiraal Kornelis Evertsen, zig voegden by de Engelsche Vloote, onder den Admiraal *Torrington*, die in Duins lag; doch sedert verzeilde naar S. Helena. Om hem op te zoeken, was de Fransche Vloot, onder den Graave de Tourville, op den drieentwintigsten van Zomermaand, van Brest, in zee gesteken. 't Liep tot in 't begin van Hooimaand aan, eer de Vlooten in elkanders gezigt kwamen. De Engelschen en Staatschen besloten, terstond, slag te leveren. Evertsen geleidde de voorhoede der vereenigde Vlooten; de middeltogt stondt onder den Admiraal Herbert. De Admiraal Torrington geboodt de agterhoede. Op den tienden, 's morgens ten negen uuren, begon Evertsen het gevegt, op de hoogte van Bevesier, tegen den voortogt der Fransche Vloote. Het duurde drie uuren. Toen hielden de Franschen af. Evertsen kon hen niet vervolgen, ter oorzaake van de stilte. Ook belette de zelfde stilte den Vlooten het scheiden. De stryd werdt dan hervat. De Franschen, ziende dat Torrington niet opkwam, drongen in op het agterste smaldeel van den voortogt onder Evertsen. Toen werdt 'er fel gevogten, van wederzyde, tot 's nademiddags ten vyf uuren. 't Esquader onder Evertsen werdt deerlyk beschadigd: byna alle de schepen reddeloos geschooten. 1690.

Groot

1690. Groot was ook, gelyk men denken kan, 't getal der dooden. *Jan van Brakel* en *Jan Dik*, Schouten by Nagt onder de Kollegien van de Maaze en van 't Noorderkwartier, lieten hier 't leeven. Ook sneuvelde de Kapitein *Adriaan Noordhei*. 't Schip van Kapitein *van der Goes*, masteloos geschooten zynde, werdt by den vyand veroverd. Twee andere Staatsche schepen, geheel onbekwaam om dienst te doen, werden, na den slag, op bevel van Evertsen, vernield. Nog vier zwaar beschadigde Oorlogsschepen en een brander zyn, daarna, verongelukt, of den vyand in handen gevallen. Doch 's Lands schip de Maaze, gevoerd door Kapitein *Snel*, tusschen Reye en Hastings, aan strand geraakt, en door de Franschen overvallen zynde, ontkwam hunne handen; en werdt, slegts ééne mast meer ophebbende, behouden in Goeree binnen gebragt. De Franschen vervolgden de onzen en de Engelschen, tot op de hoogte van Douvres. De vereenigde Vlooten bergden zig, grootendeels, op de Theems. Doch verscheiden' reddelooze Staatsche schepen werden, door de onzen, vernield, op dat zy den vyand niet in handen vallen zouden (y). De ongelukkige uitslag van deezen stryd werdt, beide in Engeland en hier te Lande, den Graave van Torrington geweeten; die zig, byna geheellyk, buiten 't gevegt gehouden hadt (z). Ook werdt hy, te Lon-

Van Brakel en Dik sneuvelen.

(y) Missiven *van den* Luit. Admir. EVERTSEN *van* 11 *en* 17 *July* 1690. *MSS.*

(z) Extr. Journ. *van den* Luit. Adm. EVERTSEN. *MS.* *Zie ook* Resol. Holl. 20 *July* 1690. *bl.* 306.

Londen komende, terstond, naar den Tour gezonden. De Franschen schreeven, dat zy geheel geene schepen verlooren hadden. Zy gedroegen zig, na deeze overwinning, als meesters van de zee, deeden, eerlang, eene landing op de Engelsche kust, die egter geen gevolg hadt, en benamen den Engelschen, Hollanderen en Zeeuwen een groot getal van Koopvaardyschepen. Koningin Maria, die, terwyl Koning Willem in Ierland was, de Regeering van Engeland in handen gehad hadt, zondt, terstond na den slag by Bevesier, den Heer Herbert naar den Haage, om de Staaten aan te moedigen, tot het herstellen en versterken hunner Vloote; waartoe zy, van zelven, genoeg gezind waren. Torrington werdt, eerlang, te regt gesteld; doch van wangedrag zuiver geschouwen (*a*), en ontslaagen (*b*). Sedert, viel 'er weinig voor, ter zee. Alleenlyk, werdt 's Lands Oorlogsschip de Katharina, gevoerd door Kapitein *Jan van Genderen*, die eenige Koopvaardyschepen naar S. Ubes geleidde, op den negenden van Wynmaand, door drie Fransche Oorlogsschepen, aangetast en veroverd (*c*). 1690.

XX. Krygsbedryven in Ierland.

De schade, in den ongelukkigen slag by Bevesier geleeden, werdt ten deele geboet, door de

(*a*) Missiven *van den* Ambass. VAN CITTERS. *van* $\frac{8}{18}$ *July* $\frac{1}{11}$ *Aug.* $\frac{12}{22}$ *Dec.* 1690. *MSS.* van den Secr. J. DE WILDT *van* 18 *Aug.* 1690. *MS.*

(*b*) *Zie* de Brieven en Verhaal. *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 190-213. FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 300. TINDAL *Vol.* II. [*or.* XVII] *p.* 25-47. DANIEL Journ. *p.* CLV, CLVI.

(*c*) Europ. Merc. *Octob.*—*Dec.* 1690. *bl.* 97.

1690. de overwinning, die Koning Willem, 's daags na den zelven, behaalde in Ierland. Zyne Majesteit, in Lentemaand, een nieuw Parlement byeengeroepen hebbende, hadt zig, voor 't eerst, bediend van een middel, zeer gemeen in Engeland, om, door onthaal en giften, Leden in 't Huis der Gemeenten te doen kiezen naar zynen zin (d). De party der Whigs, die hem op den Troon geholpen hadt, was by hem verdagt geworden (e), sedert dat zy zwaarigheid gemaakt hadt, om zyne inkomsten, ruim genoeg, en voor zyn leeven, of voor een merkelyk getal van jaaren, vast te stellen. Ook zogt zy, in andere opzigten, den Koning naar haare hand te zetten. Men wil, dat eenigen deezer partye, eenige jaaren te Amsterdam gewoond hebbende, geduurende de Regeering der twee laatste Koningen; in deeze Stad, veel gehoord hadden van 's Konings korzelen en heerschzugtigen aart, en dat zy, hierom, te ligter, vreesden, dat hy, zo wel als verscheiden' der voorgaande Koningen, eene willekeurige wyze van regeeren zou zoeken in te voeren: 't welk hen bewoog, om hem, in veele opzigten, kort te houden (f). De party der Torys hadt, daarentegen, altoos hooge gedagten van 't Koningklyk voorregt gehad. Koning Willem vondt, derhalve, geraaden, eenigen van deezen te doen verkiezen tot Leden van 't Huis der Gemeenten, op

(d) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 496.
(e) Brief van ADR. DE VRYE *van* 26 *Dec. O. S.* 1690.
(f) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 452, 458.

op dat zy hem mogten konnen dienen tegen de Whigs, op welker vriendschap hy luttel staats meer maakte (*g*). Ook werden, kort na dat het Parlement byeengekomen was, 's Konings inkomsten, voor den tyd van vier jaaren, vastgesteld (*h*). Doch de voorslag om Koning Jakob af te zweeren werdt verworpen, doordien de Torys deezen Vorst nog heimelyk genegen waren; schoon zy voorgaven, dat de Whigs, zo de voorslag ingang vondt, de gantsche Regeering wederom in hunne handen gesteld zouden zien (*i*). Ondertusschen, hadt de Koning het Parlement reeds bekend gemaakt, dat hy voorhadt, naar Ierland over te steeken. De Whigs toonden kleinen zin in deeze reize. „ Zy vreezen," schreef de Koning aan den Graave van Portland „ my te „ zullen verliezen, eer zy hunnen wil geheel„ lyk van my gehad hebben (*k*)." De Regeering werdt, in 's Konings afzyn, gesteld in handen van de Koninginne, by eene Akte van 't Parlement (*l*). In Zomermaand, begaf de Koning zig naar Ierland, daar de Hertog van Schomberg, reeds wederom, eenige Steden en Sterkten bemagtigd hadt (*m*). Zyne Majesteit landde te Karrikfergus, in 't Noorden van 't Eiland, op den vierentwintigsten. Koning Jakob hadt zig gelegerd langs de Rivier de

1690.

(*g*) *Zie* 's Konings brief *aan den* Graave van Portland, *gedr.* 1739. *bl.* 11.
(*h*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 499.
(*i*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 509-512.
(*k*) *Zie* den Brief *boven aangehaald*, *bl.* 11.
(*l*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690 *bl.* 130.
(*m*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl* 214-216.

1690. de Boyne; doch trok over den ſtroom te rug, op de aankomſt van eenige Ruitery en Dragonders, onder den Generaal-Majoor *Heere van 's Graavenmoer*. Koning Willem kwam, op den zevenden, te Dundalk, met zyn Leger. Hier werdt overlegd, of men den vyand ſlag leveren zou; daar 's Graavenmoer ſterk toe riedt, beweerende, dat Koning Jakob ſlegts een handvol volks by zig hadt (*n*). Den tienden, bezigtigde Koning Willem het vyandlyk Lèger, van eene hoogte, en liep toen groot gevaar van een Kanonſchoot, die hem 't vel van de regter ſchouder wegnam. Maar den volgenden dag, raakte het Leger gelukkiglyk, door de ondiepten der Riviere, en voorts in een hevig gevegt met dat der Franſchen en Ieren, onder Koning Jakob. Koning Willem plaatſte zig, eerlang, aan 't hoofd van eenige Staatſche troepen, en viel aan op 's vyands linker vleugel. De Luitenant-Generaal *van Ginkel*, die over een gedeelte deezer troepen geboodt, werdt eerſt, door eenen grooten hoop Ieren, aan 't deinzen gebragt; doch, onderſteund door eenige Engelſchen, moedigde hy zyn volk zo ſterk aan ten ſtryde, dat de vyand op zyne beurt aan 't wyken raakte, en eerlang, met zwaar verlies, op de vlugt geſlaagen werdt. 't Gantſche Leger van Koning Jakob onderging het zelfde lot. De zege verklaarde zig t'eenemaal voor Koning Willem: die geen grooter verlies geleeden hadt, dan dat van den Hertoge van Schomberg, zynde dee-

Slag aan de Boyne.

(*n*) TINDAL *Vol.* II. [of XVII.] *p.* 8.

1690.

deezen, reeds in den aanvang des gevegts, door eenige Lyfwagten van Koning Jakob, onverhoeds, overvallen en gedood. Doch zo dra was het Leger van den onttroonden Vorst niet aan 't wyken gebragt, of hy zelf sloeg den weg op naar Dublin, begaf zig, eerlang, naar Waterford, en stak wederom over naar Frankryk, neemende zynen intrek te S. Germain en Laye, welk Paleis Koning Lodewyk hem, tot zyn verblyf, afgestaan hadt. De overwinning aan de Boyne baande Koning Willem den weg tot de verovering van Drogheda, Kork en Kingsale. Doch Limerik werdt, lang, vergeefs, belegerd. Na 't einde van den veldtogt, begaf zyne Majesteit zig te rug naar Engeland. De Fransche troepen waren, ondertusschen, geweeken uit Ierland; daar de aanhangers van Koning Jakob, aan kleine hoopen verdeeld, zig, voortaan, meest met rooveryen ten platten Lande ophielden (*o*).

Koning Jakob wykt wederom naar Frankryk.

XXI. Staat des oorlogs in Duitschland en tegen den Turk.

In Duitschland, viel, dit jaar, niets voor van belang. De verkiezing en Krooning van den Aartshertoge Jozefus tot Roomsch-Koning, die in Louwmaand voortging, hadt de toerustingen ten oorloge, eene geruime wyle, vertraagd. Hierop, volgde de dood des Hertogs van Lotharingen, die op den agttienden van Grasmaand voorviel. De inhuldiging van den Keurvorst van Brandenburg, als Hertog van Pruissen, die, door den Koning van Groot-Bri-

(*o*) BURNET *Vol.* II. *p.* 49-52. TINDAL *Vol.* II. [of XVII.] *p.* 10-17, 20-25, 47-74. DANIEL Journ. *p.* CLVJ, CLVIJ. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 216-235, 239-248.

1690. Britanje, ook met de Ridderorde van den Kousseband vereerd werdt, stremde de Krygsbeweegingen, insgelyks. Waarby nog kwam, dat de Keurvorst van Saxen, in 't begin van Grasmaand, verklaard hadt, dat hy geen' man naar den Rynkant dagt te zenden, zo de Keizer hem niet handhaafde, in 't gerust bezit der Saxen-Lauwenburgsche erfenisse: 't welk zo laat geschiedde, dat de Saxische troepen, niet voor diep in Zomermaand, in 't veld verscheenen (*p*). De Keurvorst van Beieren kreeg, na de dood des Hertogs van Lotharingen, het opperbevel over 't Keizerlyk Leger. Het Fransche in deezen oord werdt, door den Daufyn, gebooden. Beide de Legers pasten zo scherp op elkanders beweegingen, dat 'er, van wederzyde, niets dan eenige schutgevegten tusschen de strydende partyen ondernomen werden: tot dat de naderende Winter de troepen noodzaakte, het veld te verlaaten (*q*). De veldtogt tegen de Turken en tegen den Graave van Tekeli was, dit jaar, ongelukkiglyk uitgevallen voor de Keizerschen. Prins Lodewyk van Baden werdt geslaagen in Zevenbergen: waarna Nissa, Widin, Belgrado en Lippa den Turken in handen vielen. Kanischa was, te vooren, ingenomen door de Keizerschen (*r*).

XXII. Krygsbe- In Katalonie, was, in 't voorjaar, door heime-

(*p*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 154-167.

(*q*) DANIEL Journal, *p.* CLX. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 249, 319. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 93-98.

(*r*) HEISS Hist. de l'Empire *Tom.* III. *p.* 247. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 288-308.

melyk beleid der Franſchen, eenen opſtand verwekt, die van gevaarlyke gevolgen geweeſt zou zyn voor Spanje, zo de opgezetenen tydig genoeg onderſteund geweeſt waren, door den Hertoge van Noailles; alzo de Hertog van Villa Hermoſa, niet voor Oogſtmaand, in 't veld verſcheen. Nu waren de muiters, door eenig Spaanſch Krygsvolk, te ondergebragt, en Noailles maakte zig alleenlyk meester van eene Veſting van klein belang, eer Villa Hermoſa op de been kwam. De veldtogt eindigde hiermede, in deezen oord (*s*).

1690. dryven in Katalonie.

Viktor Amadeus de II, Hertog van Savoje, hadt, ſedert den aanvang des oorlogs, eene ſoort van onzydigheid bewaard, hoewel hy meeſt helde over de zyde van Frankryk. Doch; door den tyd, beſpeurende, dat het Franſche Hof hem in eene genoegzaame afhangkelykheid zogt te houden, leende hy ooren naar de voorſlagen, die hem, van wege den Keizer en de Kroone van Groot-Britanje, gedaan werden, en liet zig, eerlang, beweegen, om Frankryk den oorlog te verklaaren. Hierop volgde de verloſſing en vryheid der Piemonteeſche Dalluiden, door toedoen des Konings van Groot-Britanje en der Staaten, die, reeds in 't voorjaar, gearbeid hadden, om deeze hunne Geloofsgenooten, met geld en krygsbehoeften, te onderſteunen (*t*). Der Staaten Kommiſſaris *van der Meer*, die zig thans te Ge-

De Hertog van Savoje verlaat de zyde van Frankryk.

(*s*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 98. Europ. Merc. *January — Maart* 1690. *bl.* 152.
(*t*) Secr. Reſol. Gener. *Lunæ* 6 *Martis* 7 *Febr.* 1690. *MSS.*

1690. Geneve en daaromtrent ophieldt, hadt het beleid over deeze onderſteuning (*u*). De Piemonteezen, eerlang, met den Hertoge verzoend, namen, gereedelyk, de wapenen op tegen de Franſchen, die, onder den Heere de Catinat, by Saluſſes, ſlaags raakten tegen den Hertoge. Catinat behaalde hier de overwinning, en veroverde, daarna, Saluſſes, Savillana, Villa Franca en andere Plaatſen. Ook viel hem Suza, ſedert, in handen. Het gantſche Hertogdom Savoje, op Montmelian na, was, midlerwyl, veroverd door S. Ruth. De Hertog van Savoje, wien de Keizer, uit hoofde van zynen eiſch op het Koningkryk van Cyprus, den titel van *Koningklyke Hoogheid* toegeſtaan hadt, zig in deeze engte bevindende, zondt den *Graaf de la Tour*, eerlang, naar den Haage, om onderſtand te verzoeken van de Staaten. Ook deedt de Gezant, ten zelfden einde, een' keer naar Engeland. Koning Willem en de Staaten ſlooten, eerlang, een Verdrag met den Hertoge (*v*), waarby hem dertigduizend Ryksdaalers ter maand beloofd werden, twee derde door de Kroone van Groot-Britanje, en een derde door de Staaten te betaalen (*w*). Sedert, tradt de Hertog ook in 't Groot Verbond: gelyk wy boven (*x*) reeds hebben aangetekend. De Graaf de

zoekt onderſtand by de Staaten.

treedt in 't Groot Verbond.

la

(*u*) Secr. Reſol. Gener. 24 *July* 1690. *MS.* Miſſive van den Comm. A. VAN DER MEER uit Turin *den* 11 *April* 1691. *MS.*
(*v*) *Zie* Notul. Zeel. *van* 1690. *bl.* 244. Secr. Reſol. Gener. *Jovis* 9 *Nov.* 1690. *MS.*
(*w*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 253. 287, 317. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 74. 83. BURNET *Vol.* II. *p.* 64.
(*x*) *Bladz.* 103.

la Tour was de eerste, die, in de hoedaanigheid van Gezant des Hertogs van Savoje, in den Haage verscheen. Van deezen tyd af, hebben de Staaten de vriendschap met dit Vorstendom gezogt te onderhouden. Wyders hadden de Staaten, ten deezen tyde, ook Verbonden gesloten, met den Koning van Deenemarke, en met Karel, Landgraave van Hessen (y). Ook waren zy met George Willem, Hertog van Brunswyk-Lunenburg, overeengekomen, om het Krygsvolk, welk hy hun verschaft hadt, nog tot den laatsten van Grasmaand des jaars 1691, in dienst te houden (z). En deeze overeenkomst werdt, in 't volgende jaar, wederom vernieuwd (a). 1690.

XXIII. Geweldige oproer te Rotterdam.

Holland, welk, by de tegenspoeden der Bondgenooten, in dit jaar, aan alle oorden, gesmaakt, meer dan de andere Vereenigde Gewesten te lyden hadt, werdt, in twee voornaame Steden, ook nog bezogt met gevaarlyke inwendige beroerten, die, schoon zy, niet klaarlyk, gelyk veele voorgaanden, haaren oorsprong scheenen te hebben, uit eenigen haat tegen de Regeeringe in 't gemeen, evenwel bystere gevolgen gehad zouden hebben, zo zy niet, door 't beleid en de wakkerheid der hooge en mindere Overheid, by tyds, gestild geworden waren. Wy konnen hierom niet voorby, den oorsprong en afloop deezer be-

(y) Notul. Zeel. *van* 1690. *bl.* 290, 111.
(z) Resol. Holl. 21 *April* 10 *May* 1690. *bl.* 171, 190. Notul. Zeel. *van* 1690. *bl.* 118.
(a) Notul. Zeel. *van* 1691. *bl.* 113.

1690. afkondigen van een ſcherp verbod tegen allerlei moedwil en ſamenrotting, geſtaafd met eene bedreiging, dat men vuur zou doen geeven op de muiters, zo zy niet, met gemoede, tot bedaaren te brengen waren. Ook werdt elk, die eenig geroofd goed onder zig hadt, belaſt het zelve den eigenaar wederom te laaten toekomen. En vondt men, ſedert, hier en daar, eenig huisraad van kleine waarde, daar briefjes aan gehegt waren, meldende dat het aan Van der Steen behoorde. Maar 't ſchelden op den Schout hieldt aan. Men ſtrooide en plakte ſchotſchriften door de Stad, waarin hy lelyk doorgeſtreeken, en met de dood gedreigd werdt. Dit duurde, tot den vyfden van Wynmaand, wanneer de Schout, uit den Haage t'huis komende, aan de Poort, opgewagt werdt, door een deel geboefte, dat hem *bloedhond!* en *moorder van Koſterman!* toeſchreeuwde. Eene groote menigte volks, hierop te hoop loopende, verzelde den Schout tot aan zyne wooning, werwaards, ondertuſſchen, de ſoldaaten getrokken waren, om hem en 't huis te beſchermen. Doch 't graauw langs hoe meer aangroeijende in getal en ſtoutheid, beſloot de Regeering, den Schout te verzoeken, dat hy zig, om 't volk genoegen te geeven, wilde ontſlaan van zyn ampt: 't welk hy egter weigerde. Toen 't wat laater werdt, vertoonde hy zig op de ſtoep, zoekende het graauw, met woorden, te doen vertrekken. Vergeefs. Met het vallen van den avond, zag men eenigen het mes trekken: anderen met ſtee-

'tGraauw wil den Schout te lyve.

ſteenen werpen op de ſoldaaten, die, hierop, verklaarden, laſt te hebben om met ſcherp te ſchieten, zo men zig niet weg pakte. Maar 't graauw antwoordde, *dat de ſoldaaten zelven van daar zouden gaan, of men zou 't hen leeren doen.* Toen kreegen de ſoldaaten bevel, om een' ſchoot over de hoofden heen te ſlaaken: waarop 't werpen met ſteenen veel heviger aanging. Maar als 'er, ten tweede maale, gelaſt werdt met ſcherp onder den hoop te ſchieten, waardoor eenigen doodelyk gekwetſt werden, ſtoof de woeſte menigte naar de wallen: vanwaar zy twee ſtukken geſchuts haalden, keerende het een de ſtraat op naar de Viſchmarkt; het ander ſchuins naar de Leuvenbrugge. Een derde ſtuk werdt naar de overzyde der Leuvenhaven, over des Schouts deur, geſleept, met kogels, oud yzer en ſtraatſteenen gelaaden en los gebrand op de ſoldaaten, die, met den eerſten ſchoot, verſtooven. De Burgemeeſters hadden, midlerwyl, eenige vendelen ſchutters in de wapenen doen komen: aan 't hoofd van eene van welken, de Heeren van Zoelen, Scheepers en Danen, met den Penſionaris *Beyer* en den Sekretaris Welſenes, den Schiedamſchen dyk langs trokken; doch ter halver wege tuſſchen het Gemeene Lands Huis van Schieland en de Leuvenbrugge ſtaan bleeven. Scheepers en Welſenes traden toen vooruit naar 't geſchut, om nog eene proef te neemen, of 't graauw zig, met woorden, wilde laaten ſtillen. Doch de Burgemeeſter kon, door den drang van 't volk, niet heenen

1690.

De ſoldaaten ſchieten 'er onder.

't Graauw loſt een ſtuk geſchuts op de ſoldaaten.

1690. nen komen. Welſenes was voorby gelaaten, en vraagde, by 't geſchut gekomen, *wat men begeerde?* 't Antwoord was, *wy willen de ſoldaaten uit de Stad, en den Schout in handen hebben. Ook moet de ſchuttery niet nader komen, of wy zullen 'er op los branden.* De Sekretaris met dit beſcheid te rug gekeerd zynde, zag niemant der Heeren kans, om de ſchutters een' voet verder te doen zetten: 't zy dat zy bevreesd waren voor 't geſchut, of zo weinig als 't graauw gezind waren, om den Schout te beſchermen. Men ſchoot dan, den gantſchen nagt, op 't huis van den Schout, die, met den ogtendſtond, in ſoldaaten-gewaad, nevens de ſoldaaten, ter poorte uittrok. 't Graauw kreeg zo dra de lugt niet van 't vertrek der ſoldaaten, of 't ſtuk, waaruit men den gantſchen nagt gevuurd hadt, werdt, van de overzyde, gebragt, tot regt voor de deur des Schouts, die terſtond aan flarden werdt geſchooten. Toen ſtoof de menigte ten huize in, daar alles verſcheurd, in ſtukken geſlaagen, en ten venſteren uit geſmeeten werdt. Ten negen uuren des morgens, was 't huis reeds ledig geplonderd. Toen ging men aan 't afbreeken van 't gebouw, daar die dag en de volgende aan beſteed werden, zonder dat men zig ruſt gunde, voor dat het huis geheel geſlegt was. Midlerwyl, was 'er, des nagts, een hoop mans en wyven ſamengetrokken voor 't Stadhuis, daar zy 't ontſlag van den Tromſlaager en van eenige andere gevangenen begeerden, en te wege bragten. Ten tien uuren des

Des Schouts huis wordt geplonderd, en ten gronde toe afgebroken.

des morgens, toog dit gespuis naar 't Spinhuis, daar men ook gedwongen werdt, eenige tugtelingen te ontslaan. Een andere hoop streefde naar des Schouts tuin buiten de Stad; alwaar een pragtig speelhuis om verre gehaald, en boomen en wyngaarden vernield werden. 't Stuk, welk voor des Schouts deur gestaan hadt, werdt, daarna, op een gerugt, dat 'er wederom ruiters en soldaaten in aantogt waren, gesleept naar de Delftsche Poorte, en met oud yzer en straatsteenen gelaaden, om 't Krygsvolk te keeren. Ook hieldt men de poorten digt. Omtrent elf uuren, deedt de Regeering afkondigen, dat het Schoutampt open, en de President-Schepen, *Jakob Beyer*, by voorraad, aangesteld was, om het te bekleeden. Eenige dagen laater, werdt het aan *J. M. de Braauw*, Heere van de Ketel, opgedraagen. Ondertusschen, mompelde men nog van 't huis van zekeren Schepen te willen plonderen. Ook dreigde men, het rouwwapen der Dogter van den geweezen Schout uit de Kerke te haalen, waarom het, uit last der Wethouderschap, werdt weggenomen. Voor 't huis van den Schepen, werdt een vendel schutters geplaatst, die beloofden, het te zullen beschermen, al zou 't ook koppen kosten. 't Graauw bedaarde dan, allengskens. Ook werden 'er eenigen, verdagt van 't vuur der oproerigheid eerst te hebben aangestookt, om den Schout den voet te ligten, gegreepen en naar den Haage gevoerd, daar zy voor 't Hof te regt stonden

1690.

De Schout wordt van zyn ampt verlaaten.

1690. den (*b*). Men vindt ook, dat eenigé belhamels, in vrouwen- of matroozen-gewaad vermomd, aan rykelyker onderkleederen gekend werden voor anderen, dan zy zig uitgaven: waaruit vermoeden rees, dat haat tegen den Schout, en tegen eenige anderen uit de Regeeringe den jongsten oproer verwekt hadt. De Pensionaris der Stad, *Sebastiaan Scheepers*, die ook Kapitein was over een vendel schutters, beschuldigd of verdagt, dat hy zig, in 't stillen van den oproer, kwalyk gekweeten hadt van zynen pligt, vondt, eerlang, geraaden, zig schriftelyk te verdedigen, by de Staaten van Holland (*c*). Het Hof, Gemagtigden gezonden hebbende, om zig, wegens den oproer te doen onderregten, was ook niet te wel voldaan geweest over 't gedrag der Wethouderschap (*d*). Ook werdt Koning Willem, in Lentemaand des jaars 1691, gemagtigd, om de Regeering in haar aanzien te herstellen, door de bekwaamste middelen: waarop hy geraaden vondt, in Wynmaand des jaars 1692, zes Vroedschappen te ontslaan; en in derzelver plaats anderen te verkiezen (*e*). Wat 'er, ondertusschen, van de oorzaak deezer opschuddinge zyn moge, het vatten van eenigen hadt, toen nu de woede bedaard, de Schout, die, sedert, nog voor den Hoogen Raa-

(*b*) Secr. Resol. Holl. 19, 24, 28 *Octob.* 1690. V. *Deel*, *bl.* 381, 391. Resol. Holl 25 *Octob.* 1, 2 *Nov.* 1690. *bl.* 482, 497, 504 6 *Maart* 13 *April* 1691. *bl.* 167, 168, 332.
(*c*) Resol. Holl. 6 *Maart* 1691. *bl.* 169.
(*d*) Resol. Holl. 21 *Maart* 1691. *bl.* 257.
(*e*) Resol. Holl. 10 *Aug.* 1702. *bl.* 385.

Raade te regt ſtondt (*f*), van zyn ampt verlaaten was, reeds zo veel ſchriks gebragt in de overigen, dat de ruſt in de Stad, eerlang, volkomenlyk, herſteld werdt (*g*). 1690.

Te Haarlem, ontſtondt, insgelyks, in deeze zelfde Wynmaand, eene beroerte, die nogtans zo ver niet ging, en ſpoediger geſtuit werdt. De Wethouderſchap hadt hier, laatſtelyk in Hooimaand, tot bewaaring der burgerlyke welgeſchiktheid, en om ongemak van brand te voorkomen, het rooken van tabak, op de ſtraat, op wagens of in ſchuiten, en binnens huis, op gevaarlyke plaatſen, verbooden, op eene boete van zes guldens, voor elk die 'er op betrapt werdt. Maar 't gemeen ſloeg deeze keur in den wind, en overtradtze dagelyks. De Schout, *Adriaan Bakker*, de keur willende handhaaven, taſtte, op den drie-entwintigſten van Wynmaand, eenen jongeling aan, die langs ſtraat tabak rookte, vorderde hem de boete af, en toog hem, toen hyze weigerde, den rok uit. 't Graauw, dit aanziende voor eene merkelyke beledigiging, loopt in groote menigte te hoop, en naar 't huis van den Schout, die gedwongen werdt, den rok te rug te geeven, en te gelyk eenige boeten, den luiden, te vooren, wegens 't overtreeden der keure op het tabak rooken, afgevorderd. 't Bleef hier niet

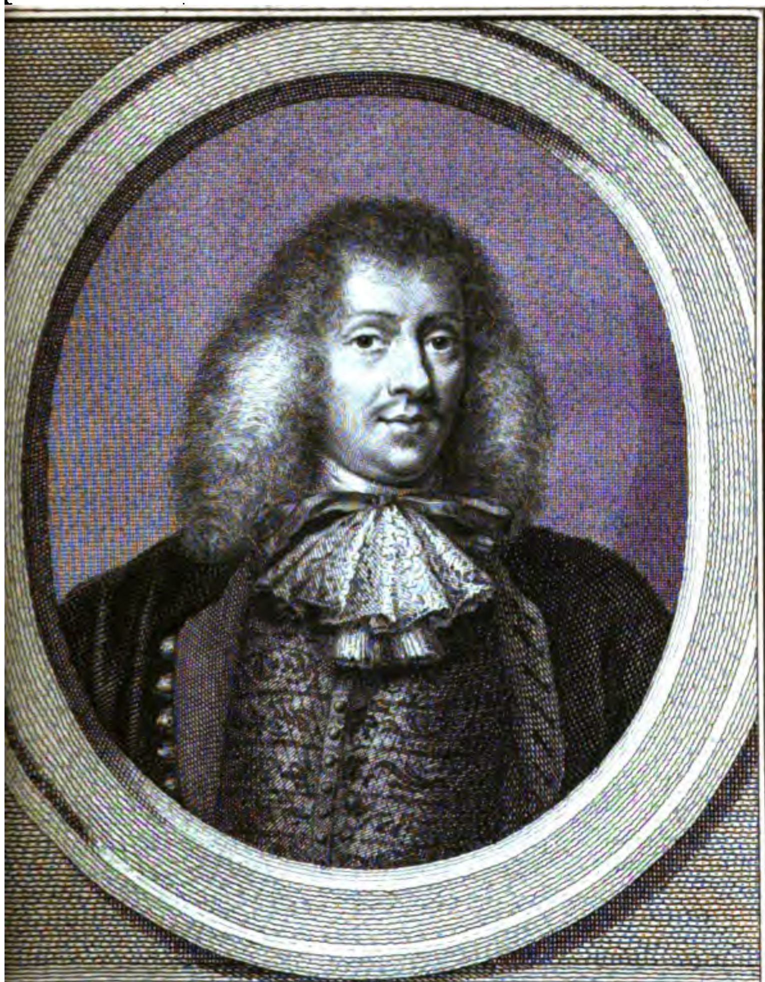
XXIV. Opſchudding te Haarlem.

(*f*) Reſol. Holl. 16 *Maart* 1691. *bl.* 242.
(*g*) Waaragt. Verhaal enz. *eerſte en tweede Deel*, *gedrukt* 1690. *Zie ook* Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1690. *bl.* 79-91, 155.

1690. niet by. Men sprak van 't huis te willen plonderen. Ook werden 'er de glazen uitgesmeeten, en ander geweld gepleegd. Men dreigde ook eenige andere huizen der Regenten met plondering. Sommigen riepen, dat 'er nu kans ware, om de Zoutpagt en andere lasten afgeschaft te krygen. Doch de schuttery, by tyds in de wapenen gebragt, plaatste zig voor de huizen, die 't grootste gevaar liepen, en stuitte den opstand. Den vyfentwintigsten, des morgens vroeg, ontving men een geheel Regement voetvolk, omtrent zevenhonderd man sterk, en eenige Ruitery in de Stad. De komst deezer manschap bragt den schrik zo zeer onder 't graauw, dat niemant meer kikken durfde: twee der oproerigen, midlerwyl, gegreepen zynde, werden met geesseling gestraft: twaalf anderen, die gevlugt waren, openlyk ingedaagd. De burgery werdt, door de Staaten van Holland en door de Wethouderschap der Stad, voor de betoonde wakkerheid, by openbaare afkondiging, gepreezen en bedankt (*b*).

XXV. Dood van Beverningk. Op den dertigsten van Wynmaand, overleedt, op de Hofstede Lokhorst of oud Teilingen, een klein uur van Leiden, de vermaarde Staatsman en Ambassadeur Hieronimus van Beverningk, in den ouderdom van zesenzeventig jaaren. Hy hadt zig, na 't sluiten der Nieuwmeegsche Vrede en des Verdrags met Zweeden in den jaare 1679, ontslaa-

(*b*) Resol. Holl. 25 *Octob.* 1 *Novemb.* 1690. *bl.* 481, 499. Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1690. *bl.* 91-93, 155-157.

HIERONIMUS VAN BEVERNINGK,
Thesaurier-Generaal der vereenig'de
Nederlanden enz.

A. Schouman del. naar 't Origineel by den Heer Cornelis van Eversdyk. *J. Houbraken fec.*

Is. Tirion excudit.

slaagen van allerlei Staatsbewind, en een stil leeven verkooren: waarin hy zig meest met het kweeken van uitheemsche plantgewassen bezig hieldt. Sommigen getuigen, dat hy altoos wel geslaagd was, in de handelingen, die hem werden toebetrouwd. Doch hiervan moet de Vredehandeling te Keulen uitgezonderd worden; die, voor een groot gedeelte, mislukte. Hy was schrander, arbeidzaam, vaardig en vlug van oordeel. Sommigen merken alleen zekere oneenpaarigheid in zyn gedrag aan, als een gebrek (*i*). By zyne Huisvrouwe, *Joanna le Gillon*, hadt hy nimmer kinderen verwekt. Hy was te Gouda gebooren. Zyn Grootvader, *Joan van Beverningk*, een Edelman uit Pruissen, was hier te Lande gekomen met den Graave van Hohenlo, in den jaare 1575, en trouwde, eerlang, eene Dogter van *Dirk Lonk*, Burgemeester van Gouda: welke hem eenen Zoon baarde, *Melchior van Beverningk* genaamd, die daarna Kapitein over eene Kompagnie knegten in Staatschen dienst, en Bevelhebber der Kasteelen Argenteau en Dalem geworden is. Hy was aan *Sibilla Standert*, Dogter van *Leonard Standert*, Bevelhebber van Knodsenburg, gehuwd. Uit welk Huwelyk, Hieronimus van Beverningk voortgekomen is. Wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Historie, zo dikwils, gelegenheid gehad, om van hem te gewaagen, dat het noodeloos zyn zal, deezen groo-

1690.

Schets van zynen aart en bedryf.

(*i*) Wicquefort Ambassad. *Tom.* II. *p.* 443.

1690. grooten Staatsman, hier, nader te doen kennen. Hy is, in de groote Kerke te Gouda, begraaven, in eene Kapel, oudtyds de yzeren Kapel genaamd; doch door hem van marmer herbouwd. Zyne bloedverwanten hebben hem, hier, een deftig Latynsch Grafschrift, in toetssteen gesneeden, opgeregt (*k*).

(*k*) *Voiez* BAYLE Diction. *Art.* BEVERNINGK (*Jerôme*) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1690. *bl.* 96.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE-ENZESTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

I. *Staat des oorlogs, in Europa. Misnoegen der Noordsche Kroonen. Zweeden biedt den Staaten zyne bemiddeling aan.* II. *Koning Willem doet een' keer naar Holland. Loopt gevaar op de Maaze. Zyne aanspraak aan de Staaten en Bondgenooten. Verdrag met Brunswyk-Wolfembuttel.* III. *De Franschen veroveren Bergen in Henegouwen. Zy bombardeeren Luik. Gevegt by Leuze. De Legers scheiden.* IV. *Staat des oorlogs ter zee. De Luitenant-Admiraal Tromp sterft. Aanslag der Franschen op de Smirnasche Vloote. Gevegt met twee Algiersche Kaapers. Jan Bart overvalt de Haringbuizen.* V. *Krygsbedryven in Ierland.* VI. *Veldtogt in Duitschland. In Hongarye. In Katalonie.* VII. *De Staaten ondersteunen den Hertog van Savoje. De Franschen veroveren verscheiden' Plaatsen in Piemont. Coni verlaaten. Carmagnola herwonnen. Montmelian verlooren.* VIII. *De Keurvorst van Beieren wordt Landvoogd der Spaansche Nederlanden. Gezantschap naar Spanje. Naar Zwit-*

ſerland. IX. *Verdrag van Koophandel met Deenemarke. Dood der Heeren van Amerongen en van Sommelsdyk.* X. *Toeruſtingen der Staaten. Afgunſt tegen de Nederlandſche Heeren, in Engeland. Het Franſche Hof zoekt Koning Jakob, met een Leger, naar Engeland te voeren. Zyne verklaaring. Vereeniging der Engelſche en Staatſche Vlooten.* XI. *Zeeſlag tusſchen La Hougue en Barfleur. Verdere ontmoetingen ter zee.* XII. *Koning Willem trekt te velde. De Koning van Frankryk belegert en verovert Namen. 't Kaſteel geeft zig, insgelyks, over. Gevegt by Steenkerken. Verraad in 't Leger der Bondgenooten. Diksmuiden en Veurne bezet. Charleroi gebombardeerd. Huy byna verlooren.* XIII. *Aanſlag op het leeven van Koning Willem, ontdekt en geſtraft.* XIV. *De Hertog van Hanover wordt tot negenden Keurvorſt verheeven.* XV. *Krygsbedryven in Duitſchland. De Staaten zoeken de Vrede tusſchen den Keizer en de Porte te bemiddelen. Verdrag der Staaten met den Keizer van Marokko.* XVI. *De Hertog van Savoje valt in het Dauphiné. Trekt te rug.* XVII. *Aardbeeving. Geboorte van eenen Prins van Beieren. De Prins van Waldek ſterft.* XVIII. *Geweldige beroerte, te Goes, ontſtaan uit den twiſt over de verkiezing der Rentmeeſteren. Men vernieuwt de Wet, tegen de begeerte van Koning Willem. Krygsvolk voor Goes gezonden. Men houdt het buiten.* XIX. *De toegangen naar de Stad worden bezet. 't Krygsvolk rukt naar binnen. De Regeering wordt veranderd. Verſcheiden' Regenten gevat en gevonniſt.* XX. *In-*

Inhoud der Vonnissen ten hunnen laste. XXI. *De veroordeelden verzoeken brieven van vergiffenis van Koning Willem. Zyne Majesteit maakt eenige verandering in de Vonnissen.* XXII. *De veroordeelden worden ter Stad uit geleid. Zy worden, allengskens, hersteld.* XXIII. *Simon van Halewyn, Burgemeester van Dordrecht, over heimelyken handel met de Franschen, veroordeeld tot eene altoosduurende gevangenisse.*

'T JAar 1690 was, voor de Bondgenooten, alomme, behalven in Ierland, ongelukkiglyk naar 't einde geloopen. De Fransche wapenen waren voorspoedig geweest, beide ter zee en te lande, en de nieuwe bondgenoot, de Hertog van Savoje zelf, hadt 'er de nadeelige uitwerksels van ondervonden. De Turken en de Graaf van Tekeli hadden ook merkelyke voordeelen behaald, op de Keizerschen. De Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten hadden, daarbenevens, door 't belemmeren der Vaart op Frankryk, de Noordsche Kroonen en de Stad Hamburg tot misnoegen verwekt (*a*): 't welk te wege bragt, dat de Koning van Zweeden de twaalf Oorlogsschepen, die hy den Staaten beloofd hadt, t'huis hieldt. De Koning van Deenemarke ging verder, en besloeg eenige Hollandsche Koopvaardyschepen in de Zond (*b*); om dat men

1690.

I. Staat van den oorlog in Europa.

Misnoegen der Noordsche Kroonen op de Staaten.

(*a*) Resol. Holl. 9 *Febr.* 1691. *bl.* 24.
(*b*) Resol. Holl. 30 *Jan.* 1691. *bl.* 68.

1690. men eenigen der zynen, op Frankryk handelende, in Zeeland opgebragt hadt. Men hadt reeds, voor eenigen tyd, den Heer van Haren naar Zweeden, en den Heer van Amerongen naar Deenemarke gezonden, om de twee Kroonen te beweegen, tot het aanneemen van 't groote Bondgenootschap tegen Frankryk, en om de verschillen over den handel af te doen. Doch deeze bezendingen bragten kleine vrugt voort (*c*). Zulke moeilykheden, gevoegd by de jongste rampen des oorlogs, deeden veelen oordeelen, dat de Bondgenooten, en de Staaten inzonderheid, ten deezen tyde, zouden verlangen naar vrede; daar 't Fransche Hof niet ongenegen toe geweest zou zyn, zo het 'er, wederom, gelyk voorheen, eenige voordeelen by hadt konnen bedingen. De Zweedsche Gezant, *Graaf van Oxenstiern*, reeds in 't voorjaar, den Staaten de goede diensten zyns Meesters hebbende aangebooden, tot bevordering der Vrede met Frankryk (*d*), kreeg, omtrent het einde van den veldtogt, last, om den Bondgenooten 's Konings bemiddeling tusschen Frankryk en hen aan te bieden. Hy deedt het aan de Staaten, op den zevenentwintigsten van Wynmaand (*e*). Doch de Staaten antwoordden, dat zy hierin niet konden treeden buiten bewilliging hunner Bondgenooten; welker gezan-

De Koning van Zweeden slaat den Staaten zyne bemiddeling voor.

(*c*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 320. Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1690. *bl.* 201.

(*d*) Europ. Merc. *Jan* — *Maart* 1690. *bl.* 79.

(*e*) Resol. Holl. 1 *Nov.* 1690. *bl.* 498. Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 2.

zanten zy 'er, terstond, kennis van gaven (*f*). 1690.
De Koning van Zweeden deedt den zelfden voorslag aan de Hoven van Weenen en Londen, alwaar zyne gezanten een diergelyk antwoord ontvingen (*g*). De voornaamste Bondgenooten oordeelden de tegenwoordige gelegenheid nog te ongunstig, om eene Vredehandeling te beginnen. De Keizer hoopte op eenen beteren veldtogt tegen de Turken; en Koning Willem kon geene voordeelige voorwaarden verwagten, van de zyde van Frankryk, en uit het Hof van S. Germain, daar Koning Jakob zig onthieldt; zo lang hy Ierland niet geheellyk overmeesterd hadt. Hy besloot, hierom, een' keer naar Holland te doen, de Haagsche byeenkomst te vereeren met zyne tegenwoordigheid, en orde te stellen tegen den aanstaanden veldtogt in de Spaansche Nederlanden.

II. Koning Willem doet een' keer naar Holland.

Hy vertrok van Kensington, op den zestienden van Louwmaand des jaars 1691. Doch eer hy te Margate kwam, daar hy dagt scheep te gaan, stak 'er zulk een felle wind op, uit den Oosten, verzeld met vinnige vorst, dat hy besloot te rug te keeren. Na verloop van 1691. eenige dagen, hernam hy egter de reize, afsteekende van 's Gravesend, op den zesentwintigsten, onder 't geleide van twaalf Oorlogsschepen, en met eenen aanzienlyken Hofstoet by zig. De Koning kwam, eerst op den dertig-

(*f*) Resol. Gener. *Lunæ* 30 *Octob.* 1690.
(*g*) Missive *van den* Ambass. VAN CITTERS *van* $\frac{2}{12}$ *Dec.* 1690. *MS.* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 337.

1691. tigsten, met stormagtig weder, in 't gezigt der Hollandsche kusten, en tot anderhalve myle van Goeree, daar de oever dik met ys bezet was, behalve, dat het mistig weder de landing gevaarlyk maakte, met groote schepen. Maar de Koning, wars van de zee, besloot het Jagt te verlaaten, en zig, in een sloep, aan land te laaten zetten. De Hertog van Ormond, de Graaven van Portland, Devonshire, Dorset en Monmouth, en de Heeren van Ouwerkerk en Zuilestein verzelden hem. 't Bootsvolk zelf schroomde voor den togt met de sloep; doch de Koning was 'er op gesteld geweest. 't Was twee uuren na den middag, toen zyne Majesteit uit het Jagt tradt. Twee andere sloepen volgden hem. Omtrent agt of negen uuren des avonds, besloot men, op 't gezigt der vuurbaake van Goeree, de sloepen aan den grond te zetten: doch men kon, mids de donkerheid en 't mistig weder, den wal niet vinden. De Koning, midlerwyl, den beklemden bootsluiden moed inspreekende, vraagde hun, *of zy bevreesd waren te sterven, in zyn gezelschap* (b)? De Stuurman, *Simon Janszoon Harteveld*, waagde, eindelyk, uit de sloep te stappen, en raakte, met vallen en opstaan, te Goeree, aan land; daar hy, ten teken zyner aankomste, een musketschoot slaaken en sterker vuuren liet. Nogtans, bleef zyne Majesteit, den gantschen nagt, op het water, en werdt, nevens zyn gezelschap, niet voor dat de dag aanbrak, met wagens, van boord

Gevaar in 't landen op de Maaze.

(b) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 120.

boord gehaald, en aan land gebragt. Hy toefde drie uuren, in eene armelyke Visschers wooning, op strand; en keerde, toen 't weêr bedaard was, omtrent tien uuren, wederom naar de sloepen, die hem, kort na den middag, bragten aan de Oranje-Polder, tegen over den Briele. Van hier, werdt het hoog gezelschap, met koetsen, afgehaald naar Honsholredyk, daar zyne Majesteit, door eenige Heeren, begroet werdt. Hy vertrok, nog dien zelfden avond, naar den Haage. Hier deedt hy eene openbaare intrede, op den vyfden van Sprokkelmaand; waartoe men, sedert eenigen tyd, eenen pragtigen toestel van eerepoorten, zegeboogen, zinnebeelden en opschriften vervaardigd hadt. Ook werden 'er, terwyl de intrede geschiedde, verscheiden' fraaije vuurwerken afgesteken. Veele ingezetenen van den Haage gaven ook met het sterk verlichten hunner wooningen, en op andere wyzen, openbaare tekens van vreugde, over 's Konings behouden' aankomst (*i*). Zyne Majesteit verscheen, kort hierna, in de hooge Kollegien, in den Haage, welken hy voorhieldt „ dat hy, toen hy, „ de laatste reize, afscheid van hun nam, „ hun bekend gemaakt hadt, hoe hy van zins „ ware, over te steeken naar Engeland, om, „ met de hulpe, hem verleend door de Staa„ ten, dit Ryk te redden uit de rampen, „ waarmede het gedreigd, of reeds gedrukt „ werdt. Dat de Voorzienigheid zyne poo-

„ gin-

1691.

De Koning doet eene openbaare intrede in den Haage.

Zyne aanspraak aan de Staaten.

(*i*) Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 110-147.

1691. „ gingen ook in zo verre gezegend hadt, dat
„ het volk hem de kroon der drie Ryken hadt
„ aangebooden, welke hy hadt aangenomen;
„ niet uit onmaatige ſtaatzugt, des mogt
„ God hem getuige zyn, maar om den Gods-
„ dienſt, den welſtand en ruſt der drie Ry-
„ ken te bevorderen, en de Bondgenooten,
„ vooral de Staaten, te beter te konnen by-
„ ſtaan tegen de Franſche overmagt. Dat
„ hy wel gewenſcht hadt, dit eerder te heb-
„ ben konnen toonen; doch dat de ſtaat zy-
„ ner zaaken in Ierland zulks niet hadt wil-
„ len gehengen. Dat Ierland nu in beter' toe-
„ ſtand gebragt was: 't welk hem hadt doen
„ beſluiten, om herwaards over te ſteeken,
„ niet ſlegts om met de hooge Bondgenoo-
„ ten te raadpleegen, over de beweegingen
„ van den aanſtaanden veldtogt; maar ook,
„ om zyn beroep van Kapitein-Generaal we-
„ derom waar te neemen." Hy beſloot, wy-
ders, met eene betuiging van de hoogſte ge-
negenheid voor deezen Staat, hoopende hy,
„ dat de voorzienigheid hem tot een werk-
„ tuig gebruiken zou, om de ruſt in Europa
„ en de verzekerdheid van deezen Staat te
„ herſtellen: waarna hy zyn hoofd, geruſ-
„ telyk, nederleggen zou." Zyne aanſpraak
werdt, beleefd en eerbiedig, beantwoord (*k*).

en aan de Bondgenooten, op de Haag.

Wat laater, begaf zyne Majeſteit zig naar de byeenkomſt der Bondgenooten in den Haage, die nu, met meer luiſter, geopend werdt, doordien de Markgraaf van Gaſtanaga, Landvoogd

(*k*) *Zie* Europ. Merc. *Jan.* — *Decemb.* 1691. *bl.* 147 - 1,9.

voogd der Spaansche Nederlanden, de Keurvorsten van Beieren en Brandenburg, de Hertog van Brunswyk-Wolfembuttel, de Landgraaf van Hessen-Kassel, en een aanzienlyk getal van andere Duitsche Vorsten zig ook, in persoon, derwaards begeven hadden (*l*). Koning Willem, in deeze byeenkomst, verschynende, wees aan „ dat het blykbaar „ gevaar, waarin de Bondgenooten zig thans „ bevonden, klaarlyk toonde, welke missla„ gen zy, te vooren, begaan hadden. Hy „ behoefde dan, zeide hy, niet veele redenen „ te gebruiken, om hen te doen zien, dat zy, „ voortaan, beter' en gepaster' maatregels „ zouden moeten neemen. 't Was, in de om„ standigheden, waarin men zig tegenwoor„ dig bevondt, geen tyd meer van raadplee„ gen, maar van uitvoeren. De vyand was „ meester van de voornaamste Sterkten, die „ ten voormuur voor de gemeene vryheid „ plagten te verstrekken. Haast zou hy zig „ al 't overige onderworpen hebben; zo de „ geest van verdeeldheid, traagheid en ei„ genbaat langer heerschte, onder de Bond„ genooten. Elk behoorde zig, in tegendeel, „ verzekerd te houden, dat zyn byzonder „ belang onder het algemeen belang begree„ pen ware. Ook hadt men te doen met ee„ nen magtigen vyand, die geschaapen stondt, „ Steden en Volken te doen zwigten voor 't „ geweld zyner wapenen. En 't was ydelheid, „ geroep en klagten en nuttelooze aantuigin„ gen

1691.
sche byeenkomst.

(*l*) *Zie* Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 151, 186.

1691. „ gen te ſtellen tegen blykbaare onregtvaardigheid. Niet de beſluiten van eenen onvrugtbaaren Ryksdag, niet de ongegronde hoop van deezen of genen Staatsdienaar; maar krygsknegten; magtige Legers en eene ſpoedige en naauwe vereeniging van alle de kragten der Bondgenooten moeſten hier 't werk uitvoeren. En deeze kragten moeſt men, zonder uitſtel, tegen den vyand te velde brengen, zo men zynen overwinningen paalen ſtellen, en hem de vryheid van Europa, welke hy reeds onder 't juk hieldt, uit de handen wringen wilde. Wat hem, Koning van Groot-Britanje, aanging; hy wilde zyn aanzien, magt en perſoon niet ſpaaren, om met hen, tot zulk een regtvaardig en noodzaakelyk einde, mede te werken. In de aanſtaande Lente, zou men hem, aan het hoofd van de vereenigde Legers, zyn Koningklyk woord, welk hy hun thans plegtiglyk gaf, zien waar maaken(*m*)."

De Bondgenooten beſluiten eene aanzienlyke magt op de been te brengen.

Men wil, dat 's Konings redenen zo veel indruks maakten op de gemoeden der Bondgenooten, dat men beſloot, tweehonderd tweeentwintigduizend man te velde te brengen, tegen Frankryk. Van deeze manſchap, beloofde de Keizer twintigduizend man te zullen leveren: Groot-Britanje twintigduizend: Spanje ook twintigduizend, in de Nederlanden alleen: de Vereenigde Geweſten vyfendertigduizend: de Hertog van Savoje, met Milaan, twintigduizend: de Keurvorſt van Beieren agtien-

(*m*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 122.

tienduizend: de Keurvorst van Saxen twaalfduizend: de Keurvorst van Brandenburg twintigduizend: de Keurvorst van de Palts vierduizend: de Landgraaf van Hessen agtduizend: deZwabische en Frankische Kreitsen tienduizend: de Hertog van Wurtemberg zesduizend: de Prins-Bisschop van Luik zesduizend: de Bisschop van Munster zevenduizend en de Hertogen van Lunenburg zestienduizend. Doch Groot-Britanje en de Vereenigde Gewesten moesten een goed getal deezer troepen betaalen; welken de Duitsche Vorsten, niet zonder daarvoor merkelyke onderstandgelden genooten te hebben, hadden willen op de been brengen. Deeze twee Mogendheden droegen, derhalve, den meesten last van den oorlog (*n*). De Staaten hadden, daarenboven, sedert het jaar 1688, een Regement Paarden van George Willem, Hertoge van Brunswyk-Lunenburg, in dienst gehad (*o*). En in Bloeimaand deezes jaars 1691, kwamenze met Rudolf Augustus en Antoni Ulrich, Hertogen van Brunswyk-Lunenburg-Wolfembuttel, overeen, dat deezen een Regement te paarde en twee Regementen te voet in hunnen dienst zouden laaten. Ten deezen zelfden tyde, tradt Anselmus Franciskus, Keurvorst van Ments, ook in 't Groot Verbond (*p*).

1691.

Verdrag met de Hertogen van Brunswyk-Wolfembuttel.

Doch terwyl men, in den Haage, raadpleegde op het wederstaan van Frankryk, en

III. De Franschen beter-legeren

(*n*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 125.
(*o*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 242.
(*p*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 284.

1691. terwyl Koning Willem naar 't Loo getrokken was, om zig, eenige dagen, met de jagt te verlustigen, was de Markgraaf van Boufflers, aan 't hoofd van 't Fransche Leger, in 't veld verscheenen, en hadt Bergen in Henegouwen berend, op den vyftienden van Lentemaand. De *Prins van Bergues* voerde, hier, het bevel over de bezetting, die uit zesduizend man, meest Duitsche troepen, gerekend werdt te bestaan. Zes dagen hierna, kwam de Koning van Frankryk zelf in 't Leger voor Bergen. De arbeid aan de Loopgraaven en aan 't droog maaken der moerassen om de Stad werdt, sedert, wakkerlyk, voortgezet. De belegerden deeden hun best ook, door menigen uitval, om den vyand, in 't voortzetten der nadernissen, te hinderen. Doch, op den eersten van Grasmaand, hadt hy de graft gevuld gekreegen van een onvolmaakt hoornwerk aan de zuidzyde der Stad, omtrent de Barlaimontsche Poort. Hier werdt, heviglyk, storm geloopen: en schoon de belegerden den vyand, rustiglyk, afsloegen, gelukte het deezen egter, eindelyk, post te vatten op het hoornwerk. Koning Willem was naauwlyks op het Loo gekomen, of de tyding van het beleg van Bergen riep hem, van daar, te rug naar den Haage. Het Leger der Bondgenooten was bezig, om byeen te trekken, te Halle in Brabant, tusschen Brussel en Bergen: en Koning Willem scheen besslooten te hebben, om zig, aan 't hoofd van het zelve, te stellen, en Bergen te ontzetten. Hy zondt egter den Prins van Waldek vooruit naar Halle, daar hy zyne

Bergen in Henegouwen.

ne Majesteit moest afwagten. In 't Leger voor Bergen, kreeg men haast tyding van 's Konings voorneemen, en zette, hierom, het beleg sterker voort. Men schoot niet slegts hevig op de Stad; maar wierp 'er ook een groot getal van bomben in, die zwaare schade, aan huizen en kerken, veroorzaakten. Koning Willem, den Prinse van Waldek kort gevolgd zynde, kwam, den vierden van Grasmaand, te Halle, by 't Leger, welk op vyftigduizend man begroot werdt. Doch hy was genoodzaakt, te toeven tot den elfden, by gebrek van wagens en karren, tot het vervoeren van 't krygsgereedschap en de pakkaadje: welken de Spaanschen verzuimd hadden, by tyds, te bezorgen. De belegerde Stad werdt, midlerwyl, zo hevig aangetast, dat de burgers, door de Priesters gaande gemaakt, op de been raakten, en den Bevelhebber het overgeeven der Stad afvergden. Vergeefs, hieldt hy hun voor, dat het ontzet voor de deur, en de Stad ligtelyk, agt of tien dagen, te houden was. Zy dreigden, eindelyk, de Poorten te zullen openen, en hem en de bezetting den vyand te zullen overleveren. Hy werdt dan gedwongen, te gedoogen, dat men de trom sloeg, om in besprek te komen, op den agtsten, des avonds. De Brigadier Fagel, Kolonel over een Staatsch Regement, welk in Bergen lag, hadt zyn best ook gedaan, om de burgery van gedagten te doen veranderen: doch zyne poogingen waren vrugteloos geweest. De Bevelhebber, nog al hoopende op ontzet, begeerde, toen men nu in besprek getreden 1691.

1691. was, tien dagen tyds om uit te trekken; doch men wilde hem flegts twee dagen toeftaan. De Stad werdt dan overgegeven op den zelfden agtften van Grasmaand. De bezetting, alle krygseer bedongen hebbende, trok, op den tienden, ter Veftinge uit. Koning Willem kreeg, terftond, de tyding van 't Verdrag, waarby Bergen zig opgegeven hadt, en, geene kans ziende, om de Stad, voor den tienden, te ontzetten, deedt hy 't Leger wederom fcheiden, en keerde te rug naar den Haage, daar hy nog eenige dagen vertoefde: waarna hy de reis naar Engeland aannam. Hy liep, den drie entwintigften, uit de Maaze, in zee, en was den volgenden dag reeds te Londen (q). Eenige weeken na 't veroveren van Bergen, toogen de Franfchen naar Halle, daar zy de Veftingwerken, welken de Bondgenooten aan deeze Stad hadden begonnen te maaken, flegten deeden (r).

De Stad gaat over, by Verdrag.

Halle wordt geflegt.

De Legers trekken weder om te velde.

Koning Willem vertoefde geene drie weeken in Engeland. Hy ftak, den elfden van Bloeimaand, wederom, uit Harwich, in zee, kwam den volgenden dag in de Maaze, en nog voor middernagt in den Haage aan (s). Van hier, deedt hy een togtje naar 't Loo, de Graaven van Solms en van Marlborough voor-

(q) BURNET *Vol.* II. *p.* 76. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 127-130. Brieven, Verhaalen *enz. in de* Europ Merc. *April — Juny* 1691. *bl* 4-31, 37. FEUQUIERES Memoir. Hift. & Milit. *Tom* I. *p.* 466.

(r) DANIEL Journ. *p.* CLXIJ. Europ. Merc. *April — Juny* 1691. *bl* 116.

(s) Europ. Merc. *April — Juny* 1691. *bl.* 86, 117. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 160.

vooruit zendende, om alles, tegen zyne aankomst in 't Leger, gereed te maaken. Ook kwam hy, den tweeden van Zomermaand, in 't Leger, welk toen, twee uuren boven Brussel, byeengetrokken was, en dagelyks aanwies in getal. De Maarschalk van Luxemburg, die, na 't vertrek des Konings van Frankryk, over 't vyandelyk Leger geboodt, hadt zig by Enguien nedergeslaagen. De twee Legers trokken, sedert, van de eene Legerplaats naar de andere, zonder dat 'er iet voorviel van belang. Alleenlyk, hadden de Franschen, onder den Markgraave van Bouflers, Luik, door bombardeeren, zoeken te dwingen tot de overgaave. Doch eenige manschap uit het vereenigd Leger, en eenig Duitsch Krygsvolk ontzetteden de Stad. De Koning van Groot-Britanje zogt, midlerwyl, onder het heen en weder trekken, den Hertog van Luxemburg uit te lokken tot eenen veldslag; doch deeze hadt, meent men, stipten last, om 't Leger niet te waagen, zo 't gevegt maar eenigszins ontweeken kon worden. Ook gedoogde de gesteldheid der Landstreeke niet, dat men hem, zyns ondanks, noodzaakte tot slaan. Een beleg te onderneemen, en daardoor den vyand te verpligten, om zyn voordeel te verlaaten, was, insgelyks, ondoenlyk, alzo de Spaanschen geene zorg gedraagen hadden, om magazynen op te regten, en de voorraad rondsom de Steden meest verteerd was. De Hertog van Luxemburg hadt, ondertusschen, ook groote reden, om den slag te schuwen; alzo de Bondgenooten, zo hy de neêr-

1691.

De Franschen bombardeeren Luik.

De Franschen ontwyken den veldslag,

1691. neêrlaag gekreegen hadt, tot voor de wallen van Parys, zouden hebben konnen doordringen. De Zomer verliep, derhalve, zonder dat 'er iet van belang voorviel. Koning Willem verliet het Leger, welk toen by Aath lag, op den zeventienden van Herfstmaand, na dat hy de Vestingwerken van Beaumont hadt doen slegten. Hy begaf zig eerst naar Breda, en toen naar 't Loo, daar hy zig nog eenige dagen ophieldt. De Prins van Waldek, nu 't opperbevel over 't Leger in handen hebbende, was, terstond na 's Konings vertrek, opgebroken; van zins, om zig te Cambron, tusschen de beek van Leuze en die van Catoire, neder te slaan. Van dit voorneemen kreeg men haast berigt in 't Fransche Leger, welk ook, terstond, op weg sloeg. De regter vleugel van 't Leger der Bondgenooten, en 't grootste gedeelte der paarden van de linker vleugel was reeds tusschen de twee beeken gekomen, toen Luxemburg de troepen van 's Konings Huis en een goed getal paarden deedt aanvallen op de agterhoede van 't Leger onder den Prinse van Waldek. De optogt der Franschen was voor de Bondgenooten bedekt gebleeven, ter oorzaake van eene dikke mist. Zy werden, derhalve, onverhoeds, aangetast, op den negentienden van Herfstmaand. De *Graaf van Tilly*, die de agterhoede geboodt, stelde zig egter wakkerlyk te weer; doch de Fransche ruitery bragt hem haast in wanorde. De Generaals Ouwerkerk en Obdam, die het beekje reeds waren overgetrokken, keerden, hierop, met eenige manschap, te

dien de Bondgenooten zogten.

Gevegt by Leuze.

te rug, om Tilly te onderfteunen. Toen werdt 'er hevig gevogten, van wederzyde, totdat de verfche manfchap onder Ouwerkerk en Obdam ook aan 't wyken gebragt werdt. Doch Ouwerkerk deedt de ruitery ftand houden, viel, op nieuws, aan op den vyand, die, bedugt voor het keeren van 't voetvolk der Bondgenooten, en niet gezind om den flag algemeen te maaken, befloot, af te trekken: 't welk egter, in haaft en wanorde, gefchiedde. Zodanig een' uitflag hadt het gevegt by Leuze, waartoe, zo fommigen meenen, de onvoorzigtige optogt van den Prinfe van Waldek gelegenheid gegeven hadt. Men wil, dat 'er, van de zyde der Bondgenooten, omtrent duizend, van de Franfche zyde, omtrent vyfhonderd man, in dit gevegt, gefneuveld zyn (*t*). Doch de Franfchen begrooten het getal hunner dooden en gekwetften op niet meer dan vierhonderd (*u*). Hiermede eindigde de veldtogt, in de Spaanfche Nederlanden: waarin Koning Willem, fchoon hy 't jongfte gevegt niet bywoonde, egter, meer dan eens, gevaar zyns leevens geloopen hadt. Onder anderen, hadden de Franfchen eens een ftuk gefchut zo net weeten te ftellen op een' boom, waaronder zyne Majefteit zig bevondt, dat de boom geveld werdt, een oogenblik na dat de Koning van plaats veranderd was. Ook hadt

1691.

(*t*) Letters *of* Mr. John Pulteney. *MSS.* *in* TINDALS *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 194-198. Brieven en Verh. *in de* Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1691. *bl.* 173-188. FEUQUIERES Memoir. & Hift. Milit. *Tom.* I. *p.* 416. *Tom.* II. *p.* 72.

(*u*) DANIEL Journal, *p.* CLXII.

1691.

Gevaar van brand, in een' wagen met bommen.

hadt de vyand iemant omgekogt, om een wagen met bomben in 't Leger der Bondgenooten aan brand te steeken en te doen springen: 't welk, zo 't gebeurd ware, groote ontsteltenis en verwarring veroorzaakt, en den Franschen gelegenheid gegeven zou hebben, om de Bondgenooten, met voordeel, aan te tasten. Doch men ontdekte 't vuur nog in tyds op den wagen, die uit het magazyn gesleept werdt: waardoor de schade klein viel (*v*). In 't eerst, meende men, dat de brand in den wagen, niet door verraad, maar by ongeluk, of door onvoorzigtigheid, veroorzaakt geweest ware. Doch men bevondt, naderhand, dat 'er een Franschman handdaadig aan was. Hy werdt gevonnist, om, half geworgd zynde, verbrand te worden (*w*).

Koning Willem keert naar Engeland.

Koning Willem, in Wynmaand, van 't Loo, in den Haage gekomen zynde, deedt, voor zyn vertrek naar Engeland, den Staat van oorloge, voor het volgende jaar, opmaaken door den Raad van Staate, stak, den agtentwintigsten, uit de Maaze, in zee, landde, den volgenden dag, te Margate, in Kent, en kwam, nog dien zelfden avond, te Londen te rug (*x*). Het Leger onder den Prinse van Waldek sloeg zig, na 't gevegt by Leuze, neder te Cambron: dat der Franschen, by Harlebeek. Hier bleevenze leggen tot in Wynmaand: in 't begin van welke, de Hertog

De Le-

van

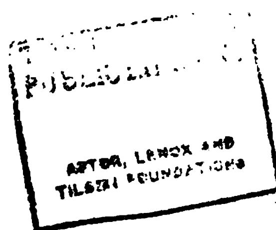
(*v*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII] *p.* 198, 209.
(*w*) Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1601. *bl.* 127, 128.
(*x*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 218. Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1691. *bl.* 58, 65.

KORNELIS TROMP,
GRAAF, RIDDER, BARONET,
Luitenant-Admiraal-Generaal
van Holland en Westfriesland.

A. Schouman del. — J. Houbraken sc.

Is. Tirion excudit.

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

van Luxemburg de Winterlegeringen betrok. De Prins van Waldek deedt toen het Leger der Bondgenooten ook scheiden, op den zeventienden. De meeste troepen werden, in de Spaansche Steden en in Luikerland, de Engelschen in Breda, Bergen op Zoom en 's Hertogenbosch gelegd (y). 1691. gers scheiden.

IV. Staat des oorlogs ter zee.

Ter zee, scheenen de Franschen, zo wel als te lande, voorgenomen te hebben, dit jaar, geenen slag te waagen. De Staaten hadden, om zig te beter van bootsvolk te kunnen voorzien, in Louwmaand, de vaart naar Groenland en naar 't Westen en Oosten verbooden (z). Ook hadt Koning Willem, in den Haage zynde, te wege gebragt, dat het opperbevel over 's Lands Vloote, voor den aanstaanden togt, den Luitenant-Admiraal Tromp was opgedraagen: doch deeze overleedt te Amsterdam, na eene kwynende ziekte, op den negenentwintigsten van Bloeimaand; wordende, weinige dagen laater, te Delft, in de Grafstede zyns Vaders, bygezet (a). De wederzydsche Vlooten raakten, dit jaar, in geen gevegt. De Franschen hadden 't inzonderheid gemunt, op het veroveren der Engelsche en Nederlandsche Koopvaardyvloote, die, in den Zomer, van Smirna verwagt werdt; en kruisten lang, langs de Iersche kusten. De vereenigde Oorlogsvlooten bevonden zig ook hieromtrent, tot bescher-

De Luitenant-Admiraal Tromp sterft.

Aanslag der Franschen op de Smirnasche Koopvaardyvloote.

(y) Europ. Merc. Octob.—Decemb. 1691. bl. 51.
(z) Groot Plakaatb. IV. Deel, bl. 212, 216.
(a) Europ. Merc. Jan.—Maart 1691. bl. 151. April—Juny 1691. bl. 121, 174.

1691. fcherming der Koopvaardye, en om de Franfchen uit te lokken tot eenen zeeflag. De Smirnafche Vloot, midlerwyl, door tegenwind, eenige weeken langer dan men gedagt hadt, op zee, gefukkeld hebbende, liep, onder 't geleide van vyftien Oorlogsfchepen, op den dertienden van Hooimaand, in de baai van Kingfale, in Ierland, zonder de vyandlyke Vloot, die, nogtans, weinige dagen eerder, op deeze hoogte, geweeft was, te hebben aangetroffen. De vereenigde Vlooten, onder de Admiraalen Ruffel en Almonde, geen naarrigt van de Smirnafche fchepen hebbende konnen bekomen, waren, ten deezen tyde, ook verre van Kingfale. Men ftelde egter nu orde, om de Koopvaardyvloot van Kingfale af te haalen, en naar huis te geleiden: gelyk gefchiedde. De Hollandfche Smirnaasvaarders, zesentwintig zeilen fterk, kwamen, op den derden en vierden van Oogftmaand, onder 't geleide van eenige Oorlogsfchepen, behouden in Texel binnen. 't Befchermen der Koopvaardye was, derhalve, de eenige nuttigheid, die de Staaten thans trokken van hunne Vloote. De Franfchen waren tot geenen zeeflag te krygen (*b*). Ook viel 'er verder niets byzonders voor, te water. Alleenlyk, was een Staatfch Oorlogsfchip, op 't einde van Grasmaand, omtrent Kaap S. Vincent, flaags geweeft met twee Kaa-

die behouden t' huis komt.

Gevegt met twee Algierfche Kaapers.

(*b*) Sommier Verhaal en Krygsr. Refol. op de Vloote. *Jany —Aug.* 1691. *MSS.* TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 193. Europ. Merc. *July—Sept.* 1691. *bl.* 21, 130.

Kaapers van Algiers, daar men de Vrede met deezen Staat, sedert eenigen tyd, wederom verbroken hadt. De Turken waren wakkerlyk afgeslaagen: doch het Staatsche schip, ruim twintig dooden en gekwetsten gekreegen hebbende, en zwaar beschadigd geworden zynde door 't schieten, was, in 't begin van Bloeimaand, te Kadix ingeloopen, om zig te herstellen (c). De Fransche Kaaper, *Jan Bart*, voorheen, een slegte visscher te Duinkerken (d), deedt, ten deezen tyde, den Nederlandschen Koopluiden merkelyke schade. Hy liep, in Hooimaand, met eenige schepen, uit de haven van Duinkerken, in zee, en tastte, op den tweeden van Oogstmaand, 's Lands Haringbuizen aan; van welken 'er agt of negen verbrand werden: na dat het Oorlogschip, welk tot geleide der buizen diende, door den Ridder *de Forbin*, overmeesterd was. Tweehonderd andere buizen, hooger op leggende te visschen, bergden zig, by tyds, voor de Fransche Kaapers, in de havens van Engeland en Holland (e).

1691.

De Fransche Kaaper, Jan Bart, overvalt de Haringbuizen.

V. Krygsbedryven in Ierland.

In Ierland, werdt de veldtogt deezes jaars, gelukkiglyk, begonnen en ten einde gebragt, door den Luitenant-Generaal *Baron van Ginkel*, die 't hoog bevel voerde over de Engelsche Krygsmagt. Hy verscheen, niet voor Zomermaand, in 't veld, maakte zig, terstond, meester van Ballymore, en sloeg, daarna,

(c) Europ. Merc. *April—Juny* 1691. *bl.* 100.
(d) FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 326.
(e) Europ. Merc. *July—Sept.* 1691. *bl.* 71, 129. FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 314.

1691. na, 't beleg voor Athlone; welke Stad, stormenderhand, veroverd werdt, op den vyfden van Hooimaand. De Hertog van Wurtemberg en de Graaf van Nassau-Saarbrugge hadden zig, in deeze gelegenheid, wakkerlyk, gekweeten. Saint Ruth, die 't Fransche en Iersche Leger geboodt, hadt geene kans gezien, om Athlone te ontzetten. Ginkel trok, daarna, aan op den vyand, die by 't Kasteel Agrim gelegerd was. Hier viel, op den twee-entwintigsten, een bloedig gevegt voor. De vyandlyke ruitery werdt, na twee uuren vegtens, geheellyk in wanorde gebragt, en op de vlugt gejaagd. Het voetvolk volgde, wykende naar de hoogte van Kikommondon, daar het te vooren, gelegerd geweest was. De zege verklaarde zig t'eenemaal voor den Generaal Ginkel, die, nogtans, een groot deel der eere gaf aan *Rouvigny*, en aan de Fransche Protestantsche Ruitery, welke een gedeelte zyns Legers uitmaakte. De vyanden zelven rekenden, dat zy drie- of vierduizend man, onder welken Saint Ruth zelf was, in deezen slag, verlooren hadden (*f*). 't Gevolg van den zelven was het bemagtigen van Gallowai en Limerik: waarmede de Iersche kryg een einde nam (*g*). In Wynmaand des jaars 1692, werden Koning Willem en Koningin Maria, door het Parlement van Ierland, voor Koning

(*f*) Missiven *van den* Ambass. VAN CITTERS *van* $\frac{10}{20}$ *Maart* $\frac{21}{31}$ *July* 1691. *MSS.* DANIEL Journal, *p.* CLXIII.

(*g*) Missive *van den* Ambass. VAN CITTERS *van* $\frac{13}{23}$ *Octob.* 1691. *MS.*

ning en Koningin van dit Ryk, erkend en verklaard. De Baron van Ginkel, aan wiens beleid en moed de onderwerping van Ierland, grootendeels, toegeschreeven werdt, was, ondertusschen, door Koning Willem, verheeven tot *Graaf van Athlone* en *Baron van Agrim*. Ook werden hem, door het Parlement van Ierland, eenige Landeryen toegeweezen; hoewel hem het regt tot deeze gifte, naderhand, betwist werdt. Rouvigny werdt *Graaf van Gallowai* (*b*). 1691.

VI. Veldtogt in Duitschland.

De veldtogt aan den Ryn slaagde beter voor de Franschen; schoon 'er niet veel voorviel van belang (*i*). Zy zogten zig, eerst, door verraad, meester te maaken van Ments; doch de toeleg werdt tydig ontdekt. Toen bemagtigden zy Altsheim, vyf of zes mylen boven Ments gelegen; vanwaar zy afweeken naar Kreutsnach. Het Keizerlyk Leger onder den Keurvorst van Saxen, van den anderen kant, by Manheim, over den Ryn getrokken zynde, werdt, door de Franschen, die, by Filipsburg, over den zelfden stroom naar de regter zyde toogen, genoodzaakt, te rug te keeren: 't welk nogtans zo spoedig niet geschieden kon, of de Franschen hadden zig reeds meester gemaakt van Pfortzheim, in het Markgraafschap van Baden - Durlach. De verovering deezer Stad gaf hun gelegenheid, om het Hertogdom Wurtemberg onder brand-

(*b*) Burnet *Vol.* II. *p.* 78—82. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 160—190, 336. Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1691. *bl.* 3—23, 111—114, 135—141. *Octob.* — *Dec.* 1691. *bl.* 3—10.

(*i*) Daniel Journal, *p.* CLXIV.

1691. brandſchatting te zetten. Met het bemagtigen van Pfortzheim en van nog eene Plaats in deezen oord, en met het ſtroopen door 't platte Land van Gulik, beſlooten de Franſchen den tegenwoordigen veldtogt in Duitſchland. De Keizerſchen voerden minder uit, ter oorzaake van de dood des Keurvorſts van Saxen, die, op den twee-entwintigſten van Herfſtmaand deezes jaars, voorgevallen was (*k*).

Krygsbedryven in Hongarye.

Maar in Hongarye gingen de zaaken des Keizers voorſpoediger. De Turken werden, in Oogſtmaand, by Salankemen, geſlaagen, door den Prinſe Lodewyk van Baden, en verlooren, zo men wil, wel vyfentwintigduizend man, op het ſlagveld. De Keizerſchen lieten 'er omtrent agtduizend. 't Zou Leopold toen ligt gevallen hebben, vrede te maaken met den Sultan, waarover men, eenen tyd lang, gehandeld hadt. Doch hy hadt beſlooten, zig van gantſch Zevenbergen meester te maaken, en ondernam, kort hierna, 't beleg of de blokkeering van Groot-Waradyn; welk niet voor de volgende Lente overging. Ook oordeelde de Keizer, dat hy, na 't onderbrengen van Ierland, door de Engelſche wapenen, den kryg tegen Frankryk wel op Koning Willem, de Staaten der Vereenigde Geweſten en de verdere Proteſtantſche Bondgenooten mogt laaten aankomen: 't welk hem te ſterker bewoog, tot het voortzetten des oor-

(*k*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 213. Europ. Merc. *April* — *Juny* 1691. *bl.* 148. *July* — *Sept.* 1691. *bl.* 122, 123, 159, 162.

oorlogs in Hongarye. Men wil zelfs, dat hy geloof sloeg aan zekere voorzegging, waarby hem de overmeestering van Konstantinopole beloofd was. Ook verhaalt men, dat hy, zeer ingenomen tegen 't gene hy voor Ketterye hieldt, zig ligtelyk liet diets maaken, dat hy de Ketters alleen moest laaten oorloogen tegen Frankryk, om dat hy 'er dan altoos by won, wie van beide de partyen ook verliezen mogt (*l*). Doch op zulke vertellingen is luttel staats te maaken. 1691.

Krygsbedryven in Katalonie.

De Hertog van Noailles, die 't Fransche Leger in Katalonie geboodt, zondt, in Hooimaand, een gedeelte van het zelve naar Certagne, om Urgel te belegeren. De bezetting deezer Plaatse bestondt uit vyftienhonderd man, die zig egter, agt dagen na 't openen der loopgraaven, krygsgevangen overgaf. Het Hof van Madrid schikte, hierop, den Hertoge van Medina Sidonia, die over de Spaansche troepen in deezen oord bevel voerde, merkelyken onderstand toe. Doch de Spaansche Veldoverste, opgetrokken om Prato Melo aan te tasten, hadt de spyt van zyn meeste manschap te zien verloopen. Ter zee, gelukte het den Spanjaarden niet beter dan te lande. Zy konden niet beletten, dat de Maarschalk d'Estrées, in Oogstmaand, Barcelona en Alikante bombardeerde: waardoor deeze twee Steden veel schade leeden (*m*).

'T Be-

(*l*) Burnet *Vol.* II *p.* 82, 83. Letters of the Lord Pagett in Tindals *Vol* II. [*or* XVII.] *p.* 214, 215.
(*m*) Daniel Journ. *p.* CLXIII, CLXIV. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 202.

1691.

VII.
De Staaten ondersteunen den Hertog van Savoje met geld.

't Begin van den veldtogt in Italie was niet minder nadeelig voor de Bondgenooten geweest. De Staaten, te vooren, beloofd hebbende, den Hertog van Savoje, slegts voor zes maanden, met tienduizend kroonen ter maand te ondersteunen, beloofden hem nu, in Bloeimaand, deezen zelfden onderstand, zo lang de tegenwoordige oorlog duuren zou (n): De Koning van Groot-Britanje deedt hem gelyke belofte. Doch de Hertog trok kleine nuttigheid van de penningen, die Koning Willem en de Staaten opbragten; welken, in plaats van gebruikt te worden tot betaalinge van eenige regementen Fransche vlugtelingen en Dalluiden, door hen, die 'er 't bewind over hadden, tot gantsch andere einden, besteed werden. Hierdoor, werden de zaaken des Hertogs van Savoje vry wat te rugge gezet.

De Franschen veroveren verscheldene Plaatsen in Piemont.

De Catinat, vroeg in 't veld verscheenen zynde, bemagtigde Villa Franca, en de Sterkten Montalban en S. Auspicio. Nica zelf ging aan hem over, by verdrag, op den zesentwintigsten van Lentemaand. 't Kasteel verdedigde zig, nog eenige dagen; doch werdt zo vinnig aangetast, door de Franschen, dat het, op den tweeden van Grasmaand, ook een eerlyk verdrag sloot met den vyand. Terstond na 't overgaan deezer Plaatse, toog *François Eugenius*, *Prins van Savoje*, Zoon van Eugenius Maurits, Graaf van Soissons, naar 't Weener Hof, om onderstand. De Her-

(n) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 288.

Hertog zelf begaf zig, ten zelfden einde, naar Milaan. Doch de Spaanschen en Duitschen kwamen traaglyk tot een besluit, om zig de zaaken van Italie, met ernst, aan te trekken. De Catinat bemagtigde, ondertusschen, de eene Plaats na de andere. Villana en Carmagnola vielen hem, in Bloei- en Zomermaand, in handen. Koning Willem en de Staaten, de zaaken des Hertogs van Savoje, met leedwezen, ziende te rugge loopen, vonden raadzaam, eenige bedreeven' Krygsoversten naar Piemont te zenden, die ook last hadden, om zorg te draagen, dat de onderstandgelden deezer twee Mogendheden behoorlyk besteed werden. De *Hertog van Schomberg*, een deezer Legerhoofden en Zoon van den gewezen Maarschalk, die in Ierland gesneuveld was, op den agttienden van Zomermaand, te Turin zynde aangekomen, vondt de zaaken zeer wanhoopig. Coni was belegerd, door den *Markgraave van Feuquieres*. *La Hoguette* hadt de toegangen naar de Valeie van Aosta bemagtigd; waardoor hem de weg naar Vercelli en 't Milaneesche open stondt. Turin werdt met eene bombardeering gedreigd, en 't Hof hadt zig reeds van daar begeven naar Vercelli; daar men veiliger dagt te zyn. De Hertog van Savoje lag, met zyn klein Leger, agter de hoogte van Montcallier, zonder iet te onderneemen. Doch de komst van Schomberg bragt beweeging in 't Leger. Hy riedt den Hertog, Catinat aan te tasten, en Coni van voorraad te voorzien. 't Laatste werdt ondernomen, door Prins Eugenius, die, op den

1691.

Prins Eugenius noodzaakt

1691. den togt derwaards, zo veel versterking van manschap ontving, dat de Franschen te raade werden, 't beleg der Stad op te breeken, met zo veel spoed, dat zy eenig geschut en krygsbehoeften agterlieten. Men wil, dat dit beleg, tegen den zin van Catinat, op uitdrukkelyk bevel van de Louvois, ondernomen geweest was. Zo dra was 't beleg van Coni niet opgebroken, of la Hoguette verliet de Valeie van Aosta; en Catinat, die by Carignan lag, week naar Villa nova d'Asti, Feuquieres, met tweeduizend man, afzendende naar Cazal, tot versterking der Fransche bezettinge aldaar. Schomberg, daarna, orde gesteld hebbende op de voldoening van 't Krygsvolk, welk, uit de Engelsche en Staatsche onderstandgelden, betaald werdt; en het Leger des Hertogs van Savoje versterkt geworden zynde, met agttienduizend man Duitsche troepen onder den Keurvorst van Beieren, werden de Franschen, wel haast, genoodzaakt, over de Po te rug te trekken, zonder dat Catinat zig liet inwikkelen, in eenen veldslag. Men besloot dan, eenigen der verlooren' Plaatsen aan te tasten. Prins Eugenius sloeg het beleg voor Carmagnola, op den zevenentwintigsten van Herfstmaand, en bemagtigde de Stad, in elf dagen tyds. De *Markgraaf van Hocquincourt*, die over eenige Fransche manschap in Savoje geboodt, hadt, ten zelfden tyde, 't beleg geslaagen voor Montmelian, welk, door de Stad, maar weinige dagen; doch door 't Kasteel, tot in Wintermaand, doorgestaan werdt. De Bondgenooten besloo-

de Franschen Coni te verlaaten.

Hy herwint Carmagnola.

Montmelian veroverd door de Franschen.

ten,

ten, terstond, vyftienduizend man, door de 1691.
Valeie van Aosta, te zenden, om Montmelian te ontzetten. Doch zy veranderden, sedert, van gedagten, en ontbooden deeze manschap te rug, om, met dezelve, Catinat aan te tasten, in zyne verschansingen. Maar toen dit niet voortging, werdt 'er Carmagnola mede bedwongen. Catinat verliet, midlerwyl, Fossano, Savillana en Salusses, wykende naar Pignerol, daar hy de tyding kreeg, dat de Piemonteesche Dalluiden, geholpen door eenen hoop Fransche vlugtelingen, hem drieduizend man, gezonden om hunne Valeien te verwoesten, hadden afgeslaagen. Hy begaf zig, sedert, naar 't Leger voor 't Kasteel van Montmelian; dat, geen ontzet te gemoet ziende, zig, eindelyk, op den eenentwintigsten van Wintermaand, overgaf. De veldtogt in Italie werdt hiermede beslooten. De verandering, die het verlaaten van Coni, in de zaaken der Bondgenooten, te wege hadt gebragt, hadt merkelyken invloed gehad op de verkiezing van eenen nieuwen Paus, zynde Alexander den VIII, op den eersten van Sprokkelmaand deezes jaars, overleeden. 't Conclave hadt tot geen besluit konnen komen, zo lang de Fransche wapenen voorspoedig waren, in Piemont. Doch na 't opbreeken van 't beleg van Coni, vereenigden de Keizerschen en Spaanschen zig, in weêrwil van den Kardinaal d'Estrées, een' Franschman, om den Kardinaal Pignatelli, een' Napolitaan, te verkiezen tot Paus, die den

Innocent de XII. wordt Paus.

1691. naam van *Innocent den XII.* aannam (*o*).

VIII. De Keurvorst van Beieren wordt Landvoogd der Spaansche Nederlanden.

Maximiliaan Emmanuel, Keurvorst van Beieren, wiens togt naar Piemont zo merkelyke verandering te wege gebragt hadt, in de zaaken des Hertogs van Savoje, werdt, in Wintermaand deezes jaars, door den Koning van Spanje, aangesteld tot algemeenen Landvoogd zyner Nederlanden, in de plaats van den Markgraave van Gastanaga. Hy kwam, eerst in Lentemaand des volgenden jaars, te Brussel; en Gastanaga keerde, kort hierna, naar Spanje (*p*). Karel de II, zyne Nederlanden ziende bloot gesteld voor de Fransche overmagt, was, al sedert lang, bedagt geweest, om de Regeering over dezelven in andere handen te stellen. Men wil, dat hy de Landvoogdy eerst aan Koning Willem aangebooden hadt; 't zy als Koning van Engeland, of als Stadhouder der meeste Vereenigde Gewesten; doch zyne Majesteit, dugtende, dat de Roomsche ingezetenen der Spaansche Nederlanden zig niet zouden weeten te vlyen onder eene Protestantsche Regeering, zou deeze aanbieding van de hand geweezen, en het Spaansche Hof den Keurvorst van Beieren voorgeslaagen hebben; die, oorlogszugtig van aart, zig zou konnen ge-

(*o*) BURNET *Vol.* II. *p.* 72. DANIEL Journal, *p.* CLXJ, CLXIJ. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 200—213. Europ Merc. *Jan.*—*Maart* 1691. *bl.* 30—32, 77, 91—96, 168—171, 173. *April*—*Juny* 1691. *bl.* 51—59, 135—141. *July*—*Sept.* 1691. *bl.* 30, 35—39, 105—111. *Oct.*—*Decemb.* 1691. *bl.* 18—29, 91—98, 150—158.

(*p*) Europ. Merc. *Oct.*—*Decemb.* 1691. *bl.* 185. *Jan.*—*Maart* 1692. *bl.* 186. *April*—*Juny* 1692. *bl.* 78.

gedugt maaken in de Spaansche Nederlanden, daar de voornaamste stoel des oorlogs stondt te zyn. Ook kon hy deeze Gewesten, uit zyn Keurvorstendom, voorzien van geld en manschap. Eindelyk, hadt hy, van wege zyner Gemaalinne, eene Dogter des Keizers en der Keizerinne Margareet, Infante van Spanje, ook eenig uitzigt op de opvolging in de Spaansche heerschappye; zo Karel de II, gelyk te wagten was, zonder kinderen overleedt. Alle welke redenen den Keurvorst van Beieren bekwaamer dan iemant anders scheenen te maaken tot de Landvoogdye. Het Spaansche Hof gaf, hierom, gehoor aan den voorslag van Koning Willem; doch kon niet besluiten, om den Keurvorst de Landvoogdy aan tè bieden: gelyk hy niet van zig verkrygen kon, omze te verzoeken. 't Werk haperde, derhalve, eenigen tyd, voor deeze zwaarigheid. Eindelyk, deedt de Keizer den eersten voorslag aan den Keurvorst, die den zelven, terstond, aannam (q). Hy hadt zig, in Grasmaand deezes jaars, reeds begeven in het Verbond, welk, in 't voorleeden jaar, tusschen Groot-Britanje en de Staaten, geslooten was (r). De Koning van Spanje hadt zynen Gezant, Colomma, in 't voorjaar, uit den Haage, naar Engeland gezonden, en *Don Francisco Bernardo de Quiros*, tot zynen buitengewoonen Gezant by de Staaten, benoemd. De Staaten

1691.

Gezantschap naar Spanje.

(q) Burnet *Vol.* II. *p.* 84. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 217.
(r) Resol. Holl. 12 *April* 1691. *bl.* 319.

1691. ten vonden, daarentegen, op het einde deezes jaars, geraaden den Heer van Citters, die zo lang Ambassadeur in Engeland geweest was, te zenden naar het Hof van Madrid (s); daar hy den Heere van Heemskerk opvolgde, van wien de Staaten zig, eerlang, bedienden, om de Vrede te bemiddelen, tusschen den Keizer en de Ottomannische Porte (t). De Ambassadeur van Citters bleef egter, na dat hy tot de Ambassade naar Spanje benoemd was, nog eenen geruimen tyd, in Engeland.

Gezant der Staaten in Zwitserland.

De Staaten hielden thans ook eenen buitengewoonen Gezant by de Zwitsersche Kantons, waartoe de Heer *Pieter Valkenier* verkooren was. Zyne voornaamste bezigheid bestondt, in het waarschuwen der Zwitsersche Regeeringe, tegen de aanslagen der Franschen, die zig, zo men meende, na 't bemagtigen van Savoje, ligtelyk, van Geneve of van Zwitserland zelf zouden konnen meester maaken. 't Oogmerk deezer waarschuwinge was, de Zwitsers te beweegen, om zig te voegen by de Bondgenooten, en de Franschen te helpen verdryven, uit Italie. Doch de Franschen, zig hieromtrent reeds genoeg vyanden gemaakt hebbende, gaven den Italiaanschen Mogendheden en den Zwitsers goede woorden, en bewoogenze, daardoor, om stil te zitten. In Zwitserland, werdt, beide aan den Keizer en

(s) Secr. Resol. Holl. 18, 20 *Decemb.* 1691. V. *Deel*, *bl.* 485, 486. Europ. Merc. *Jan.*—*Maart* 1691. *bl.* 109. *Octob.* — *Dec.* 1691. *bl.* 188.

(t) Resol. Holl. 28 *Febr.* 1692. *bl.* 95.

en aan den Koning van Frankryk, werving toegestaan (u). 1691.

De Heer van Amerongen vertoefde nog, in zyn Gezantschap aan 't Hof van Deenemarke: alwaar 't hem, eindelyk, gelukte, te helpen sluiten een Verdrag van Koophandel by voorraad, tusschen den Koning van Groot-Britanje en de Staaten der Vereenigde Gewesten ter eener, en den Koning van Deenemarken ter anderer zyde. Het werdt, op den dertigsten van Zomermaand, te Koppenhagen, getekend, en behelsde „ dat de weder-„ zydsche schepen en goederen, wegens aan-„ gedaane of voorgewende schade, niet zou-„ den mogen bekommerd worden. Dat gee-„ ne vyandelyke goederen, in Deensche sche-„ pen, zouden mogen gelaaden worden, om „ van de eene Fransche Haven naar de ande-„ re te worden vervoerd. Dat de Engelsche „ of Nederlandsche Oorlogsschepen, eenig „ Deensch schip ontmoetende, zig zouden „ gedraagen, naar het *twintigste* Lid van het „ Verdrag van Koophandel, tusschen de Kroo-„ ne Zweeden en de Staaten der Vereenigde „ Nederlanden, opgeregt. Dat, tot voorko-„ minge van lorrendraaijeryen, aan niemant, „ in Deenemarke, burgerbrieven verleend „ zouden worden, dan aan die, by eede, be-„ loofden, ten minste tien jaaren agtereen, „ met hunne huisgezinnen, in dit Ryk, te „ zullen komen woonen. Dat alle kaaperyen, „ langs

IX. Verdrag van Koophandel met Deenemarke.

(u) Europ. Merc. *Jan.—Maart* 1691. *bl.* 39 *enz.* 171 *enz.* *April—Juny* 1691. *bl.* 73 *enz.*

1691. „ langs de Deensche kusten of in de Deen„ sche baaijen en havens, geweerd zouden „ worden." By deeze punten, waren, tot opheldering van eenigen derzelven, nog eenige andere punten gevoegd (*v*). De Heer van Amerongen stierf, maar ruim drie maanden na het sluiten van dit Verdrag, te Koppenhagen, op den negenden van Wynmaand. Zyn Lyk werdt, te schepe, herwaards gevoerd, en in de Kerke der Heerlykheid Amerongen, in 't Stigt van Utrecht, begraaven. Hy was de Vader van den Generaal van Ginkel, thans Graave van Athlone, van wiens krygsbedryven in Ierland wy, hiervoor, gewaagd hebben (*w*).

De Heer van Amerongen sterft.

Doch in dit jaar, waren, hier te Lande, nog andere luiden van naame overleeden. Wy hebben reeds gemeld van het afsterven van den Luitenant-Admiraal, Kornelis Tromp. De Luitenant-Generaal der Ruiterye van Weibnom overleedt ook, aan eene beroerte, in Sprokkelmaand, in den Haage. Hy was, schoon Roomsch-Katholyk, tot zynen dood toe, Bevelhebber van Breda geweest. Wat laater, stierf de Luitenant-Generaal Ailua, die zig, op de jagt, door 't vallen van 't paard, gevaarlyk, in 't hoofd, bezeerd hadt (*x*). De Heer van Sommelsdyk, oudste Zoon van den gewezen Landvoogd van Suriname, en Majoor in 't Regement te paarde van den Graave

Dood van de Luitenants-Generaal van Weibnum en Ailua.

en van den Heer van Sommelsdyk.

(*v*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1345. DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 292.
(*w*) Europ. Merc *Octob.* — *Decemb.* 1691. *bl* 51, 137.
(*x*) Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 165, 188.

ve van Flodroff, overleedt, in Slagtmaand, aan de kinderpokjes (y). De Heerlykheid van Sommelsdyk verstierf, door zyn overlyden, op zynen broeder, den Heere van Châtillon. 1691.

X. Toerustingen ter zee en te lande, in de Vereenigde Gewesten.

In de Vereenigde Gewesten en in Engeland, was men, geduurende den Winter en het volgende voorjaar, vlytiglyk, bezig, om zig, ter zee en te lande, toe te rusten. Koning Willem bereidde zig ook, om, by tyds, herwaards over te steeken, en den veldtogt in de Spaansche Nederlanden by te woonen. Doch voor zyn vertrek uit Engeland, ontblootte hy, tot veeler verwondering, den Graaf van Marlborough van zyne meeste waardigheden. 1692.

Afgunst in Engeland omtrent de Nederlandsche Heeren.

't Gemeen maakte verscheiden' gissingen, over de oorzaaken deezer ongenade. Doch veelen meenden, dat de Graaf zyn ongeluk te wyten hadt, aan de vrymoedigheid, met welke, hy den Koning kennis hadt gegeven van het misnoegen, welk de Engelsche Grooten hadden opgevat, over de byzondere gunst, met welke zyne Majesteit bejegende een' of twee Nederlandsche Heeren: hy meende den Graaf van Portland en den Heer van Zuilestein (z), die, naderhand, Graaf van Rochefort werdt (a). Zeker is 't, ten minste, dat veele Engelschen, reeds in 't begin van Koning Willems Regeeringe (b), zulk een' argwaan

(y) Europ. Merc. *Octob.*—*Decemb.* 1691. *bl.* 137.
(z) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 244.
(a) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 68.
(b) N. WITSEN Byzond. Verbaal, *f.* 29. *c.* 3. *f.* 36. *c.* 4. *f.* 38. *c.* 2. *f.* 52. *c.* 4. *f.* 89. *c.* 3. *f.* 98. *c.* 4. *f.* 102. *c.* 3. *f.* 105. *c.* 4. *f.* 107. *c.* 3. *f.* 170. *c.* 3. *f.* 216. *c.* 2. *MS.*

1692. waan hadden opgevat tegen de Nederlanders, dat iemant, in 't Huis der Gemeenten, hoorende gewaagen van 't gevaar, welk de Engelſchen van de Franſchen en Ieren gedreigd werdt, vermaande „ dat men, hierby, ook „ niet vergeten moeſt te zorgen tegen 't ge- „ vaar, welk men van de Nederlanders te „ dugten hadt (*c*)." Doch ſommigen meenen, dat Marlboroughs ongenade aan andere oorzaaken moet toegeſchreeven worden (*d*). Wat 'er van zy, de Graaf werdt, kort hierna, in den Tour gezet, en niet dan onder borgtogt van vier luiden van aanzien en vermogen geſlaakt (*e*). Midlerwyl, was de Koning, op den vyftienden van Lentemaand, van Harwich, in zee geſteken naar Holland, verzeld door de Graaven van Portland en Athlone, en door verſcheiden' andere Heeren. Hy landde, den volgenden dag, in de Oranje-Polder, en kwam, nog dien zelfden avond, in den Haage (*f*). Eenige dagen hierna, verſcheen hy, in de Vergadering der algemeene Staaten, welken hy verklaarde „ dat hy, orde op de „ zaaken zyns Koningkryks geſteld hebbende, ten ſpoedigſte herwaards gekeerd was, „ om zyne bedieningen van Kapitein-Generaal, Admiraal en Stadhouder, wederom, „ waar te neemen. Dat hy, om den tegenwoordigen oorlog, door eene ſpoedige vrede, te doen eindigen, zo veele troepen, „ als

Zyne verklaaring aan de Staaten.

(*c*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 379. *Not.* (1).
(*d*) Gedrag der Hertoginne van Marlborough. *bl.* 45.
(*e*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 335.
(*f*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 249.

„ als hy uit zyne Ryken missen kon, hadt „ doen inscheepen, naar de Nederlanden. 1692.
„ Dat de Engelsche Vloot, reeds voor een „ gedeelte, in gereedheid gebragt was, en „ dat hy, met 's Hemelsch hulpe, eenen „ goeden uitslag verwagtte van de vereenig„ de zeemagt van Groot-Britanje en de „ Staaten." Hierna, benoemde zyne Majesteit de hooge Bevelhebbers der Vloote van den Staat. Willem Bastiaansz. Scheepers werdt Luitenant-Admiraal, onder 't Kollegie op de Maaze. De Vice-Admiraal Filips van Almonde werdt Luitenant-Admiraal, onder 't Kollegie te Amsterdam; en de Graaf van Styrum werdt Luitenant-Admiraal, onder 't Kollegie in Friesland (g). Zekere *Thomas White* hadt, omtrent deezen tyd, een werktuig uitgevonden, met welk men veertig kanonkogels, in den tyd van een uur, gloeijend heet maaken kon, binnen scheepsboord; waarna men 'er zig, dagt hy, van kon bedienen, om schepen in brand te schieten. Hy diende zyne uitvinding den Staaten van Holland aan (h): doch ik weet niet, of men 'er gebruik van hebbe gemaakt, of niet.

Toeleg van 't Fransche Hof, om Koning Jakob, met een Leger,

Doch terwyl men, in Engeland en hier te Lande, arbeidde, om twee magtige Vlooten in zee te brengen; broeide 'er, aan 't Fransche Hof, een toeleg, om Koning Jakob, met een Leger Franschen, over te voeren naar Engeland, en in 't bezit zyner Ryken te her-

stel-

(g) Europ. Merc. *Jan.*—*Maart* 1692. *bl* 195—197.
(h) Resol. Holl. 21 *April* 31 *May* 1692. *bl.* 253, 331.

1692. ſtellen. De onttroonde Vorſt hieldt nog heimelyk verſtand, met verſcheiden' luiden in Engeland, die, misnoegd op de tegenwoordige Regeering, aangenomen hadden, zyne onderneeming te begunſtigen, en zig dagten te bedienen van 't afzyn van Koning Willem, en van de overſcheeping van een goed deel der Engelſche Landmagt naar de Nederlanden. Ook is, naderhand, niet donkerlyk, gebleeken, dat 'er, ten zelfden tyde, aan 't Franſche Hof, een toeleg geſmeed was, om Koning Willem, terwyl hy den veldtogt in de Spaanſche Nederlanden bywoonde, van 't leeven te berooven: waarop de landing in Engeland ſtondt te volgen; welk Ryk, meende men, in de eerſte verbaasdheid, die de tyding van 's Konings dood veroorzaaken moeſt, ligtelyk, zou konnen overmeeſterd worden.

over te voeren naar Engeland.

Gerugt, hiervan verſpreid.

Een Prieſter, *Parker* genaamd, over en weder reizende, bragt, volgens de geregtelyke verklaaring van zekeren Kapitein, *Blaire*, den aanhang van Koning Jakob, welken men nu *Jakobiten* noemde, berigt „ dat deeze Vorſt, „ met dertigduizend man, zou onderſteund „ worden, door den Koning van Frankryk, „ en zelfs, met dertigduizend man daarenboven, zo de weêrſpannigheid der Engelſchen zulk een' onderſtand vorderde. Dat „ hy reeds op weg was naar Normandye, „ daar eene Vloot gereed lag, om hem over „ te voeren." Tegen den aanvang van Bloeimaand, zondt Koning Jakob eene gedrukte Verklaaring naar Engeland, waarin hy kennis gaf van zyn voorneemen, en zyne getrouwe on-

Verklaaring van Koning Jakob.

onderzaaten aanmoedigde, om de hand te leenen tot zyne herſtelling. Onder anderen, beklaagde hy de Engelſchen zeer, dat zy zig, door de verklaaring des Prinſen van Oranje, zo ſchandelyk hadden laaten misleiden, en dat zy een erfelyk Koningkryk verkieslyk gemaakt hadden, zyne ontkoming uit de handen zyner vyanden, verkeerdelyk, aanmerkende, als eenen afſtand van de Kroon. Hy gewaagde ook van de tegenwoordige zwangerheid der Koninginne, welke hy, kort te vooren, zynen geheimen Raaden in Engeland, met eenen brief, bekend gemaakt hadt, dezelven, te gelyk, verzoekende, over te ſteeken naar Frankryk, om by de verloſſing haarer Majeſteit tegenwoordig te zyn. Eindelyk, beloofde hy de vreemde manſchap, met welke hy over ſtondt te komen, te rug te zullen zenden, zo dra hy, in 't geruſt bezit zyner Staaten, herſteld zou zyn (*i*). De Franſche Vloot, onder den Graave van Tourville, was byeengebragt, te Breſt in Bretagne, en vierenveertig ſchepen van oorloge ſterk (*k*). Koning Jakob hadt zig vervoegd naar de Kaap La Hougue in Normandye, aan 't hoofd van een Leger van twintigduizend man, uit Franſchen, Engelſchen, Schotten en Ieren beſtaande. De Jakobiten hielden heimelyk verſtand op de Engelſche Vloote onder den Admiraal Ruſſel. Tourville kreeg, in Grasmaand, laſt,

1692.

De Franſche Vloot wordt byeengebragt.

(*i*) *Zie* deeze Declaratie *in de* Europ. Merc. *April — Juny* 1692. *bl.* 120.

(*k*) Daniel Journal, *p.* CLXIV.

1692. last, om deeze Vloot aan te tasten, eer de Staatsche Vloot, die nu gereed stondt om uit te loopen, zig met dezelve zou konnen vereenigen. De landing zou, onderstelde men, ten zelfden tyde, of kort hierna, te veiliger, konnen ondernomen worden. Midlerwyl, hielden de Jakobiten zig gereed, om, aan verscheiden' oorden in Engeland, beweegingen te verwekken, ten behoeve van den onttroonden Koning.

Maatregels van Koninginne Maria.

Koningin Maria, op welke, in 't afzyn des Konings, 't bewind der Regeeringe rustte, ontboodt, zo dra zy kennis kreeg van de voorgenomen' landing, drie Regementen voetvolk, die in Staatschen dienst waren, te rug naar Engeland. Zy deedt eenige verdagtte persoonen in hegtenis neemen, en verzekerde zig van de trouwe der voornaamste bevelhebberen haarer Vloote. 't Stormagtig weder verhinderde, ondertusschen, het uitloopen der Fransche, en de vereeniging der Engelsche en Staatsche Vlooten, tot in Bloeimaand, wanneer de gelegenheid gunstiger werdt, voor den Graave van Tourville. Hy stak dan in zee, met eenen westelyken wind, om de Engelsche Vloot op te zoeken en aan te tasten (*l*).

De Fransche Vloot loopt uit.

De Staatsche Vloot vereenigt zig met de Engelsche.

De Staatsche Vloot, onder den Luitenant-Admiraal van Almonde, zesendertig schepen van oorloge sterk, was, ondertusschen, eerst door storm, en toen, door den westelyken wind, belet geworden, in zee te loopen. Doch de wind, eerlang, oostwaards zwaaijende, voer-

(*l*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 249—267.

voerde haar, in korten tyd, naar 't Kanaal, daar zy zig gelukkiglyk vereenigde met de Engelsche Vloote, onder Russel; terwyl dezelfde wind Tourville te rug hieldt. De tyding van de vereeniging der twee Vlooten ontstelde de Jakobiten in Engeland zeer: doch ze werdt, des anderendaags, wedersproken; waarop zy iemant afzonden naar Frankryk, met berigt, dat de Vlooten nog niet vereenigd waren. Men wil, dat Tourville toen eerst bevel kreeg, om Russel slag te leveren. Doch het Fransche Hof werdt, naderhand, zo volkomen verzekerd van de vereeniging der twee Vlooten, dat dit bevel wederom ingetrokken werdt. Een weinig te laat, egter. De vereenigde Vlooten hadden de Fransche reeds opgezogt, en slag geleverd, eer Tourville den last ontving, om 't gevegt te schuwen (*m*). 1692.

XI. Zeeslag tusschen de Kaapen La Hougue en Barfleur.

De Admiraal Russel was, met de vereenigde Vlooten, uit de baaije van S. Helena, onder zeil gegaan, op den agtentwintigsten van Bloeimaand. Met het aanbreeken van den volgenden dag, kreeg men de vyandlyke Vloot in 't gezigt, omtrent zes mylen van de Kaap Barfleur. 't Gevegt ving egter niet aan, voor tien of elf uuren: wanneer het voorste Esquader der Fransche Vloote, met een gedeelte der Staatsche schepen, onder den Vice-Admiraal *Gerrit Kallenberg*, die den voortogt hadt, slaags raakte. Daarna, begon de stryd, tusschen het vyandlyk Hoofd-Esquader onder Tourville, en dat der vereenigde Vloote, onder

(*m*) Tindal *Vol.* II. [*of* XVII.] *p.* 257. *Not.* (1).

1692. der den Admiraal Ruſſel, die den vyand, na eenige uuren vegtens, deedt wyken, en, al vegtende, vervolgde. Tegen zes uuren des avonds, raakten de Engelſche blaauwe vlag tegen de Franſche blaauwe vlag in een hevig gevegt: welk, door de miſt en donkerheid, geſcheiden werdt. 't Bleef, den geheelen nagt, ſtil; doch met den ogtend van den dertigſten van Bloeimaand, blies de wind wakker op, uit den Ooſt-Noord-Ooſten. De vereenigde Vlooten, zig toen, omtrent de hoogte van de Kaap La Hougue, bevindende, zagen de Franſche Vloot omtrent twee mylen van zig, en maakten 'er, terſtond, jagt op. Doch eene ſchielyk opkomende ſtilte was oorzaak, dat de Vlooten niet aan elkanderen raakten. Des anderendaags, 's morgens omtrent agt uuren, kreeg Ruſſel, onder den wal, wederom eenige Franſche ſchepen in 't gezigt: die hy terſtond vervolgde en agterhaalde, en van welken drie groote Oorlogsſchepen, waaronder het Admiraals ſchip van den Graave van Tourville was, benevens twee Fregatten en drie mindere vaartuigen, veroverd en verbrand werden. De gevangens, welken men hier bekwam, getuigden, dat 'er, in 't gevegt van den negenentwintigſten, nog vier of vyf Franſche Oorlogsſchepen gebleeven waren. Op den eerſten van Zomermaand, werden nog vyf of zes Franſche ſchepen, op den zelfden wal, vernield en verbrand: waartoe ook eenige Staatſche branders verbezigd werden. De overwinning hadt zig dus volkomenlyk voor de Bondgenooten verklaard, die de Franſche Vloot

De vereenigde Vlooten behaalen de zege.

Vloot op de vlugt gejaagd, en haar merkelyke schade toegebragt hadden, zonder zelven één schip verlooren te hebben. Doch deeze overwinning werdt, voornaamlyk, toegeschreeven aan de overmagt der vereenigde Vloote, die omtrent tagtig schepen sterk was; daar de Fransche, naar 't getuigenis van den Admiraal Russel zelv', geen vyftig schepen haalen kon, en volgens 't gene wy, hier boven, uit Fransche Schryvers, hebben aangetekend, uit niet meer dan vierenveertig schepen van Oorloge bestondt. 't Gevegt was geschied, in 't gezigt van Koning Jakob, die zig op Kaap La Hougue bevondt, en den Koning van Frankryk kennis gaf van de nederlaage. Eenige schepen der Staaten waren merkelyk beschadigd geworden in 't gevegt. 't Schip *de zeven Provincien*, gevoerd door *Evert de Liefde*, was zo lek geschooten, dat het naar Portsmouth moest opgezonden worden. 't Schip *Amsterdam*, waarop *Kornelis van der Zaan* geboodt, was, met veertig schooten, doornageld. Voorts, was 't verlies aan manschap klein op 's Lands schepen (*n*). De zege werdt egter niet vervolgd; gelyk men verwagt hadt. De toeleg om eene landing in Frankryk te doen, die kort hierna ontworpen werdt, verdween in rook. Ook wil men, dat de Admiraal Russel niet voldaan was, over den last, die

1692.

(*n*) Sommier Verbaal van de Expeditie *in* 1692. *MS. Zie ook* de Brieven van Russel, Almonde, van der Zaan, Schey, Schryver enz. *in de* Europ Merc. *April*—*Juny* 1692. *bl.* 174-196. DANIEL Journ. *p.* CLXIV. FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 329-336.

1692. die hem, uit naam der Koninginne, werdt toegezonden, en dat zyn misnoegen te wege bragt, dat 'er niets meer ondernomen werdt tegen de vyandlyke Vloote; die, eerlang, in de havens van Frankryk, werdt opgelegd: waarna de Fransche Kaapers zig voorzagen van het bootsvolk der Vloote, en den Engelschen, Hollanderen en Zeeuwen veel nadeels toebragten ter zee (o). Maar Koning Jakob moest den togt naar Engeland geheellyk uit den zin zetten, en keerde, zo dra hy kennis van den volkomen uitslag des gevegts gekreegen hadt, te rug naar S. Germain, alwaar zyne Gemaalin, den agtentwintigsten van Zomermaand, van eene Dogter beviel. Het Leger, welk geschikt was om hem te verzellen, werdt, gedeeltelyk, gelegd, langs de zeekusten van Normandye en Bretagne, en gedeeltelyk gezonden naar de Spaansche Nederlanden (p). Ter zee, viel, wyders, dit jaar, weinig meer voor. In Oogstmaand, werden twee Oorlogsschepen, gevoerd door de Kapiteinen Van der Zaan en *Taalman*, en dienende tot geleide der Koopvaardyvloote van S. Ubes, na een hardnekkig gevegt, door drie Fransche Oorlogsschepen, omtrent Kaap Lezard, veroverd (q). Ook tastten vier Fransche Oorlogsschepen, op den negentienden van Slagtmaand, even buiten 't Kattegat, het Staatsch

Verdere ontmoetingen ter zee.

(o) BURNET *Vol.* II. *p.* 92-95. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 268-286.

(p) Europ. Merc. *Octob* — *Decemb* 1692. *bl.* 171, 172.

(q) Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 220. FORBIN Mem. *Tom.* I. *p.* 337.

Staatsch geleide aan, welk de Koopvaardy-vloot, uit de Oostzee, herwaards voerde. De Kommandeur, *Broeder* sneuvelde in 't gevegt. Negen of tien Koopvaardyschepen vielen den vyand in handen. De overigen, meer dan zestig in getal, kwamen behouden in Texel binnen (*r*). Op 't einde van Wynmaand, was 'er, in den Haage, eene overeenkomst getroffen, tusschen den Koning van Spanje, den Koning van Groot-Britanje en de Staaten: waarby men zig verbondt, om eene sámengevoegde Vloot te schikken naar de Middellandsche zee, tot welke ieder der Bondgenooten zestien schepen van oorloge leveren zou (*s*).

1692.

XII. De Koning van Frankryk belegert Namen.

Midlerwyl, was de veldtogt in de Nederlanden, van de Fransche zyde, in Bloeimaand, geopend, met het beleg van Namen. De Stad werdt berend, op den vyfentwintigsten. De Koning van Frankryk verscheen zelf in 't Leger, en deedt den arbeid aan de loopgraaven zo sterk voortzetten, dat hy, binnen vier dagen, in staat was, om de buitenwerken der Stad, naar den kant der S. Nikolaas-Poorte, aan te tasten en te overmeesteren. Het Leger der Bondgenooten was, ondertusschen, reeds in 't begin der maand, tusschen Anderlech en Dilbeek, byeengetrokken. Koning Willem voegde zig, eerlang, aan 't hoofd van het zelve, en trok 'er mede naar den kant van Leuven, op de eerste tyding, dat de vyand naar

Koning Willem trekt, met het Leger der Bondge-

(*r*) Europ. Merc. *Octob.*—*Decemb.* 1692. *bl.* 152.
(*s*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 320.

1692. naar Namen getoogen was (*t*). De Hertog van Luxemburg, die 't beleg dekte, met een Leger van zeventigduizend man, trok den Bondgenooten te gemoet, en floeg zig, aan de zuidzyde van de Mehaigne, neder, terwyl de Bondgenooten, tot aan de noordzyde van deezen ftroom, waren genaderd. Koning Willem maakte zig meefter van alle de posten op de Mehaigne, aan zyne zyde: terwyl Luxemburg, aan den anderen kant van den ftroom, een of twee Dorpen verfterkte. De Legers overtroffen elkanderen niet veel in getal, wordende dat der Bondgenooten, ten hoogfte, gerekend op vyfenzeventigduizend man. De Keurvorft van Beieren, nu de Landvoogdy der Spaanfche Nederlanden aanvaard hebbende, bevondt zig ook in 't Leger; en was, nevens den Koning van Groot-Britanje, bedagt op middelen, om Namen te ontzetten. Doch de tegenwoordigheid des Konings van Frankryk, en de vlyt des *Heeren van Vauban* was oorzaak, dat de Stad zig, agt dagen na 't openen der loopgraaven, overgaf, op den vyfden van Zomermaand. Toen werdt het Kafteel, aan de andere zyde der Sambre gelegen, aangetaft; of liever twee Sterkten, welken bemagtigd moeften worden, eer men zig meefter kon maaken van 't Kasteel. Eene deezer Sterkten, het *Fort William* of *Koeboorn* genaamd, was, in den voorleeden jaare, eerft opgeworpen, door Koning Willem. De andere, het *Duivels-Huis* geheeten,

[Margin: ...nooten, te velde.]

[Margin: Namen geeft zig over.]

(*t*) Europ. Merc. *April—Juny* 1692. *bl.* 140.

ten, was een verſterkt huis, welks werken zig naar den kant der Maaze uitſtrekten. Dit laatſte werdt eerſt aangetaſt. In 't Leger der Bondgenooten, maakte men, ondertuſſchen, gereedſchap, om over de Mehaigne te trekken, en den Hertoge van Luxemburg ſlag te leveren. Men ſloeg, ten deezen einde, verſcheiden' bruggen over den ſtroom: 't welk niet geſchiedde, zonder veelen knegten het leeven te koſten. De negende van Zomermaand werdt, eindelyk, geſchikt, tot den veldſlag. Doch de geweldige regen, die 's nagts te vooren viel, ſtremde de uitvoering van dit gewigtig voorneemen. Ook hieldt de regen verſcheiden' dagen aan, waardoor de Mehaigne zo hoog zwol, dat 'er geen overkomen aan was, zynde de gemaakte bruggen byna allen weggeſpoeld. Midlerwyl, was het Duivelshuis bemagtigd, op den dertienden van Zomermaand. Toen werdt het Fort William aangetaſt, dat, door honderd en vyftig man, onder den Stigter *Menno van Koehoorn*, wakkerlyk, verdedigd werdt. Koehoorn werdt gekwetſt, in 't afkeeren van eenen vinnigen ſtorm op de Sterkte, die, niet voor den drie-entwintigſten, by eerlyk verdrag, werdt opgegeven. Eenige dagen te vooren, waren de Legers langs de Mehaigne in beweeging geweeſt. De Graaf van Athlone en de Heer van Ouwerkerk hadden zig zelfs, aan 't hoofd van eenen hoop paarden, begeven over den ſtroom, om kondſchap te haalen. Doch zy keerden te rug, zonder dat 'er iet verder voorviel. Na 't veroveren van 't Fort William, werdt het Kasteel

1692.

Twee Sterkten verlooren.

Het Kasteel van Namen geeft zig

1692. teel zelf aangetast, en van verscheiden' batteryen hevig beschooten. De *Prins van Barbançon* geboodt op 't Kasteel: en sommigen hebben hem verdagt gehouden, dat hy heulde met de Franschen: hoewel anderen zynen goeden naam verdedigd, en beweerd hebben, dat hy de Vesting, wakkerlyk en eerlyk, beschermd hadt. Tusschen den negenentwintigsten en dertigsten, werdt 'er zo fel gevuurd op 't Kasteel, dat de vyand, die reeds tot aan den bedekten weg genaderd was, zig in staat vondt, om, met den dag, de gemaakte breuke te beklimmen: gelyk geschiedde. Terstond hierop, verzogten de belegerden in besprek te komen, en 't Kasteel werdt opgegeven, op den dertigsten van Zomermaand (*u*). De belegering van Namen en deszelfs Kasteel kostte den Koning, naar de begrooting der Franschen zelven, vyfendertighonderd man, behalve de gekwetsten en zieken, die een aanmerkelyk getal uitmaakten (*v*). Nogtans, werdt de verovering deezer aanzienlykste Vesting der Spaansche Nederlanden gehouden voor eene der loffelykste daaden van Koning Lodewyk, die, onaangezien het zwaar verlies, welk hy, voor La Hougue, op zee, geleeden hadt, toonde magts en moeds genoeg te hebben, om Namen te overmeesteren, in 't gezigt van het Leger der Bondgenooten. De Bondgenooten, daarentegen, en Koning

ook over, aan Frankryk.

Wil-

(*u*) Letters *from* James Vernon *Esq. in* TINDALS Contin. *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 288—292. Europ. Merc. *April—July* 1692. *bl.* 198—215.

(*v*) DANIEL Journal, *p.* CLXV.

Willem in 't byzonder werden van veelen berispt. Men oordeelde, dat zyne Majesteit liever wat veel moest gewaagd hebben, dan gedoogd, dat Namen hem voor zyne oogen ontroofd werdt (*w*). Doch, veelligt, waren zy, die zo oordeelden, niet naar behooren onderregt van de gelegenheid der wederzydsche Legeren, en van de gesteldheid des Lands en der stroomen. Zeker is 't, dat het zwellen der Mehaigne, door den aanhoudenden regen, het aantasten des vyands, wien men, zelfs na 't overtrekken der riviere, niet dan langs enge wegen, zou hebben konnen naderen, ten hoogste moeilyk gemaakt hadt. De Stad Namen was, daarbenevens, spoedig overgegaan: en 't Kasteel kon niet wel ontzet worden, om dat het aan de overzyde der Sambre gelegen was. Mogelyk, hebben deeze of diergelyke redenen Koning Willem bewoogen, om eenen gevaarlyken veldslag te schuwen. 1692.

Beweegingen der wederzydsche Legeren.

Lodewyk de XIV., na 't inneemen van Namen, te rug keerende naar Versailles, liet het bewind over zyne krygsmagt in de Nederlanden, in handen van den Hertoge van Luxemburg, die zig, eerlang, op eene voordeelige Legerplaats, tusschen Enghien en Steenkerken, in Henegouwen, nedersloeg. Het Leger der Bondgenooten, daarentegen, getrokken naar Melle, zogt zig van Bergen in Henegouwen meester te maaken, by verrassing; doch deeze toeleg mislukte, door de wakkerheid

(*w*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 293.

1692. heid der Franſchen. Van Melle, toog het Leger naar Genappe; van daar naar Halle, en, by de laatſtgemelde Stad, over het riviertje de Senne. Hier werdt het Leger verſterkt, met agtduizend man Hanoverſche troepen, in gevolge van een Verdrag, in 't Leger by Melle, op den dertigſten van Zomermaand, tuſſchen den Koning van Groot-Britanje, de Staaten en den Hertoge van Hanover, geſlooten (x). Koning Willem, zig, hier, niet verre van het vyandlyke Leger, bevindende, en berigt ontvangen hebbende van de geſteldheid der Franſche Legerplaatſe, vondt geraaden, den Hertoge van Luxemburg aan te taſten. Op den derden van Oogſtmaand dan, 's morgens vroeg, trok hy op, van by Halle, en kwam, ten negen uuren, in 't gezigt van den vyand, dien hy gelegerd vondt, agter eenen hoogen berg, met hout en heggen bezet. De Hertog van Wurtemberg, die de voorhoede van 't Leger der Bondgenooten geboodt, kreeg laſt van Koning Willem, om zig van deeze hoogte meeſter te maaken. Hierop begon het gevegt, omtrent ten tien uuren. Doch kort na den middag, werdt de ſtryd eerſt algemeen, op eenen engen grond, met hoogten en kreupelboſch bezet. Wurtemberg kweet zig wakkerlyk, dreef den vyand te rug van de hoogte, en bemagtigde eenige ſtukken geſchuts. Hierop, naderde het voetvolk van 't Leger der Bondgenooten,

Gevegt by Steenkerken.

(x) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 316.

ten, en toen werdt 'er zo geweldig geschooten, uit beide de Legers, dat 'er, ter wederzyde, veel volks sneuvelde. De Ruitery der Bondgenooten kon weinig dienst doen, op zulk een' engen en ongelyken grond, die den vyand agter hoogten en heggen dekte. Bouflers, die twee of drie uuren van 't vyandelyk Leger gestaan hadt, ondertusschen, toegeschooten zynde, vuurde zo sterk op de Brigade van Fagel, dat dezelve, byna geheellyk, vernield werdt. De Engelschen leeden egter meest in den stryd, en Koning Willem zelf bevondt zig in geduurig gevaar; doch, tegen 't vallen van den avond, gaf hy bevel om af te trekken, 't slagveld en vyf of zes kleine stukjes geschut laatende in de magt des vyands (y). Men rekent, dat 'er, van de zyde der Bondgenooten, meer dan tweeduizend man gesneuveld waren, en drieduizend gekwetst of gevangen genomen. Volgens eene nette Lyst, naderhand, door Koning Willem, gezonden aan de Staaten, waren 'er van het Staatsche voetvolk alleen veertienhonderd zeventig gedood en zestienhonderd twee en negentig gekwetst geworden (z). Onder de gesneuvelden, waren veele Oversten van naame, inzonderheid Engelschen. Doch de Franschen hadden weinig minder volks, en veele luiden van aanzien verlooren (a). Zy schreeven 1692.

(y) *Zie* den Brief *van den Heere van* DYKVELD *in de* Europ. Merc. *July — Sept.* 1692. *bl.* 76.
(z) Resol. Holl. 11 *Sept.* 1692. *bl.* 723.
(a) BURNET *Vol.* II. *p.* 97. DANIEL Journ. *p.* CLXV.

1692. ven zig egter de overwinning toe, om dat zy 't slagveld behouden hadden. Doch zy zouden, meent men, gevaar geloopen hebben, zo de Hertog van Luxemburg niet, van tyd tot tyd, onderregt geworden was van de voorneemens en beweegingen der Bondgenooten, door den Ridder *de Millevoix*, bediende van den Keurvorst van Beieren: wiens slinksche handel, ontdekt geworden zynde, eerlang, met de galge, gestraft werdt (*b*). Hy was 't, meen ik, die, kort na dat hy ontdekt geworden was, door Koning Willem, genoodzaakt werdt, eenige verkeerde berigten, wegens het oogmerk der Bondgenooten, over te schryven aan den Hertoge van Luxemberg: waardoor deeze, voor eenen tyd, in onzekerheid gehouden, of misleid werdt (*c*). Op den zevenentwintigsten van Oogstmaand, viel 'er een gevegt van minder belang voor, by Selein, tusschen een deel der bezettinge van Huy en een deel der Fransche bezettinge van Namen, van welke laatste, veele Oversten en gemeenen sneuvelden, of gevangen genomen werden (*d*).

Verraader in 't Leger der Bondgenooten gestraft.

De Bondgenooten bezetten Diksmuiden en Veurne.

De beide Legers waren, na 't gevegt by Steenkerken, geduurig veranderd van Legerplaatse, zonder slaags te konnen raaken. In den aanvang van Herfstmaand, werdt dat der Bondgenooten versterkt, door een goed getal

(*b*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 294—299. Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 75—103.

(*c*) *Voiez* FEUQUIERES Memoir. Hist. & Milit. *Tom.* I. *p.* 169 & *suiv.* *Tom.* II. *p.* 76 & *suiv.*

(*d*) Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 104.

tal Engelsche troepen, die tot de voorgenomen' landing in Frankryk geschikt geweest waren; doch nu, te Oostende en te Nieuwpoort, ontscheept werden. De Bondgenooten wierpen, sedert, bezetting in Diksmuiden en Veurne, waarop de Franschen het oog gehad hadden. Omtrent dien tyd, was 'er een gevegt voorgevallen, tusschen eenige Duitsche troepen, die omtrent Luikerland lagen en eenige Fransche, onder den Markgraave d'Harcourt, waarin de eersten te kort schooten, en op de vlugt gejaagd werden. De Legers scheidden beide voor 't einde van Herfstmaand, ter oorzaake van het ongunstig jaargetyde. Koning Willem begaf zig, over Breda, naar 't Loo. De Franschen onder Boufflers zogten zig, in Wynmaand, meester te maaken van Charleroi. Zy wierpen een groot getal van bomben in de Stad, meenende haar, hierdoor, te dwingen tot de overgave (e). Doch die van binnen stonden dit geweld, en het slaaken van agttienduizend kanonschooten, wakkerlyk, door. Op 't einde des jaars, zogt de vyand zig ook meester te maaken van Huy; en hadt de voorsteden reeds bemagtigd, toen de Keurvorst van Beieren, een deel Krygsvolks uit de naaste bezettingen byeengetrokken hebbende, de Franschen noodzaakte, de Plaats te verlaaten (f). Hierby bepaalden zig de Krygsbedryven deezes jaars, in

1692.

Charleroi gebombardeerd.

Huy byna verlooren.

(e) DANIEL Journal, p. CLXVJ.

(f) Europ. Merc. July — Sept. 1692. bl. 217—219. Oct — Decemb. 1692. bl. 76—81, 145—147, 200—203. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 311—315.

1692. in de Spaansche Nederlanden. Koning Willem, van 't Loo naar den Haage gekeerd zynde, en aldaar tyding gekreegen hebbende van den aanslag op Charleroi, was, in alleryl, vertrokken naar Brussel, daar hy niet langer dan één etmaal vertoefde. Toen keerde hy wederom naar den Haage, en, het gewoonlyk afscheid genomen hebbende, begaf hy zig, den vyfentwintigsten van Wynmaand, in de Oranje-Polder, scheep; landde den agtentwintigsten te Yarmouth, en kwam, den dertigsten, te Kensington, te rug (g).

XIII. Aanslag op 's Konings leeven: Hy hadt, geduurende deezen veldtogt, groot gevaar zyns leevens geloopen, hebbende zekeren Franschman aangenomen, hem, in 't Leger, van kant te helpen; doch 't verraad was, gelukkiglyk, ontdekt en gestraft. Wy hebben, te vooren reeds (h), in 't voorbygaan, aangemerkt, dat het Fransche Hof, ten tyde van de voorgenomen' landing in Engeland, eenen aanslag gesmeed hadt, om Koning Willem van 't leeven te berooven, en, hierdoor, de herstelling van Koning Jakob gemakkelyker te maaken. 't Was deeze zelfde aanslag, die in deezen Zomer ontdekt en gestraft werdt, en 't zal der moeite wel waardig zyn, hier, uit de egtste bescheiden, te verhaalen, wat 'er van aan den dag gekomen zy. *Bartbolomeus de Liniere*, Ridder, en *Heer van Grandval*, geboortig van Liniere in Pikar-

(g) Tindal *Vol.* II. [*of* XVII.] *p.* 338. Europ. Merc. *Octob.*—*Decemb.* 1692. *bl.* 77, 97, 98.
(h) *Bladz.* 170.

kardye, en Kolonel van een Regement Dragonders, in Franſchen dienſt; en zekere *Antoni du Mont* hadden zig, zo zy naderhand beleeden, reeds in 't voorleeden jaar 1691, door eenige voornaame luiden aan 't Franſche Hof, laaten beweegen, om Koning Willem, terwyl hy op 't Loo ter jagt, of in 't Leger in de Spaanſche Nederlanden was, van kant te helpen. Du Mont hadt toen de wyze, op welke men den aanſlag ſtondt uit te voeren, ſchriftelyk, ontworpen, en Grandval hadt, zo hy, naderhand, beleedt, dit ontwerp vertoond aan den Markgraave de Louvois, een' der voornaamſte Franſche Staatsdienaaren, die Grandval verklaard hadt, dat hy hem nader ſpreeken wilde, over zaaken van aanbelang, welken, zo deeze meende, den aanſlag betreffen zouden. Doch Louvois overleedt, kort hierna, en 't ontwerp viel in handen van zynen Zoon en Opvolger, den *Markgraave van Barbeſieux*, die zig genegen vondt, om het ter uitvoeringe te doen brengen. Mevrouw de Maintenon, weleer eene van 's Konings minnaareſſen, bewilligde 'er, insgelyks, in, en de Hertog van Luxemburg kreeg laſt, om 'er 't oog over te houden. Barbeſieux hieldt Grandval voor, dat men reden hadt, om te vermoeden, dat de Prins van Oranje zynen overleeden Vader, Louvois, hadt doen vergiftigen, en dat hy, hierom, de dood verdiend hadt. Voorts, waren Grandval, du Mont en zekere *Parker*, Kolonel van Koning Jakob, met Barbeſieux en *Paparel*, Theſaurier van oorloge, in Frankryk overeengekomen „ dat Grandval en Par-

1692.

geſmeed door eenige Franſche Hovelingen.

Beleid van den zelven.

„ ker

1692. „ ker zig, met vyftienhonderd paarden, zou„ den vinden aan de hoofdwagt van 't Leger „ onder den Hertoge van Luxemburg; dat „ du Mont zig, ten zelfden tyde, in 't Le„ ger der Bondgenooten vervoegen zou, en „ zyne Majesteit doorschieten, terwyl hy de „ wagten bezogt; dat de twee anderen hem, „ hierop, zouden komen byspringen, met „ hunne Ruiterye, na dat du Mont hun eerst „ zou verwittigd hebben van den tyd, waar„ in hy den aanslag dagt uit te voeren." Na 't maaken van deeze afspraak, hadt Barbesieux aan Grandval tagtig gouden Louisen ter hand gesteld, benevens eenen brief aan den Hertoge van Luxemburg, waarby deezen belast werdt, de vereischte Ruitery aan Grandval te bezorgen. Grandval en du Mont waren, hierop, in Herfstmaand des voorleeden jaars, verreisd naar Meenen. Hier waren zy van elkanderen gescheiden, Grandval naar 't Fransche Leger, en du Mont, met een' vryereisbrief van den Bevelhebber van Meenen, naar Gend vertrekkende. Sedert, hadt Grandval, dag en nagt, op de wagt gestaan, tot na 't gevegt by Leuze, zonder iet van du Mont vernomen te hebben, die, ondertusschen, verreisd was naar 't Hof van Hanover, alwaar hy, zo sommigen melden, eene bediening hadt. Grandval was, eindelyk, ook naar Parys gekeerd, en hadt, van daar, den gantschen Winter, met kennisse van Barbesieux, briefwisseling over den voorgenomen aanslag gehouden, met du Mont. Men kwam toen overeen, om 't stuk, welk, in den voorleeden

den veldtogt, gemist was, in den tegenwoordigen uit te voeren. Du Mont, midlerwyl, dugtende voor 't gevaar des aanslags, en meenende, met het ontdekken daarvan, meerder voordeel te zullen behaalen, dan met het uitvoeren; liet zig, deswege, een weinig uit tegen *William Dutton Colt*, buitengewoonen Gezant der Kroone van Groot-Britanje, by den Hertoge van Hanover; die niet verzuimde, dit gewigtig nieuws over te schryven naar Engeland. Men gaf, hier, zo veel agt op dit berigt, dat men naar middel uitzag, om den slinkschen toeleg nader te ontdekken. *Fredrik Albert van Leefdale*, Roomschgezind, was, voorheen, Kolonel geweest in Staatschen dienst; doch hadt dien, uit misnoegen, verlaaten, en bevondt zig thans te Londen. Van deezen, op wien geen arg vermoeden vallen kon, besloot men zig te bedienen, om Grandvals snooden aanslag nader te ontdekken. Men zondt hem dan, heimelyk, naar Parys, daar hy, in Lentemaand deezes jaars, aankwam; wel haast kennis maakte met Grandval, en agter 't geheele geheim van den aanslag raakte. Grandval, zeker, sprak veel te los van zulk een' gevaarlyken toeleg. Burnet schryft (*i*), dat de Oudheidskenner *Morel*, Protestantsch, en ongezind om van zyn geloof af te gaan, tot in Grasmaand deezes jaars, in de Bastilje gezeten hadt; doch nu, geslaakt zynde, gevalliglyk, in eene en dezelfde koets met Grandval, naar S. Germain, en van daar te

1692.

Du Mont, een der beleideren, openbaart 'er iet van, aan 't Hof van Hanover.

De aanslag wordt verder ontdekt.

(*i*) *Vol.* II. *p.* 96.

1692. te rug gereeden was. Dat Grandval niet alleen zeer vertrouwelyk met Koning Jakob gesproken; maar ook, tegen Morel, dien hy niet kende, loſſelyk, gewaagd hadt van den aanſlag tegen Koning Willem, onder anderen, zeggende „ dat 'er een toeleg in til was, waar„ over gantſch Europa verbaasd zou ſtaan, „ alzo de Prins van Oranje geene maand „ meer leeven zou." Morel ſchreef dit zelf aan Burnet, en zyn berigt moeſt de agterdogt, dien men, aan 't Engelſche Hof, tegen Grandval, hadt opgevat, doen toeneemen. Leefdale, midlerwyl, beloofd hebbende, de hand te zullen leenen, tot het uitvoeren van den toeleg, beſloot men, du Mont, uit Hanover, te ontbieden, in 't Land van Raveſtein, gelyk, onder anderen, geſchiedde, met eenen brief van den twaalfden van Bloeimaand. Grandval en Leefdale waren, ondertuſſchen, reeds te vooren, van Parys, vertrokken naar Bergen in Henegouwen, daar zy, eenen tyd lang, vergeefs toefden naar *Chanlais*, algemeen' Kwartiermeeſter van 's Konings Leger, die nu aangenomen hadt, met drieduizend paarden, wagt te houden, als de aanſlag zou uitgevoerd worden. Zy beſlooten dan voort te reizen naar 't Land van Raveſtein, daar Grandval du Mont beſcheiden hadt. Men zou den weg derwaards neemen over Bruſſel, en door de Meierye van 's Hertogenboſch. Leefdale, derhalve, zynen ſlag willende waarneemen, om Grandval in 't net te lokken, ontboodt een' zyner broederen, uit Delft, naar Bruſſel, en gaf, door deezen, den Graave van Athlone,

die

die toen hieromtrent te velde lag, kennis van Grandvals voorneemen. Athlone zondt, terstond, tien Ruiters naar Eindhoven, werwaards Grandval en Leefdale, ondertusschen, verreisd waren. Zy werden hier beide vastgehouden, en naar 's Hertogenbosch gebragt. Du Mont was, ondertusschen, ook derwaards gevoerd: 't zy vrywillig of gedwongen, want dit vind ik niet duidelyk vermeld. Grandval speelde, in 't eerst, den onschuldigen; doch toen hem gevraagd werdt, *of hy du Mont ook kende?* ontzonk hem de moed. Na 't overgaan van Namen, bragt men de drie gevangenen naar 't Leger by Genappe. Grandval werdt, hier, in yzeren boeijen geslooten. Du Mont was, in 't zelfde huis, in de bewaaring van den Provoost, ongeboeid, met drie of vier soldaaten by zig. Doch Leefdale werdt, terstond, genoegzaam op vrye voeten gesteld. Men kon hieruit reeds afneemen, wie voor den schuldigsten gehouden werdt. Grandval werdt eerst te regt gesteld, voor eenen Krygsraad, waarvan de Graaf van Athlone voorzitter, en de Heeren van 's Graavenmoer, van Dykveld en eenige Engelschen en anderen Leden waren. Grandval beleedt, van zelven en ongepynigd, de voornaamste omstandigheden van den aanslag, welken wy, hier boven, meest uit zyne bekentenis, te boek hebben gesteld. Doch 't gevegt by Steenkerken stremde de regtspleeging, voor eenige dagen. In deezen tusschentyd, beriep Grandval zig, tegen iemant, die, in de gevangenis, met hem sprak, op den last, dien Barbesieux hem ge-

1692.

Grandval, een der hoofdbeleideren, wordt gevat.

Hy bekent den toeleg.

En beschuldigt Barbesieux, dat hy 'er hem toe

1692. geven hadt: en als hem, hierop, te gemoet gevoerd werdt „ dat Barbesieux, ongetwyfeld, „ ontkennen zou, hem immer zulk een' last „ gegeven te hebben," hernam hy: *Zo zal ik 't hem, met schrift van zyne eigene hand, bewyzen, welk ik iemant van myne vrienden heb toevertrouwd, die 't aan geen' mensch dan aan my leveren zal. Ook weet niemant dan ik, onder wien het berust.* Grandval ontving, eindelyk, zyn vonnis, om gehangen, en, nog half leevende, geopend en gevierendeeld te worden. Welke straf hy, met eene soort van hardvogtigheid, onderging, op den dertienden van Oogstmaand. Kort voor zyn einde, schreef hy een briefje aan Juffrouw *Juré*, te Parys, waarin hy haar verzogt „ dat zy den Aartsbisschop van Parys wilde bekend maaken, „ dat het gehoorzaamen der bevelen van den „ Heere de Barbesieux hem het leeven kostte." Wat du Mont betreft, hy verzogt vergiffenis van zyne Majesteit, om dat hy, zo lang, kennis gehad hadt van den aanslag, zonder dien ontdekt te hebben. Ook beval de Krygsraad hem den Koning aan, als een voorwerp van genade, inzonderheid, om dat hy, te Hanover, reeds iet hadt geopenbaard, waardoor men eerstagter 't geheim gekomen was. Ook meen ik, dat hy vergiffenis verwierf. Maar Leefdale, die Grandval in 't net gelokt hadt, behoefde geene vergiffenis. Het vonnis van Grandval werdt, terstond, met den druk gemeen gemaakt: en schoon 'er Barbesieux, Paparel, Chanlais en anderen, zelfs Koning Jakob, schandelyk, in ten toon gesteld werden,

bewoogen hadt.

Hy wordt ter dood gebragt.

den, heeft het Fransche Hof zig zulks nimmer aangetrokken, noch eenige poogingen gedaan, om deeze kladde af te wisschen (*k*). 1692.

XIV. De Hertog van Hanover wordt tot negenden Keurvorst verheeven.

De Keizer, de gunst der voornaamste Duitsche Vorsten, meer en meer, zoekende te winnen; op dat zy hem, in den kryg tegen de Turken en tegen Frankryk, mogten bystaan; hadt, in de Lente deezes jaars, Ernst Augustus, Hertoge van Hanover, de waardigheid van negenden Keurvorst aangebooden, zo hy zig van alle verbindtenis met Frankryk ontslaan, en hem of den Bondgenooten van Krygsvolk voorzien wilde. De Hertog hadt ooren naar deeze aanbieding. Men kwam overeen, dat de Hertogen George Willem en Ernst Augustus den Keizer, voor den tyd van twee jaaren, met zesduizend man, en, daarenboven, met vyfhonderdduizend Ryksdaalers eens zouden ondersteunen, in den kryg tegen de Turken; waartegen de Keizer de Keurvorstelyke waardigheid aan Ernst Augustus en deszelfs mannelyke nakomelingen beloofde (*l*). Doch de meeste Keur- en andere Vorsten kantten zig zeer, tegen de invoeringe van eenen negenden Keurvorst. De Keurvorst van Brandenburg, die met eene Dogter des Hertogs van Hanover gehuwd was, en

(*k*) Europ. Merc. *April*—*Juny* 1692. *bl.* 142, 143. *July*—*Sept.* 1692. *bl.* 107—111. Lett. *from* James Vernon *Esq.* *in* TINDALS Contin. *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 309—316. *See also* *p.* 300—302. *en de* Sent. van Grandval, *in de* Europ. Merc. *July*—*Sept.* 1692. *bl.* 111.

(*l*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 306.

1692. en de Keurvorst van Saxen waren, in 't eerst, de eenigsten onder de Keurvorsten, die den Hertoge hunne stem gaven (*m*). Het Fransche Hof stelde allerlei konstenaaryen in 't werk, om 's Hertogs verheffing te voorkomen. Sommige Vorsten dreeven, dat, door het opdraagen der Keurvorstelyke waardigheid aan den Hertoge van Hanover, die Luthersch was, het evenwigt, in het Keurvorstelyk Kollegie, te zeer zou overhellen naar de zyde der Protestanten: waarom men nog een' tienden Keurvorst van den Roomschen Godsdienst behoorde te kiezen. 't Bleef hier niet by. Verscheiden' Ryksvorsten verbonden zig, om den Hertog van Hanover, nimmer, voor Keurvorst te erkennen, en vernieuwden dit Verbond, nog in 't jaar 1695 (*n*). Midlerwyl, hadt het Keurvorstelyk Kollegie, reeds in Wynmaand deezes jaars 1692, toegestaan, dat de Hertog van Hanover tot Keurvorst mogt verheeven worden; hoewel men de wyze zyner toelaatinge in het Kollegie nog in beraad hieldt. Hierop werdt de Hertog, in Wintermaand, door den Keizer, plegtiglyk, in de nieuwe waardigheid bevestigd. Doch 't liep nog tot na 't sluiten der Vrede aan, eer hy in 't Keurvorstelyk Kollegie werdt toegelaaten. Ondertusschen, strekte zyne verheffing zeer tot styving van de zyde der Bondgenooten, tot welke hy, in deezen jaare,

(*m*) Memoir. de Brandeb. *p.* 199.
(*n*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 323, 351.

re, geheellyk, was overgegaan (*o*). 1692.

Van weinig nadruk waren egter, ten deezen tyde, de Krygsbedryven aan den Ryn geweest. De Bondgenooten hielden 'er twee kleine Legers, onder den Landgraave van Hessen en den Markgraave van Bareith. Het Fransche Leger stondt onder bevel van den Maarschalk de Lorges, die, in Herfstmaand, besloot, den Ryn over te trekken, om de Duitschen, welken, onlangs, aan de linker zyde dier Riviere gekomen waren, te noodzaaken tot den hertogt. Zy vielen hem in de agterhoede, by Spiers; doch hy noodzaakte hen, eerlang, te wyken, en vervolgde toen zynen togt over den Ryn. De Franschen schryven, dat de Bondgenooten, in dit gevegt, vyfhonderd man verlooren hadden. De Lorges maakte zig, nog voor 't einde van Herfstmaand, meester van Pfortsheim, in 't Markgraafschap van Baden. De Hertog van Wurtemberg, die de Plaats hadt gezogt te ontzetten, werdt geslaagen en gevangen genomen. De vyand maakte zig, daarna, van nog twee of drie Steden meester. De Landgraaf van Hessen hadt, midlerwyl, het beleg geslaagen voor Ebernburg, in de Palts; doch de Lorges, van over den Ryn te rug gekeerd, noodzaakte hem, de Stad te verlaaten, op den agtsten van Wynmaand (*p*). In Wintermaand

XV. Krygsbedryven in Duitschland.

(*o*) Burnet *Vol.* II. *p.* 83. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 330, 331. Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 45—83, 181—185.

(*p*) Daniel Journal, *p.* CLXVJ, CLXVIJ. Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 205. *Octob.* — *Dec.* 1692. *bl.* 27—42.

1692. maand daarna, belegerden de Franschen, onder den *Graave van Tallard*, de Stad Rheinfelds, tusschen Koblents en Ments, aan den Ryn, gelegen. Doch de Plaats werdt zo wakkerlyk verdedigd, en de Landgraaf maakte zo veel spoeds, om haar te ontzetten, dat Tallard zig genoodzaakt vondt, tot het opbreeken van 't beleg, op den tweeden van Louwmaand des volgenden jaars (*q*).

Staat des oorlogs in Hongarye.

De flaauwe veldtogt in Duitschland werdt, in 't gemeen, toegeschreeven aan den yver des Keizers, om den kryg tegen de Turken voort te zetten. Doch in Hongarye werdt, dit jaar, ook luttel uitgevoerd. Beide de Legers lagen te loeren op elkanderen, zonder dat het, tusschen hen, tot eenen veldslag kwam. Doch Groot-Waradyn was aan de Keizerschen overgegaan, op den vyfden van Zomermaand (*r*). De Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten hadden, sedert eenigen tyd, hun werk gemaakt, om de Vrede tusschen den Keizer en den Grooten Heer te herstellen, op dat de Keizer al zyne magt zou konnen wenden tegen Frankryk. Twee Ambassadeurs, ten deezen einde, van wege het Engelsche Hof; afgevaardigd naar Konstantinopole, waren, de een na den anderen, overleeden. De Staaten vaardigden, hierop, in Herfstmaand, den Heer van Heemskerk, die zig thans aan 't Weener Hof onthieldt, af

De Staaten tragten de Vrede tusschen den Keizer en de Porte te bemiddelen.

(*q*) DANIEL Journ. *p.* CLXIX. Europ. Merc. *Oct.*—*Dec.* 1692. *bl.* 186—190.
(*r*) Europ. Merc. *April*—*Juny* 1692. *bl.* 219.

af aan de Porte, met laſt, om den Grooten Heer de bemiddeling des Konings van Groot-Britanje en der Staaten zyne Meeſteren voor te ſlaan. Hy deedt, in 't begin van Wynmaand, zyne openbaare intrede te Belgrado, daar de Vizir zig toen bevondt. Voorts, reisde hy naar Adrianopole, daar 't Hof zyn verblyf hadt (*s*). Sommigen willen, dat hy, door 't Hof van Weenen, bewoogen was, om de bemiddeling der Staaten voor te ſlaan, op zeer nadeelige voorwaarden voor de Porte, te weeten, dat Kaminik en de Ukraine, nevens Podolie, Moldavie en Walachie, aan den Koning van Poolen, Zevenbergen en den Graaf Tekeli aan den Keizer; en Achaie en Livadie aan den Staat van Venetie zouden afgeſtaan worden. Men voegt 'er by, dat de Ottomanniſche Staatsdienaars, gewonnen door Frankryk, om de Porte te doen volharden in den oorlog, zeer in hunnen ſchik waren, met deezen voorſlag: en dien, door 't gantſche Ryk, deeden verſpreiden, om 't gemeen te doen zien, dat men geene vrede verkrygen kon, dan op ſchandelyke voorwaarden; en dat de oorlog, derhalve, noodzaakelyk was. De Engelſche Gezant *Paget*, die, kort na Heemskerk, van 't Weener-Hof, aan de Porte werdt afgezonden, ſloeg, zo men wil, de bemiddeling van den Koning, zynen Meeſter, voor, op aanneemelyker voorwaarden, te weeten, dat elk behouden zou 't gene hy bezat, 1692.

(*s*) Europ. Merc. *July* — *Sept*. 1692. *bl*. 145. *Oct*. — *Dec*. 1692. *bl*. 43, 112—119.

1692. zat, en dat Kaminik alleenlyk geslegt zou worden. En men meent, dat de Porte genoodzaakt zou geworden zyn tot de Vrede, zo deeze aanbieding bekend geraakt was onder 't gemeen; welk, reeds voorlang, wars geweest was van eenen ongelukkigen oorlog. Doch de Vizir hieldt de aanbieding des Engelschen Gezants bedekt, en verspreidde, looslyk, dat zy met die des Heeren van Heemskerk overeenkwam: 't welk te meer ingang vondt, om dat men, hier, niet onkundig was van den grooten invloed, dien Koning Willem hadt op de Staaten der Vereenigde Gewesten. De oorlog bleef, derhalve, duuren. Men riedt, sedert, den Koning van Groot-Britanje, dat hy, in plaats van Gezanten naar de Porte, eene Vloot zou zenden naar de Middellandsche zee, om den handel der Franschen op Turkye te beletten: 't welk, meende men, het Turksche Hof haast zou doen veranderen van maatregels, en zulk eene beweeging verwekken onder 't gemeen, dat men de Vrede niet langer zou durven van de hand wyzen (*t*).

Verdrag der Staaten met den Keizer van Marokko.

De Staaten hadden, midlerwyl, tot verzekering van hunnen eigen handel in de Middellandsche zee, in Hooimaand deezes jaars, een Verdrag getroffen met Mulei Ismael, Keizer van Marokko, waarby het Verdrag van Vrede van den jaare 1684 vernieuwd en bekragtigd werdt. De Staaten bedongen, daar-

(*t*) Burnet *Vol.* II. *p.* 98, 99. Tindal *Vol.* II. [*of* XVII.] *p.* 324.

daarbenevens; dat zy de Nederlandsche slaa- 1692.
ven, die nog onder 't gebied des Keizers gevangen mogten zitten, of eenigen derzelven zouden mogen lossen, tegen zeshonderd en zeventig guldens ieder, of tegen vierhonderd en twintig guldens, en eenen moorschen slaaf daarenboven: doch hieronder zouden niet begreepen zyn de slaaven, die, na 't sluiten der genoemde Vrede van den jaare 1684, genomen waren, zullende dezelven allen, zonder losgeld schuldig te zyn, terstond, op vrye voeten moeten gesteld worden (*u*).

XVI. De Hertog van Savoje valt in het Daufiné.

In Piemont, was het Leger der Bondgenooten nu merkelyk sterker dan dat der Franschen: waarom Catinat, in deezen veldtogt, niet dan verweerenderwyze oorloogde. Het Fransche Hof, nu overeengekomen met den nieuwen Paus, Innocent den XII., zogt, door middel van deezen, den Hertog van Savoje af te trekken van het Bondgenootschap, en tot het sluiten eener byzondere Vrede te beweegen. Doch deeze toeleg gelukte, voor eerst, niet. De Hertog, zig bedienende van de gelegenheid, viel, in Hooimaand, aan 't hoofd van twintigduizend man, in het Daufiné, daar hy zig meester maakte van eenige Sterkten, en 't platte Land, deerlyk, afliep. Daarna trok hy over de Durance, en sloeg het beleg voor Ambrun, welke Stad hy, in negen dagen, bemagtigde. Hier vielen hem twintig stukken geschuts, en een groot deel gelds

(*u*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 319.

1692. gelds in handen. De Hertog van Schomberg nodigde uit naame van Koning Willem alle de ingezetenen van deezen oord, by eene openbaare afkondiging, om zig voor hem te verklaaren, hun verzekerende, dat zy, met geen ander oogmerk, in Frankryk gerukt waren, dan om den adel in zynen ouden luister, de Parlementen in hun voorig gezag, en het volk in hunne regtmaatige Privilegien te herstellen. Hy beloofde zelfs den Geestelyken zyne bescherming. Alleenlyk, zogt hy te wege te brengen, dat het Edict van Nantes wederom hersteld werdt: alzo, schreef hy, de Koningen van Engeland zig, eertyds, verbonden hadden, om het zelve te doen handhaaven. En deeze verklaaring was van dit gevolg, dat eenige Protestanten, die hunner belydenisse waren afgegaan, nu tot dezelve wederkeerden. Het Leger toog, van Ambrun, naar Gap, dat zyne poorten opende voor Prinse Eugenius, en terstond brandschatting beloofde. Grenoble en Lions sidderden reeds, voor het naderend Leger der Bondgenooten.

Hy trekt te rug. Doch de ziekte des Hertogs van Savoje, die de kinderpokjes kreeg, en de tweespalt onder de Legerhoofden noodzaakten den Veldheer tot den hertogt. Het platte Land werdt, op den zelven, deerlyk afgeloopen, geplonderd en verwoest: de vestingwerken van Ambrun werden geslegt, en hiermede de veldtogt beslooten. De Hertog van Savoje herstelde spoedig van de pokjes; doch hy verviel, naderhand, in eene koortsige ziekte, waarvan

hy

hy langzaam beterde (v). In Katalonie, werdt, dit jaar, niets uitgevoerd. De Franſchen vonden werks genoeg, aan andere oorden, en de Spanjaards hadden luſt noch magt, om iet te onderneemen (w). 1692.

Op den agttienden van Herfſtmaand, des nademiddags, omtrent half drie uuren, gevoelde men, in de Nederlanden, in Frankryk, in Duitſchland, en zelfs in Engeland en Schotland, eene aardbeeving, die omtrent twee minuuten duurde, en op de eene plaats zwaarder was, dan op de andere; doch nergens eenige ſchade van belang veroorzaakte. De Huizen in Holland werden ſterk bewoogen. Te Amſterdam, ſchuddeden eenige toorens zo geweldig, dat de ſpeelklokken, eenige reizen, klepten. 't Stadhuis zelf bewoog zig, meer of min. De ſchepen, in 't Y leggende, werden opgeligt: het water in de graften beroerd. Doch eer men alles ter dege kon opmerken, hieldt de beweeging t'eenemaal op. Deeze aardbeeving viel ook, gelyk doorgaans, voor, by zeer ſtil weder (x). Omtrent twee maanden te vooren, waren 'er yſſelyke aardbevingen gevoeld, in de Eilanden Sicilie en Maltha: en zelfs op het Eiland Jamaika in Amerika, waardoor de Stad Port-Royal groote ſchade geleeden hadt (y). XVII. Aardbeeving.

De

(v) Burnet *Vol.* II. *p.* 100. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 326. Daniel Journal, *p.* CLXVJ.
(w) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 330.
(x) Europ. *Merc.* *July* — *Sept* 1692. *bl.* 219.
(y) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 332.

1692.

Geboorte van eenen Prins van Beieren.

De Keurvorstin van Beieren beviel, op den agtentwintigsten van Wynmaand, te Weenen, van eenen Prins; doch overleedt, in 't kraambedde, op den vierentwintigsten van Wintermaand (z). Zy was, gelyk wy, reeds by eene andere gelegenheid, hebben aangetekend, de Dogter van Keizer Leopold en van Margareet, Infante van Spanje. Haar jonggebooren' Zoon werdt, derhalve, aangemerkt, als de naaste erfgenaam der Spaansche heerschappyen, in geval Karel de II., zonder kinderen, overleedt. Zyne geboorte hadt dus merkelyken invloed op den toestand der zaaken van Europa: gelyk ons 't gevolg deezer geschiedenisse, nog nader, leeren zal.

De Prins van Waldek sterft.

Op den negentienden van Slagtmaand, overleedt ook op zyn huis te Arolsen, in 't Graafschap Waldek, de Prins George Fredrik, Veldmaarschalk over de Legers van den Staat, in den ouderdom van drie-enzeventig jaaren (a). Hy werdt gehouden voor een' man van een gezond oordeel en van groote ervaarenis, beide in Staats- en in Oorlogszaaken: doch hy was, genoegzaam altoos, ongelukkig geweest in den kryg. Ook hadt men hem, zo sommigen willen, nimmer van manschap en Oorlogsbehoeften voorzien, naar behooren. 't Krygsvolk in 't gemeen hieldt hem voor eenen ongelukkigen Veldoverste, en deeze waan was zo diep geworteld, dat zyne onderneemingen, ter oorzaake daarvan, min-

(z) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 150, 190.
(a) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 154.

minder slaagden, dan zy anders, veelligt, zouden gedaan hebben (*b*). 1692.

De Stad Goes in Zuidbeveland was, dit gantsche jaar, vol opschudding geweest, ter oorzaake van de verkiezing van Rentmeesteren: waarover, in vroeger tyd, meermaalen, hevige geschillen gereezen waren. Wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Geschiedenisse, meer dan eens, van deezen tweespalt gewaagd (*c*). 't Zal dan der moeite wel waardig zyn, dat wy, ook hier, den oorsprong en afloop der tegenwoordige beroerte, omstandiglyk, te boek stellen.

XVIII. Geweldige beroerte te Goes.

De Regeering te Goes was thans in twee omtrent gelyke partyen verdeeld; waarvan de eene party, bestaande uit den Baljuw, *Kornelis Eversdyk*, den Burgemeester, *Ferdinand Gruward*, en eenige Schepens, gehouden werdt, meest te yveren voor de behoudenis of vermeerdering van het gezag des Konings van Groot-Britanje, als Erfstadhouder van Zeeland; terwyl de andere party, bestaande uit den Burgemeester *Adolf van Westerwyk* en eenige Schepens, werdt aangezien, als of zy, voorwendende de Privilegien der Stad te willen handhaaven, inbreuk zogt te doen op het wettig gezag des Erfstadhouders. Beide deeze partyen zogten hunne streng in de Regeering te sterken, en, ten deezen einde, de jongste keuze der twee Rentmeesteren, die, in Wintermaand des jaars 1691, geschieden moest,

Tweespalt in de Regeering aldaar.

Twist over de verkiezinge van Rentmeesteren.

(*b*) Burnet *Vol.* I. *p.* 328.
(*c*) *Zie* XII. *Deel*, *bl.* 297, 398.

1692. moeſt, te doen uitvallen naar hunnen zin. Doch, toen de ſtemmen werden opgenomen, bevondt men, dat de Baljuw Eversdyk, de Burgemeeſter Gruward en nog vier Schepens (1) *Kornelis Lopſen*, die reeds als Rentmeeſter in dienſt was, tot beſtierenden; en *Lukas van Beiſſelaar*, in de plaats van *Jan Tard*, tot toezienden Rentmeeſter gekooren hadden (*d*): terwyl Burgemeeſter Weſterwyk en nog vyf Schepens (2) den Oud-Burgemeeſter, *Nikolaas Eversdyk*, tot beſtierenden, en *Joan van der Hille*, tot toezienden Rentmeeſter, hadden benoemd. Dus waren 'er, ter wederzyde zes ſtemmen, zo men de ſtem van den Baljuw mede rekende, gelyk, ſedert eenige jaaren, gebruikelyk geweeſt was. Doch Weſterwyk en de zynen beweerden, dat dit gebruik aanliep tegen de Privilegien, volgens welken, de Baljuw, *by den meeſten gevolge en accoorde van Burgemeeſteren en Schepenen*, Rentmeeſters kiezen mogt: 't welk zy zo verklaarden, dat zyne ſtem niet; maar alleen de meeſte ſtemmen van Burgemeeſteren en Schepenen gerekend moeſten worden. Zy vorderden, hierom, dat de Baljuw de Perſoonen, door hen, met zes tegen vyf ſtemmen, benoemd, voor Rentmeeſters verklaarde. Doch de

(*d*) Notul Zeel. 26 *Maart* 1692. *bl.* 116.

(1) Te weeten, *Jakob Nollens*, *Joan van Dorth Janszoon*, *Antoni Nollens* en *Joan van Dorth Jakobszoon*.

(2) Naamlyk, *Gerard Verberg*, *Adriaan Eversdyk*, *Kaspar Rondviſch*, *Willem Weſtboek* en *Jakob Leidekker*.

de Baljuw, dit weigerende, sloeg, daarentegen, voor, dat men, om dit en de andere geschillen onder de Regenten by te leggen, of elk eenen Rentmeester verkoore, of de zaak by lootinge afdeede, of aan de Staaten verbleeve, of door den Stadhouder, by raade van den Hove, liete beslissen. Doch Westerwyk vondt geen genoegen, in deeze voorslagen, dringende, by aanhoudinge, op het beëedigen der Rentmeesteren, door hem en de zynen, benoemd, en eindelyk, verklaarende, dat, zo de Baljuw langer weigerig bleeve, hy, en die 't met hem eens waren, zelven de beëediging zouden doen, gelyk ook, in 't jaar 1656, geschied was. De Baljuw hernam, dat dit voorbeeld niet te pas kwam, als zynde toen, tegen de aantuiging van den Baljuw en vyf Schepens, en tegen 't gevoelen der Gekommitteerde Raaden en der Staaten zelven, loutere kragt en geweld gepleegd. Wyders, verboodt hy Westerwyk en de zynen, 't beëedigen der Rentmeesteren te onderneemen. Doch Westerwyk, zig hieraan luttel stoorende, belastte den Bode, Eversdyk en van der Hille te gaan haalen. De Baljuw geboodt hem, daarentegen, Lopsen en van Beisselaar op 't Stadhuis te brengen. Maar Westerwyk herzeide, dat de Bode hem zou hebben te gehoorzaamen, of zyn ampt verbeuren. De Baljuw en de zynen, betuigende, dat hun geweld aangedaan werdt, traden, hierop, ten Stadhuize af. Twee Schepens en de Sekretaris *Joan van Westerwyk*, Broeder des Burgemeesters, beëedigden toen Eversdyk en van der Hil-

1692.

Burgemeester Westerwyk en de zynen beëedigen de Rentmeesters, door hen benoemd.

1692. Hille, als Rentmeesters. De Baljuw, de Burgemeester Gruward en vyf Schepens deeden, op den tweeden van Louwmaand deezes jaars, den Burgemeester Westerwyk aanzeggen, dat hy de twee oude Rentmeesters in dienst zou hebben te laaten; en den twee nieuwlings aangestelden, dat zy zig geenerlei Rentmeesterlyke diensten zouden hebben te onderwinden: doch zy floegen geen agt op deeze bevelen. De Baljuw vervoegde zig, sedert, aan de Staaten van Zeeland (*e*) en aan zyne Majesteit van Groot-Britanje, als Stadhouder, ernstelyk klaagende over 't ongelyk, welk hem, zyns oordeels, aangedaan was, en begeerende, dat de twee zogenaamde Rentmeesters buiten bediening gehouden werden. Koning Willem, die toen op 't Loo was, schreef aan de Wethouderschap der Stad, om nader berigt, en ontving antwoord van beide de partyen: waarin elk zyne zaak, op 't voordeeligste, voorstelde. Westerwyk deedt, midlerwyl, een gedrukt Geschrift verspreiden, waarin zyn gedrag verdedigd werdt, als gegrond op de Privilegien (*f*). Ook bragt hy, zo de Baljuw voorgaf, te wege, dat zig een groot getal burgers op 't Stadhuis vervoegde, met een verzoek, dat de geschillen, binnen de Stad, mogten afgedaan worden. Meester *Willem de Brauw*, die, in deeze gelegenheid, het woord voerde voor de Gemeente, verklaarde ook, dat zy de aanstelling der twee Rent-

De Baljuw keert zig tot Koning Willem.

De burgery verklaart zig voor

(*e*) Remonstr. van Mr. C. Evertsdyk *van* 16 *Maart* 1691.
(*f*) Borgerlycke Onderrichtinge *enz.*

Rentmeesteren, door Westerwyk en de zynen, volkomenlyk, goedkeurde: 't welk, daarna, ook door Hoofdmannen en Dekens der Schutterye, geschiedde. Wat laater, werden ook door bestelling van Westerwyk, de Burger-Officiers vernieuwd en veranderd, tegen den zin van Gruward en de Schepens die 't met den Baljuw hielden. Ook klaagde de Baljuw, dat men hem verscheiden' moeilykheden aandeedt, alleenlyk om dat hy verschilde van Westerwyk. Men mompelde zelfs, onder 't volk, van eene geweldige verandering in de Regeering, zo de aanstaande keuze niet naar Westerwyks zin uitviel. Koning Willem besloot, eindelyk, in Zomermaand, den President Huibert Roozeboom en den Raadsheer *Iman Kauw* te magtigen, om kennis te neemen van de geschillen te Goes, en te gelyk van de Privilegien der Stad, op welken Westerwyk en de zynen zig beriepen. Ten zelfden tyde, verklaarde hy, te hebben goedgevonden, dat men de gewoonlyke verandering der Wet uitstelde, tot dat hy 't verslag deezer Gemagtigden zou gehoord hebben. Men ontving deezen brief, te Goes, op den vierentwintigsten van Zomermaand, juist den dag, waarop de verandering der Wethouderschap plagt te geschieden. Men besloot, terstond, de vernieuwing der Regeeringe uit te stellen. Doch eene groote menigte volks, voor en op 't Stadhuis samengevloeid, drong, zo Westerwyk en de zynen, naderhand, verklaarden, de Wethouders voort te gaan, met het werk,

1692.

Westerwyk.

Koning Willem begeert, dat de dienende Wethouderschap, by voorraad, aanblyve.

1692. werk, waartoe zy byeengekomen waren: gelyk, eindelyk, om meerder onheil te voorkomen, en *buiten benadeeling van het regt der Graafelykheid, des Stadhouders en der Stede*, geschiedde. De naamen der verkooren' Heeren werden, terstond, aan 't gemeen bekend gemaakt: welk 'er zeer vergenoegd over scheen, en stillekens naar huis ging. Maar Koning Willem kreeg 'er zo dra geene tyding van, of hy toonde 'er zig zeer over gebelgd. Hy bevondt zig, toen, in het Leger by Genappa, en besloot, eerlang, eenig Krygsvolk te zenden naar Goes, om de nieuwe Regeering aldaar, met geweld, te verzetten. Het Regement van den Kolonel *Kauw* kreeg heimelyken last, om van Vlissingen en Veere af te steeken naar Sas van Gend, en zig, van daar, nevens agt Kompagnien van het Regement van den Kolonel *Klaubergen*, te water, te begeeven naar Goes, om aldaar te vertoeven, tot naderen last. De Patenten waren door Koning Willem, en, laager, door zynen Sekretaris *Konstantyn Huigens*, getekend, op den zeventienden en agttienden van Hooimaand. 't Liep egter aan tot den dertienden van Oogstmaand, eer dit Krygsvolk, in schepen, de Stad naderde. De Burgemeester, *Mattheus Eversdyk*, kreeg 'er de eerste zekere kondschap van, en deedt, terstond, de Stads Poorten en de havenboom sluiten, en twee vendelen schutters in de wapenen komen, die zig omtrent het Stadhuis plaatsten. Voorts, de Wet op den eed hebbende doen sa-

Men vernieuwt ze, egter, op den gewoonlyken tyd.

Koning Willem zendt Krygsvolk naar Goes.

Welk buiten de Stad gehouden wordt.

ſamenkomen, gaf hy haar kennis van 't gene hy voorgenomen en verrigt hadt. Ten half twaalf uuren, waren nog by hem gekomen de Luitenant-Kolonel *Alexander de Mauregnault* en eenige andere Overſten der Regementen van Kauw en Klaubergen, hem de patenten des Konings vertoonende, en begeerende, in gevolge van dezelven, met het Krygsvolk, welk nu geleid werdt door den Luitenant-Kolonel en Kommandeur *Zuidland*, en reeds aan 't hoofd lag, ingelaaten te worden in de Stad. De Burgemeeſter bragt deeze patenten ook in de Vergadering, verzoekende te mogen weeten, wat, in deeze gewigtige gelegenheid, ten meeſten dienſte en tot handhaavinge van de geregtigheid der Stad, behoorde gedaan of gelaaten te worden. De Vergadering, den Burgemeeſter Eversdyk voor zyne goede voorzorge bedankt hebbende, verklaarde, eenpariglyk, op den Burgemeeſter Gruward en den Schepen Joan van Dorth Jakobszoon na „ dat zy, voor zyne Majeſteit „ van Groot-Britanje, als Stadhouder, zo „ veele eerbiedenis en onderwerping betoo„ nen wilden, als hy zou konnen begeeren; „ doch dat zy niet minder verpligt waren, „ de Privilegien en Geregtigheden der Stad „ voor te ſtaan en te handhaaven. Dat de „ Stad Goes dit regt met de andere ſtem„ mende Steden van Zeeland gemeen hadt, „ dat zy geen Krygsvolk behoefde te ont„ vangen, dan op Patent van de Staaten van „ Zeeland. Dat Goes en gantſch Zuidbeve„ land,

1692.

Ernſtig beſluit der Wethouderſchap, twee Leden uitgenomen.

1692. „ land, in den jaare 1577, in gevolge van de
„ Gendsche Bevrediging, zig begeevende onder 't bewind van Prinse Willem, onsterfelyker gedagtenisse, nog een byzonder beding hadden gemaakt, van geen Krygsvolk te zullen inneemen, dan in tyden van nood, ten koste van de gemeene zaake, en met kennis en bewilliging van de Wethouderschap; die, zelfs in zulk een geval, de Stads sleutels zou blyven bewaaren.
„ Dat zy wel vertrouwden, dat zyne Majesteit niet voorhadt, deeze manschap, anders, dan ten koste der gemeene zaake, te doen dienen; doch dat blykbaar genoeg was, dat de nood thans niet vorderde, dat dezelve gelegd werdt binnen Goes. Dat deeze Stad geen gevaar altoos liep van vyanden van buiten, en dat zy de gantsche burgery en gantsch Zuidbeveland tot getuigen riepen, dat de ingezetenen zelven altoos gehoorzaam geweest waren aan de bevelen der hooge Overheid en der Wethouderschap; zo in 't gewillig opbrengen der gemeene lasten, als in het trouw voorstaan en beschermen van den Godsdienst, de Vryheid en de wettige Regeeringe des Vaderlands. Dat, by hen en hunne vooronders, altoos hadt plaats gehad eene diepe hoogagting voor den geheiligden Persoon zyner Majesteit; doch, te gelyk, een edelmoedig voorneemen, om de voorregten der Stad te handhaaven. Dat de ingezetenen en de Regeering, veele jaaren

„ ag-

„ agtereen, in onderlinge rust en eendragt 1692.
„ geleefd hadden; dat 'er, in den voorleeden jaare, wel eenige onrust ontstaan was, voornaamlyk ter oorzaake van de verkiezinge van Rentmeesteren; doch dat, desonaangezien, de jongste verandering der Regeeringe, volkomenlyk volgens de Privilegien, en tot groot genoegen der burgerye was geschied. Dat de Wethouderschap ook bereid was, om zig, ten allen tyde, te verdedigen, tegen elk, die, in 't stuk van de verkiezing der Rentmeesteren, of in eenig ander opzigt, mogt meenen verkort te zyn. Dat zy, nimmer hebbende afgestaan van het voorregt, om geene manschap te ontvangen, dan op de voorgenoemde voorwaarden, vertrouwen moesten, dat de Patenten tot de inlegering van het Krygsvolk, welk thans voor de Stad lag, looslyk, van zyne Majesteit verkreegen waren, zonder dat men hem, vooraf, van het voorregt der Stad Goes onderregt hadt. Dat zy, hierom, besloten hadden, de begeerde inlegering, ten platten Lande zo wel als in de Stad, ten beste mogelyk, van de hand te wyzen, en de Poorten en havenboom, ondertusschen, digt te houden. Dat zy egter te veel liefde voor de burgerye hadden, om zig, voor als nog, in de wapenen, tegen het gemelde Krygsvolk, te verzetten; in die verwagting, dat de Poorten en boom niet geweldiglyk zouden aangetast worden: doch

 „ dat

1692. „ dat zy van dit gewigtig voorval, terstond, „ kennis zouden geeven aan de Gekommitteerde Raaden en aan de andere goede Steden van Zeeland, met verzoek om onderstand, tot handhaaving van het goed regt der Stad, en tot voorkoming van het uiterste bederf van dezelve en van gantsch „ Zuidbeveland (g).” Van dit besluit, welk, terstond, der Gemeente bekend werdt gemaakt, werdt ook den Officieren, die de Patenten vertoond hadden, binnen de Hoofdpoorte, kennis gegeven, door drie Gemagtigden uit de Regeeringe, Westerwyk, de Brauw en Rondvisch, die, te gelyk, ernstelyk, verzogten, dat men, hoe eer hoe liever, de Stad en het Eiland wilde ruimen; in welk geval, men hun, zo zy des behoefden, eenige nooddruft wilde laaten toekomen. Mauregnault antwoordde „ dat zy voor de aangebooden' nooddruft bedankten; doch voor „ 't overige wisten, wat last zy hadden, dien „ zy gehouden waren, naar te komen.” Voorts, begeerden zy een Affchrift van 't besluit der Regeeringe, welk hun ter hand gesteld werdt.

XIX. De toegangen naar de Stad worden bezet.

Het Krygsvolk, sedert, aan land getreden zynde, bezette alle de toegangen naar de Stad, en bebolwerkte de poorten, van buiten, met ladders, wagens en ander gereedschap, leevende, voorts, zo eenigen verzekerden, ten platten Lande, op krygsmans bescheischei-

(g) Extract *uit de* Notul. van Goes *van Weensd.* 13 *Aug.* 1692. *post prandium.*

ſcheidenheid. De Wethouders, niet konnende gedoogen, dat de knegten, die de Stad zelve, voor een gedeelte, betaalde, hunne goederen ten platten Lande roofden en vernielden, hadden nu de Brauw en Weſterwyk gemagtigd, om, deswege, te klaagen aan de andere Steden; doch de Stad was, 's daags na de aankomſt van 't Krygsvolk, reeds zo naauw beſlooten, dat 'er niemant uit kon, zonder gevaar. Men was dan genoodzaakt, den brief, dien de Gemagtigden zouden overgebragt hebben, af te zenden met den Bode *Miſpelblom*, die, langs eenen heimelyken weg, over de Stads graft, zwom, en den belegeraaren ontſlipte. De burgery begon, ondertuſſchen, wel haaſt, ongeduldig te worden over 't beleg: de Veldſtukjes, die op de wallen ſtonden, werden met ſchroot gelaaden. Men begeerde verlof, om los te mogen branden. Die van buiten gedoogden niet, dat men uit de Stad ginge, om leevensmiddelen. De melkſters werden, door gewapende burgers, ter poorte uit geleid, en deeden haar werk, onder een geduurig ſchelden en dreigen, van wederzyde. De burgers, met Weſterwyk aan 't hoofd, een' poſt op den buitenſingel hebbende ingenomen, om den weg naar de Stad, ten minſten ergens, open te houden, werden, op den vyftienden van Oogſtmaand, zo vinnig aangevallen, met dreigen, door eenige vendels knegten, dat zy, eindelyk, naar binnen wyken moeſten: al 't welk niet toeging, zonder een geweldig

1692.

De Wetholderſchap ſchryft aan de andere Steden.

1692. geschreeuw, van de wallen, en op den singel, van *lang leeve de Koning van Engeland; maar de duivel haale den Baljuw!* Men hadt egter, tot hiertoe, nog niet geschooten op elkanderen. De Regeering en de burgery scheenen, ondertusschen, eenpaariglyk, beslooten te hebben, het uiterste af te wagten. Men schreef, andermaal, om hulp aan de Steden. Doch deezen stelden Goes in 't ongelyk, of hadden geen hert, om zig tegen zyne Majesteit te verzetten. Men vaardigde dan eenen brief af, aan den Koning zelven, die den eenentwintigsten van Oogstmaand geschreeven, en, door de Regenten, op twee na, door de drie Predikanten, door de Officiers der schuttery en door de Dekens der Gilden, ondertekend was, en waarby het aftrekken van 't Krygsvolk werdt verzogt. Doch ik vind niet, dat deeze brief beantwoord werdt (*h*). 't Beleg der Stad duurde niet langer, dan tot den vierentwintigsten. Het Krygsvolk, toen, naar 't schynt, naderen last gekreegen hebbende van zyne Majesteit, trok ter poorte in, en bezette de Stad, en 't Stadhuis in 't byzonder. Kort hierna, kwamen de Gemagtigden van den Koning, Roozeboom en Kauw, binnen Goes, om naar alles onderzoek te doen. Zy ontbooden, onder anderen, de Dekens der Gilden, die den brief aan Koning Willem ondertekend hadden, en deezen verklaarden hun „ dat zy deeze ondertekening „ hadden gedaan, voor hun zelven, en niet „ als

Doch zonder vrugt.

't Krygsvolk komt in de Stad.

Ook twee Gemagtigden van zyne Majesteit.

(*h*) Copie van een Brief uit Zeeland *gedr.* 1692.

1692.

„ als gemagtigden hunner Gilden; dat zy „ de Heeren, op den vierentwintigsten van „ Zomermaand, niet hadden gedwongen, om „ de Regeering te vermaaken; doch dat zy „ 't volk wel op de been hadden gezien, en „ wel wisten, dat de meeste burgers de ver„ andering begeerden; dat zy de Wethouder„ schap niet hadden genoodzaakt, de poor„ ten voor 't Krygsvolk te sluiten; doch dat „ hun wel bekend was, dat zulks, naar den „ zin van de meesten uit de Gemeente, was „ geschied; dat zy, eindelyk, zelven niet te „ klaagen hadden over den Baljuw; maar dat „ anderen, dikwils, over hem hadden ge„ klaagd." Hierna, magtigden de Staaten van Zeeland zyne Majesteit, den twee-entwintigsten van Herfstmaand, om de zaaken, te Goes, volkomenlyk, ten einde te brengen (*i*): waarop volgde eene geheele verandering in de Regeering, waardoor Westerwyk en de zynen buiten bewind raakten, en eerlang ook de voordeelige ampten, welken zy bekleed hadden, by Akte van Koning Willem, aan anderen begeeven werden (*k*). 't Bleef hier niet by. Zyne Majesteit zondt de twee Gemagtigden, tegen 't einde van Wynmaand, andermaal, naar Goes, met last om de stukken van het onderzoek, door hen gedaan of nog te doen, te stellen in handen der tegenwoordige Regeeringe, om, volgens dezelven,

De Regeering wordt veranderd.

(*i*) Notul. Zeel. 19, 22, 24 *Septemb.* 1692. *bl.* 195, 202, 267, 271.
(*k*) *Zie* Notul. Zeel. van 1693. *bl.* 121.

1692. ven, de schuldigen in regten te betrekken: mids de President-Schepen, Joan van Dorth Joanszoon, in deeze gelegenheid de bediening van Baljuw waarname. Terstond hierna, werden de Burgemeester en de Sekretaris Westerwyk, de Burgemeester Mattheus Eversdyk, de Burger Officiers Joan van der Hille en *Jan Verkat*, en *Martinus Beisselaar* in hegtenis genomen, en naauw bewaard. Men stelde hen te regt, voor Burgemeesters en Schepens van Goes. Zy werden allen, in Slagtmaand, gevonnist, de Oud Burgemeester Westerwyk, om onthalsd; Eversdyk, de Sekretaris en van der Hille, om met het zwaard over 't hoofd geslaagen en gebannen; Verkat, om gegeesseld en gebannen, en Beisselaar, om alleenlyk gebannen te worden. Alle de goederen van de Burgemeesters Westerwyk en Eversdyk, en de helft der goederen van den Sekretaris en van der Hille werden verbeurd verklaard. Uit het voorgaande gedeelte van dit Verhaal, heeft men reeds konnen afneemen, wat deezen luiden, als misdaad, te last gelegd werdt. 't Zal egter niet ondienstig zyn, den inhoud der Vonnissen, hier, kortelyk, te melden.

Twee Oud-Burgemeesters en verscheiden' andere Persoonen worden gevat, te regt gesteld, en tot zwaare straffen veroordeeld.

XX. De twee Westerwyken en Eversdyk, en de Burgemeester Westerwyk in 't byzonder, werden beschuldigd „ dat zy, in plaats van, op „ het aanschryvens van Koning Willem, de „ verandering der Regeeringe op te schorten, met die gehoorzaamheid, welke alle „ Regenten aan zyne Majesteit, als Erfstad-

Beschuldigingen ten hunnen laste.

„ hou-

„ houder van 't Geweſt, ſchuldig waren; de 1692.
„ Wet, op den vierentwintigſten van Zo-
„ mermaand jongſtleeden, vernieuwd had-
„ den, voorgeevende, daartoe gedrongen te
„ zyn geweeſt, door de beweeging der ont-
„ ſtelde Gemeente. Dat zy egter de ſamen-
„ rotting der menigte wel zouden hebben kon-
„ nen beletten; doch dat zy zulks verzuimd
„ hadden. Dat de Burgemeeſter Weſterwyk,
„ in tegendeel, van 't Stadhuis getreden, 't
„ volk hadt opgehitſt: onder anderen zeggen-
„ de: *Mannen, nu hebt gy nog eene Magiſtraat:*
„ *morgen zult gy 'er geene hebben. Ik heb de*
„ *Privilegien, met hand en tand, willen vaſt-*
„ *houden. Nu de brief van den Koning gekomen*
„ *is, kan ik niet langer. Ieder van u mag nu*
„ *toezien*: en, *de Baljuw heeft onze Privile-*
„ *gien aan den Koning of aan Odyk weggege-*
„ *ven, of verkogt, dat wy en onze kinderen lang*
„ *beklaagen zullen. Ik zal nu afgaan, en niet*
„ *meer aankomen, en dan zult gy van zulk een*
„ *volk geregeerd moeten worden. Ik beklaag de*
„ *Stad; en alle arme luiden. De Komptoi-*
„ *ren zullen moeten ſtilſtaan. Wy zullen niet*
„ *mogen ontvangen, noch uitgeeven. Wat zul-*
„ *len nu de arme luiden doen?* Wederom, *Man-*
„ *nen, 't is gedaan, wy zyn al onder de ſlaa-*
„ *verny gebragt, daar ik zo lang voor gevreesd*
„ *heb. Zo gy nu de Wet niet vermaakt, zyt gy*
„ *uwe Privilegien kwyt. Daar is nu geen Wet*
„ *meer. Staat my dan by, vrienden. Ik zal u*
„ *ook niet verlaaten, al zou men my, in ſtuk-*
„ *ken, vaneen ſcheuren.* Dat, hierop, alleen-

1692. „ lyk, een verward geroep gehoord was van
„ *wy willen de Wet vermaakt hebben.* Dat
„ Westerwyk, wyders, toen zyne Majesteit
„ Krygsvolk naar de Stad geschikt hadt, de
„ aanstootelyke Resolutie, om het zelve daar
„ buiten te houden, hadt opgesteld, en doen
„ verspreiden, zo wel als twee brieven aan
„ de Steden van Zeeland, waarin het afzen-
„ den der genoemde manschap werdt uitge-
„ kreeten voor eene daad van openbaare
„ vyandelykheid, waardoor het regt en de
„ vryheid der Stad geschonden en verkragt
„ werdt; alles, onaangezien hy zelf erkend
„ hadt, zyne Majesteit te houden voor den
„ afzender der manschap, wiens gedrag hy
„ zig dus niet ontzien hadt, op de oneerbie-
„ digste en haatelykste wyze, ten toon te
„ stellen; hebbende hy zelven bekend, dat
„ hy den Bode Mispelblom belast hadt, den
„ eersten brief aan de Steden, aan alle Lief-
„ hebbers, voor wat nieuws, uit te deelen.
„ Dat hy ook, op den dag, toen de man-
„ schap voor de Stad gekomen was, 't ge-
„ schut op den Kattenberg hadt doen bren-
„ gen, den omstaanderen toeroepende, *wy
„ zullen 'er 't Krygsvolk wel buiten houden.* Dat
„ hy, daarna, gesproken hadt van *schieten*,
„ en van de boeren te hulp te willen roepen:
„ ook zeggende, toen één der Oversten be-
„ lastte vuute geeven, *schiet vry: hier sta ik.
„ De Koning heeft geene magt om te beveelen*,
„ *'t gene gy beveelt.* Dat men, eindelyk, ook
„ eene overeenkomst gemaakt hadt, om de

„ amp-

„ ampten van Regeeringe altoos te houden 1692.
„ onder luiden van Westerwyks aanhang: 't
„ welk streedt met de Privilegien. Alle wel-
„ ke dingen werden aangemerkt, als strek-
„ kende tot oproer, en tot krenkinge van het
„ regt der Overheid, in en aan den Persoon
„ en waardigheid van zyne Majesteit, als Erf-
„ stadhouder, en door de Staaten byzonder-
„ lyk gemagtigd, om onderzoek te doen,
„ op de buitenspoorigheden, hier ter Stede
„ begaan: waarom men verstondt, dat zy,
„ in een Land, daar 't Regt gehandhaafd
„ werdt, niet konden geleeden worden." Van
der Hille en Verkat werden, byzonderlyk,
beschuldigd „ dat zy de trom hadden doen
„ haalen en roeren, om de burgery in 't ge-
„ weer te doen kómen. Van der Hille ver-
„ schoonde zig, met den last van den Burge-
„ meester Westerwyk: doch deeze ontken-
„ de, hem eenigen last gegeven te hebben. Ver-
„ kat was ook, volgens het vonnis, op het
„ Stadhuis geweest, om de vermaaking der
„ Wet te helpen doordryven. Ook hadden
„ hy en anderen, aldaar, ten dien tyde, wyn
„ gedronken, en vry gelag gehad, op Stads
„ kosten."

XXI. De Vonnissen worden naar Engeland gezonden.

Doch alzo zyne Majesteit verstaan hadt, dat de Vonnissen niet zouden uitgevoerd worden, voorze hem vertoond waren, en hy, daaromtrent, zulke nadere orde zou hebben gesteld, als hy, tot bereikinge van het heilzaam oogmerk der Staaten, zou bevinden te behooren; beslooten Burgemeesters en Sche-

pens

1692. pens van Goes, de Vonnissen den Koning, die nu reeds naar Engeland gekeerd was, toe te zenden, met eenen beleefden brief, den vyftienden van Slagtmaand gedagtekend, waarin zyne Majesteit bedankt werdt, voor de goede zorge, by hem aangewend, om de rust te Goes te herstellen.

Verzoekschrift der Schutterye en Gilden aan zyne Majesteit.

Hierby was een Verzoekschrift gevoegd van de Officiers der Burgerye en de Dekens der Gilden, waarin zy verklaarden „ dat geene braave burgers; „ maar een deel slegt volk alleen, op de ver„ maakinge der Wet, in Zomermaand laatst„ leeden, gedrongen hadt; dat de burgery, „ in Oogstmaand, op bevel der Wethouder„ schap, in de wapenen gekomen was, na „ dat de poorten en boom reeds gesllooten „ waren; dat zy, eindelyk, genoegzaam gee„ ne schade of overlast van 't Krygsvolk ge„ leeden hadden; maar dat 'er de Stad, in „ tegendeel, wel van gevaaren was". 't Slot was een verzoek „ dat zyne Majesteit eene „ algemeene Vergiffenis in de Stad geliefde „ te laaten afkondigen, waarby het voorge„ vallene in deezen jaare werdt aangemerkt, „ als niet geschied."

De veroordeelden verzoeken brieven van Vergiffenis van den Koning.

Alle de gevonnisten zelven beslooten, weinige dagen laater, by zeer ootmoedige smeekschriften, Brieven van Vergiffenis en uitwissching van misdaad te verzoeken van zyne Majesteit. De Burgemeester Westerwyk verklaarde, in 't byzonder „ dat „ hy, van jongs op, de hoogste agting en ge„ negenheid voor zyne Majesteit gehad heb„ bende, tot zyn leedwezen, bekennen „ moest,

„ moest, dat hy zig, door de verschillen in 1692.
„ de Regeeringe te Goes, hadt laaten ver-
„ voeren tot daaden, die, met deeze agting,
„ en met zyne verpligting jegens den Ko-
„ ning, niet overeenkwamen. Dat hy egter
„ nooit het verfoeilyk oogmerk gehad hadt
„ van 's Konings gezag en voorregten te wil-
„ len krenken; maar dat het begrip, welk hy
„ van de Stads Privilegien hadt, en de yver
„ voor 't gemeen belang hem tot uitersten
„ hadden doen vervallen. Dat hy, de zaak, van
„ agteren, inziende, wel gewenscht hadt, dat
„ hy zig gehoorzaamlyk hadt gevoegd naar
„ de begeerte van zyne Majesteit, en de ver-
„ andering der Wet, in Zomermaand, uit-
„ gesteld. Dat hem ook leed deedt, dat hy
„ 's Konings Patenten niet genoeg geëerd,
„ en het Krygsvolk buiten de Stad gehouden
„ hadt; welke zyne ongehoorzaamheid egter
„ geenszins aan eenig inzigt, om zyne Ma-
„ jesteit te hoonen; maar, insgelyks, aan
„ zyne bevatting van de Privilegien der Stad
„ moest toegeschreeven worden. Dat hy zig
„ ook beklaagde, over het afvaardigen der
„ haatelyke brieven van den veertienden
„ en zestienden van Oogstmaand. Dat hy
„ al het gemelde niet zogt te verschoonen;
„ maar dat hy 'er, inderdaad, berouw van
„ hadt, en van de ontferming en grootmoe-
„ digheid van zyne Majesteit vergiffenis,
„ voor zig en de andere veroordeelden, hoop-
„ te te erlangen; vertrouwende hy, dat de
„ Koning zou gelieven in aanmerking te nee-
„ men, dat de vergeeving zo veel te roem-

„ waar-

1692. „ waardiger zyn zou, als de misdaad grooter geweest was. Hy, zyne Ouders, Vrouw, „ Kinderen en Vrienden smeekten en baden „ dan, met de diepste deemoedigheid, dat „ de Koning, naar zyne beroemde goedertierenheid, hem, na eene gevangenis van „ vyf weeken, 't bedreevene, barmhertiglyk, „ geliefde te vergeeven, en, ten dien einde, de vereischte Brieven aftevaardigen." Te gelyk, verzogt hy, met eenen brief, en zyne Huisvrouw en Vrienden, in persoon, de gunstige voorspraak van de Gemagtigden van zyne Majesteit: aan welken hy, by herhalinge, betuigde, hoe wee hem deedt, dat hy zyne Majesteit beledigd hadt. „ 't „ Was hem," schreef hy „ in zyne jeugd, „ ingegeven, zyne Majesteit lief te hebben, „ waartoe hy, naderhand, door weldaaden „ hem, door middel van den Heere van Odyk, toegebragt, nog verder verpligt geworden was. 't Smertte hem, hierom, „ te meer, dat hy zyne Majesteit gehoond „ hadt, en dat zy, [Regenten], elkanderen, „ door hunne byzondere twisten, zo verre hadden gevoerd, dat het belang en „ de voorregten van zyne Majesteit hadden moeten lyden, en dat zelfs zyne Koningklyke Persoon niet onaangeraakt gebleeven was: welken hoon hy niet beter „ noch anders wist te heelen, dan door eene bede om vergeevinge te voegen by eene opregte bekentenis (3)." Westerwyk, ver-

(3) Men heeft, veele jaaren na deezen, een ander

verdriet krygende in de gevangkenis, als hebbende nu, meer dan vyf weeken, onder de bewaaringe van drie schildwagten, gezeten in een gat, daar men gewoon was de grootste fielten te plaatsen, zogt ook voorspraak by de Staaten (*l*), en by sommige byzondere Leden der hooge Regeeringe van Zeeland. De tegenwoordige Wethouderschap van Goes stondt den gevangenen geene verligting altoos toe, zig beroepende op de orde des Konings en der Gemagtigden, welke laatsten hen, wederom, aan de Regeering der Stad weezen, als aan welke zyne Majesteit hunne zaak verbleeven hadt. Westerwyks boeken, papieren en goederen waren, ondertusschen, in beslag genomen: ook de papieren van zynen broeder, den Sekretaris, en van den Burgemeester Eversdyk. De Westerwyken vreesden zeer, dat het vonnis alleenlyk verzagt, en niet geheellyk vernietigd zou worden; en deeden hun best, om dit te voorkomen. Ook beweerdenze, dat zy, onderzogt zynde, geantwoord hadden, in de verwagting, dat men hen, in een gewoonlyk Regtsgeding, zou ontvangen hebben, geenszins kon-

1692.

(*l*) Notul. Zeel. 6 *Decemb.* 1692. *bl.* 239.

der Smeekschrift in 't licht gegeven, welk veel verder ging, al 't gebeurde aan verkeerde zugt om in de Regeering te blyven toeschreef, en de regtvaardigheid der Vonnissen, met ronde woorden, erkende. Men zeide, dat dit smeekschrift den gevangenen, eerst, ter ondertekening voorgelegd, doch door hen van de hand geweezen was. Zie het agter COSTERUS *Historisch Verbaal*, Bylaagen, bl. 452.

1692. konnende vermoeden, dat men, op hunne antwoorden, zo ſtreng een vonnis zou hebben gebouwd. Zy hielden, daarenboven, de meeſte Regters voor hunne partyen, en voor vrienden des Baljuws, en zoudenze, zekerlyk, gewraakt hebben, zo zy hadden gedagt, dat men hen aan 't lyf zou hebben willen komen. Doch nu zy gevonniſt waren, ſchoot 'er, meendenze, niets overig, dan vergiffenis te verzoeken. 't Liep eenige weeken aan, eer 'er antwoord kwam, uit Engeland. Eindelyk, ontving de Wethouderſchap van Goes eenen Brief van den Koning, te Whitehall, den zeſtienden van Wintermaand, gedagtekend. Zyne Majeſteit keurde de Vonniſſen goed, als naar de regten en wetten van Zeeland geweezen zynde: doch verhaalde, te gelyk „ dat de veroordeelden hem ootmoedelyk om vergiffenis en om vernietiging der „ vonniſſen verzogt hadden:" daar by voegende „ dat hy, aan de eene zyde, wel genegen zou zyn, om in dit verzoek te bewilligen; doch, aan de andere, in aanmerking genomen hadt, dat de Staaten, in „ Herfſtmaand, op hem begeerd hadden, „ dat hy zyn Stadhouderlyk gezag gebruiken zou, om zulke voorziening te doen, „ als hy, tot den meeſten dienſt van den Lande, en tot de ruſte der Stad Goes in 't byzonder, zou bevinden te behooren: waarom hy niet hadt konnen beſluiten, om eene volſtrekte vernietiging van de Vonniſſen toe te ſtaan. Maar dewyl de Staaten

Koning Willem maakt eenige verandering in de Vonniſſen.

„ had-

„ hadden betuigd, hun aangenaam te zul- 1692.
„ len zyn, zo 'er, in deezen, eenige gemaa-
„ tigdheid kon worden gebruikt; was hy te
„ raade geworden, om de Vonnissen, zo
„ ver Adolf Westerwyk, daarby, veroor-
„ deeld werdt, om onthalsd, Mattheus E-
„ versdyk, Joan Westerwyk en Joan van der
„ Hille, om met het zwaard over 't hoofd
„ geslaagen, en Jan Verkat, om gegeesseld
„ te worden: ook, zo ver, daarby, hunne
„ goederen verbeurd verklaard waren, te
„ laaten onuitgevoerd. Doch men hadt, ter
„ bevordering van de ruste der Stad, orde
„ te stellen, dat Adolf en Joan Westerwyk,
„ met de eerste gelegenheid, vervoerd wer-
„ den naar 's Hertogenbosch, om aldaar,
„ op hunne eigene kosten, waartoe, de
„ Regeering een gedeelte hunner goederen
„ schikken moest, op eene verzekerde plaat-
„ se, bewaard te worden; hun, voorts, bo-
„ ven de kosten der Regtspleeginge, opleg-
„ gende zodanig eene geldboete, als de Reg-
„ ters, naar de gelegenheid van de midde-
„ len der twee Broederen, zouden billyk
„ vinden. De overige inhoud van alle de
„ Vonnissen moest in zyn geheel blyven,
„ en kon, met den eersten, uitgevoerd wor-
„ den (*m*)."

XXII. De gevangenen worden

De Wethouderschap van Goes, deezen brief ontvangen hebbende, hieldt den inhoud

(*m*) Auth. Missiven, Resol., Sentent. *enz. gedr. te Rott.* 1693. Waaragtig Verhaal *enz. gedr.* 1702.

1692. houd bedekt, en zag om naar bekwaame gelegenheid, om dien, met de minste beweeging van 't volk, ter uitvoeringe te brengen. Op den dertigsten van Wintermaand, werden twee Vaartuigen afgehuurd, een op Bergen op Zoom, en een op 's Hertogenbosch, die, buiten de Stad, by de schans aan 't hoofd, moesten gaan leggen, en aldaar naderen last afwagten. Midlerwyl, hadt men verspreid, dat de Koning eene algemeene vergiffenis zou laaten afkondigen, waarin ook de gevangenen begreepen zouden zyn. Doch 't afhuuren der twee vaartuigen verwekte eenige agterdogt, onder de ingezetenen. Des nagts ten elf uuren, werdt eerst rugtbaar, dat de gevangenen naar de schans gebragt zouden worden, om aldaar de bevelen zyner Majesteit te verstaan. Straks hierop, streefde eene groote menigte volks naar de gevangenis, om den Heeren het laatste *Vaarwel* toe te roepen. Niemant wist, wat men voorhadt, zelfs de gevangenen niet. De Predikant *Joan Leidekker* bragt dit droevig nieuws eerst aan den Vader van Eversdyk, die, terstond, in onmagt viel, en buiten staat was, om zynen Zoon te gaan zien. Groot was ook de ontsteltenis, onder de naastbestaanden der andere gevangenen. Men bediende zig van 't Krygsvolk, om dezelven uit den kerker te haalen, en naar buiten te leiden. De Burgemeester Eversdyk, eerst op de markt verscheenen, kon geen woord spreeken; maar wees met de hand naar den hemel, en werdt, met eenigen der anderen,

ter Stad uit gevoerd.

on-

onder 't zugten en schreijen der ingezetenen, naar buiten gebragt. De Westerwyken bleeven lang weg, doordien de Huisvrouw van den Burgemeester, hem in de gevangenis zynde komen vinden, aldaar, in zwym gevallen was, en wederom bekómen zynde, haaren man niet van 't lyf was te scheuren, hoe zeer de Overste of de soldaaten haar dreigen of schelden mogten. Toen zy, eindelyk, agter van 't Stadhuis, door een eng straatje, op de markt gekomen waren, ging 'er een algemeen gekerm op, onder 't volk, welk, hoorende den Burgemeester, zyne Vrouw, die hem agterna liep en aan 't lyf hing, vermaanen tot onderwerping aan Gods wil, terwyl hy haar, voor eeuwig, vaar wel zeide, zig niet van schreijen onthouden kon. Westerwyk zig toen naar de menigte wendende, *Myne lieve burgery*, zeide hy, *vaarwel in eeuwigheid; heb ik iemant verongelykt, ik ben een mensch, vergeef het my; gelyk ik elk van u vergeeve. Dit lyden treft my en u, over eene regtvaardige zaak; maar naardien ik by geenen Regter op aarde gehoor heb konnen krygen, beroep ik my op Christus Regterstoel, daar zy, niet meer dan gy en ik, verschoond zullen worden.* Weinig meer kon hy zeggen, of de Majoor, een Duitscher, dreef hem voort en ter poorte uit. Zyne Huisvrouw verzelde hem; geduuriglyk roepende, *dat zy met hem sterven wilde.* Ook werden hy en de anderen, tot aan de poorte, gevolgd van de burgery, die, nog van de wallen, *vaart wel*, *myne lie-*

1692.

 ve

1692. *ve Heeren* riep, tot dat zy, met ſtokſlagen, naar beneden gedreeven werdt. Weſterwyk, pas buiten gekomen, vraagde den Majoor, *waar men met hem heen wilde*? waarop deeze, zo verhaald wordt, onbeſcheiden genoeg, antwoordde, *men zal u ophangen, en alle de Hollandſche duivels, die zig tegen den Koning durven ſtellen, met u.* In de ſchans, werdt den gevangenen de inhoud van 's Konings brief bekend gemaakt. Hierop tradenze in de ſchepen. De Weſterwyken werden naar 's Hertogenboſch: de anderen naar Bergen op Zoom gevoerd, en op deeze wyze, uit Holland, Zeeland en Weſtfriesland, gebannen. Scheep zynde, riep Weſterwyk Eversdyk nog vaarwel toe; daarby voegende „ dat hy hoopte, „ dat zy elkanderen, in de eeuwigheid, zou„ den wederzien; en niet twyfelde, of zy „ zouden daar meer regt vinden, dan hun „ hier gegund was." *Heden*, beſloot hy, *is 't onze, morgen hunne beurt.* 't Vertrek der gevangenen herſtelde de ruſt in de Stad, allengskens. Het Krygsvolk bleef 'er, egter, nog eenigen tyd. De ſtrengheid, welke men dienſtig geoordeeld hadt, om de Regeering der Stad te brengen op zulk een' voet, als Koning Willem begeerde, werdt langzaam vergeten onder de ingezetenen; die, voor het grootſte gedeelte, wel met de gebannen' Heeren gediend geweeſt waren, en, in de ſmeekſchriften aan den Koning, alleenlyk ſchuld ſcheenen te bekennen, om dat zy hoopten, op eene algemeene vergiffenis, zonder eeni-

ge

ge uitzondering (*n*). Wyders, werden de 1692.
gebannen' Heeren ook nog in merkelyke geldboeten verweezen. Zelfs waren eenige afgezette en afgegaane Schepens, die hunne zyde gehouden hadden, gebreukt, naar gelang hunner middelen. Eversdyk zat, omtrent een jaar, te Bergen op Zoom; wanneer hy, van Koning Willem, eerst voor vier maanden, en, naderhand, zonder bepaaling van tyd, verlof verwierf, om wederom binnen Goes te komen. Maar de twee Westerwyken werden, niet voor Oogstmaand des jaars 1697, geslaakt. Zy moesten zig egter onthouden onder 't gebied der Generaliteit, en begaven zig naar Bergen op Zoom, met der woon. In 't begin des jaars 1699, verwierven zy verlof, om zig, den volgenden Zomer, in 't Eiland Zuidbeveland, te mogen onthouden; welk verlof, naderhand, vernieuwd werdt. In Grasmaand des jaars 1702, na 't overlyden van Koning Willem, ontvingen zy eerst eene Akte, die egter, reeds in Slagtmaand des jaars 1699, gedagtekend was, waarby hun toegelaaten werdt, wederom te Goes te mogen komen woonen: alwaar zy, zo wel als Eversdyk, eerlang, wederom in de Regeering geraakt, en in hunne gekrenkte eere hersteld zyn. Doch van der Hille was,

Zy worden, allengskens, hersteld.

(*n*) *Zie* Verscheiden' Resol., Brieven, Verhaal. *en* andere Stukk. *in de* Europ. Merc. *van July* — *Sept.* 1692. *bl* 156—198. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 204—224. *en in de* Bylaag. *op* COSTERUS Hist. Verhaal, *bl.* 445, 450.

1692. was, geduurende zyne ballingschap, overleeden (*o*).

XXIII. Simon van Halewyn, Oud-Burgemeester van Dordrecht, handelt heimelyk, met de Franschen, over de Vrede.

Weinig tyds na de verandering der Regeeringe te Goes, in den jaare 1692, raakte Mr. *Simon van Halewyn*, Oud-Burgemeester van Dordrecht, en Broeder van Mr. Kornelis Teerestein van Halewyn, in merkelyke ongelegenheid. Hy hadt zig, gelyk hy zelf, naderhand, verklaard heeft, kort na 't gevegt by Steenkerken, begeven naar Duitschland en Zwitserland, om den staat der Duitsche grenzen tegen Frankryk te onderzoeken, en vooral om den Heer *d'Amelot*, Ambassadeur der Kroone van Frankryk in Zwitserland, te ondertasten, omtrent het oogmerk van den Koning, zynen Meester, op 't stuk der algemeene Vrede. Hiervan onderrigt zynde, zou hy, zo hy dagt, bekwaamer zyn, om zig, in zaaken van Regeeringe, ten beste des Vaderlands, te kwyten van zynen pligt. Doch alzo hy deeze reis, zonder kennisse van Koning Willem en van de hooge Regeeringe, ondernomen hadt, bekwamze hem kwalyk. Hy sprak met d'Amelot, te Solothurn. Men kwam overeen, dat d'Amelot hem 's Konings gedagten zou laaten weeten op 't stuk der Vrede, en vooral ook over 't punt der grenssteden in de Spaansche Nederlanden, tot verzekering van

1693. den Staat. In Louwmaand des volgenden jaars, vervoegde zig by Halewyn, in den Haa-

(*o*) Requeft der beled. Regent. van Goes, *Bylage*, in de Europ. Merc. *July — Decemb.* 1702. *bl.* 102—109.

Haage, een Franſchman, *Robert de Pille* of *de Piles du Pleſſis* genaamd, en door d'Amelot gezonden, om hem af te vraagen, op wat voet de Staaten Vrede begeeren zouden? Halewyn hieldt hem voor, dat zulk eene vraag niet overeenkwam met de afſpraak met d'Amelot, die aangenomen hadt, hem 's Konings gedagten hierover te laaten weeten. Du Pleſſis verklaarde hem, wat laater, dat het Franſche Hof zig niet openen kon, voor men den uitſlag van de handelingen des Graaven d'Avaux, in Zweeden, vernomen hadt. Hy bleef, ondertuſſchen, in Holland, ſpreekende, van tyd tot tyd, met Halewyn, in den Haage, te Dordrecht, en elders. Halewyn hadt hem, zo hy zeide, onder anderen, een Ontwerp voorgehouden, volgens welk, men den Koning van Zweeden moeſt tragten te beweegen, om zyne bemiddeling den Koning van Groot-Britanje en deezen Staat voor te ſlaan. Doch 't voorhouden van zulk een ontwerp werdt, door Halewyn, ernſtelyk, ontkend. Voorts, bediende du Pleſſis zig van de gelegenheid, om Halewyn, die hem een nieuw gebouw vertoonde, welk hy, te Abbenbroek, welks Heerlykheid hem toekwam, timmerde, eenig geld aan te bieden. Doch Halewyn hadt, op deezen voorſlag, geen agt gegeven, of dien, zo hy zelf, naderhand, verklaard heeft, duidelyk, van de hand geweezen. Du Pleſſis bekwam, ſedert, laſt van 't Franſche Hof, om hem twintigduizend Ryksdaalers te mogen belooven, zo hy Dordrecht beweegen kon, om den anderen 1693.

1693. Leden der hooge Regeeringe voor te gaan, in het toestemmen van een Ontwerp, waarop de algemeene Vrede volgen zou. Ook schreef du Plessis, op den negentienden van Sprokkelmaand, naar Frankryk „ dat men 't
„ Ontwerp, welk hem Halewyn voorgehouden hadt, niet voorslaan moest, voor men
„ de gemoeden in den Vereenigden Staat
„ bereid hadt, om het te aanvaarden. Dat
„ men, ten dien einde, zulken, die 't meeste gezag hadden in den Staat, de kwaade
„ gevolgen van den oorlog, voor de Gewesten in 't gemeen, en voor elk Gewest in
„ 't byzonder, onder de hand, moest voorhouden. Dat men eenige luiden moest zoeken te winnen, om den eersten stap te
„ doen, en den anderen, stoutelyk, voor te
„ gaan. Dat hiertoe geene bekwaamer' waren, dan de twee Broeders Halewyn, die
„ aanzien en kennis van zaaken hadden. Dat
„ Dordrecht, de eerste stem hebbende onder de Steden van Holland, luiden, die
„ wat beschroomder waren, zou konnen dekken, tegen den haat van zulken, welken
„ de Vrede niet aanstondt. Dat men, de Broeders Halewyn gewonnen hebbende, met
„ hen behoorde te overleggen, welk een'
„ voorslag men ter algemeene Staatsvergaderinge doen moest, tot bevordering der
„ Vrede. Dat de voorslag, door de Gewesten overgenomen, en in de Vergadering
„ van Holland gebragt zynde, terstond, door
„ Dordrecht zou worden goedgekeurd, op dat
„ andere Afgevaardigden hunnen *Principaa-*

„ *len* mogten berigten, dat Dordrecht de be- 1693.
„ middeling van Zweeden reeds aangenomen
„ hadt. Dat men den oudsten Halewyn, door
„ 't belang zyner bloedverwanten, zou trag-
„ ten te winnen, en beide de Halewyns mees-
„ ter maaken in Dordrecht." Wat vroeger,
hadt du Plessis ook naar Frankryk geschreeven „ hoe Simon van Halewyn hem gezeid
„ hadt, dat de vereenigde Vloot met dertig
„ schepen zou versterkt worden."

In deezen staat, was de handeling tusschen Halewyn en du Plessis, toen de Gekommitteerde Raaden, op eenig vermoeden, verscheiden' luiden, die, in *den Koning van Spanje*, in den Haage, t'huis lagen, in hegtenis deeden neemen. Halewyn kreeg hiervan kennis te Amsterdam, en schreef, uit vreeze dat men ook naar du Plessis zoeken en den bedekten handel ontdekken mogt, deezen een briefje, met eene gemaakte hand, om den Franschman te waarschuwen. Doch deeze zorg was ydel. Du Plessis werdt gevat, en op de Voorpoorte van den Hove gebragt, daar men zig ook, eerlang, van Halewyn verzekerde. Du Plessis, voor Gemagtigden uit den Hove gehoord zynde, beleedt „ dat hy
„ over 't werk der Vrede, heimelyk, met Hale-
„ wyn; doch met niemant anders gesproken
„ hadt." Ook werdt zulks niet geloochend, door Halewyn, die, egter, niet wilde toestaan dat hy 'er aan misdaan hadt (*p*), alzo by

Hy en zekere Franschman, met wien hy gesproken hadt, worden in hegtenis genomen.

(*p*) Secr. Resol. Holl. 14 *May* 1693. V. *Deel*, *bl.* 543.

1693. by de Oorlogsverklaaring, alleenlyk, zulke onderhandelingen met den vyand, die ten nadeele van den Staat ſtrekten, verbooden waren, daar hy niets dan 's Lands welſtand hadt beoogd. Ook verklaarde hy vernomen te hebben „ dat de Raadpenſionaris Heinſius aan „ ſommigen ontdekt hadt, hoe het Franſche „ Hof, na 't overgaan van Bergen in Henegouwen, aanzoek tot vrede hadt laaten „ doen, in den Haage." En de Raadpenſionaris, hierover gevraagd, door die van den Hove, hadt het wel niet willen bekend ſtaan, doch het ook niet uitdrukkelyk geloochend. Naderhand, erkende hy 't, in de Vergadering van Holland, met ronde woorden, daarby voegende, dat hy 'er, volgens gewoonte, alleen kennis van gegeven hadt aan zyne Majeſteit van Groot-Britanje, als Stadhouder: waaraan hy meende niet misdaan te hebben (q). Voorts, wees Halewyn aan „ dat de „ Raadpenſionaris, toen 'er over 't vermeer„ deren der gemeene zeemagt, met dertig „ ſchepen van oorloge, geraadpleegd werdt, „ nimmer, ter Staatsvergaderinge, maar ſlegts „ aan hem in 't byzonder verklaard hadt, dat „ Groot-Britanje zyn aandeel in deeze ver„ meerdering niet zou willen draagen:" 't welk hy een *blindhokken* van Holland noemde. Hy voegde hierby „ dat hy, ziende dat men, „ langs den gewoonlyken weg, niet tot ken„ nis van den ſtaat der zaaken komen kon, „ in overleg genomen hadt, om naar Enge„ land

Zyne verdediging.

(q) Secr. Reſol. Holl. 14 *May* 1693. V. *Deel*, *bl.* 541.

„ land te gaan, en by de Leden van 't Par- 1693.
„ lement te ondertasten, of men daar gezind
„ ware, om zig, nevens den Staat, sterker
„ te kanten tegen Frankryk en dus eene goe-
„ de vrede te verkrygen. Dat hy dit zyn oog-
„ merk bewyzen kon, met brieven, door ver-
„ scheiden' Engelschen, geschreeven aan zy-
„ nen Broeder, dien hy egter niets van zy-
„ nen handel met de Franschen geopenbaard
„ hadt; en onder anderen, met eenen brief
„ van den Graave van Portland, geschreeven
„ in zulke wanhoopige bewoordingen, als of
„ alles verlooren was. Dat hy, te Dordrecht,
„ den eersten voorslag gedaan hadt, om 's
„ Lands Krygsmagt te vermeerderen, en
„ meer dan iemant geyverd, om den uitvoer
„ der Graanen te beletten; waaruit, zo hy
„ dagt, zyne begrippen over 't belang des
„ Vaderlands waren af te neemen. Dat, wy-
„ ders, de noodzaaklykheid der Vrede hier-
„ uit bleek, dat Holland alleen, in dit jaar,
„ elf millioen tot de buitengewoone kosten
„ des krygs opbrengen moest, en dat zulks
„ nog niet toereiken kon, om Frankryk te
„ wederstaan naar behooren. Dat de ingeze-
„ tenen van Groot-Britanje het zesde deel
„ niet opbragten van 't gene hier te Lande
„ gedraagen werdt: 't welk den Koophan-
„ del, eerlang, van hier, naar Engeland dry-
„ ven zou. Dat de Engelschen hierop altoos
„ gedoeld hadden, en, onder de Regeering
„ van den tegenwoordigen Koning, nog doel-
„ den, hebbende men niet alleen de nadeelige
„ Akte, ten tyde van Kromwel gemaakt (r),
„ niet

(r) *Zie* XII. *Deel*, *bl.* 211.

1693. „ niet ingetrokken, gelyk men ons hadt
„ doen hoopen; maar onlangs nog verschei-
„ den' andere voorslagen gedaan, in 't Par-
„ lement, die ten hoogste schadelyk waren
„ voor den Nederlandschen Koophandel, zon-
„ der dat men zig te binnen bragt, hoe veel
„ men aan den bystand van deezen Staat ver-
„ schuldigd ware. Ook zou, zo Amelot hem
„ gezeid hadt, de Staat zekerlyk ongelukkig
„ worden, zo de zaaken, door oorlog, tot
„ een uiterste kwamen; alzo dezelve dan,
„ of van Frankryk, of van Groot-Britanje,
„ afhangkelyk zou moeten worden. Alle wel-
„ ke redenen hem, meende hy, regt ga-
„ ven, om, door onverbooden', schoon be-
„ dekte wegen, te arbeiden tot eene goede
„ Vrede, op eerlyke voorwaarden."

Zyn voorneemen.

Wegens zyn voorneemen, wanneer hy, uit du Plessis, de geneigdheid van 't Fransche Hof tot zulk eene Vrede zou hebben vernomen, verklaarde hy „ dat hy daarvan opening gedaan zou hebben aan de Regeering „ van Dordrecht, op dat deeze de zaak in „ de Vergadering van Holland zou konnen „ doen brengen, om 'er, ten bekwaamen ty- „ de, op te raadpleegen." Wyders, verzogt hebbende vrymoediglyk te mogen spreeken, zeide hy „ dat iemant die eerlyke mid- „ delen aanwendde, tot bekominge eener „ goede Vrede, zo weinig misdaadig was, „ dat men hem, veeleer, een beeld behoorde „ op te regten. Hy schroomde niet zulk ee- „ ne handeling aan te vangen, zelfs met ge- „ vaar zyns leevens, en was liever dood,

Zyne vrymoedige taal voor 't Hof.

„ dan

„ dan dat hy langer zien zou, dat men de luiden, hier, goed en bloed deedt geeven, „ om *dobbe dobbe dob* en *fan fare* te speelen, „ voor den Koning van Engeland." Men deedt hem, dit gezeid hebbende, een weinig buiten staan, en las hem, daarna wederom binnen gekomen, de woorden, welken men uit zynen mond opgeschreeven hadt, voor, hem vraagende, of hyze niet hadt gesproken. Hy antwoordde „ dat hy niet net „ wist, welke woorden hem, in de hitte zy„ ner verdediging, ontvallen waren; maar „ dat zyne meening geweest was, te zeggen „ dat hy liever sterven wilde, dan zien, „ dat men het bevorderen der Vrede door „ eerlyke middelen voor misdaad hieldt." 1693.

Het Hof, de beide gevangenen gehoord hebbende, veroordeelde Halewyn tot eene altoosduurende hegtenisse, en verklaarde zyne goederen verbeurd. Doch de sententie werdt, op last der Staaten (*s*), eerst naar 't Leger by Tienen gezonden, aan Koning Willem, om te verneemen, of zyne Majesteit, in sommige bewoordingen, ook eenige verandering begeerde gemaakt te hebben; maar hy liet dit geheellyk aan de Staaten van Holland, die 't wederom verbleeven aan 't Hof, welk niet veel verandering maakte. Koning Willem hadt ook geoordeeld, dat het vonnis te zagt was, naar gelang van de misdaad (*t*). Doch ik weet niet, dat hy sterk gedron-

Hy wordt tot eene altoosduurende gevangenisse veroordeeld.

(*s*) Secr. Resol. Holl. 18 *Juny* 1693. V. *Deel*, *bl.* 545.
(*t*) Secr. Resol. Holl. 30 *Juny* 15 *July* 1693. V. *Deel*, *bl.* 548, 551. Resol. Holl. 28 *July* 1693. Missive van zyne Majest. *van* 28 *July* 1693. *MS.*

1693. drongen heeft op verzwaaring. Du Plessis werdt veroordeeld, om, geduurende den oorlog, gevangen te zitten, en daarna 't Land te ruimen. Beide de Vonnissen werden uitgesproken, op den eenendertigsten van Hooimaand (*u*). Halewyn werdt, eerlang, gevoerd naar Loevestein, daar hy zat tot in 't jaar 1696, wanneer hy ontsnapte uit de hegtenis, en naar Suriname toog, alwaar hy zyne dagen geëindigd heeft. Zyne goederen bleeven, midlerwyl, onder bewind der Regeeringe van Dordrecht (*v*). Wat du Plessis aangaat, die ook op Loevestein gezet was; hy werdt, na 't sluiten der Ryswykſche Vrede, geslaakt, in Wynmaand des jaars 1697 (*w*); hebbende hy zig, geduurende zyne hegtenis, bezig gehouden met het samenstellen van een *Leeven der Schilders*, welk, sedert, in 't licht gegeven werdt. De Heer Kornelis Teerestein van Halewyn, Broeder van den Oud-Burgemeester, op vermoeden, dat hy iet wist van zyns Broeders oogmerken, in verzekering genomen zynde (*x*), werdt, na verloop van eenige maanden, op vrye voeten gesteld. De Huisvrouw en Dogters van den Oud-Burgemeester hadden veel moeite aangewend om zyne zaak in een gewoonlyk Regtsgeding te doen bepleiten (*y*). Doch haar verzoek was van de hand geweezen.

(*u*) Sentent. van den Hove *over* Mr. S. v. Halewyn *en* K. de Pille du Plessis *gedr.* 1693. *en* Versch. geschr. Aantek. van deezen tyd.

(*v*) Resol. Holl. 6 *Febr.* 14 *May* 1694. *bl.* 40, 158. 21 *Febr.* 26 *Maart* 17 *July* 1698. *bl.* 82, 183, 314.

(*w*) Resol. Holl. 5 *Octob.* 1697. *bl* 459.

(*x*) Secr. Resol. Holl. 15, 28 *July* 1693. V. *Deel*, *bl.* 559, 566.

(*y*) *Uit* versch. Requesten aan den Hove van Holland.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE-ENZESTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

I. *Veldtogt in de Spaansche Nederlanden. Veurne, Diksmuiden en Huy verlooren. De Fransche Linien veroverd. Aanslag op Luik.* II. *Slag van Landen. Charleroi verlooren.* III. *Zeegevegt omtrent Kaap S. Vincent, Hollandsche Walvischvangers veroverd. S. Malo gebombardeerd.* IV. *Verdrag met Zweeden.* V. *Krygsbedryven in Duitschland. In Hongarye. In Katalonie. In Italie.* VI. *Beginsels eener Vredehandelinge: Voorslag, van wege Frankryk, in Engeland van de hand geweezen.* VII. *Verschil over de aanstellinge van eenen eersten Veldmaarschalk, waartoe de Hertog van Holstein-Ploen verkooren wordt.* VIII. *Krygsbedryven te water. Landing by Brest. Dieppe, Havre de Grace en Duinkerken gebombardeerd. Jan Bart herneemt eene Fransche Graanvloot.* IX. *Veldtogt in de Spaansche Nederlanden. Huy herwonnen.* X. *Krygsbedryven in Duitschland. In Italie. In Katalonie.* XI. *Verdrag met de Hertogen van Brunswyk-Wolfembuttel. Opening tot vrede, van de zyde van Frankryk.*

XII.

XII. *Verschil met den Koning van Deenemarke bygelegd. De Keurvorst van Keulen wordt Bisschop van Luik.* XIII. *Kerkelyke Geschillen, in Holland. De Staaten stellen orde op de vrede der Kerken.* XIV. *Maria, Koningin van Groot-Britanje, sterft.* XV. *Veldtogt in de Spaansche Nederlanden. De Stad en 't Kasteel van Namen veroverd door de Bondgenooten. Braave aftogt van den Prinse van Vaudemont. Diksmuiden en Deinze bemagtigd, door de Franschen. Zy bombardeeren Brussel.* XVI. *Eenige Fransche Zeesteden, door de Bondgenooten, gebombardeerd. Krygsbedryven in Katalonie. Aan den Rynkant. In Hongarye. In Italie.* XVII. *Vernieuwing van het groot Verbond. Onlust met Spanje. Koning Willem maakt zynen Uitersten Wil.* XVIII. *Handeling aan het Zweedsche Hof, tot bevordering der algemeene Vrede. Nader voorslag van den Graave d'Avaux. Zweeden weigert den Keizer en den Staaten onderstand. Verdere handeling met d'Avaux.* XIX. *Geweldige oproer te Amsterdam, ter gelegenheid van zekere keure op 't begraaven.* XX. *Prins Henrik Kasimir van Nassau sterft. Zyn jonge Zoon, Jan Willem Friso, volgt hem op in zyne Stadhouderschappen.* XXI. *Samenzweering in Engeland ontdekt. De Fransche Magazynen te Givet verbrand. Calais en S. Martin gebombardeerd. Jan Bart verovert eene Hollandsche Graanvloot.* XXII. *Veldtogt in de Spaansche Nederlanden. In Duitschland. In Hongarye.* XXIII. *Krygsbedryven in Katalonie.* XXIV. *Nadere opening tot eene Vredehandeling, van de Fransche*

sche zyde. Argwaan op het Fransche Hof. XXV. *De Franschen handelen, bedektelyk, aan 't Hof van Turin. De Hertog van Savoje sluit een geheim Verdrag met Frankryk. Men begint openlyker te handelen. 't Verdrag wordt, te Turin, getekend.* XXVI. *Handeling met den Keizer en Spanje. Verdrag van Onzydigheid in Italie.* XXVII. *Het Oktroi der Nederlandsche Oostindische Maatschappye wordt vernieuwd.*

Odewyk de XIV. hadt zyne Krygsmagt, in de Spaansche Nederlanden, zo zeer vermeerderd, dat zy, in 't begin van den veldtogt des jaars 1693, die der Bondgenooten omtrent de helft te boven ging: Ook begaf hy zig, eerlang, zelf aan 't hoofd van het Leger; zo dat elk in de verwagting was van eenige gewigtige onderneeminge, van de zyde der Franschen. Bouflers hadt zig, in Louwmaand, zonder moeite, meester gemaakt van Veurne en Diksmuiden (*a*): in welke twee Steden, de Bondgenooten, onlangs, bezetting geworpen hadden. De Koning van Groot-Britanje, deezen Winter, veel moeite gehad hebbende in Engeland, met het tegengaan der partyen van 't Hof, die zig, in 't Parlement, allengskens openlyker begonden te vertoonen, keerde, niet voor Grasmaand, naar Holland, om den veldtogt in

1693.

I. Veldtogt in de Spaansche Nederlanden.

Veurne en Diksmuiden verlooren.

(*a*) DANIEL Journal, *p.* CLXVIJ.

1693. in de Nederlanden by te woonen. Hy landde, op den twaalfden, in de Maaze, en deedt, eer hy na 't Leger vertrok, nog een' keer naar 't Loo. Midlerwyl, waren de Bondgenooten byeengetrokken, omtrent Leuven, daar zy Brabant dekten, tegen de onderneemingen der Franſchen, en den Koning van Frankryk, eerlang, tot het beſluit bragten, om naar Verſailles te keeren. Hy zondt zelfs een gedeelte zyns Legers, onder den Daufyn en Bouflers, naar Duitſchland: het overige en grootſte gedeelte bleef in de Nederlanden, onder den Hertoge van Luxemburg, die zig te Meldert nedergeſlaagen hadt. De bezetting van Charleroi ſneedt den Franſchen hier, dikwils, den toevoer af: doch de beide Legers ſcheenen vaſtgeſteld te hebben, hunne Legerplaatſen zo lang in te houden, als mogelyk ware. Koning Willem, zig, midlerwyl, geſteld hebbende aan 't hoofd van 't Leger der Bondgenooten, nam de gelegenheid, dat de Franſchen naar den Maaskant waren opgebroken, waar, om den Prins van Wurtemberg, met een gedeelte des Legers, te zenden naar de Linien, tuſſchen de Schelde en de Leije, tot aan den zeekant by Duinkerken toe, opgeworpen door de Franſchen, om de Landen en Plaatſen, door hen, in deezen oord veroverd, te dekken. Ook gelukte het den Prinſe, deeze Linien te overweldigen, op den agttienden van Hooimaand. Van den anderen kant, was de *Graaf van Tilly*, opgetrokken met de Luikſche manſchap, tot verſterking van het Leger der Bond-

De Franſche Linien veroverd.

Tilly geſlaagen.

Bondgenooten, op den veertienden, onderschept, door den Hertoge van Luxemburg, en genoodzaakt, met verlies van tweehonderd man en al de pakkaadje, te wyken naar Maastricht. De Hertog sloeg, hierna, 't beleg voor Huy: 't welk Koning Willem bewoog, om, met het Leger der Bondgenooten, op te trekken tot ontzet der Plaatse. Doch hy was naauwlyks tot aan Tongeren toe genaderd, of hy vernam, dat Huy zig overgegeven hadt, by Verdrag, op den drie-entwintigsten van Hooimaand. De Hertog van Luxemburg was van Huy getoogen naar den kant van Luik, om deeze Stad te noodzaaken tot onzydigheid. Hy hadt vrienden in Luik, die eenen aanhang maakten, om zyne oogmerken te bevorderen. Doch Koning Willem wierp eenige regementen voetvolks in de Stad, waardoor de maatregels der Franschgezinden verbroken werden. Maastricht, welk, sedert, zo wel als Luik, met een beleg gedreigd werdt, werdt, insgelyks, voorzien van meerdere bezetting.

1693.

Huy verlooren.

Aanslag op Luik.

II. Beweegingen der twee Legeren.

Doch 't Leger der Bondgenooten was, hierdoor, zo merkelyk verminderd in manschap, dat de Hertog van Luxemburg, die geene belegering in den zin hadt, de gelegenheid waarnam, om hun slag te leveren. Men rekende, dat het Fransche Leger nu vyfendertigduizend man sterker was dan dat der Bondgenooten, die zig by Neerhespen, tusschen Tienen en S. Truyen, hadden nedergeslaagen. Het Fransche Leger, van den kant van Luik derwaards trekkende, werdt haast ont-

1693. dekt, door Koning Willem en den Keurvorst van Beieren, die te paard gesteegen waren, om de beweegingen des vyands, in persoon, waar te neemen. Men lei toen in beraad, of men over de Geete te rug trekken, of den vyand afwagten zou. De meeste Krygsbevelhebbers stemden voor het eerste, uit aanmerking van de groote overmagt des Franschen Legers. Doch Koning Willem neigde om den vyand af te wagten, zo om dat hy meende eene voordeelige Legerplaats te hebben uitgekooren, als om dat hy, te rug trekkende, de agterhoede des Legers blootstelde voor den vyand, en de meeste weerlooze Brabantsche Steden hem ten prooije liet. De regtervleugel van het Leger der Bondgenooten strekte zig, van Wangen op de Geete, uit tot aan Neerwinden. 't Gros van 't voetvolk en de linkervleugel der paarden lag tot aan Dormal. De Stad Leeuwe dekte de agterhoede. 't Vlek Landen en het Dorp Neerwinden werden sterk bezet. Tusschen Landen en Neerwinden, lag 't veld open; waarom Koning Willem, in den nagt na den agtentwintigsten van Hooimaand, in alleryl, eene Linie deedt opwerpen, die de twee Plaatsen aaneen hegtte, en 't gros des voetvolks dekte. Doch deeze Linie hadt kleine sterkte, gemerkt den korten tyd en de weinige manschap, die 'er toe besteed was. Ook wil men, dat Luxemburg, den volgenden dag, de Legerplaats der Bondgenooten bezigtigende, gezeid zou hebben, *nu geloof ik, dat Waldek dood is.* De Prins van Waldek was, naamlyk,

lyk, altoos gehouden, voor zeer schrander in het uitkiezen der bekwaamste Legerplaatsen; en Luxemburg scheen te oordeelen, dat Koning Willem en de mindere Legerhoofden, in het betrekken der tegenwoordige Legerplaatse, getoond hadden, dat zy dit werk zo wel niet verstonden, als Waldek gedaan hadt (*b*). 1693.

Met het aanbreeken van den volgenden dag, zynde den negentwintigsten van Hooimaand, was Luxemburg genaderd, tot onder 't bereik van 't geschut der Bondgenooten, welk, terstond, begon te speelen op den vyand, die 't geweld van het zelve, tot omtrent zes uuren in den morgen, moediglyk, doorstondt. Toen wendde hy 't naar de Linien der Bondgenooten, en deedt, omtrent ten agt uuren, de posten te Landen en te Neerwinden, heviglyk, aantasten. De eerste post, die de sterkste was, werdt dapperlyk verdedigd, in 't byzyn van Koning Willem, door eenige Engelsche manschap, geholpen door de Deensche, onder Prinse Fredrik, en door de Staatsche, onder den Brigadier Fagel. Ook werdt de vyand, hier, na een scherp gevegt van twee uuren, met merkelyk verlies, afgeslaagen. Doch beter gelukte hem de aanval, op de post te Neerwinden, die, met eene merkelyke versterking van versch volk, ondernomen werdt. Koning Willem hadt zig, na dat de Franschen te Landen afgeweezen wa-

Slag van Landen.

(*b*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 416. *Not.* (1).

1693. waren, derwaards begeven. Ook werdt Neerwinden verdedigd, door den Keurvorst van Beieren. Doch de overmagt der Franschen was hier zo groot, dat zy, eerlang, de post overweldigden, en tot binnen de Legerplaatse der Bondgenooten doorbraken. De Hanoversche Ruitery werdt eerst aangevallen en verstrooid: daarna de overige. Toen viel de vyand het gros des voetvolks aan, van vooren en van ter zyde. De Keurvorst van Beieren, zig overweldigd ziende, week over de Geete, daar hy de verstrooide manschap verzamelde, om den aftogt der overige te dekken. Koning Willem, zig gesteld hebbende aan 't hoofd van eenige Engelsche Ruiterye, met welke hy de regter vleugel dagt te ondersteunen, kon niet beletten, dat de Staatsche paarden, hier, in wanorde en aan 't wyken gebragt werden. De Koning, den slag verlooren geevende, besloot, eindelyk, ook af te trekken, wykende, met het overschot des Legers, niet zonder veel moeite, over de brug te Neerhespen. 't Gantsche Leger was nu in wanorde gebragt. Veelen der vlugtenden werden in 't water gejaagd, en verdronken: welk lot de Graaf van Athlone, ter naauwer nood, ontkwam. Het Engelsch voetvolk, geleid door den Luitenant-Generaal *Talmasch*, trok, in tamelyke orde, af; doch een gedeelte daarvan week heel tot aan Breda, eer het zig veilig rekende voor de vervolging des vyands. De Bondgenooten verlooren zestig stukken geschuts, negen mortieren, en omtrent zevenduizend man, in deezen veldslag; doch

gee-

1693.

geene luiden van naame dan den Graaf van Solms, die, aan eene wonde, in 't gevegt bekomen, overleedt. Sommigen willen, dat de Franſchen tweemaal zo veel volks en daar onder een groot getal van voornaame Krygsbevelhebberen verlooren hebben. Doch de Franſche Schryvers zelven begrooten hun verlies, op meer niet dan zes- of zevenduizend man. Het Leger der Bondgenooten werdt, kort na den ſlag by Landen, verſterkt door de manſchap, die, onder den Hertoge van Wurtemberg, naar Luik gezonden geweeſt was. De vyand hadt zo veel geleeden in den ſlag, dat de Hertog van Luxemburg niets ondernam, voor dat het Leger onder Bouflers, van den Rynkant, te rug gekeerd was, en zig met het zyne vereenigd hadt. Toen ſloeg hy 't beleg voor Charleroi, welk zig wakkerlyk verdedigde, en zig, eerſt zesentwintig dagen na het openen der loopgraaven, by verdrag, overgaf, op den elfden van Wynmaand. Het platte Land omtrent deeze Veſting was zo kaal gegeten, dat 'er geen Leger zou hebben konnen beſtaan; waarom het ontzet agterblyven moeſt (*c*). Ook was Koning Willem reeds naar Holland vertrokken, eer het beleg van Charleroi ondernomen werdt. Hy bewoog de Staaten, in Wynmaand, tot een beſluit, om vyftienduizend man aan te werven, tegen den volgenden veldtogt. Ook vondt men geraaden,

Charleroi veroverd door de Franſchen.

(*c*) FEUQUIERES Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom*. I. *p*. 168 & *ſuiv*. *Tom*. II. *p*. 88 & *ſuiv*. DANIEL Journal, *p*. CLXVIJ-CLXIX. TINDAL *Vol*. II. [*or* XVII.] *p*. 412—423. BURNET *Vol*. II. *p*. 112.

1693. den, 's Lands zeemagt merkelyk te versterken. Koning Willem, langer dan eene maand op goeden wind gewagt hebbende, stak, eindelyk, op den zevenden van Slagtmaand, uit de Maaze, in zee, en tradt, den volgenden dag, te Harwich, aan land (*d*). De beide Legers in de Spaansche Nederlanden hadden, reeds te vooren, het veld verlaaten. In Hooimaand deezes jaars, was 'er, op den naam des Konings van Spanje en der Staaten der Vereenigde Nederlanden, een Verdrag geslooten, met de Staaten van Doornik en het Doorniksche: waarby deezen zig verbonden, om meer dan agthonderdduizend guldens, wegens agterstallen der brandschattingen sedert den aanvang des oorlogs, te betaalen (*e*).

Verdrag met Doornik wegens de brandschattingen.

III. Zeegevegt op de hoogte van Kaap S. Vincent.

De veldtogt in de Nederlanden was niet gelukkig uitgevallen voor de Bondgenooten; die, ter zee, geenen beteren spoed gehad hadden. De Engelsche en Staatsche Vlooten waren, by tyds, in zee gesteken, en kreegen, eerlang, last om de Koopvaardyvlooten van beide de volken te geleiden en te beveiligen. De Engelsche Admiraal *George Rook* zonderde zig, in Zomermaand, met drie-entwintig Engelsche en Staatsche Oorlogsschepen, af van het gros der Vloote, om een groot getal Koopvaardyschepen, naar verscheiden' havens in Spanje, en naar de Levant te geleiden. Een sterke voorwind bragt hem, eerlang, op de hoogte van Kaap S. Vincent, daar

(*d*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 448.
(*e*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 329.

daar hy eerst een gedeelte en daarna de gantsche Fransche Vloot onder den Graave van Tourville, tagtig zeilen sterk, in den mond liep. Men hieldt, terstond, krygsraad, en besloot, op 't aanhouden van den Vice-Admiraal van der Goes, 't gevegt te schuwen, en den vyand, in de haven van Faro, S. Lucar of Kadix, te ontwyken. Doch omtrent zes uuren in den avond van den zeventienden van Zomermaand, haalden de Fransche Admiraal en Vice-Admiraal der blaauwe vlagge drie van de agterste en minst bezeilde Staatsche schepen in, met twee van welken, gevoerd door de Kapiteinen *Schryver* en *van der Poel*, zy, terstond, in een hevig gevegt raakten, welk vyf uuren duurde. De twee Staatsche Kapiteins sloegen eerst tegen elf, en daarna tegen zeven vyandlyke schepen; doch werden, eindelyk, overmand zynde, genoodzaakt, zig over te geeven. Zy hadden zig zo lang en hardnekkiglyk geweerd, dat de Fransche Admiraal den Kapitein Schryver, naderhand, vraagde, *of hy een mensch ware, of een duivel?* De Franschen zogten zig, midlerwyl, meester te maaken van de Koopvaardyschepen, die hun, ten getale van omtrent dertig, in handen vielen. Doch omtrent vyftig anderen werden, ten deele, door den vyand vernield, ten deele, door 't scheepsvolk zelf in den grond geboord, op dat 'er de Franschen zig niet mede verryken zouden. Rook was, ondertusschen, met het overschot der Oorlogs- en Koopvaardyvloote, gezeild naar Madera, en van daar naar de havens van Ierland,

1693.

1693. land, alwaar hy, omtrent het midden van Oogstmaand, te rug kwam. Tourville volgde Rook niet naar Madera; maar hieldt de Spaansche kusten in geduurige onrust, verbrandende verscheiden' Engelsche en Hollandsche schepen, in de havens van Mallaga, Alikante en andere Spaansche Plaatsen in de Middellandsche zee. Tegen 't uitgaan van den Herfst, keerde hy te rug naar Toulon, hebbende, in deezen togt, der Engelsche en Hollandsche Koopvaardye groot nadeel toegebragt (*f*). In Hooimaand, hadden drie Fransche Oorlogsschepen en een Kaaper van S. Malo zig meester gemaakt van agtendertig schepen, in Holland, op de Walvischvangst, uitgezonden. De schade, die de Kaapers van S. Malo den Engelschen en Staatschen Koopvaarderen, van tyd tot tyd, aandeeden, bragt de Bondgenooten tot het besluit, om deeze Stad te bombardeeren: 't welk, tegen 't einde van Slagtmaand, ondernomen werdt. Vyfentwintig bombardeergaljoots en eenige andere vaartuigen vertoonden zig voor de Stad, die, vier dagen agtereen, gebombardeerd werdt; waardoor egter slegts weinige huizen en een gedeelte van de Stads muur om verre raakten. Sommigen schryven, dat men zig, om de Stad te beschadigen, ook bediende, van een dier vuurwerken, welken *helschen* genoemd werden, en die Gianibelli, voor ruim

Hollandsche Walvischvangers veroverd.

S. Malo gebombardeerd, door de Bondgenooten.

(*f*) Sommier Verbaal van de Expeditie *in* 1693. *MS.* FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 339. DANIEL Journal, *p.* CLXXIIJ. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 427—435.

ruim eene eeuw, hadt uitgevonden, om Parmas schipbrug over de Schelde te vernielen (g). Doch men merkt aan, dat dit vuurwerk in S. Malo thans geene andere schade deedt, dan dat het den meesten huizen de glazen insloeg, eenigen van dak ontblootte, en anderen deedt waggelen. De Ingenieur, die 't bestier over dit vuurwerk hadt, zig niet spoedig genoeg hebbende konnen bergen, kwam, ongelukkiglyk, aan zyn einde (h). 1693.

Sedert het jongste Verdrag met Zweeden van den jaare 1691, hadden de Staatsche Oorlogsschepen verscheiden' Zweedsche Koopvaarders genomen, die op Frankryk handelden. Karel de XI. vorderde, deswege, vergoeding (i). 't Liep aan tot in Slagtmaand, eer *Walraven, Baron van Hekeren*, der Staaten Gevolmagtigde aan 't Hof te Stokholm, met den Koning overeenkwam, dat men hem zekere schepen en goederen te rug geeven, of 't beloop derzelven, in geld, vergoeden zou (k). Verdrag met Zweeden.

In Duitschland, waren de Franschen, volgens hunne gewoonte, dit jaar, wederom vroeger in 't veld verscheenen, dan de Bondgenooten; die een Leger, onder den Keurvorst van Saxen, den Landgraaf van Hessen en den Prins van Baden, byeentrokken. De *Mark-* V. Krygsbedryven in Duitschland.

(g) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 79.
(h) Daniel Journal, *p.* CLXXIII, CLXXIV. Tindal *Vol.* XI. [*or* XVII.] *p.* 466.
(i) Resol. Holl. 1 *July* 1 *Aug.* 1693. *bl.* 230, 359.
(k) Notul. Zeel. *van* 1692. *bl.* 127. *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 332.

1693. *Markgraaf van Chamilly* toog, omtrent het midden van Bloeimaand, te Filipsburg, over den Ryn, en berende Heidelberg, zonder eenigen tegenstand ontmoet te hebben. De Maarschalk de Lorges volgde hem op de hielen, met een groot deel des Franschen Legers, welk onder den Daufyn stondt. De Stad werdt, terstond, ingenomen, op den twintigsten, en 't Kasteel gaf zig, den volgenden dag, over, by verdrag. De Lorges dwong, daarna, den Prins van Baden, om van Legerplaats te veranderen. Drie dagen laater, zogt hy de Nekker over te trekken, om hem op nieuws aan te tasten: doch de Prins noodzaakte hem, met verlies van duizend, of, volgens de Franschen, van vier- of vyfhonderd man, te rug te keeren. Het Wurtembergsche werdt, sedert, deerlyk, afgeloopen, door de Franschen. De Daufyn, zig daarna aan 't hoofd van 't Leger gesteld hebbende, bezogt wederom, of 'er kans ware, om den Prins van Baden, met eenig voordeel, aan te tasten. Doch de Prins hadt zig, te Heilbron aan de Nekker, zo voordeelig gelegerd, dat hy niet dan met het uiterste gevaar kon aangevallen worden. Ook liet hy zig niet lokken uit zyne verschansingen. De Daufyn keerde, in Oogstmaand, reeds wederom naar Versailles. Voorts, viel 'er, in Duitschland, niets meer voor van belang, geduurende den tegenwoordigen veldtogt (*l*). De kryg tegen de Turken was,

In Hongarye.

(*l*) DANIEL Journal, *p.* CLXIX, CLXX. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII] *p.* 423—425.

was, dit jaar, ook ſlaauwelyk gevoerd. De Keizerſchen bemagtigden eene of twee Vestingen van klein belang. Doch hunne onderneemingen op Belgrado en Peter-Waradyn mislukten (*m*). 1693.

De Maarſchalk van Noailles, die 't Franſche Leger in Katalonie geboodt, ſloeg, op 't einde van Bloeimaand, het beleg voor Roſes, welk, ten zelfden tyde, te water, door den Graave d'Eſtrées, benaauwd werdt. De Plaats ging, agt dagen na 't openen den loopgraaven, over, by verdrag. Hierby bepaalden zig, dit jaar, de krygsbedryven in deezen oord (*n*). in Katalonie.

Maar in Italie viel meer te doen. De Hertog van Savoje, van zyne ſleepende ziekte genezen zynde, ſtelde zig aan 't hoofd van een Leger, welk dat van den Maarſchalk de Catinat verre overtrof, in manſchap. Men beſloot, eerlang, de Franſchen te verdryven uit Savoje en Piemont, en zig, ten dien einde, meeſter te maaken van Pignerol en van Caſal. Caſal werdt, eenen tyd lang, geblokkeerd gehouden. De Hertog maakte zig, ſtormenderhand, meeſter van de ſterkte S. George, en ſloeg, daarna, met het gros des Legers, het beleg voor Pignerol. De Sterkte S. Brigitte, die deeze Stad dekte, werdt eerſt aangetaſt en veroverd; doch deeze overwinning koſtte den Bondgenooten zo veel volks, dat men, ſedert, niet wiſt, of men 't beleg van Pi- en in Italie.

(*m*) Heiss Hiſt. de l'Empire, *Tom.* III. *p.* 247.
(*n*) Daniel Journal, *p.* CLXX.

1693. Pignerol voortzetten, of de Stad alleenlyk bombardeeren zou. Terwyl hierover beraadslaagd werdt, trok Catinat, eene merkelyke versterking van volk bekomen hebbende, op, door de valeije van Suza; 't welk den Hertog zo bevreesd maakte voor Turin, dat hy, eenige bomben hebbende doen werpen in Pignerol, en de Vestingwerken van S. Brigitte hebbende doen springen, opbrak met het Leger, en zig, omtrent het einde van Herfstmaand, by Marsaille nedersloeg. Catinat trok ook derwaards, en hier viel, op den vierden van Wynmaand, een veldslag voor, waarin de regter vleugel van 't Leger der Bondgenooten, onder den Hertoge, en de middeltogt, onder Prinse Eugenius, de Franschen, tot drie maalen toe, deeden deinzen. Doch het vyandelyk voetvolk viel dat der Bondgenooten, daarna, aan, van ter zyde en van agteren, en bragt het, eerlang, in wanorde aan 't wyken. De Hertog van Schomberg, de Engelsche manschap aanvoerende ten stryde, kreeg hier eene wonde in de dye, waaraan hy, na weinige dagen, overleedt. 't Gevegt duurde omtrent vier uuren. De Franschen behielden het slagveld, schoon zy zelven erkenden, dat de zege hun op veel bloeds te staan kwam; doch 't verlies was merkelyk grooter, aan de zyde der Bondgenooten. De blokkeering van Casal werdt, terstond hierna, opgebroken. Ook namen de Franschen verscheiden' Sterkten in, die door de Bondgenooten verlaaten waren, en in welken zy veel buits bekwamen.

men. Dus ongelukkig liep de veldtogt in Italie ten einde (*o*). 1693.

VI. Beginsels eener Vredehandeling.

Doch terwyl de Fransche wapenen, dit jaar, overal, beide ter zee en te lande, voorspoedig geweest waren, werdt Frankryk inwendig gedrukt, door eene aanhoudende duurte der leevensmiddelen, veroorzaakt, door een dubbel misgewas van graanen, en eenen zeer schraalen Wynoogst. De Koning deedt zyn best, om de elende der behoeftigen te verligten, zo veel hem mogelyk ware. De vermaarde Jan Bart geleidde eene Vloot schepen, in Zweeden en Deenemarke met Kooren bevragt, veiliglyk, in de havens van Frankryk. Doch 't gebrek was, aan veele oorden, zo groot, dat menigten van menschen stierven van honger. 't Volk in 't algemeen haakte, derhalve, naar vrede. De Koning zelf deedt eenige poogingen, om 'er de Bondgenooten toe over te haalen (*p*), op voorwaarden, welken hy redelyk hieldt. In Hooimaand, schreef hy aan den Graave d'Avaux, die thans, van zynen wege, handelde aan 't Zweedsche Hof, op wat voet hy voorhadt zig te verdraagen, met alle de Mogendheden, die met hem in oorlog waren, en byzonderlyk, met den Keizer, en het Duitsche Ryk (*q*). Ook waren de Keizer en de Koning van Spanje, door den

(*o*) Feuquieres Memoir. Hist. & Milit. *Tom.* II. *p.* 102. Daniel Journal, *p.* CLXX—CLXXIJ. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 425—427.

(*p*) Burnet *Vol.* II. *p.* 110, 111. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p* 430.

(*q*) Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 33.

1693. den tegenwoordigen Paus, Innocent den XII, reeds voor eenigen tyd, vermaand, om vrede te maaken met den Koning van Frankryk; hoewel deeze vermaaningen vrugteloos waren uitgevallen (*r*). Doch Lodewyk de XIV. liet het hierby niet. Hy bragt te wege, dat de Deensche Gezant te Londen last kreeg van den Koning, zynen Meester, om den Koning van Groot-Britanje een ontwerp eener algemeene Vrede voor te slaan, welk hierop uitkwam. „ De Westfaalsche en Nieuwmeegsche Verdragen zouden onderhouden worden: de Koning van Frankryk zou Roses, Belver en al wat hy, in deezen oorlog, meer in Katalonie veroverd hadt afstaan aan den Koning van Spanje. Om in de Nederlanden eenen voormuur te maaken, die den Staaten alle ongerustheid beneemen mogt, zou hy Bergen in Henegouwen en Namen te rug geeven, in den staat, waarin deeze Steden tegenwoordig waren, en Charleroi doen slegten. Ook wilde hy het Verdrag van Koophandel met de Staaten herstellen, op den voet van dat van Nieuwmegen. Huy zou den Bisschop van Luik worden ingeruimd, dien men, uit het platte Land van Luxemburg, ook vergoeding bezorgen zou, voor Dinant en Bouillon. En op dat de Staaten, of eenige andere Mogendheden niet bedugt mogten zyn, dat de Koning voorhadt, de grenzen zyns gebieds uit te breiden naar den kant der Ne-„ der-

Voorslag van wege Frankryk.

(*r*) Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 13, 16, 21.

„ derlanden, ftondt hy toe, dat de Neder- 1693.
„ landen, in geval de Koning van Spanje,
„ zonder kinderen, overleedt, bezeten wer-
„ den, door den Keurvorft van Beieren, mids
„ de Keizer hierin, insgelyks, bewilligde."
Omtrent Groot-Britanje, hadt de Koning van Frankryk, die Jakob den II., tot hiertoe, voor wettigen Koning gehouden hadt, zig nog niet verklaard: doch de Deenfche Gezant maakte zig fterk, dat de Koning, zyn Meefter, middel zou vinden, om Groot-Britanje te doen begrypen in de Vrede: 't welk, fchoon 't niet duidelyk gezeid werdt, klaar genoeg bleek, niet te konnen gefchieden, zonder dat Frankryk Willem en Maria erkende voor Koning en Koninginne: alhoewel d'Avaux zig, omtrent deezen tyd, aan 't Zweedfche Hof, verluiden liet, dat de Koning, zyn Meefter, eenige voldoening verwagtte voor zyne Britannifche Majefteit, waardoor hy Koning Jakob verftondt; daarby voegende, dat Frankryk zelf niets van Engeland te vorderen hadt, dan het wedergeeven der veroverde Franfche Plaatfen in Amerika (*s*). De voorflag des Deenfchen Gezants, van welken wy fpreeken, gefchiedde in Wintermaand (*t*), en derhalve, na 't einde van den tegenwoordigen ongelukkigen veldtogt. Evenwel vondt hy geenen ingang aan 't Engelfche Hof. De Koning oordeelde, dat Frankryk vernederd moeft worden, om de ruft van Europa te verzekeren, en hoop- wordt in Engeland van de hand geteweezen.

(*s*) *Voiez* Lamberti *Memoir. Tom.* I. *p.* 4.
(*t*) Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 39.

1693. te op eene gunstige verandering van den ongestaadigen kans des oorlogs, waardoor de Nederlanden inzonderheid beter mogten konnen beveiligd worden, tegen de toekomende onderneemingen van het Fransche Hof. De voorslag des Deenschen Gezants werdt, derhalve, van de hand geweezen (*u*). In de Vereenigde Gewesten, zou men 'er meer ooren naar gehad hebben, zo het gezag van Koning Willem zo groot een' invloed niet gehad hadt op de raadpleegingen der Staaten; die, gewisselyk, in de aanbiedingen van Frankryk, alles vonden, wat zy, in de tegenwoordige omstandigheden, begeeren konden. Ook moesten zy en Koning Willem zig, naderhand, met min voordeelige voorwaarden van Vrede, genoegen laaten. Ondertusschen, hadt men, in den Haage, beslooten, zig, niet zonder zyne Bondgenooten, te verdraagen met Frankryk (*v*).

VII. Verschil tusschen de Gewesten, over de aanstellinge van eenen eersten Veldmaarschalk.

Na 't overlyden van den Prinse van Waldek, eersten Veldmaarschalk over de Legers van den Staat, was men, eenen tyd lang, in beraad geweest, over de vervulling van dit aanzienlyk Krygsampt. Sommige Gewesten, met naame Friesland en Stad en Lande, hadden verwagt, dat Prins Henrik Kasimir van Nassau, die, in 't jaar 1689, tot tweeden Veldmaarschalk aangesteld was, volgens gebruik, tot den rang van eersten Veldmaarschalk zou opgeklommen zyn. Doch de meeste

(*u*) Tindal *Vol.* II. [*of* XVII.] *p.* 436.
(*v*) Resol. Holl. 20 *May* 1693. *bl.* 191.

te Geweften begreepen, dat men, hierdoor, aan Friesland en Stad en Lande, van welke twee Geweften Prins Henrik Kafimir Stadhouder was, te veel gezags geeven zou over de Krygsmagt van den Staat. Men befloot dan, op den zevenden van Herfftmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, met meerderheid van ftemmen, en tegen de uitdrukkelyke verklaaring van Friesland, den *Hertog van Holftein-Ploen*, in de plaats van den Prinfe van Waldek, aan te ftellen tot Veldmaarfchalk (*w*): waaruit klaarlyk bleek, dat men voorhadt, deezen den rang toe te ftaan, boven den Prinfe Henrik Kafimir. De Staaten van Friesland, zeer te onvrede over dit befluit, zonden Gemagtigden naar den Haage, om 'er over te klaagen, midsgaders, over de werving van vierduizend Zwitfers, van drie Regementen te paarde en van een Regement dragonders, door de algemeene Staaten, onlangs, ondernomen, zonder behoorlyke bewilliging der Geweften. Zy hadden zelfs laft, om te verklaaren, dat Friesland niet gezind was, in eenige gemeene laften te bewilligen, zo deeze bezwaarniffen niet werden weggenomen. Ook moeftenze bekend maaken, dat de Staaten van Friesland den Hertog van Holftein-Ploen, die nooit in 's Lands dienft geweeft was, niet voor wettigen Veldmaarfchalk erkennen, noch gedoogen zouden, dat hem, in deeze hoedaanigheid, eenige wed-

1693.

waartoe de Hertog van Holftein-Ploen verkooren wordt.

(*w*) Refol. Holl. 17 *Sept.* 1693. *bl.* 415.

1693.

wedde, op den Staat van oorloge, betaald wierdt (*x*). Doch de poogingen van Friesland waren vrugteloos. De Hertog behieldt het Veldmaarſchalkſchap, en den rang, dien de Vorſt van Waldek bekleedt hadt. De algemeene Staaten verklaarden, om die van Friesland eenig genoegen te geeven, in de Lente des jaars 1695 „ dat zy, voortaan, tot geene belaſtingen beſluiten zouden, voor 'er, „ door de Geweſten, volgens de Unie, behoorlyk, in bewilligd was: en dat zy, door „ 't aanſtellen van den Hertoge van Holſtein-Ploen tot Veldmaarſchalk, niet beoogd „ hadden, iet omtrent den rang der Veldmaarſchalken te beſliſſen (*y*)."

VIII. Toebereidſels ten oorloge, in Engeland en hier.

In Engeland en in de Vereenigde Geweſten, was men, geduurende den Winter en het volgende voorjaar, bezig met het maaken van toebereidſels, tot den aanſtaanden krygstogt ter zee en te lande. Koning Willem hieldt, in den aanvang des jaars 1694, te Londen, een mondgeſprek met den Prinſe van Baden, die een' keer naar Engeland gedaan hadt. Hier werden eenige beweegingen van den veldtogt geregeld (*z*). De Koning, daarna, eenige verandering gemaakt hebbende, in de Amptenaars der Kroone, ſtak, volgens zyne jaarlykſche gewoonte, in 't midden van Bloeimaand, wederom, over, naar Holland, land-

1694.

Koning Willem komt herwaards.

(*x*) Reſol. Gener. *Lunæ* 4 *Jan.* 1694. *bl.* 9. Secr. Reſol. Frieſl. 22 *Sept.* 1693. *by* COSTERUS Hiſt. Verhaal, *Bylaag. bl.* 455.

(*y*) Reſol. Holl. 26 *Maart* 1695. *bl.* 128.

(*z*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 467.

landde, den zeventienden, in de Maaze, en kwam, nog voor middernagt, in den Haage aan. Weinige dagen daarna, begaf hy zig naar 't Loo, daar hy zig, eenigen tyd, met de jagt, verlustigde (*a*). 1694.

De vereenigde Engelsche en Staatsche Vlooten waren, dit voorjaar, eerder in zee gesteken dan men den veldtogt in de Spaansche Nederlanden hadt konnen openen, onaangezien eenige Oorlogsschepen, onder *François Wheeler*, die eene Koopvaardyvloot geleidden naar de Straat, in Sprokkelmaand, veel geleeden hadden in eenen storm, van welken zy, op de hoogte van Gibraltar, beloopen waren. 't Schip van Wheeler was zelf te gronde gegaan, en verscheiden' andere Oorlogs- en Koopvaardyschepen gestrand: welk lot, onder anderen, twee ryke Hollandsche Koopvaardyschepen getroffen hadden. Maar twee Staatsche Oorlogsschepen hadden zig, gelukkiglyk, geborgd, in de haven van Kadix. Doch de schade, aan de Engelsche schepen geleeden, was spoedig geboet: hebbende den Koning last gegeven, om de schepen, die op stapel stonden, in alleryl, af te timmeren (*b*). De vereenigde Vlooten, derhalve, by tyds, in zee geraakt zynde; zogt men de Fransche Vloot te besluiten, in de haven van Brest, en toen dit niet gelukken wilde, uit te lokken tot eenen zeeslag. Doch de vyand ontweek den stryd, en zeilde naar de Middellandsche zee,

Krygsbedryven te water.

(*a*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 471.
(*b*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 466.

1694. zee, alzo Koning Lodewyk besloten hadt, 't geweld zyner wapenen, dit jaar, meest tegen Spanje te wenden. De Engelsche Admiraal Russel volgde hem derwaards, met het grootste deel der vereenigde Vloote, terwyl eenige schepen uit dezelve een getal van vyfenvyftig Fransche Koopvaarders, die in Bertram baai lagen, overvielen, en grootendeels vernielden; de twee Oorlogsschepen, die dezelven geleidden, jaagende tot digt onder de klippen, alwaar zy, wat laater, verbrand werden. Doch negenentwintig Engelsche en Staatsche Oorlogsschepen, daarna, onder den Admiraal *Berkelei*, uit de vereenigde Vloote, afgezonden, ondernamen eerst Brest, en toen eenige andere Fransche Zeehavens te bombardeeren, met min voorspoedigen uitslag. Het vereenigd Esquader, verzeld van een groot getal ligte Fregatten, branders, bombardeergaljoots en eenige andere vaartuigen, kwam, den zeventienden van Zomermaand, ten anker, tusschen Bertram baai en Kamaret, een' kleinen uithoek in den mond der riviere van Brest, terwyl de Franschen, uit verscheiden' Sterkten langs den oever, vinnig vuur gaven op de naderende schepen. 't Voorneemen was, hier te landen: waartoe een Zoon van Revixit van Naarsen, Vroedschap van Rotterdam, al sedert drie jaaren, eenige voorslagen gedaan hadt (*c*). Doch de vermaarde Ingenieur Vauban hadt Brest, op 's Konings last, zo wel versterkt en voorzien, dat

Landing by Brest.

(*c*) *Uit* verscheiden' van zyne eigenhandige Brieven.

dat men, de gelegenheid der Plaatse nader onderzoekende, in twyfel stondt, of men de onderneeming niet behoorde te laaten vaaren. De Engelsche Generaal Talmasch, die de Landsoldaaten geboodt, dreef egter sterk, dat men de Plaats behoorde aan te tasten. Vauban hadt, kort te vooren, den Koning van Frankryk geschreeven „ dat zyne Maje- „ steit voor Brest niet bekommerd behoefde „ te zyn; dat de verwelfsels onder 't Kasteel „ de kragt der bomben konden wederstaan; „ dat hy negentig mortieren en driehonderd „ stukken geschuts, op bekwaame plaatsen, „ gesteld hadt; dat alle de schepen buiten 't „ bereik der vyandlyke bomben lagen; dat „ het Krygsvolk in goeden staat was, en „ bestondt, uit vierduizend man geregelde „ troepen, driehonderd edelluiden en drie- „ honderd bombardiers: waarby, nog on- „ langs, een regement dragonders gekomen „ was." Maar Talmasch was, zo sommigen schryven, in den waan, dat 'er, in 't geheel geene troepen in Brest lagen. Men ondernam dan de Landing, op den agttienden van Zomermaand. Om dezelve te begunstigen, zeilden agt Engelsche en Staatsche Oorlogschepen de baai in; die vinnig beschooten werden uit de vyandlyke mortieren, van de batteryen, die men, te vooren, niet ontdekt hadt. De *Markgraaf van Carmarthen*, die 't bevel over de agt schepen hadt, bleef den vyand niet schuldig met schieten. Talmasch was, midlerwyl, met omtrent negenhonderd man, geland: doch werdt wel haast te rug gedree- 1694.

1694. ven naar de boots, die, grootendeels, met de ebbe, welke toen juist viel, aan den grond raakten; zo dat de knegten of gevangen, of gedood werden. Talmasch zelf kreeg hier eene wonde in de dye, waaraan hy, na verloop van weinige dagen, overleedt. Weinig meer dan honderd man kwam 'er te regt van de negenhonderd, die geland waren. De Oorlogsschepen, die ook omtrent vierhonderd man verlooren hadden, werden genoodzaakt, wederom zee te kiezen. Een Staatsch Oorlogsschip van dertig stukken, aan den grond geraakt zynde, viel den vyand in handen. Men schreef het mislukken deezer onderneeminge toe, aan het uitlekken van dezelve, eenige maanden voor zy in 't werk gesteld werdt: 't welk den vyand op zyne hoede hadt doen zyn (*d*).

Dieppe, Havre de Grace en Duinkerken gebombardeerd, door de Bondgenooten.

De vereenigde Vlooten zeilden, eerlang, van Brest naar Dieppe, dat, op den twee-en drie-entwintigsten van Hooimaand, gebombardeerd werdt. De brand, die, aan verscheiden' oorden, ontstaan was, noodzaakte de ingezetenen, en de bezetting zelve de Stad te verlaaten; die, meent men, ligtelyk, zou hebben kunnen vermeesterd werden, zo de aanvallers geweeten hadden, wat 'er omging. Nu moest men zig te vrede houden met het verwoesten der meeste huizen, die egter meest van hout gemaakt waren, en eerlang van gebakken steen herbouwd werden (*e*). Van Diep-

(*d*) BURNET *Vol.* II. *p.* 130. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 473—477. DANIEL Journ. *p.* CLXXVIJ.

(*e*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 477. DANIEL Journal, *p.* CLXXVIIJ.

Dieppe, zeilde de Vloot naar Havre de Grace, waarin ook een goed getal van bomben geworpen werdt; hoewel de harde wind het naderen der bombardeergaljoots, meer dan eens, belettede. Men wil, dat hier niet boven de twintig huizen verbrand werden. In Herfstmaand, ondernamen de vereenigde Vlooten het bombardeeren van Duinkerken: 't welk egter mislukte. Twee Vuurschepen werden, by deeze gelegenheid, vrugteloos, en het eene, zelfs met merkelyk verlies aan de zyde der Bondgenooten, gespild. Het bombardeeren der Fransche Zeeplaatsen, welk den gantsche Zomer duurde, hieldt de kusten in geduurige onrust. Veelen hielden deeze wyze van oorloogen voor te wreed en onmenschelyk; doch anderen verstonden, dat de Franschen, door het bombardeeren van Genua, en door het afloopen van geheele Landstreeken, die onder brandschatting zaten, verdiend hadden, op zulk eene wyze, te worden aangetast (*f*). 1694.

Agt Staatsche Oorlogsschepen, eene Graanvloot, die, uit de Oostzee, naar Frankryk wilde, veroverd hebbende, werden, den negentienden van Zomermaand, op de hoogte van Texel, aangetast, door zes Fransche Oorlogsschepen, onder Jan Bart, wien 't gelukte, drie Staatsche schepen te overweldigen, de overigen te doen wyken, en de Koopvaardyvloot, veilig, te brengen in de havens van Duin-

Jan Bart herneemt eene Fransche Graanvloot.

(*f*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 478, 479. Daniel Journal, *p.* CLXXVIIJ.

1694. Duinkerken, Havre de Grace en Dieppe (g).

IX. Veldtogt in de Spaansche Nederlanden.

De veldtogt in de Spaansche Nederlanden werdt, dit jaar, laat geopend, en eindigde, zonder dat 'er iet voorviel van belang. Het Leger der Bondgenooten, leggende omtrent Mont S. André, bestondt uit eenendertigduizend paarden en dragonders, en eenenvyftigduizend knegten, behalve nog omtrent zevenduizend man, die, onder den *Graave Thiant*, by Gend lagen. Het Fransche Leger, onder den Daufyn, was omtrent zo sterk in manschap; doch scheen ongezind, om uit de Legerplaats omtrent Huy op te trekken, zo lang de Bondgenooten by Mont S. André bleeven leggen. Den voorraad om Huy, eindelyk, verteerd zynde, zag de Daufyn zig, in Oogstmaand, genoodzaakt, om van Legerplaats te veranderen. Koning Willem werdt, by tyds, onderrigt van 's vyands oogmerk, brak voor hem op, en maakte zig meester van een' voordeelige post op de Pieton, die de *Markgraaf van Harcourt* dagt in te neemen; doch alzo hier slegts voeder voor vier dagen te bekomen, en de vyand midlerwyl opgebroken was, vertoog hy, eerlang, naar Nivelle, en van daar naar Lessines. Een groote hoop ruitery en knegten, onder den Keurvorst van Beieren, afgezonden om zig meester te maaken van een' overtogt over de Schelde, welken stroom Koning Willem dagt over te trekken, om daarna, zo men meende, het be-

(g) DANIEL Journal, p. CLXXVIIJ.

beleg te slaan voor Duinkerken; vondt, tot zyne verwondering, dat de Franschen reeds over de Schelde geraakt waren, en zig, ten getale van dertigduizend man, by Pont d'Espierres, zo wel verschanst hadden, dat men geenen kans zag, om hen, met hoop van voordeel, aan te tasten. De Daufyn hadt het Leger, in zes dagen, doen trekken, van Vignamont, over vyf rivieren, tot aan Pont d'Espierres, met zo veel spoed en orde, dat deeze optogt voor een zyner roemrugtigste bedryven gerekend wordt. Hy verloor egter een groot getal van paarden: doch het dekken van Fransch Vlaanderen, daar de Bondgenooten ten minste de Winterlegeringen betrokken zouden hebben, boette dit verlies rykelyk. Ook was Lodewyk de XIV. zo verheugd over deezen togt, dat hy 'er de Legerhoofden en soldaaten, regement voor regement, over bedankte, in eenen brief, die voor 't hoofd van 't Leger gelezen werdt. De Daufyn bleef, sedert, met het gros des Legers, leggen omtrent Kortryk, en zondt manschap af, om Yperen, Meenen, S. Wynoksbergen, Veurne en Duinkerken te beschermen. Koning Willem, ziende dat 'er niets te verrigten viel in Vlaanderen, deedt Huy, in Herfstmaand, belegeren, door den Hertoge van Holstein-Ploen. De bezetting week terstond in 't Kasteel, welk hevig beschooten werdt, en zig, tien dagen na 't openen der loopgraaven, overgaf, by verdrag, welk den agtentwintigsten getekend werdt. Hiermede eindig-

1694.

De Hertog van Holstein-Ploen verovert Huy.

1694. digde de veldtogt in de Nederlanden (*b*). Koning Willem, eenige weeken op 't Loo en in den Haage gesleeten hebbende, keerde, in Slagtmaand, naar Engeland te rug (*i*).

X. Krygsbedryven in Duitschland. In Duitschland, was ook luttel voorgevallen. De Keizerschen, onder den Prinse van Baden, lagen omtrent Heilbron. De Lorges, met het Fransche Leger, over den Ryn getoogen zynde, scheen hem slag te willen leveren: doch Prins Lodewyk trok hem te gemoet: waarop hy afweek naar Wislok, over den Nekkar toog, en 't platte Land in deezen oord deerlyk afliep. De Keizerschen maakten zig, sedert, meester van Wislok, na een scherp gevegt, waarin driehonderd Franschen en half zo veel Duitschen sneuvelden. De Lorges trok, daarna, wederom over den Rynstroom te rug. De twee Legers lagen toen, eenen geruimen tyd, te loeren op elkanderen, zonder iet te verrigten. Eindelyk, toogen de Keizerschen ook over den stroom. De Franschen braken, op de eerste tyding hiervan, op, en toogen naar Landau. De Prins van Baden volgde hen op de hielen, tot aan Weissenburg toe, zig, onder weg, van verscheiden' kleine Plaatsen in de Elzas meester maakende. Men verwagtte nu eenen veldslag, of, ten minste, dat de Keizerschen de Winterlegeringen aan de linkerzyde des Rynstrooms zouden betrokken hebben. Doch geen

(*b*) FEUQUIERES Memoir. Hist. & Milit. *Tom.* I. *p.* 222, 290, 433. DANIEL Journ. *p.* CLXXVI, CLXXVIJ. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 480—482.
(*i*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 494.

geen van beide gebeurde. De Keizerſchen, eenige Magazynen des vyands, en 't paardenvoeder, in deezen oord, bedorven, en eenen grooten buit van vee bekomen hebbende, keerden, na weinige dagen, over den Ryn te rug: waarmede de veldtogt in Duitſchland een einde nam (*k*). 1694.

In Piemont, werdt even weinig uitgevoerd. De Bondgenooten, in plaats van, gelyk men gedagt hadt, Caſal te belegeren, vergenoegden zig, met het inneemen van de Sterkte S. George. De Dalluiden behaalden eenig voordeel op de Franſchen, in de valeijen van Pragelas en S. Martin, en deeden eenen inval in het Dauphiné. Wyders, viel 'er niets voor, hier omtrent. De Koning van Frankryk hadt, reeds in 't voorleeden jaar, kort na den ſlag by Maſſaille, voorſlagen tot eene afzonderlyke Vrede laaten doen aan den Hertoge van Savoje (*l*): die dezelven, openlyk, van de hand geweezen hadt; doch, desonaangezien, in heimelyke onderhandeling bleef met het Franſche Hof. Aan welke onderhandeling voornaamlyk werdt toegeſchreeven, dat 'er, met het aanzienlyk Leger der Bondgenooten, in Italie, niet meer verrigt werdt (*m*). In Italie.

Doch terwyl de Franſchen, in Italie, daar zy zwakſt waren, den Hertog van Savoje, door onderhandeling, zogten te brengen tot eene afzonderlyke vrede, zogten zy, in Kata- In Katalonie.

ta-

(*k*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 487.
(*l*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 26, 38.
(*m*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 486.

1694. talonie, daar zy de meeste magt hadden, den Koning van Spanje tot vrede te noodzaaken, door de wapenen. De Maarschalk de Noailles trok, in Bloeimaand, over de Ter, langs welke, de Spanjaards, onder den *Hertoge van Escalone*, gelegerd waren. Hier viel, op den zevenentwintigsten, een bloedig gevegt voor, waarin de Spanjaards te kort schooten, en genoodzaakt werden te wyken. De Franschen sloegen, daarna, 't beleg voor Palamos, welk zig, den tienden van Zomermaand, op den elfden dag na 't openen der loopgraaven, aan hun overgaf. Toen werdt Gironne belegerd, en, nog voor 't einde der maand, ingenomen, by verdrag. Ostalrik, eene kleine Stad met een Kasteel, op den weg naar Barcelona, werdt, in Hooimaand, overmeesterd door Noailles, die, sedert, te rug gekeerd, het beleg sloeg voor Kastelfollit; welk in drie dagen, aan hem overging, op den agtsten van Herfstmaand. Escalone hadt, midlerwyl, Ostalrik belegerd, en de Plaats zo vinnig aangetast, dat de Fransche Bevelhebber, *de la Reinterie*, reeds in besprek getreden was over de voorwaarden der overgave, toen de aankomst van Noailles de onderhandeling deedt afbreeken, en de Spanjaards noodzaakte, de Stad te verlaaten. Barcelona was nu de eenigste sterke Stad in Katalonie, die nog in de handen der Spanjaarden was; en deeze werdt thans gedreigd met eene belegering, te water en te lande. Doch de Engelsche Admiraal Russel, die, gelyk wy te vooren hebben aangetekend, met eene Vloot Engelsche en

en Staatsche Oorlogsschepen, naar de Middellandsche zee gezeild was, verhinderde de uitvoering van deezen toeleg. De Fransche Vloot, onder den Graave van Tourville, bleef in de haven van Toulon leggen. De vereenigde Vloot overwinterde te Kadix, en hieldt de Fransche beslooten, in de Middellandsche zee: 't welk gelegenheid gegeven hadt, tot het ontrusten der Fransche zeehavens, langs de kusten van Bretagne en Normandye (*n*). 1694.

XI. Verdrag met de Hertogen van Bruuswyk-Wolfembuttel.

De Bondgenooten waren, dit jaar, aan de meeste oorden, wederom ongelukkig geweest, of hadden de zwaare kosten, tot de uitrustingen ter zee en te lande vereischt, byna vergeefs, gespild. De Keurvorst van Saxen, die den Bondgenooten twaalfduizend man hadt bygezet, was in Bloeimaand deezes jaars getreden in 't Groot Verbond (*o*). De Koning van Groot-Britanje en de Staaten hadden, ten zelfden tyde, een nieuw Verdrag gesloten, met Rudolf Augustus en Anthon Ulrich, Hertogen van Brunswyk-Wolfembuttel, waarby deezen zig verbonden hadden, den twee Mogendheden nog tweeduizend man te leveren, boven de drieduizend, die zy reeds van hun in dienst hadden. De twee Mogendheden hadden ook beloofd, de Hertogen te zullen ondersteunen, in het voorstaan hunner eischen op de Huizen van Zell en Hanover. Doch

(*n*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 423, 482—486. Daniel Journal, *p.* CLXXIV—CLXXVI.
(*o*) Resol. Holl. 26 *Juny* 1694. *bl.* 262.

1694. Doch by een afzonderlyk punt was verklaard, dat de Kroon van Groot-Britanje tot geenen daadelyken bystand gehouden zou zyn, en slegts haar aandeel in de tweeduizend, niet in de drieduizend man, voldoen (*p*). Met den Landgraave van Hessen-Kassel, was men ook overeengekomen, om de drie regementen, welken men van hem in dienst hadt, nog eenigen tyd in dienst te houden (*q*). De last des krygs werdt, derhalve, langs hoe zwaarder voor de Staaten. 't Gemeen begon, hier en in Engeland, ook te morren, dat men groote Legers onderhieldt, die slegts scheenen te dienen, om eenige maanden te velde te leggen, in 't gezigt des vyands, zonder dat 'er iet merkwaardigs voorviel. De gemoeden neigden, derhalve, allengskens tot vrede. Frankryk was ook zo t'eenemaal uitgeput, door de lasten des krygs, aan zo veele oorden tevens, dat de Koning, op 't einde des jaars, zynen onderdaanen, op nieuws, deedt hoopen, dat hy de Vrede zogt. Zelfs zondt hy eenige luiden van aanzien af, om heimelyk te onderstaan, op wat voorwaarden, de Keizer of de Staaten zouden te beweegen zyn, tot het sluiten eener afzonderlyke Vrede. De Staaten vaardigden Gemagtigden af naar Maastricht, daar de afgezondenen van 't Fransche Hof hun te kennen gaven, op wat voet, zy de handeling zouden willen beginnen. Doch men

Algemeen verlangen naar vrede.

Opening van de zyde van Frankryk.

(*p*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 337.

(*q*) Resol. Holl. 5 *Febr.* 1694. *bl.* 36.

men vondt de Fransche Volmagten zo bepaald, dat de byeenkomst, terstond, afgebroken werdt. De Franschen gaven, daarna, voor, dat zy nimmer iemant afgezonden hadden, om voorslagen van vrede te doen, en dat zulks slegts voorgegeven werdt, van de zyde der Bondgenooten, om 't volk in den waan te brengen, dat de oorlog op 't einde liep, alzo Frankryk, alomme, aanzoek deedt tot vrede. Midlerwyl, werden 'er, in Engeland en hier, verscheiden' Geschriften verspreid, waarin beweerd werdt, dat de voorwaarden van Vrede, door Frankryk voorgeslaagen, niet veiliglyk, konden aangenomen worden. Men bereidde zig ook, van wederzyde, tot het voortzetten des krygs (*r*). In Frankryk, stelde men ongewoone middelen in 't werk, om penningen te vinden, en onder anderen een hoofdgeld, welk, tot zes maanden na het sluiten der Vrede, geheeven zou worden, en waarvan niemant, zelfs de Prinsen niet verschoond bleeven (*s*).

1694.

XII. Verschil met den Koning van Deenemarke, bygelegd.

De Staaten der Vereenigde Gewesten waren, voor eenigen tyd, wederom in geschil geraakt met den Koning van Deenemarke, over 't aanhouden en neemen van wederzydsche schepen (*t*). De Koning hadt, hierop, in den aanvang deezes jaars, eenige Hollandsche Koopvaardyschepen in beslag genomen, onder voorwendsel, dat zy onvrye goederen voer-

(*r*) TINDAL *Vol.* II. [*of* XVII.] *p.* 482, 485—494.
(*s*) DANIEL Journal, *p.* CLXXIX.
(*t*) Resol. Holl. 1 *July* 1693. *bl.* 246.

1694. voerden. Men hadt, daarna, ook vierendertig Deensche schepen, hier te Lande, aangehouden, onder verklaaring, dat zy niet ontslaagen zouden worden, zo lang men de Hollandsche schepen, te Koppenhagen, ophieldt. De twist zou hooger geloopen zyn: doch de Keizer, de Koning van Zweeden en de Keurvorst van Brandenburg bemiddelden, eerlang, een Verdrag, tusschen de twee Mogendheden, welk in Bloeimaand getroffen werdt, waarna de schepen wederzyds werden vrygegeven (*u*).

De Keurvorst van Keulen wordt Bisschop van Luik.

Den Prins en Bisschop van Luik, in den aanvang deezes jaars, overleeden zynde, deedt het Fransche Hof zyn best, om den Kardinaal van Bouillon te doen verheffen tot deeze waardigheid: 't welk, zo 't gelukt ware, de zaaken der Bondgenooten in deezen oord zeer zou hebben benadeeld. Doch het grootste gedeelte van 't Kapittel verkoor den Keurvorst van Keulen; het overig gedeelte den Groot-Meester der Duitsche Orde tot Bisschop, die beide de bevestiging van het Weener-Hof en van den Paus zogten te verkrygen. De eerste werdt, door den Koning van Groot-Britanje en door de Staaten, gedraagen: de ander was Schoonbroeder des Keizers. Men vreesde, dat hun dingen naar den Bisschoppelyken myter tweedragt verwekken zou tusschen de Bondgenooten zelven: doch de dood des Groot-Meesters, die sedert voorviel, deedt deeze vrees verdwynen. De Paus en

(*u*) Resol. Holl. 20 *May* 1695. *bl.* 170.

en de Keizer verklaarden zig toen beide voor den Keurvorst van Keulen, die, kort hierna, in 't Bisdom van Luik, bevestigd werdt (v). 1694.

XIII. Kerkelyke geschillen in Holland.

De Hervormde Kerk van Holland was nog niet in volkomen rust geraakt. De geschillen tusschen de aanhangers van Voetius en Coccejus, die reeds eenige jaaren geduurd hadden, en door de voorzorg der hooge Regeeringe, eenen geruimen tyd, in bedwang gehouden waren, scheenen nu, van nieuws, heviger dan voorheen, gedreeven te worden. Sommige Predikanten zouden zelfs niet ongaarne gezien hebben, dat de stellingen hunner partyen openlyk veroordeeld geweest waren. Zy meenden Koning Willem op hunne zyde te hebben, schoon de Staaten van Holland al neigen mogten tot gemaatigdheid. Doch zy bedroogen zig. De Staaten, geraadpleegd hebbende met zyne Majesteit van Groot-Britanje, als Stadhouder, besloten, op den agttienden van Wintermaand „ dat „ de Hoogleeraars en Predikanten zig houden zouden aan de gewoonlyke Leer der „ Hervormde Kerken, vervat in den Catechismus, de Belydenissen en de Regels der „ Nationale Dordrechtsche Sinode; niets „ schryvende of leerende, welk daarmede „ streedt, en met elkanderen, in Broederlyke eendragt, verkeerende, zonder elkanderen, by de Regeeringe, by de Ledemaaten der Gemeente, of by anderen, eenigszins, verdagt te maaken. Dat zy zulke pun„ ten,

De Staaten beraamen eenen weg tot vrede in de Kerke.

(v) Tindal Vol. II. [or XVII.] p. 479.

1694. „ ten, die de Dordrechtsche Sinode onbe-
„ slist gelaaten hadt, op hun eigen oordeel,
„ niet zouden voorgeeven te zyn van zulk
„ een gewigt, dat, zonder dezelven, de Schrift
„ niet wel noch genoegzaam ter zaligheid
„ zou konnen verstaan worden; doch zig,
„ omtrent deeze punten, gedraagen naar de
„ byzondere Kerken-ordeningen. Dat zy zig
„ van ongewoone en onschriftuurlyke spreek-
„ wyzen zouden onthouden: ook van zulke
„ toepassingen der Profeetsien, die misnoe-
„ gen en opschudding zouden konnen ver-
„ oorzaaken: of, zo iemant het tegendeel
„ overkwame, zou hy zulk eene verklaaring
„ by zyne woorden moeten voegen, waaruit
„ bleek, dat hy niet afweeke van de Leere
„ der Hervormde Kerke. Dat de Hoogleer-
„ aars, in 't byzonder, zig zouden wagten
„ van voorstellingen, die den Studenten aan-
„ leiding zouden konnen geeven, om de ver-
„ borgenheden des Christelyken Geloofs te
„ behandelen naar de regels der Filozoofie,
„ en alles te verwerpen, waarvan de reden
„ niet zo duidelyk voorkwam, als van enkel
„ natuurlyke zaaken; alzo, hierdoor, 't Ge-
„ loof eerlang schipbreuk lyden, en de Kerk
„ in de uiterste verwarring geraaken zou kon-
„ nen. Dat men, in het beroepen van Pre-
„ dikanten, alleen zou zien op Persoonen,
„ die stigtelyk in leer en leeven, en van een'
„ gemaatigden en vreedzaamen aart waren.
„ Dat alle deeze punten den Hoogleeraa-
„ ren en Predikanten zouden voorgehou-
„ den worden, op datze 'er zig naar gedroe-

„ gen

„ gen (w)." Van dit Besluit werden Afdruksels gezonden aan alle Overheden en anderen, die iet, in 't beroepen van Predikanten, te zeggen hadden; en last kreegen, om, zo veel mogelyk ware, de hand te houden aan de stipte naarkominge van het zelve (x). Sedert, bedaarde de hevigheid der twistende partyen, allengskens. De gematigdheid en vreedzaamheid, de weg tot bevordering geworden zynde, kwamen veelen Leeraaren bekoorlyker voor, dan zy plagten. 1694.

In Zomermaand deezes jaars, was de Raadpensionaris Heinsius, wederom, voor vyf jaaren, aangenomen, tot het gewigtig ampt, welk hy bekleedde: op dezelfde voorwaarden, welken hy, voorheen, bedongen hadt (y).

XIV. Maria, Koningin van Groot-Britanje sterft. 1695.

Terwyl men, in Engeland en hier te Lande, nieuwe toebereidsels ten oorloge maakte, tegen de volgende Lente, werdt Koningin Maria, die Groot-Britanje, verscheiden' jaaren agtereen, in 't afzyn van den Koning, haaren Gemaal, loffelyk geregeerd hadt, overvallen van de kinderpokjes, die haar, binnen weinige dagen, uit het leeven rukten, op den zevenden van Louwmaand, ten een uur des morgens, in het drie-endertigste jaar haars ouderdoms. Zy werdt, in Engeland, en zelfs in de Vereenigde Gewesten, van grooten en kleinen, opregtelyk betreurd. De Koning was zo getroffen van haaren dood, dat hy, verschei-

(w) Resol. Holl. 18 *Decemb.* 1694. *bl.* 598.
(x) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 341.
(y) Resol. Holl. 18 *Juny* 1694. *bl.* 228.

1695. ſcheiden' weeken, buiten ſtaat was, om zig met zaaken van gewigt bezig te houden (z). De Prinſes Anna was, ſedert eenen geruimen tyd, in de ongunſt gevallen van den Koning, en van de Koninginne, haare Zuſter; doch zy verzoende zig, terſtond na de dood der Koninginne, met den Koning (*a*). Sommigen ſchryven, dat de Graaf van Portland de eenigſte was, die deeze verzoening zogt tegen te houden. Ook wil men, dat zy ſlegts uitwendig geweeſt is, en dat zyne Majeſteit zig nimmer bekommerde, dat aan de Prinſeſſe eenige wezenlyke blyken van agtinge betoond werden (*b*). En deeze koelheid ſchynt een der eerſte grondſlagen geweeſt te zyn van den afkeer, dien de Prinſes, in laater' tyd, op den Troon van Groot-Britanje verheeven zynde, van den Koning en van 's Konings maatregels en vrienden betoond heeft.

Koning Willem ſteekt over naar Holland. Het affſterven en de begraafenis der Koninginne, en het regelen der Regeeringe van Groot-Britanje, in 's Konings afzyn, hieldt zyne Majeſteit langer in Engeland op, dan men verwagt hadt. 't Liep aan tot diep in Bloeimaand, eer hy herwaards overſtak. Hy landde, den vierentwintigſten, in de Oranje-Polder, en kwam, nog dien zelfden avond, in den Haage (*c*), van waar hy zig, na een kort verblyf (*d*), begaf naar het Leger der Bond-

(z) BURNET *Vol.* II *p.* 136. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 500—504.
(*a*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 510.
(*b*) Gedrag van de Hertogin van Marlbor. *bl.* 118, 119.
(*c*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 69.
(*d*) Reſol. Holl. 26 *May* 1695. *bl.* 220.

Bondgenooten, welk toen, te Gend, byeengetrokken was. 1695.

XV Opening van den veldtogt in de Spaansche Nederlanden.

Men was nu overeengekomen, om het Leger in de Spaansche Nederlanden in tweeën te verdeelen, en dus den vyand onzeker te houden van 't gene men dagt te ondernemen. De Krygsmagt van Frankryk overtrof, hier, die der Bondgenooten niet meer: 't welk, in den jongsten veldtogt, duidelyk, genoeg gebleeken was. Ook hadt Lodewyk de XIV., in Louwmaand deezes jaars, zynen grootsten Veldheer, den Hertog van Luxemburg, verlooren. Hy was opgevolgd, door den *Maarschalk van Villeroi*, die in Krygskunde verre beneden hem geschat werdt. Koning Willem hadt, hierom, geoordeeld, dat de gelegenheid thans gunstig was, om een beleg van aanbelang te onderneemen. De Bisschop van Munster was, in Lentemaand, ook in 't Groot Verbond getreden, en hadt zig aan den Keizer, den Koning van Groot-Britanje en de Staaten verbonden, om, boven de drieduizend man, die hy den Ryke reeds verschaft hadt, nog vierduizend man op de been te brengen, en of naar den Rynkant, of naar de Spaansche Nederlanden te zenden (*e*). Het Leger der Bondgenooten, versterkt met deeze manschap, overtrof dat des vyands verre in getal. De Franschen hadden, om hunne Nederlanden te dekken, nieuwe Linien opgeworpen, tusschen de Schelde en de

(*e*) Resol. Holl 27 *Sept.* 1695. *bl.* 400. *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 337.

1695. de Leye; 't welk de Keurvorst van Beieren, in Grasmaand, vergeefs, gezogt hadt te beletten (*f*). Doch de Bondgenooten hadden een gewigtiger werk voor. Hun Leger werdt, eerlang, verdeeld, en sloeg zig, gedeeltelyk, tusschen Thielt en Deinze, in Vlaanderen, gedeeltelyk, op den weg van Brussel naar Dendermonde, in Brabant, neder. Het eerste deezer twee Legeren stondt onder bevel van den Koning zelven, die den Prins van Vaudemont onder zig hadt: het ander onder dat van den Keurvorst van Beieren, onder wien de Hertog van Holstein-Ploen geboodt. Aan de Mehaigne, lag ook nog eenige Brandenburgsche, Luiksche en Staatsche manschap, onder den Baron de Heide en den Graave van Berlo. Het hoofdleger des vyands onder de Villeroi lag by Leuze. Bouflers was, omtrent de Sambre, gelegerd, en Montal hadt zig, met eenige manschap, nedergeslaagen, tusschen Yperen en het Fort de Knokke, om agt te geeven, op de beweegingen van den Majoor-Generaal *Ellemberg*, die omtrent Diksmuiden lag. In 't begin van Zomermaand, kort na dat Koning Willem in 't Leger by Deinze gekomen was, trok Bouflers over de Sambre, naar den kant van Fleury, terwyl Villeroi over de Schelde toog, om den voorraad langs de linkerzyde deezer Riviere te verteeren. Koning Willem beval, hierop, den Graave van Athlone, met eenige Ruitery, uit het Leger onder den Keurvorst van Beieren,

Beweegingen der wederzydsche Legeren.

(*f*) DANIEL Journal, p. CLXXIX.

ren, te trekken naar het Graafschap Namen, om op de beweegingen van Bouflers te passen. Tot versterking van dit Leger, zondt hy, in de plaats van de Ruitery onder Athlone, eenige Ruitery uit zyn eigen Leger derwaards, onder den *Markgraave de la Forest*, terwyl hy zelf opbrak met zyn Leger, en zig by Bekelâar nedersloeg. Van hier, zondt hy eene party uit op kondschap, die twee vyandlyke partyen aantastte, en tot onder de wallen van Yperen wyken deedt. Villeroi zelf toog over de Leye, agter de Linien tusschen Meenen en Yperen, hebbende tienduizend man van zyn Leger afgezonderd, tot versterking van Bouflers, die nu tot aan Pont d'Espierres was voortgetrokken. Koning Willem, den dertienden van Zomermaand, tegen den avond, 's vyands Linien bezigtigd hebbende, vondt Villeroi, agter dezelven, zo veilig gelegerd, dat hy ongeraaden vondt, hem aan te tasten. Nogtans, geliet hy zig, als of hy 't van zins ware, op dat hy den vyand onzeker zou houden van zynen waaren toeleg, en beweegen, om zyne meeste magt herwaards te trekken. Ten deezen zelfden einde, trok ook de Keurvorst van Beieren over de Schelde, en sloeg zig neder te Kerkhoven, by Hauterive, tegen over de nieuwe Fransche Linien, tusschen de Schelde en de Leye, binnen welken, Bouflers genoodzaakt werdt te wyken. Weinige dagen laater, deedt de Koning het Fort de Knokke aantasten door den Hertoge van Wurtemberg; bevel voerende over de manschap, die 1695.

1695. by Diksmuiden lag, en over eenige andere, uit 's Konings Leger, derwaards gezonden. De Keurvorst van Beieren deedt ook eenen loozen aanval op de nieuwe Linien. Men maakte nog andere beweegingen, om den vyand te misleiden, terwyl de manschap die aan de Mehaigne lag, en met welke, de Graaf van Athlone zig, eerlang, vereenigde, bevel kreeg, om naar den kant van Namen te trekken (g).

De Bondgenooten belegeren Namen.

Tot hiertoe, hadt Koning Willem zynen toeleg bedekt gehouden, en 's vyands magt, grootendeels, gelokt naar eenen kant, op welken hy niets in den zin hadt. Doch tegen 't einde van Zomermaand, kreegen de Heide en Athlone bevel, om Namen te berennen. Athlone, versterkt met de Brandenburgsche manschap, sloeg den weg op naar Charleroi, en liet den vyand nog in onzekerheid, of men 't op deeze Vesting gemunt hadt, of op Namen. Koning Willem, zyn Leger, midlerwyl, te rug gevoerd hebbende tot aan Rousselaar, trok, van een sterk geleide verzeld, naar den Maaskant. De Heide, aan 't hoofd der Staatsche en Brandenburgsche manschap, legerde zig, tusschen de Maaze en de Sambre, voor Namen, op den derden van Hooimaand. Een andere hoop volks, de Plaats aan de zyde van Kondrotz besluiten willende, kon 't niet uitvoeren, voor dat Bouflers zig, met eenige regementen Dragonders, ge-

(g) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 96—99. FEUQUIERES *Memoir. Hist. & Milit. Tom.* I. *p.* 290, 447.

geworpen hadt in de Stad, die, kort hierop, door het Leger onder den Keurvorst van Beieren, zo wel als het Kasteel, van alle zyden, beslooten werdt. Koning Willem, ondertusschen, ook voor de Stad gekomen, verdeelde de Legersteden; die, ter oorzaake van de gelegenheid van Namen aan de Maaze en Sambre, in drie hoofdkwartieren bestonden. De Koning lag, langs de Sambre en Maaze, naar den kant van Brabant, hebbende onder zig drie-entwintig Bataillons en honderd en twintig Esquadrons, onder Holstein-Ploen, Athlone, Obdam, Tilly, de la Forest, *Warfusé*, *de Huybert*, *Ittersum*, *Salisch*, Fagel en andere Oversten. De Keurvorst van Beieren lag, tusschen de twee rivieren, naar de zyde van Henegouwen, met vierentwintig Bataillons en twintig Esquadrons, onder de Spaansche en Beiersche Veld-Oversten, den Generaal Koehoorn en den Majoor-Generaal van Brandenburg. Langs de Maaze, in Kondrotz, of naar de Luiksche zyde, lagen de Heide, Berlo en andere Brandenburgsche en Luiksche Oversten, met tien Bataillons en zestig Esquadrons onder zig. De drie kwartieren hadden gemeenschap met elkanderen, langs drie bruggen, eene op de Sambre, en twee op de Maaze, van welke laatsten, de eene boven, de andere beneden de Stad lag. Na 't afsteeken der Legersteden, werdt het bosch van Marlagne, gedeeltelyk, om verre gehouwen, om de toegangen naar 't Leger te stoppen. Toen arbeidde men aan de verschansingen, onder bevel van den Generaal Koehoorn. 1695.

De

1695. De Graaf van Athlone en de Graaf van Berlo toogen, ten zelfden tyde, met de meeste Ruitery naar de Pieton, om den voorraad aldaar te vetteeren, tegen de aankomst des vyands. De Hertog van Wurtemberg hadt, midlerwyl, het Fort de Knokke verlaaten, en zig gevoegd by het Leger te Rousselaar, welk Koning Willem, naar Namen vertrekkende, gelaaten hadden onder 't opperbevel van den Prinse van Vaudemont, die, op de tyding dat de Maarschalk van Villeroi eenige manschap afgezonden hadt naar den Maaskant, ook eenige Bataillons, onder den Majoor-Generaal *Ramsai*, den Graave van Nassau en den Heere *Cutts*, naar Namen schikte, tot versterking van 't Leger der Bondgenooten (*b*).

Gelegenheid der Vestingwerken van de Stad en 't Kasteel.

De belegerden stelden zig vast in staat, om de Stad en 't Kasteel, gehouden voor de sterkste Vestingen der Nederlanden, te verdedigen tot het uiterste. De Franschen hadden, sedert dat Namen in hunne magt geweest was, de Vestingwerken der Plaatsen merkelyk verbeterd, de gebreken herstellende, die eertyds gelegenheid gegeven hadden, dat beide het Kasteel en de Stad hun ligter in handen gevallen waren: doch alles was, volgens hun bestek, nog niet voltooid, toen de belegering begonnen werdt. De Sterkte Koehoorn in 't byzonder hadt eene zwakke zyde, naar den kant van de Sambre en van de Stad. Voorts, was de Vesting van krygs- en mond-

(*b*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 99—102.

mondbehoeften, vóor eenige maanden, voorzien. De bezetting werdt op twaalfduizend man gerekend. Zy ſtondt onder den *Graave van Guiscard*, een' ervaaren' bevelhebber. Doch Bouflers hadt zig ook in de Plaats geworpen, gelyk wy reeds gemeld hebben. Ook bevondt zig, in dezelve, de bloem der Franſche Ingenieurs, Konſtapels, delvers en bombardiers. Men ſtelde, hierom, vaſt, dat het beleg veel volks koſten, en van langen duur zyn zou. De verſchanſingen voltrokken zynde, begaf Koning Willem zig naar het Kwartier van den Baron de Heide: vanwaar men de naderniſſen beſloot te beginnen tegen de S. Nikolaas-Poorte der Stad. De Loopgraaven werden, den elfden, geopend, zonder merkelyke verhindering. Des anderendaags begon het grof geſchut te ſpeelen van twee batteryen, terwyl de arbeid aan de Loopgraaven voorſpoediglyk voortging (*i*).

1695.

De Franſchen trekken aan op het Leger der Bondgenooten omtrent de Leye.

De Maarſchalk van Villeroi, ondertuſſchen, vernomen hebbende, dat de Prins van Vaudemont een goed deel volks afgezonden hadt naar 't Leger voor Namen, beſloot, te Kortryk en te Harlebeek, over de Leye te trekken, en hem aan te taſten. De overtogt geſchiedde, op den dertienden van Hooimaand; terwyl Vaudemont zig in ſlagorde ſtelde tusſchen Grammen en Kaneghem. Doch een gedeelte van 't vyandlyk Leger was op weg geſlaagen naar Kordes, zo 't ſcheen, tot ontzet van Namen; en een ander gedeelte trok

voort

(*i*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 101—106.

1695. voort tot aan de rivier de Mandel, zo dat Vaudemont nog onzeker bleef van 's vyands toeleg. Hy bleef hierom daar hy was, alleenlyk agtgeevende op de beweegingen der Franschen, die zig, midlerwyl, meester maakten van de Sloten te Ingelmonster en te Molenbeek, en 's avonds, voor een gedeelte, verscheenen, in 't gezigt der linker vleugel van 't Leger der Bondgenooten. Vaudemont veranderde toen een weinig van standplaatse, en besteedde den nagt, om eene verschansing op te werpen, rondsom zyne Legerstede. In deezen stand, verwagtte hy den vyand: die, tweemaal zo sterk in getal, den veertienden, op hem aantrok, en Montal afzondt, om agter 's Prinsen Leger post te vatten, en deszelfs agterhoede aan te tasten, terwyl Villeroi, van vooren, op den Prinse inbreeken zou. Maar Vaudemont, onderrigt van Montals toeleg, vondt geraaden te wyken. Hy gaf dan bevel, om de verschansingen, aan alle kanten, te voltooijen, en uit het geschut van de linker vleugel, geduuriglyk, te vuuren op den vyand, op dat men niet waanen zou, dat hy van zins ware, af te trekken. Ten zelfden tyde, deedt hy 't geschut van de regter vleugel afvoeren naar Deinze, zo heimelyk, dat 'er de vyand niets van gewaar werdt. 't Voetvolk maakte voorts zulke beweegingen, die 't oogmerk van Vaudemont verborgen hielden voor Villeroi, tot dat het gantsche Leger geweeken was, zonder dat het de vyand gemerkt hadt. Vaudemont en Wur-

Braave aftogt van den Prinse van Vaudemont.

Wurtemberg bleeven langst op de Legerstede, verzeld van eenen kleinen hoop paarden: en toen zy, eindelyk, ook aftrokken, werdt Villeroi eerst gewaar, dat hy misleid was. Hy deedt zyn best wel, om de agterhoede des Prinsen van Vaudemont te slaan. Doch hiertegen was zulke goede zorg gedraagen, dat de aftogt in orde geschiedde, zonder dat de agterhoede iet leedt van belang. Vaudemont trok voort, tot onder de wallen van Gend, daar hy veilig was. Onder 't trekken, voorzag hy Deinze, en daarna ook Nieuwpoort van meerder bezetting. Hy lei veel eers in met deezen aftogt (*k*), waardoor hy, zo Koning Willem schreef, beter getoond hadt een' bedreeven Veldheer te zyn dan hy 't, door 't winnen van eenen Veldslag, zou hebben konnen toonen (*l*). 1695.

'tBeleg van Namen wordt voortgezet.

't Beleg van Namen werdt, midlerwyl, voortgezet. De belegerden deeden twee of drie uitvallen, met kleine vrugt. Doch op den agttienden van Hooimaand, vielen zy uit, met twaalfhonderd paarden en vier Esquadrons Dragonders. Zy deeden de belegeraars eerst wyken uit eene onvoltrokken' Reduit, ter regter zyde der brugge over de Maaze, opgeworpen; doch werden, eerlang, met verlies van tweehonderd man, te rug gedreeven naar de Stad. De belegeraars hadden niet minder geleeden. De Loopgraaven nu, tot op een musketschoot van de Kontrescharpe,

zyn-

(*k*) *Voiez* DANIEL *Journal*, *p.* CLXXIX.
(*l*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 106—113.

1695. zynde voortgezet, begon men ſtorm te loopen. De belegerden weerden zig wakkerlyk; doch moeſten, eindelyk, wyken. 't Gevegt waarin, van de zyde der Bondgenooten, twaalfhonderd man verlooren werdt, duurde omtrent twee uuren. Hierna begon men de Stad nog van verſcheiden' andere kanten te naderen, met delven: 't welk de belegerden bewoog, den brand te ſteeken in de wooningen onder de Stad. Men begon, eerlang, te ſchieten op de werken voor de S. Nikolaas-Poorte, uit agttien ſtukken. De zwaare regen, die, ten deezen tyde, viel, veragterde het beleg merkelyk. Doch op den zevenentwintigſten, was men in ſtaat, om het bolwerk van S. Nikolaas te beſtormen; en vermeesterde den bedekten weg van het zelve, door de wakkerheid van het Engelſch en Staatſch voetvolk, welk zig hier kweet, zonder weêrgade. Ten zelfden tyde, maakte de Keurvorſt van Beieren zig meeſter van eenige posten, tuſſchen de Sambre en de Maaze. Zelfs ſloeg hy eene brug over de Sambre, en veroverde, onder 't geduurig ſchieten der Franſchen, de Abtdy van Salſines, een' poſt van merkelyk belang; waardoor, daarna, 't beleg van 't Kaſteel gemakkelyker gemaakt werdt. Ook viel hy, hier, eerlang, aan op Vaubans Linie, die de buitenwerken van 't Kaſteel omringde; en veroverde een reduit, eenige batteryen en de Linie zelve, met verlies van ſlegts tweehonderd man, dooden en gekwetſten. Koning Willem, die den aan-

val

val aan de zyde van 't Kasteel bygewoond hadt, keerde daarna wederom naar de loopgraaven voor de S. Nikolaas-Poorte, welker buitenwerken hevig beschooten werden. Ook werden 'er veele bomben in geworpen, die eene geweldige uitwerking deeden. Eenige Engelschen en Staatschen, onder Cutts en *Dedem*, bestormden een deezer werken, op den tweeden van Oogstmaand, en maakten zig meester van de tweede Kontrescharpe. 't Geschut hadt, ten deezen tyde, zulke wyde breuken gemaakt, dat alles tot eenen algemeenen storm vervaardigd werdt, toen de Graaf van Guiscard de Stad opgaf, by verdrag, welk, den vierden van Oogstmaand, getekend werdt. De Fransche bezetting week, hierop, in 't Kasteel, welk, terstond hierna, werdt belegerd (*m*).

1695.

De Stad gaat over.

De Maarschalk van Villeroi, geenen kans ziende, om den Prinse van Vaudemont, eenige meerdere afbreuk te doen, hadt, middlerwyl, Montal, met eenige manschap, gezonden, om Diksmuiden in te neemen. De Majoor-Generaal Ellemberg geboodt over de bezetting deezer Plaatse, die slegt versterkt; doch overvloedig van volk voorzien was. Zy werdt niet meer dan zesendertig uuren verdedigd, en toen opgegeven, by een schandelyk verdrag, op den agtentwintigsten van Hooimaand getekend, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef. Twee dagen laater,

De Franschen bemagtigen Diksmuiden en Deinze.

(*m*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 113—120.

1695. ter, gaf Deinze zig over op bescheidenheid; zonder dat 'er één schoot op gedaan was. De bevelhebbers van Diksmuiden en Deinze werden eerst verdagt gehouden van verraad; doch, geregtelyk onderzogt zynde, alleenlyk schuldig bevonden aan lafhertigheid, die Ellemberg met de dood boeten moest. *O-Farrel*, Bevelhebber van Deinze, werdt uit den dienst gejaagd. Vaudemont zondt aan den Maarschalk van Villeroi, om de bezettingen, die krygsgevangen gemaakt waren, te mogen lossen, volgens het Kartel, tusschen de oorloogende Mogendheden opgeregt. Doch de Franschen hielden zig thans niet aan 't Kartel, 't welk zy meermaalen geweigerd hadden te doen, wanneer zy 'er voordeel in zagen. Villeroi, orde gesteld hebbende tot het slegten der Vestingwerken van beide de Steden, toog over de Leye en de Schelde, naar den kant van Ninove, voorgeevende Namen te willen ontzetten. Vaudemont, eenige versterking van volk uit het Leger voor Namen bekomen hebbende, volgde hem op de hielen. Doch 't bleek, eerlang, dat hy een ander oogmerk hadt. Het Fransche Leger vertoonde zig, den dertienden van Oogstmaand, voor Brussel, welke Stad Koning Lodewyk belast hadt te bombardeeren, uit weêrwraak, over het bombardeeren van S. Malo en andere Zeeplaatsen van Frankryk. Brussel werdt dan, twee nagten en eenen dag, gebombardeerd, en met gloeiende kogels beschooten, waarna het Leger aftrok naar Enghien. De schade, in

Zy bombardeeren Brussel.

de Stad veroorzaakt, werdt op eenige millioenen berekend (*n*). 1695.

Koning Willem deedt, ondertusschen, 't beleg van 't Kasteel van Namen, vlytiglyk, voortzetten. Men maakte Loopgraaven tegen de Sterkte Koehoorn: men wierp eenige nieuwe batteryen op, in de tuinen en bolwerken der Stad, van welken vinnig gevuurd werdt op de Sterkten, die 't Kasteel dekten. 't Magazyn van het Duivelsch Huis sprong in de lugt. Bousiers ondernam, met zyne ruitery, door het Leger der Bondgenooten, te ontwyken uit de Plaatse; doch hy vondt alle de toegangen zo wel bezet, dat hy genoodzaakt was, den uitslag van 't beleg af te wagten. De belegerden deeden, nu en dan, eenen uitval: doch werden, gemeenlyk, met verlies, te rug gedreeven. Villeroi, midlerwyl, na 't bombardeeren van Brussel, eenige versterking van manschap uit het Fransche Leger in Duitschland bekomen hebbende, was voortgetrokken tot aan Fleury, tot ontzet van 't Kasteel van Namen. Vaudemont, zig vereenigd hebbende met de manschap onder den Graave van Athlone, en ook eenig volk onder den Prinse van Hessen van den Rynkant hebbende bekomen, legerde zig, te Mazy, zo voordeelig, dat Villeroi, schoon veel sterker van volk, hem niet durfde aantasten. Koning Willem, de zorg voor 't beleg aan den Keurvorst van Beieren en den Hertoge van Holstein-

De Bondgenooten belegeren 't Kasteel van Namen.

(*n*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 120—125. DANIEL *Journ.* *p.* CLXXX, CLXXXI.

1695. ftein-Ploen hebbende opgedraagen, begaf zig naar het Leger te Mazy. Men vèrwagtte nu, van dag tot dag, eenen veldflag. Doch Villeroi fleet den tyd met heen en weder trekken, zonder dat 'er meer dan enkele fchutgevegten, tusfchen de Franfchen en de Bondgenooten, voorvielen. De dertigfte van Oogftmaand was beftemd tot eenen algemeenen ftorm, waartoe Koning Willem drieduizend granadiers afzondt naar de Vefting. Met het aanbreeken van den dag werden de Sterkten Koehoorn en Terra Nova hevig befchooten, en toen men de breuken groot genoeg oordeelde, deedt de Keurvorft de Vefting opeifchen, door de Graaven van Hoorne en Portland, die den vyand bekend maakten, „ dat de Maarfchalk van Villeroi, drie dagen „ in 't gezigt van 't Leger der Bondgenooten „ gelegen hebbende, zonder eenen veldflag „ te waagen, geweeken was naar de Mehaig„ ne; dat 'er, derhalve, geen ontzet te hoo„ pen was; dat zyne Keurvorftelyke Door„ lugtigheid, genegen zynde om het leeven „ te fpaaren van zo veele braave krygskneg„ ten aan de eene en de andere zyde, den „ Graave van Guiscard een eerlyk verdrag „ wilde toeftaan, zo hy 't Kafteel wilde over„ geeven; doch dat hy hem flegts een vier„ dedeel uurs tyd van beraad geeven kon." Men deedt Guiscard verflag van deeze boodfchap: doch alzo 'er omtrent een uur verliep, zonder dat hy antwoord zondt, braken Hoorne en Portland de handeling af. 't Schieten be-

't wordt opgeëifcht.

begon op nieuws, heviger dan te vooren. 1695.
Toen werdt 'er ſtorm geloopen op Terra Nova en de Sterkte Koehoorn, te gelyk. Veel volks ſneuvelde 'er, in deeze gelegenheid: De aanvallers verlooren wel tweeduizend man, en onder deezen verſcheiden' voornaame Overſten. 't Verlies der belegerden was niet boven zeshonderd man geweeſt. De belegeraars hadden zig egter van eenige buitenwerken meeſter gemaakt, en beſteedden den volgenden dag, om zig in dezelven te verſchanſen, en alles tot eenen tweeden algemeenen ſtorm te bereiden. De Graaf van Guiscard, op den eerſten van Herfſtmaand, eenen wapenſtilſtand begeerd en verworven hebbende, tradt, terwyl dezelve duurde, op de breuke, en boodt aan, de Sterkte Koehoorn te willen opgeeven by verdrag: doch men antwoordde, dat hy niet dan over 't geheele Kaſteel zou konnen handelen. Hy hernam, dat de Maarſchalk van Bouflers over 't Kaſteel geboodt, dien hy eerſt kennis van deezen voorſlag zou moeten geeven. Bouflers beſloot, hierop, ook tot de handeling; doch vorderde tien dagen tyds, om ontzet af te wagten: 't welk hem platuit geweigerd werdt. Men kwam egter, nog dien zelfden dag, overeen, wegens een verdrag, welk, den volgenden dag, getekend werdt, beide door Bouflers en Guiscard, en volgens welk, 't Kaſteel, den vyfden, den Bondgenooten moeſt ingeruimd worden: gelyk geſchiedde. Doch Bouflers was pas buiten 't Kaſteel, of hy werdt gevangen genomen, door den Heere van Dykveld, op

en, by verdrag, overgegeven.

Bouflers wordt in verzeke-

1695. op last van den Koning van Groot-Britanje, in weêrwraak over het vasthouden der bezettingen van Diksmuiden en Deinze, tegen het gemaakte Kartel. Men bragt hem te rug naar Namen, en van daar naar Maastricht, en bejegende hem alomme met veele beleefdheid en agtinge. Doch hy bleef maar weinige dagen in hegtenis. De Koning van Frankryk beloofde de bezettingen van Diksmuiden en Deinze te zullen slaaken, zo dra de Maarschalk op vrye voeten gesteld zou zyn: 't welk, terstond hierna, geschiedde. Op deeze wyze, liep het beleg van Namen af: waarin de wapenen der Bondgenooten geenen geringen roem bevogten hadden. Ook werdt het beleid van Koning Willem hooglyk gepreezen: zynde het bemagtigen van Namen, sedert, altoos gerekend, onder de doorlugtigste bedryven van 's Konings leeven. De beroemde Opper-Ingenieur Koehoorn hadt ook zyn deel van de eer der veroveringe eener Vestinge, welker voornaamste werken hy zelf, voorheen, aangelegd en opgemaakt hadt. Men hieldt, hier, eenen openbaaren dankdag over 't veroveren van Namen, en gaf allerlei blyken van vreugde. Doch de kosten van 't beleg deezer Vestinge waren geweldig hoog geloopen. Ook oordeelden de algemeene Staaten, eerlang, dat men vier tonnen schats of meerder schikken moest, tot herstelling der Vestingwerken (o). De Maarschalk van Villeroi

[Margin: ...ring genomen. — wederom geslaakt.]

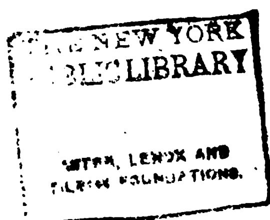
(o) Resol. Holl. 15, 22 *Sept.* 1695. *bl.* 371, 324. 19 *Sept.* 1696, *bl.* 325.

MENNO BARON VAN COEHOORN,
Generaal der Artillerye in dienst
van de Vereenigde Nederlanden enz.

R. Keyert del. naar 't Origineel van Netscher by de Vrouwe Douariere van COEHOORN. *J. Houbraken del.*

Is. TIRION excudit.

NEW YORK
LIBRARY
LENOX AND
FOUNDATIONS.

leroi, het overgaan van 't Kasteel van Namen vernomen hebbende, brak terstond op van by Gemblours, en toog, in alleryl, by Charleroi, over de Sambre, zig voorts begeevende naar de Linien, by Bergen in Henegouwen. Koning Willem, het opperbevel over 't Leger der Bondgenooten den Keurvorst van Beieren in handen gesteld hebbende, vertrok naar Dieren en 't Loo, om zig, volgens zyne gewoonte, met de jagt te vermaaken. Daarna, in den Haage, den Staat van oorloge, voor het volgende jaar, geregeld hebbende, keerde hy, in Wynmaand, naar Londen te rug. De beide Legers hadden, reeds voor 't einde van Herfstmaand, de Winterkwartieren betrokken (*p*). 1695. Koning Willem keert naar Engeland.

XVI. De Vereenigde Vlooten bombardeeren eenige Fransche Zeesteden.

Te water, was, dit jaar, niet veel van belang voorgevallen. Groot-Britanje en de Staaten hielden twee Vlooten in zee: de eene, onder den Admiraal Russel, dekte de Spaansche Zeesteden in Katalonie; de andere hieldt zig in en omtrent de Hoofden op, met het bombardeeren van S. Malo, Duinkerken en Calais; 't welk nogtans weinig gevolg hadt. Sommigen tekenen zelfs aan, dat de schade, door dit bombardeeren veroorzaakt, het duizendste deel niet beliep van de kosten, die, tot het uitrusten der Vloote en der bombardeergaljoots, besteed waren (*q*). Doch dit bombardeeren hieldt egter de kusten in gedum-

(*p*) Tindal *Vol* III. [*of* XVIII.] *p.* 125—141, 145. Daniel Journal, *p.* CLXXX.
(*q*) Daniel Journal, *p.* CLXXXII.

1695. duurige onrust. Ook waren de Bondgenooten, dit jaar, tot aan en door de Straat van Gibraltar, meester van de zee. De Franschen moesten den toeleg op Barcelona vaaren laaten, zo lang Russel op de kust van Katalonie kruiste. Ook viel 'er, in deezen oord, niets voor te lande. De Markgraaf van Gastanaga maakte eenige beweeging, om Palamos te belegeren: doch de *Hertog van Vendôme* noodzaakte hem, eerlang, de Plaats te verlaaten. Verscheiden' Engelsche Oost- en Westindische Koopvaardyschepen vielen, in 't najaar, den Franschen in handen. De schade, die de Engelsche Maatschappyen hier by leeden, werdt op eenige millioenen Fransch geld gerekend (*r*).

Krygsbedryven in Katalonie.

aan den Rynkant.

Aan den Rynkant, lagen de wederzydsche Legers, deezen gantschen veldtogt door, te loeren op elkanderen, zynde beide de Keizerschen onder den Prinse van Baden en de Franschen onder de Lorges te zwak, om iet met voordeel op elkanderen te onderneemen. Ook hadt de Lorges een groot gedeelte zyns Legers afgezonden naar de Nederlanden, tot ondersteuninge van den Maarschalk van Villeroi: waarna de Prins van Baden den Landgraaf van Hessen, met een' diergelyken hoop volks, tot versterking van het Leger voor Namen afvaardigde. Hierdoor bleef de magt der beide Legeren aan den Rynkant omtrent even groot (*s*). De veldtogt in Hongarye was, dit

in Hongarye.

(*r*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 142—144. DANIEL Journal, *p.* CLXXXI], CLXXXIIJ.

(*s*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 141.

dit jaar, ongelukkig geweeſt voor de Keizerſchen, die, in Herfſtmaand, door de Turken, omtrent Lagos, geſlaagen werden: waarna deezen verſcheiden' ſterke Plaatſen op den Keizer veroverden (*t*). 1695.

Maar in Italie viel geen veldſlag voor, ſchoon het Leger onder den Hertoge van Savoje dat der Franſchen onder den Maarſchalk de Catinat zeer verre overtrof in getal. Doch de Hertog ſloeg, in Zomermaand, het beleg voor Caſal, welk, reeds eenen geruimen tyd, geblokkeerd geweeſt was. Ook werdt de Plaats, op uitdrukkelyken laſt des Konings van Frankryk, opgegeven, by verdrag, op den eerſten van Hooimaand. Men bedong egter, dat zy, geheellyk ontmanteld, den Hertoge van Mantua te rug gegeven zou worden. Het overgeeven van Caſal, dat het beleg ligtelyk nog lang zou hebben konnen doorſtaan, vooral, om dat het Leger der Bondgenooten ſlegt voorzien was van 't gene tot het hevig aantaſten der Veſtinge vereiſcht werdt, gaf veel ſtof tot geſprek, onder 't gemeen. Veelen oordeelden, dat de vereenigde Vloot onder Ruſſel, die thans voor Toulon kruiſte, de Franſchen genoodzaakt hadt, voor hunne eigen' kuſten te zorgen, en verhinderd, Caſal te ontzetten. Doch anderen waren van gedagten, dat Koning Lodewyk, den Hertog van Savoje zoekende af te trekken van de zyde der Bondgenooten, deezen ſtap gedaan hadt, om hem in Italie.

(*t*) Heiss Hiſt. de l'Emp. *Tom.* III. *p.* 247.

1695. hem hiertoe te verpligten (*u*): de gegrondheid van welke gedagten, eerlang, door de uitkomst, bevestigd werdt.

XVII. Vernieuwing van het Groot Verbond. Het Groot Verbond, in den jaare 1689, tegen Frankryk, gesslooten, werdt, in deezen jaare, by plegtige handtekening, wederom vernieuwd, eerst in Oogstmaand, door de Gevolmagtigden des Keizers en der Staaten, op de byeenkomst der Bondgenooten in den Haage, en daarna, door den Bisschop van Munster (*v*), door den Keurvorst van Hanover, door den Keurvorst van Beieren, door den Keurvorst van Brandenburg, door den Koning van Spanje, door de Hertoginne Weduwe van Lotharingen, door den Hertoge van Savoje, door den Hertoge van Brunswyk-Lunenburg-Zell, en door den Koning van Groot-Britanje (*w*). In Lentemaand des jaars 1696, tradt de Keurvorst van Keulen ook, van nieuws, in 't Groot Verbond. Ook begaven zig, in het zelve, een weinig laater, de Frankische en Zwabische Kreitsen (*x*). Men bespeurde, hieraan, dat de Bondgenooten in 't algemeen nog van zins bleeven, om zig te kanten tegen de oogmerken van Frankryk, welken men hieldt te strekken, tot verbreeking van het evenwigt van magt, in Europa.

Onlust met Spanje. Met het Hof van Spanje, ontstondt, tegen 't einde des jaars, eenig geschil, ter gelegenheid,

(*u*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 142. DANIEL Journ. *p.* CLXXXII.

(*v*) *Zie* Notul. Zeel. *van* 1695. *bl.* 39.

(*w*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 351, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 363, 365.

(*x*) DU MONT *ubi supra. p.* 366, 367.

heid, dat de *Heer van Schoonenberg*, een Jood van afkomst, en buitengewoone Gezant des Konings van Groot-Britanje, waarneemende de zaaken van den Vereenigden Staat by Koning Karel den II., in een' brief aan den Konstabel van Kastilie, geschreeven, by gelegenheid dat zyn Sekretaris om schuld vastgezet was, eenige uitdrukkingen gebruikt hadt, welken men hieldt te stryden met den eerbied, dien hy aan zyne Majesteit verschuldigd was. Men hadt hem, hierop, belast, Madrid te ruimen, binnen zes dagen: zelfs was hy, kort hierna, op 's Konings last, ter Stad uit geleid. De Staaten waren te onvrede over deeze behandeling, en besllooten, geene Geschriften van eenigen Spaanschen Gezant te ontvangen, noch op eenig voorstel, welk hy doen mogt, te raadpleegen (y). Doch Schoonenberg werdt, eerlang, naar sommiger verhaal, wederom toegelaaten te Madrid, mids men hem, terstond daarop, t'huis ontboode (z): hoewel ik niet vind dat dit geschiedde. Het onderling misnoegen verdween, nogtans, meer of min, na dat de Ambassadeur van Citters, in 't volgende voorjaar, in Spanje, aangekomen was. Men hieldt egter, te Madrid, nog aan met klaagen, over 't leveren van Krygsbehoeften aan den Koning van Marokko; waarover, al sedert eenige jaaren, geklaagd geweest was (a). 1695.

Ko-

(y) Resol. Gener. *Mart.* 18 *Octob.* 1695. *bl.* 690. Resol. Holl. 1 *Dec.* 1695. *bl.* 526.

(z) BYNKERSHOEK du Juge Compet. des Ambass. *trad. par* Barbeyrac *Ch.* XIX. §. III. *p.* 229. *Voiez aussi* Memoir. & Negociat. Secret. du Comte d'HARRACH *Tom.* I. *p.* 286 *& suiv.*

(a) Resol. Holl. 13 *Decemb.* 1692. *bl.* 843. 21 *Sept.* 20 *Oct.* 1696. *bl.* 329, 537.

1695. Koning Willem, zig, na 't afsterven zyner Gemaalinne, vindende zonder kinderen, oordeelde, eer hy, dit najaar, wederom naar Engeland keerde, geraaden, zynen uiterften wil te maaken; gelyk hy, den agttienden van Wynmaand, in den Haage, deedt. By deezen Uiterften Wil, ftelde hy, uit kragte van het Oktroi der Staaten van Holland van den vyftienden van Zomermaand des jaars 1673, tot eenigen en algemeenen erfgenaam van alle zyne goederen, Leen en *allodiaal*, by eigen' handfchrift, aan zynen *Neef*, *den Prins Frifo van Naffau*, *oudften Zoon van den Prinfe Kafimir van Naffau*, *tegenwoordig Stadhouder van Friesland; aan zig behoudende*, *om hem zulke Voogden toe te voegen*, *als hy*, *naderhand*, *geraaden vinden zou.* Tot uitvoerders van deezen uiterften wil, benoemde zyne Majefteit de algemeene Staaten. Voorts, werdt dezelve, naar Landsgebruik, beflooten, vertoond aan eenen Notaris, die, in een Opfchrift, door den Koning, en door de Heeren Willem, Graave van Portland, en *Willem van Schuilenburg*, als getuigen, ondertekend, verklaarde, dat het geflooten Papier 's Konings uiterften wil vervatte (*b*).

Koning Willem maakt zynen uiterften wil, en ftelt den jongen Prins Frifo van Naffau tot zynen erfgenaam.

XVIII. De voorflag tot bevordering der algemeene Vrede, door de Kroone van Zweeden, uit den naam des Konings van Frankryk, voor eenigen tyd, gedaan, was, aan de eene zyde, nog niet goedgekeurd door Frankryk, en aan de andere, nog

Handeling aan het Zweedfche Hof.

(*b*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 363.

nog niet aangenomen door de Bondgenooten; dic, gelyk wy reeds gemeld hebben, niet dan met onderlinge bewilliging, van vrede konden handelen. Nogtans, waren de Bondgenooten niet zo afkeerig van de Vrede, dat zy ongeneigd zouden zyn gebleeven, om, door bemiddeling van Zweeden, in nadere handeling te treeden. 't Geluk der wapenen was hun, in de meeſte veldtogten, meer tegen dan mede geloopen, en zy zagen, eindelyk, dat het veel werks inhebben zou, 't gebied van Frankryk te brengen tot de paalen, welken, by de Pyreneeſche Vrede, aan het zelve geſteld waren, gelyk hun oogmerk ſcheen geweeſt te zyn, in den aanvang des oorlogs. Doch in den voorſlag, van wege Frankryk geſchied, was niet gewaagd van de belangen van Koning Willem; en 't was, derhalve, nog twyfelagtig, of Frankryk hem voor Koning van Groot-Britanje zou willen erkennen; welke erkentenis de Bondgenooten noodig hielden, om de Vrede beſtendig te maaken. De opening tot vrede, aan 't Zweedſche Hof geſchied, werdt, derhalve, agtervolgd, uit naame des Keizers, die, door de *Graaven van Kinski* en *Windisgratz*, aldaar, op den twaalfden van Louwmaand, hadt doen begeeren, „ dat Frankryk zyne oogmerken verklaarde, „ omtrent de voldoening en belangen des tegenwoordigen Konings van Groot-Britanje; en daarbenevens toeſtondt, dat Zweeden den Bondgenooten, by een egt Afſchrift, kennis gave van de voorſlagen, uit „ naam des Konings van Frankryk, gedaan, „ of

1695. tot bevordering der algemeene Vrede.

1695. „ of ten minfte verzekerde, dat het oor-
„ fprongkelyke deezer voorflagen, door den
„ Ambaffadeur van Frankryk getekend, aan
„ 't Zweedfche Hof, bewaard werdt." De Graaf d'Avaux, kennis van 's Keizers begeerte gekreegen hebbende, antwoordde „ dat „ de Allerchriftelykfte Koning niet voorhadt, „ zig te bedienen van eenige overeenkomft, „ voordat alle de Bondgenooten eens geworden waren, en in de Vrede bewilligd hadden; „ dat hy, hierom, toeftondt, dat de Bondgenooten verklaarden, dat de voorwaarden „ des Verdrags, fchoon men 'er, wederzyds „ in bewilligd mogt hebben, van geene kragt „ zyn zouden, voor dat de Prins van Oranje voldoening ontvangen zou hebben, zo „ ten opzigte van zynen perfoon, als van de „ Kroone van Engeland; dat de Koning van „ Zweeden den Bondgenooten ook belooven „ kon, dat de andere voorwaarden, waarop „ men de Vrede zou treffen, van geene kragt „ zyn zouden, zo den Prinfe van Oranje en „ den Ryke van Engeland, daarby, geen „ genoegen gegeven werdt (c)." Doch de Keizer en de Staaten vonden dit antwoord nog te bewimpeld, om 'er zig, geruftelyk, op te konnen verlaaten. Men verfpreidde, omtrent deezen tyd, een Gefchrift, welk voorgegeven werdt, uit den naam des Konings van Frankryk, overgegeven te zyn aan de Hoven van Zweeden en Deenemarke. Het behelsde eene verdediging van de voorwaarden

Nader voorflag van den Graave d'Avaux.

(c) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 44, 46.

den tot Vrede, door Frankryk voorgeslaagen. 1695.
Ook werdt 'er, rondelyk, in ondersteld „dat „ men den Prins van Oranje voor Koning „ van Engeland erkennen, en de Verdragen „ van Vrede en Koophandel, met de Staaten „ gemaakt, vernieuwen en bevestigen zou." Doch alzo d'Avaux en *Bonrepos*, Fransche Gezanten te Stokholm en te Koppenhagen, ontkenden, dat dit Geschrift van hun was voortgekomen (*d*), bleef men nog onzeker van de eigenlyke oogmerken des Franschen Hofs. De Keizer en de Staaten, die meest aan 't Hof van Zweeden handelden, drongen Koning Karel den XI., het gantsche jaar, op het verleenen van den beloofden onderstand van zesduizend man, en het opbrengen der manschap, welke hy, als Ryksvorst, verpligt gehouden werdt, te leveren. De *Graaf van Statemberg*, Keizerlyke Gezant, en Walraven, Baron van Hekeren, Gezant der algemeene Staaten, leverden verscheiden' Vertoogen in, hiertoe strekkende. Doch de Koning antwoordde „ dat hy zig alleenlyk verbonden „ hadt, tot herstelling der Westfaalsche en „ Nieuwmeegsche Vrede; dat deeze herstel„ ling, door het verleenen van den begeer„ den onderstand, eer vertraagd dan bevor„ derd stondt te worden; dat deeze onder„ stand den Bondgenooten ook niet veel „ voordeels zou konnen doen, zynde dezel„ ven genoegzaam in staat, om den last van „ den tegenwoordigen oorlog te draagen; „ dat

De Keizer en de Staaten begeeren onderstand van Zweeden.

die geweigerd wordt.

(*d*) *Act. de la Paix de Ryswick*, *Tom.* I. *p.* 47.

„ dat hy, daarenboven, reden hadt, om te „ klaagen over het nadeel, welk zynen han„ deldryvenden onderzaaten was toegebragt, „ door de Oorlogsſchepen der Vereenigde „ Staaten, die hem wel vergoeding van ſcha„ de aangebooden; doch tot hiertoe niet ge„ daan hadden: dat hy liever wilde arbeiden, „ tot herſtelling der Vrede, waartoe Frank„ ryk geneigd ſcheen, begeerende alleenlyk, „ de beſliſſing van eenige punten, welken „ de Bondgenooten gaarne vooraf geregeld „ zagen, uitgeſteld te hebben, tot de alge„ meene byeenkomſt van alle de Bondgenoo„ ten; dat hy, eindelyk, den Bondgenooten „ te bedenken gaf, of 't hun niet raadzaa„ mer ware, zyne bemiddeling te aanvaar„ den, dan langer te dringen op den gerin„ gen onderſtand, welken zy van hem be„ geerden; om welke reden, hy hun ver„ klaarde, dat hy met hen wilde overeenko„ men, over de billykſte en bekwaamſte mid„ delen, om de Weſtfaalſche en Nieuwmeeg„ ſche Vrede, ſtiptelyk, te doen naarko„ men (e). Verder kon men 't, dit gantſche jaar, niet brengen, met handelen aan 't Zweedſche Hof. De Bondgenooten nogtans, oordeelende, dat zy de konſtenaaryen van Frankryk niet genoeg mistrouwen konden, vonden geraaden, nader verklaaring te vorderen van Koning Karel, of hy de Weſtfaalſche en Nieuwmeegſche Verdragen, geheellyk en zonder

(e) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 61, 64, 69, 74, 78.

der uitzondering, dagt te doen herstellen. Men handelde, deswege, met den Graave d'Avaux, die, in Sprokkelmaand des jaars 1696, te verstaan gaf „ dat men den Koning, „ zynen Meester, geene nadere verklaaring „ der gedaane voorslagen behoorde te vergen, voor dat de Bondgenooten zelven verklaard hadden, of zy gezind waren, de „ Westfaalsche en Nieuwmeegsche Verdragen, in hun geheel, te herstellen." Hy voegde 'er by „ dat zyne Allerchristelykste „ Majesteit zig hieldt aan de verklaaring, „ voor deezen gedaan, en de bemiddeling „ des Konings van Zweeden, zuiverlyk en „ eenvoudiglyk, aannam: dat hy, verzekerd, „ dat deeze hem geene nadere verklaaring zou „ afvergen, dan die hy van de Bondgenooten zou hebben weeten te verkrygen, toestondt, dat niet alleen de Verdragen van „ Westfaale en Nieuwmegen zouden strekken tot een' grondslag van het Verdrag, „ welk men stondt te sluiten; maar daarenboven, dat de Koning van Zweeden, zo „ dra de Bondgenooten hem de zelfde verzekeringen gegeven, en hem voor middelaar aangenomen zouden hebben, de vereischte middelen zou mogen uitvinden, om „ de Vrede bestendig te maaken, begeerende zyne Allerchristelykste Majesteit geene „ andere veranderingen gemaakt te hebben „ in de Verdragen van Westfaale en Nieuwmegen, dan die de Koning van Zweeden „ zelf bekwaamst oordeelen zou, tot be-

1696.

Verdere handeling met d'Avaux.

1696. „ vestiging der gemelde Verdragen (*f*)."
De handeling over de Vrede aan het Hof van Stokholm bleef, hierby, eene poos steeken, tot dat Frankryk, wat laater, eenen naderen stap deedt tot bevordering van een algemeen verdrag: waarvan wy, hierna, verslag zullen doen.

XIX. Geweldige oproer te Amsterdam.

Terwyl de Vereenigde Gewesten nog diep staken in den last des uitheemschen oorlogs, en zig, tot hiertoe, nog niet dan flaauwe hoop tot vrede opdeedt, ontstak 'er, met den aanvang deezes jaars, eene geweldige binnenlandsche beroerte, in de groote Stad Amsterdam, die verderfelyke gevolgen gehad kon hebben, zo zy niet, spoedig en gelukkig, gestild geworden was. De naaste oorzaak of gelegenheid deezer beroerte houdt men geweest te zyn zekere Keur op het begraaven, die den gemeenen man onsmaakelyk was, en 't graauw aan 't hollen hielp: hoewel sommigen vermoed hebben, dat luiden, die verandering in den zin hadden, 't graauw hebben opgestookt tegen de Regeeringe, zig, hiertoe, bedienende van deeze Keure, op hoop, dat de beroerte aanleiding geeven mogt, om eenigen te doen ontzetten van 't bewind; waartoe men dagt, dat zyne Majesteit van Groot-Britanje, als Stadhouder, de hand wel zou willen leenen. Doch ik heb, tot nog toe, geenen genoegzaamen grond voor dit vermoeden konnen ontdekken. De aanleg en uitslag der

(*f*) Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 87, 92. Burnet *Vol.* II. *p.* 179.

der beroerte staat ons, nogtans, hier, kortelyk, te ontvouwen. 1696.

Gelegenheid tot den zelven.

De Staaten van Holland, om een gedeelte van de kosten des oorlogs te vinden, onlangs, eene nieuwe belasting gelegd hebbende op het trouwen en begraaven (g); vonden die van den Geregte van Amsterdam geraaden, op dat deeze last te ligter vallen mogt, de overdaad en pragt der begraafenissen te bepaalen, en het groot getal der onbeampte bedienaaren der begraafenissen, hier ter Stede *Aanspreekers* genoemd, merkelyk te verminderen, derzelver beroep maakende tot een Ampt, welk, voortaan, door Burgemeesteren, zou begeven worden. 't Getal der Lyk- en Lantaarndraageren vondt men, insgelyks, goed te bepaalen. Ook zouden deezen, voortaan, Amptenaars zyn. Men besloot, vier Kommissarissen en twaalf Hoofdluiden over de Aanspreekers en Draagers aan te stellen, van welke Hoofdluiden altoos één de begraafenis bedienen zou, behalven een' of meer Aanspreekers, naar de plaats en tyd, waarin het Lyk ter aarde gebragt werdt. 't Loon der Hoofdluiden, Aanspreekers en Draagers was naauwkeuriglyk geregeld. Alle deeze en veele andere byzonderheden waren vervat, in eene uitvoerige Keur, die, den tienden van Louwmaand, afgekondigd werdt, om met den eenendertigsten in te gaan. Doch voor, en vooral kort na 't afkondigen dee-

(g) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 901.

1696. deezer Keure, ontstondt 'er veel gemors onder 't gemeen, meest verwekt door de Aanspreekers, die buiten dienst geraakt waren, en door derzelver vrouwen. Sommigen van welken den Heeren, aan derzelver huizen en op straat, lastig vielen, om het intrekken eener Keure, die hun zo veel nadeels deedt. Ook meent men, dat de Regeering, eerlang, te raade werdt, alle de Aanspreekers in dienst te houden, en hun Akte te verleenen: hoewel hiervan niets openlyk verklaard is. Veele aangestelde Aanspreekers zelven waren misnoegd, om dat zy, volgens de Keure, in ééne beurs arbeiden moesten. Ook nam het gemeen kwalyk, dat den onvermogenden, of zulken, die goedvonden hunne lyken van buuren te laaten draagen, belast werdt, hiertoe *Acte voor de armen*, ter Sekretarye, te komen verzoeken. Anderen vonden ook vreemd, dat hun de vryheid benomen werdt, om Aanspreekers en Draagers, die zy kenden en goedkeurden, te gebruiken. Sommigen klaagden, dat het Loon der Aanspreekeren te hoog gesteld was. Die 't meest gebeeten waren op de Regeeringe, smaalden, dat het den Heeren slegts te doen was, om nieuwe Ampten te begeeven te hebben, ten nadeele der Gemeente. 't Bleef niet by morren. Men rotte, by hoopen, samen, op en omtrent den Dam en voor het Aalmoesseniershuis, daar de Kommissarissen en Hoofdluiden hun Komptoir hielden. Een der Hoofdluiden werdt, hier, den agtentwintigsten van Louwmaand, aangerand, door 't graauw, en genoodzaakt te wyken.

'tGraauw rot samen.

Maar

Maar op den dertigſten, 's daags voor het ingaan der Keure, liep het graauw, in grooten getale, te hoop naar den Dam, ſcheldende op de afgaande Burgemeeſters, die de Keur hadden helpen maaken. De Hoofdluiden en Draagers leeden ook laſt, omtrent het Aalmoeſſeniershuis. Men vreesde, met reden, voor erger beroerte, tegen den volgenden dag, op welken, voor 't eerſt, volgens de Keure, ſtondt begraaven te worden. De ſoldaaten, die gewoonlyk hier ter Stede in bezetting leggen, kreegen, nog dien zelfden avond, bevel van Burgemeeſteren, om, tegen den volgenden morgen, aan de Hoofdwagt op den Dam, voor 't Aalmoeſſeniershuis, en elders, in 't geweer te verſchynen. Doch 't optrekken der ſoldaaten deedt, op Dingsdag den eenendertigſten van Louwmaand, eene menigte van kwaadaartigen en nieuwsgierigen te hoop loopen naar de Plaatſen, daar zy poſt hielden: vooral naar den Dam, die, ten negen uuren, reeds zo vol gepropt was van allerlei ſlag van volk, dat de Heeren, ter naauwer nood, op 't Stadhuis geraaken konden. Ook was de gantſche Stad in beweeging. Karels, jongens en vrouwvolk trokken op, gewapend met puthaaken, luiwagens, bezems, ſchorteldoeken aan ſtokken gebonden, en veelerlei ander geweer; en trommelende, met talhouten, op bier- en botervaten. Men vertoonde ſpottelyk Lykſtaatſien, in 't gezigt der ſoldaaten, omtrent het Aalmoeſſeniershuis, op den Dam, en aan andere hoeken der Stad. Aan 't Stadhuis, hadt

1696.

rukt naar den Dam.

1696. hadt men brieven geplakt, waarby het te Huur gesteld werdt, om terstond te konnen betrokken worden: uit welke balddaadigheid, vermoed werdt, dat 'er, onder de beweegingen over de Keure, een heimelyke toeleg school, om de Regeering te veranderen, welke nogtans geen gevolg gehad heeft. De Wethouderschap, 's daags te vooren, reeds besflooten hebbende, eene scherpe Waarschuwing af te kondigen tegen samenrottingen en oproer, vonden nu geraaden, zulks te verschuiven, en, om 't gemeen tot stilstand te brengen, bekend te maaken, dat de Keur op het begraaven, voor den tyd van zes weeken, zou opgeschort worden: 't welk een geweldig gejuil verwekte onder 't graauw, waaronder een groot deel vreemd bootsvolk gemengd was, en welk, eerlang, grootendeels, van den Dam aftrok naar 't Aalmoessenierschuis, daar de raazerny, nu gaande geraakt, de eerste gevaarlyke uitwerksels hadt. Men viel hier de soldaaten aan, met steenen, zo hevig, dat zy, eens, zo men meent, met los kruid, en eens met scherp geschooten hebbende onder 't graauw, eerlang, met agterlaating van een gedeelte van hun geweer, op de vlugt gedreeven werden. 't Schieten met scherp, waardoor eenigen uit den hoop gekwetst en gedood werden, deedt de woede wakkeren. De woeste menigte streeft, de Leidsche Straat op, naar de Heeren-Graft, tot voor het Huis van den Burgemeester Jakob Boreel, wien men dwaaslyk dreef opsteller der Keure te zyn, om dat zy, door zynen Zoon, den Sekre-

De Wethouderschap geeft een weinig toe.

't Graauw dryft de soldaaten op de vlugt.

kretaris, *Balthazar Boreel*, ondertekend was. 1696.
Eenigen uit den hoop drongen, terstond, in huis, doch lieten zig, met goede woorden, beweegen, om te rug te keeren. Midlerwyl, was een vendel soldaaten, onder Kapitein *Spaaroog*, derwaards getrokken van den Dam. Ook naderde eene groote menigte volks het Huis, van alle kanten. Spaaroog vermaande den hoop, meer dan eens, om zig weg te maaken; hun verzekerende, dat de Keur, waarover men morde, vernietigd was. Doch 't graauw, hiertegen aandruischende, schreeuwde, dat men hen bedroog, drong in op de soldaaten, en smeet hun met steenen, zo geweldig, dat zy last kreegen, om, eerst met los kruid, en toen met scherp, te schieten onder den hoop. Twee nieuwsgierigen raakten, by deeze gelegenheid, ongelukkiglyk, om 't leeven. Spaaroog en vier van de zynen, 't zydgeweer hebbende getrokken, kwetsten en doodden ook eenigen der muiteren: waarop de menigte, met steenen, stokken en messen, zo verwoed, aanviel op de soldaaten, dat deezen, eerlang, op de vlugt gedreeven werden. Toen werdt de deur van het huis des Heeren Boreel, met een' lantaarnpaal, op den vloer geloopen. De woeste menigte streefde naar binnen, en vernielde, in korten tyd, al 't kostbaar huisraad, welk zy hier vonden, en welk, door de wyven en jongens, in 't water gedraagen werdt. 't Graauw gedoogde niet, dat iemant zig met den buit verreikte. Alles, tot zilverwerk toe, werdt verbryzeld en in de graft gesmeeten. De Burgemeester

Plondert het Huis van den Burgemeester Boreel.

 hadt

1696. hadt zig, by eenen der buuren, geborgen. Een deel der Burgerye, midlerwyl, in 't geweer gekomen zynde, dreef de plonderaars, die nu hier hun zat gewoed hadden, met kleine moeite, ter deure uit. Doch zy begaven zig, terstond hierop, naar 't huis van den Kapitein Spaaroog, staande op de Reguliersgraft, daar alles, met geen minder drift, geschonden, vernield, en in 't water geworpen werdt. Men begon zelfs aan 't afbreeken van 't huis: en dreigde ook dat van den Burgemeester *de Haaze*. Doch de woede werdt gestuit, tegen den avond, door de schutterye, die, in den agtermiddag, met alle vendelen, in 't geweer gekomen was. De Wethouderschap hadt, midlerwyl, alomme, doen bekend maaken, dat de Keur op 't begraaven geen' voortgang hebben zou, maar vernietigd was. Doch 't graauw, nu verlekkerd op 't plonderen, hervatte den woesten toeleg, des anderendaags. 't Huis van den Engelschen Konsul *Jozef Kerby*, dien men uitmaakte voor eenen vinder van nieuwe belastingen (1), en veelligt ook van de Keure op 't begraaven, werdt 's morgens vroeg, eer nog de schuttery op de been gekomen was, aangevallen en geplonderd. Het houtwerk en de vloeren van 't gebouw werden deerlyk vernield. Wyn en bier stroomde door de kelder,

dat van den Kapitein Spaaroog.

en dat van den Engelschen Konsul Kerby.

(1) Hy hadt het middel op het trouwen en begraaven eerst uitgevonden, en verwierf hiervoor, eerlang, een jaargeld van vyftienhonderd guldens, gedaurende zyn leeven. Zie *Resol. Holl.* 9 Octob. 1699. bl. 1114.

der, en werdt van de woedende wyven, met de muilen opgeſchept, en te lyve geſlaagen. 't Plonderen duurde hier niet meer dan anderhalf uur: wanneer 't graauw zig begaf naar 't Huis van den Oud-Burgemeeſter *de Vries*, welk met gelyke verwoeſting gedreigd werdt. 1696.

De Vroedſchap, midlerwyl vergaderd zynde, deedt bekend maaken, dat alle eerlyke burgers, behalve zulken, die in de wapenen waren, zig naar huis zouden hebben te begeeven; alzo men genoodzaakt was, en goedgevonden hadt, geweld met geweld te keeren. Ook ſteegen, eerlang, eenige jonge luiden, uit de voornaamſte geſlagten der Stad, en voorgegaan door de Heeren *Burg*, *Hinloopen*, *Six* en *Huidekooper*, te paarde; met den ſabel in de vuiſt, door de Straaten rydende, om ſamenrottingen te beletten. 't Graauw, voor 't Huis van den Heere de Vries gekomen, liet zig, in 't eerſt, met wat geld, ſtillen: doch hieldt, daarna, zo onbezuisd aan om meer, dat de ſchutters, hier, midlerwyl, ſamengetrokken, den hoop, met ſchieten en ſlaan, verdreeven. Zo ging 't ook elders. Doch een gedeelte van 't geboefte begaf zig, eerlang, naar de S. Antoni's breêſtraat, 't Huis van den Heere *Pinto*, by 't gemeen *den ryken Jood* genaamd, aanvallende, en beginnende te plonderen. Duidelyk bleek nu, dat het den fielen om buit te doen was, alzo Pinto, die, nevens zyne vrouw, toen, in den Haage was, geen deel altoos hadt aan de Keure op 't begraven. Doch de burgery, ſchielyk toegeſchooten, ſtuitte hier de woede, viel

De ſchuttery en eenige vrywilligen komen op de been.

De oploop en plondering wordt geſtuit, aan 't Huis van Pinto.

1696. ter deure in, schoot, hieuw en sloeg onder den hoop; die, in een oogenblik verstooven zynde, omtrent dertig gevangenen, welken meest allen gekwetst waren, agter liet. De Jooden stonden hier der burgerye trouwelyk by. Men hadt ook, alomme, de valbruggen opgehaald. Het Gilde der Turfdraageren, zig vrywilliglyk hebbende aangebooden, om den opstand te helpen stillen, stondt op den Dam, gewapend met halve pieken. Met den avond, raakte alles in rust, en ten zes uuren werden twee der gevangenen, by toortslicht, uit een van de vensteren der Waage, opgehangen. Drie anderen leeden, des anderendaags, dezelfde straffe. Men deedt scherp onderzoek naar de schuldigen. Doch het Regement Lyfwagten, welk uit den Haage naar de Stad geschikt, en reeds, tot op twee uuren, aan dezelve genaderd was, kreeg bevel, om te rug te keeren, alzo men den oproer hieldt gestild te zyn. Men geboodt, op zwaare straffe, dat elk, die eenig geroofd goed onder zig hadt, zulks zou hebben te brengen in handen van den Schout. De schuttery bleef nog eenige dagen in de wapenen: ook de vrywillige Ruiters. En op den vierden van Sprokkelmaand, werden nog zeven plonderaars met de galge gestraft. De beroerte was hiermede geheellyk bedaard. De Keur op het begraaven bleef vernietigd. De Vroedschap deedt, eerlang, aan de Schutters, in erkentenis der betoonde trouwe, eenen zilveren gedenkpenning uitdeelen (*h*).

Eenigen der schuldigen worden gestraft.

Op

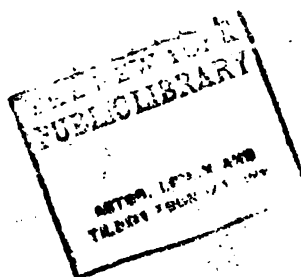
(*h*) *Zie* Oproer van Amsterdam, *gedrukt* 1702.

HENRIK KASIMIR,
Prins van Nassau.
Erf-Stadhouder van Friesland.
Stadhouder van Groningen en Drente.

A. Schoeman del. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit.

PUBLIC LIBRARY

Op den vyfentwintigsten van Lentemaand, overleedt, te Leeuwaarden, aan eene borstkwaale, Henrik Kasimir, Prins van Nassau, Stadhouder van Friesland, Groningen en Drente, en een der Veldmaarschalken van den Vereenigden Staat (*i*). Zyn jonge Zoon, Joan Willem Friso, volgde hem op, in zyne Stadhouderschappen, onder de Voogdyschap van deszelfs Vrouwe Moeder. Naauwlyks twee maanden laater, stierf, op het Oranje woud, by Leeuwaarden, de Prinses Albertina Agnes, Dogter van Fredrik Henrik en Moeder van Prinse Henrik Kasimir (*k*).

1696. XX. Dood van den Prinse Henrik Kasimir, en van zyne Vrouw Moeder.

In Engeland, was, in den aanvang deezes jaars, eenen aanslag ontdekt, tegen 't leeven van Koning Willem, en om Koning Jakob, die met eene Fransche Vloot in 't Ryk verwagt werdt, op den Troon te herstellen. De Jakobiten hadden hiertoe voorbereidsels gemaakt, terstond na de dood der Koninginne Maria. Zy handelden met Koning Jakob, en met het Fransche Hof, welk hunne maatregels scheen goed te keuren. De *Hertog van Berwik*, natuurlyke Zoon van Koning Jakob, stak, in Sprokkelmaand, over naar Engeland, om met de Jakobiten te raadpleegen. Hy keerde, na een kort verblyf, te rug naar Frankryk. Na zyn vertrek, beraamde men tyd en wyze, om Koning Willem van kant te helpen. Doch weinige dagen voor de uitvoeringe, werdt het verraad den Graave van Port-

XXI. Samenzweering in Engeland ontdekt.

(*i*) Europ. Merc. *Jan.—Maart* 1696. *bl.* 228.
(*k*) Europ. Merc. *April—Juny* 1696. *bl.* 324.

1696. Portland ontdekt, door twee der ſamengezwoorenen; en daarna, door een' derden. Midlerwyl, hadt Koning Jakob zig vervoegd te Calais, wagtende op tyding uit Engeland; om, zo zy hem gunſtig ware, terſtond, onder zeil te gaan. Doch de ontdekking van 't verraad, het naarſpooren, vatten en ſtraffen van verſcheiden' ſchuldigen, en vooral het tekenen van eene algemeene Verbindtenis, door 't gantſche Ryk, om Koning Willem te handhaaven op den troon van Groot-Britanje, verbrak t'eenemaal de maatregels van Koning Jakob, die, eerlang, naar S. Germain te rug keerde (*l*). Midlerwyl, hadden de Staaten eene Vloot in zee gebragt, onder den Vice-Admiraal *Gerard Kallenberg*, en een goed deel Krygsvolks geſcheept, met welk men Koning Willem zou onderſteund hebben, zo de Landing ondernomen geweeſt ware: doch de vrees voor dezelve verdween ſpoedig. Men hieldt, hier te Lande, eenen plegtigen dankdag, over 't ontdekken deezer ſamenzweeringe (*m*).

De Bondgenooten verbranden de Franſche Magazynen, te Givet. De maar der ontdekkinge van 't verraad kwam zo dra niet in de Spaanſche Nederlanden, of de Prins van Vaudemont en de andere Legerhoofden beſlooten, den vyand den voorgenomen inval in Engeland, met eene onderneeming van belang, betaald te zetten. De Graaf van Athlone en de Luitenant-Gene-

(*l*) Notul Zeel. 7 *Maart* 1696. *bl* 43. TINDAL *Vol.* III. [*of* XVIII.] *p.* 189—230, 236—244. DANIEL Journ. *p.* CLXXXIIJ.
(*m*) Reſol. Holl. 23 *Maart* 1696. *bl.* 154.

neraal Koehoorn trokken, den dertienden van Lentemaand, met veertig Esquadrons ruitery en dertien Bataillons knegten uit Namen. Athlone berende Dinant: doch Koehoorn begaf zig naar Givet, daar de Franschen een aanzienlyk magazyn hadden. De Plaats werdt, terstond, met bomben en gloeiende kogels, beschooten, waardoor het magazyn, wel haast, in brand raakte. Een hoop knegten streefde toen ter Stad in, met toortsen in de hand, zettende alle de pakhuizen en een groot getal van kazernen en burgerwooningen, ligter laage, in brand, zonder, in deeze onderneeminge, meer dan tien man te verliezen. 't Verbranden van Givet viel voor, op den zestienden van Lentemaand. Wat laater, werdt Calais gebombardeerd, door eene Engelsche Vloote, onder den Admiraal *Cloudeshbly Shovel*. De Stad raakte, op drie of vier plaatsen, in den brand: doch de schade was klein (*n*). De vereenigde Engelsche en Staatsche Oorlogsschepen ondernamen, in Oogstmaand, eene landing op Belisle, Rhee en andere Fransche Eilanden hieromtrent. S. Martin, op Rhee gelegen, werdt gebombardeerd; en schoon het nadeel, welk men den vyand hierdoor aandeedt, geen naam hebben mogt, hieldt men de zeekusten van Frankryk egter in geduurige onrust, noodzaakende den vyand, zyne kragten te verdeelen. De beroemde Jan Bart, nu tot Ridder

1696.

Calais en S. Martin gebombardeerd.

Bart ver-

(*n*) Daniel Journal, *p.* CLXXXIV. Tindal *Vol.* III. [*of* XVIII.] *p.* 245, 246.

1696. hunner verschansingen. De Franschen vervolgden hen; doch werden zulks ontvangen, dat zy op hunne beurt te rug moesten. De Spaanschen verlooren, volgens hun eigen verhaal, niet boven de driehonderd man; volgens dat der Franschen, wel zeven- of agthonderd, onder welken de Graaf van Tilly was. Van de Fransche zyde, bleeven 'er honderdenvyftig of tweehonderd (v). De Koning en de Koningin van Spanje waren, omtrent deezen tyd, zeer onpasselyk, en 't gerugt liep, dat zy beide vergiftigd waren. Doch zy werden, eerlang, hersteld; hoewel de Koning zo zwak bleef, dat men, van tyd tot tyd, zyn einde verwagtte. Het Fransche Hof was, meent men, verheugd over zyne tamelyke herstelling, om dat het zig thans onmagtig vondt, tot het voeren van eenen oorlog; waartoe de eischen des Daufyns op de Spaansche Heerschappye gelegenheid zouden gegeven hebben. Doch de Koninginne-Moeder van Spanje, Maria Anna van Oostenryk, was, op den zesentwintigsten van Bloeimaand, te Madrid overleeden. De Bondgenooten, welker zaak zy altoos ernstelyk voorgestaan hadt, verlooren veel, by haaren dood. Het Spaansche Hof veranderde, sedert, merkelyk, van maatregels (w).

XXIV. Nadere opening

Ondertusschen, viel de aanhoudende oorlog Frankryk zo lastig, dat Koning Lodewyk, aan-

(v) DANIEL Journal, p. CLXXXV. TINDAL Vol. III. [of XVIII.] p. 253.
(w) TINDAL Vol. III. [of XVIII.] p. 254, 266.

aangezet, zo men wil, door *Madame de Maintenon* (x), oordeelde, ten minsten eenige jaaren, vrede te behoeven, om eenigszins op zyn verhaal te komen. De Koophandel van zyn Ryk was t'eenemaal vervallen. De Gemeente was uitgeput, en de manschap geweldiglyk gesmolten, in eenen kryg, die, aan zo veele oorden tevens, gevoerd werdt. Middelen om 's Konings ledige Schatkist te vullen waren 'er naauwlyks. 't Verkoopen van veele nieuwe Ampten, waaruit men veel voordeels gehoopt hadt, bragt luttel op: alzo zig langs hoe minder koopers opdeeden. 's Konings gezondheid nam ook af met de jaaren, en hy toonde, allengskens, sterke genegenheid tot stilte en afzondering. Alle deeze omstandigheden neigden hem tot vrede. Zelfs besloot hy, terwyl d'Avaux aan 't Hof van Stokholm arbeidde, om den Koning van Zweeden tot middelaar te ontvangen, een' vertrouwd' persoon te zenden naar den Haage, die, door *François Mollo*, Koopman te Amsterdam en Resident van Poolen, schrander en bekwaam tot bedekte handeling, gebragt werdt by eenige Leden der algemeene Staaten, welken, eerlang, toestonden, dat de Heer van Dykveld een mondgesprek hieldt, te Maastricht, met *François, Heer van Callieres* (y), over eenige voorafgaande punten, die den weg tot de vrede zouden konnen baanen. Callieres maak-

1696. tot eene Vredehandeling, van de Fransche zyde.

(x) *Voiez* Feuquieres Memoir. Hist. & Milit. *Tom.* I. *p.* 36.
(y) Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 11.

1696. maakte hier te zyn, eer nog Koning Willem, dien men afkeeriger hieldt van de Vrede, overgekomen was uit Engeland. Het Fransche Hof hadt, sedert het mislukken der laatste onderneeminge op Engeland, beslooten, zig, vooreerst, niet meer te laaten gelegen zyn aan de herstellinge van Koning Jakob; maar Koning Willem voor Koning van Groot-Britanje te erkennen. Callieres hadt egter uitdrukkelyken last, zulks niet te doen, voor dat men, over de andere voorwaarden der Vrede, zou overeeengekomen zyn. De Staaten, die geene reden altoos hadden, om in den oorlog te volharden, zo Koning Willem erkend werdt, ontvingen de Fransche voorslagen heuschelyk; doch gaven, gelyk meermaalen te vooren, te verstaan, dat zy niets sluiten konden, zonder hunne Bondgenooten. Callieres stondt toe, dat zy de voorwaarden der Vrede, van punt tot punt, mededeelden aan hunne Bondgenooten; en dat men niets voor vastgesteld zou houden, voor dat zulks geschied ware. Men tradt dan in nadere onderhandeling. De Staaten vorderden eenige voorafgaande punten, in welken Callieres, in 't eerst, scheen te bewilligen; doch waarop hy, naderhand, eenige uitzonderingen begon te maaken. Dit baarde vermoeden, dat men, van de Fransche zyde, slegts van vrede sprak, om de Bondgenooten week te maaken en te verdeelen (z). De handeling bleef,

Argwaan op het Fransche Hof.

(z) TINDAL *Vol.* III. [of XVIII.] *p.* 249—253.

bleef, derhalve, den gantschen Zomer, slee- 1696.
pen. Ook ontdekte zig het oogmerk der Franschen klaarder, na dat men in 't zeker berigt werdt, dat de Vrede tusschen den Koning van Frankryk en den Hertoge van Savoje, op eenen goeden voet stondt: 't welk den staat der zaaken van gedaante veranderen deedt.

XXV. Bedekte handeling der Franschen met het Hof van Turin.

Het Fransche Hof was, den gantschen voorleeden Winter, in heimelyke onderhandeling geweest met het Hof van Turin, zoekende den Hertog over te haalen tot eene afzonderlyke Vrede. De Maarschalk de Catinat, die 't Fransche Leger in Piemont geboodt, dreef deezen handel bedektelyk (*a*). De Pauselyke en Venetiaansche Gezanten begunstigden zynen toeleg, alzo hunne Meesters verlangden naar een einde van den kryg in Italie, en naar 't vertrek der Duitsche troepen. Het overgaan van Casal, op zulk eene onverwagte wyze, hadt reeds argwaan verwekt onder de Bondgenooten; die, sedert, meer en meer, bevestigd werden in 't vermoeden, dat 'er iet in til was, tusschen Frankryk en den Hertoge. De Engelsche Gezant *Galwai* gaf den Koning, zynen Meester, kennis van 't gene hy opgemerkt hadt. Doch de Hertog ontkende volmondiglyk, dat hy in eenige onderhandeling ware, van meening, zo men wil, om eerst de onderstandgelden te ontvangen, welken de Koning van Groot-Britanje en de Staa-

(*a*) Daniel Journal, *p.* CLXXXV.

1696. Staaten hem beloofd hadden. Sommigen schryven, dat deeze Vorst zeer gesteld was op het vullen zyner Schatkist, zelfs geduurende den oorlog; en dat hy, ten deezen einde, 't geld in zyn gebied, zesmaal zo hoog als het wezenlyk waardig was, hadt doen ryzen. Ook vertoonde hem zyne Geestelykheid, dat de Kettery in Piemont sterk toegenomen was, sedert dat hy het Groot Verbond hadt omhelsd. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten hadden hem, inderdaad, overgehaald, om de Dalluiden te herstellen in derzelver Voorregten, en om hun plegtiglyk te verzekeren van eene volkomene vryheid van Godsdienst. Hierby kwam nog, dat de Keizer en de Koning van Spanje zeer agterlyk waren, in het voldoen der onderstandgelden aan den Hertoge. Van den anderen kant, deedt de Catinat hem zeer voordeelige aanbiedingen, zo hy tot eene afzonderlyke Vrede besluiten wilde. Hierby voegde de Maarschalk bedreigingen, in geval zyne voorslagen van de hand geweezen werden. De Hertog begon, derhalve, te luisteren naar 't gene hem aangebooden werdt. Doch alzo men over de Vrede niet bekwaamlyk handelen kon te Turin, daar de Engelsche Gezant Galwai de treden van het Hof met looden schoenen naarging; besloot de Hertog, tegen 't einde van den Winter, in Bedevaart, zo 't heette, met klein gevolg, te reizen naar de Lieve Vrouwe van Loretto, daar de handeling agtervolgd werdt. Galwai, die den Hertog kende voor meer staatkun-

kundig dan Godsdienstig, hieldt het oogmerk deezer reize verdagt: en zyn argwaan vermeerderde, toen de Hertog zyn verzoek om 't Hof naar Loretto te mogen volgen afsloeg. Hy verzuimde niet, verspieders af te zenden naar Loretto, die naauwkeuriglyk letten moesten op alles, wat 'er omging; doch niets van den heimelyken handel ontdekten (*b*). De Hertog, schoon sterk gedrongen om te sluiten, van wege den Paus en den Staat van Venetie, aarzelde nog eene wyle; tot dat de behendigheid van 't Fransche Hof, of van den Maarschalk de Catinat een middel uitvondt, om hem tot eene verhaaste tekening van het ontworpen Verdrag over te haalen. De aanslag op het leeven van Koning Willem en de voorgenomen inval in Engeland werden, aan 't Fransche Hof, gehouden zo wel belegd te zyn, dat men niet twyfelde, of 't een en 't ander zou gelukt, en Koning Jakob haast op den troon van Groot-Britanje hersteld wezen. Kort voor 't ontdekken van 't ontworpen verraad, zondt het Fransche Hof, of de Maarschalk de Catinat, want dit blykt niet klaar, een' persoon van aanzien naar Loretto, die den Hertoge van Savoje stoutmoediglyk verzekerde „ dat men, even voor „ zyn vertrek, tyding gekreegen hadt van „ het ombrengen van Koning Willem; dat „ zyne Hoogheid wist, hoe deeze Vorst de „ ziel en het leeven plagt te geeven aan het „ Groot

1696.

De Hertog van Savoje wordt overgehaald tot de verhaaste tekening van een heimelyk Verdrag met Frankryk.

(*b*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 254-256.

1696. „ Groot Verbond, welk, met zynen dood, „ ongetwyfeld, ſtondt te vervallen; dat hy „ hierom wel zou doen van voor zyne byzondere belangen te zorgen, en de voorwaarden van Vrede te omhelzen, welken „ hem, uit loutere agting voor zynen perſoon, van Frankryks wege, werden aangebooden." De Hertog ſtondt verzet, over 't gewigtig nieuws, welk men hem bekend maakte. De Franſchman merkte het, en vervolgde met een ernſtig en onvertſaagd gelaat, „ dat hy, hierop, beſcheid verwagtte, op „ ſtaande voet." De Hertog begeerde een half uur tyd van beraad: 't welk hem toegeſtaan werdt. Hy begaf zig hierop alleen, en nam, toen de beſtemde tyd verſtreeken was, de voorgeſlaagen' punten aan (*c*). Hy werdt, volgens dezelven, herſteld in 't bezit van alles, wat hem, geduurende den oorlog, benomen was, door Frankryk. Pignerol zelf moeſt hem, ſchoon ontmanteld, worden ingeruimd. Voor de koſten des oorlogs zou de Koning hem vier millioenen goeddoen, hem voorts, op eigen koſten, byſtaande met agtduizend knegten en vierduizend paarden. Wyders, zou 'er een Huwelyk worden aangegaan, tuſſchen *Lodewyk*, *Hertog van Bourgondie*, Zoon van den Daufyn, en *Maria Adelheid*, Dogter des Hertogs van Savoje, die eene bruidſchat van tweehonderdduizend gouden kroonen ontvangen zou; doch de helft van

(*c*) Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 1, 2.

van deeze fomme zou verrekend worden, tegen 't gene Frankryk den Huize van Savoje schuldig was, uit hoofde van de bruidschat der Hertoginne; en de andere helft zou de Koning den Hertoge kwytschelden (d). Door deeze overeenkomst, waarvan de Paus en de Staat van Venetie waarborgen waren, werdt de Hertog van Savoje geheellyk in de Fransche belangen overgehaald, en van de zyde der Bondgenooten afgetroond. De Hertog vondt nogtans geraaden, de handeling met Frankryk, nog eenigen tyd, bedekt te houden, zelfs voor zyne eigen' Staatsdienaars. De Markgraaf van S. Thomas alleen werdt in 't geheim gelaaten. Hy toog, na dat de Hertog van Loretto naar Turin gekeerd was, dikwils, vermomd, naar Pignerol, om met den *Graave van Tessé*, Bevelhebber deezer Plaatse, nader te spreeken. De Catinat zelf vervoegde zig ook dikwils, onbekend, derwaards. Het gedurig afzyn van den Markgraave van S. Thomas veroorzaakte egter nieuwe agterdogt. Men kreeg, door den tyd, aan 't Engelsche Hof, de lugt eenigszins van 't gene te Loretto gehandeld was. Koning Willem gaf 'er Galwai kennis van; en deeze sprak 'er den Hertoge over, die nog ontkende, dat 'er iet geslooten was. Hy vreesde zeer voor 't misnoegen der Bondgenooten, zo lang hy niet volkomenlyk verzekerd was van den bystand der Franschen. Ook diende hy aan 't verlaaten van de zyde der Bondgenooten eene

1696.

't Verdrag blyft geheim.

(d) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 256.

1696. ne verw te geeven, waardoor zyn gedrag, meer of min, kon gebillykt worden voor 't oog der weereld. Men kwam, eerlang, heimelyk overeen, dat de Catinat zyne magt verzamelen, en op Turin aantrekken zou, in allen schyn, als of hy deeze Stad dagt te bombardeeren: waarna de Hertog, als 't ware gedrongen door den gevaarlyken staat zyner zaaken, eerst openlyk zou schynen te luisteren, naar de voorslagen van 't Fransche Hof. Omtrent den aanvang van Zomermaand dan, zag men de Catinat, met een Leger van vyftienduizend man, van 't gebergte van Savoje, afzakken naar de vlakten van Turin. De Hertog zondt, hierop, alle zyne troepen naar de vaste Plaatsen zyns gebieds, om, zo hy voorgaf, dezelven te verdedigen tegen de Fransche overmagt. Ten zelfden tyde, deedt hy de troepen der Bondgenooten te velde trekken, by Montcallier, daar zy zig verschansten, en van waar zy, van tyd tot tyd, voordeelige schutgevegten hielden met de Franschen. In 't Fransche Leger, wist niemant dan de Catinat, hoe de zaaken stonden met den Hertoge. De andere Legerhoofden vonden 't, derhalve, vreemd, dat men niets ondernam, met zulk een talryk Leger. Sommigen schreeven 'er zelfs over, aan den Koning, en klaagden ernstelyk over 't beleid van den Maarschalk. Maar de Koning antwoordde, dat de Catinat zynen last volgde, en dat de tyd zyn oogmerk haast nader ontdekken zou (e).

Ter-

(e) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 258—260.

Terwyl het Fransche Leger te Rivalte lag, schreef de Catinat eenen brief aan den Hertoge, gedagtekend den zesden van Zomermaand, waarin hy hem nogmaals aanboodt „ alles wat de Koning hem in deezen oorlog „ ontnomen hadt, mids den Franschen een „ vrye doortogt naar 't Milaneesche gelaa- „ ten werdt, en de Koning Nice en Ville- „ Franche inhieldt, tot dat de algemeene „ Vrede getroffen zou zyn. Doch de Hertog „ zou de inkomsten genieten van het Graaf- „ schap Nice: en indien hy zyne wapenen „ voegen wilde by die des Konings, om, „ door eenen inval in 't Milaneesche, den „ Spanjaard te noodzaaken tot vrede, hadt „ hy nog meer voordeelen van Frankryk te „ wagten." De Maarschalk van S. Thomas antwoordde, des anderendaags „ dat de Her- „ tog den voorslag, hem gedaan, zou me- „ dedeelen aan zyne Bondgenooten; doch dat „ hy oordeelde, 's Konings agting onwaar- „ dig te zyn, zo hy zig kon laaten bewee- „ gen, om de wapenen op te vatten, tegen „ den Keizer en den Koning van Spanje in „ 't Milaneesche (*f*)." Midlerwyl, onderzogt de Hertog, welke voordeelen hy, in zulk een geval, van Frankryk zou te wagten hebben. De Catinat schreef, hierop, eenige weeken laater „ dat de Koning hem Pignerol zou „ afstaan, zo hy zig voegen wilde by zyne „ Majesteit, om de Vrede of Onzydigheid „ van

1696.

Men begint openlyker te handelen.

(*f*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I, *p.* 130, 132.

1696. „ van Italie te bevorderen. Ook zou men „ een Huwelyk fluiten, tusschen den Hertoge van Bourgondie en de Prinsesse van Piemont. Doch deeze voorslagen," schreef de looze Krygsman „ waren te byzonder en te „ gewigtig, dan dat 'er de Bondgenooten des „ Hertogs kennis van zou gegeven worden, „ gelyk omtrent de voorgaanden geschied „ was (*g*)." Ondertusschen, was men overeengekomen, om 't gene in deezen laatsten brief voorgeslaagen was, insgelyks, te ontdekken aan de Bondgenooten. 't Was nu, oordeelde men, tyd, dat de handel rugtbaar werdt, eer het jaargetyde verder verliep. Doch op dat men het antwoord der Bondgenooten, zonder gevaar, zou konnen afwagten, werdt 'er, in Hooimaand, op 's Hertogs voorslag, eene wapenschorsing geslooten, die tot aan 't einde van Oogstmaand duuren zou (*h*). De Hertog zondt de Fransche voorslagen aan alle de Bondgenooten, toonende, in de brieven, die dezelven verzelden, datze hem niet kwalyk behaagden: Ook hadden zyne gezanten last om aan alle de Hoven te vertoonen 't gewigt der redenen, die hem gehoor deeden geeven aan de voorslagen van Frankryk (*i*). De meeste Bondgenooten keurden zyne afzonderlyke handeling met Frankryk af. Ook vonden zy ondienstig, dat

(*g*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 133.
(*h*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 135, DANIEL Journ. *p.* CLXXXVJ.
(*i*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 136, 138, 142, 143, 149, 153.

dat men, voor Italie alleen, een Verdrag van Vrede of Onzydigheid floote. Zelfs deeden zy den Hertoge voordeeliger voorslagen dan hem van de zyde der Franschen gedaan waren, onder anderen van een Huwelyk tusschen zyne Dogter en den Roomsch-Koning. Doch de Franschen, die dit wel voorzagen, hadden hem, hierom, tot eene heimelyke overeenkomst, overgehaald, eer zy de handeling rugtbaar gemaakt wilden hebben. 't Verdrag, welk, in stilte, te Loretto getroffen was, werdt, eindelyk, te Turin, gesloooten en getekend, op den negenentwintigsten van Oogstmaand, en eerlang, ter wederzyde, bekragtigd (*k*). De Hertog hadt alle de onderstandgelden, uit Engeland, op Livorno en Genua, overgemaakt, nog niet in handen gekreegen, toen de Vrede getekend werdt. De Engelsche Gezant Galwai hadt zig van omtrent dertigduizend ponden sterlings aan Wisselbrieven meester gemaakt, van welken hy zig, naderhand, bediende, om het Krygsvolk, welk sedert in 't Milaneesche gelegd werdt, te voldoen (*l*). Doch sommigen willen, dat Koning Willem den Hertog van Savoje nog een gedeelte der beslaagen' Wisselbrieven liet ontvangen (*m*). In 't Leger der Bondgenooten, werdt, midlerwyl, geraadpleegd, of men den Hertog ook met geweld zou konnen

1696.

't Afzonderlyk Verdrag wordt te Turin getekend.

nen

(*k*) *Veiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 368, 371. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 157.
(*l*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 261.
(*m*) Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 2.

1696. nen noodzaaken, om de Fransche zyde wederom te verlaaten. Men sprak van Turin te veroveren, en den Hertog zelv' in verzekering te neemen. Doch deeze voorslagen werden van de hand geweezen. Ook was de magt der Bondgenooten te gering, in vergelyking van de vereenigde magt der Franschen en des Hertogs (*n*).

XXVI. Handeling met den Keizer en Spanje. De wapenschorsing, die met Oogstmaand 't en einde liep, werdt tot den vyftienden van Herfstmaand verlengd (*o*), in verwagting dat de Bondgenooten, immers de Keizer en de Koning van Spanje zig zouden laaten beweegen, om een Verdrag van Onzydigheid met opzigt op Italie te sluiten, waartoe de Hertog hen, door redenen, zogt over te haalen: doch zyne poogingen waren vrugteloos. De Bondgenooten trokken vast naar 't Milaneesche, welk den eersten aanstoot te wagten hadt: en de Hertog van Savoje, dien men, in deezen zelfden veldtogt, aan 't hoofd der Bondgenooten, en aan 't hoofd van derzelver vyanden zag, volgde hen op de hielen, tegen den tyd van 't einde der Wapenschorsinge. Hy hadt zig verbonden, om zyne magt by die van Frankryk te voegen, tot het te wege brengen der onzydigheid van Italie. Valentia belegerd. Ook hieldt hy zyn woord. De vereenigde Fransche en Savooische troepen sloegen, eerlang, 't beleg voor Valentia in 't Milaneesche. De Hertog hadt, in naam, het opperbevel over

(*n*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 261, 262.
(*o*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXVJ.

ver de belegering, die hy ook ernstig genoeg voortdreef, alzo men overeengekomen was, dat alle de Plaatsen, welken, met gemeene wapenen, veroverd werden, in zyne magt blyven zouden. Doch de Maarschalk de Catinat hadt heimelyken last van den Koning zynen Meester, om 't beleg niet verder voort te zetten, dan overeenkwame met het belang van Frankryk, welk den Hertog van Savoje niet gaarne magtiger hadt, dan hy reeds was. Catinat tastte, derhalve, de Plaats aan de sterkste zyde aan, en rekte 't beleg zo lang, als hy kon. De bezetting, uit Duitsch en Spaansch Krygsvolk en Fransche Protestanten bestaande, weerde zig wakkerlyk. Veertien dagen na 't openen der loopgraaven, waren de belegeraars nog niets gevorderd van belang, schoon zy reeds tweeduizend man verlooren hadden; wanneer men, op 't onverwagtst, berigt kreeg dat de *Markgraaf van Leganez*, wegens het Spaansche Hof, bewilligde in de onzydigheid van Italie (*p*). De Keizer volgde het voorbeeld van Spanje. Het Verdrag van Onzydigheid tusschen deeze twee Mogendheden en den Hertoge van Savoje werdt, op den negenden van Wynmaand, te Vigevano, getekend, en door den Koning van Frankryk, eerlang, bekragtigd (*q*). De Markgraaf van Leganez, Landvoogd van Milaan, verdedigde het spoedig aanneemen der on-

1696.

Verdrag van Onzydigheid voor Italie.

(*p*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 263, 264.
(*q*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 375. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 174.

1696. onzydigheid, met den uiterften nood, die 't Milaneefche dreigde (r). Doch de Bondgenooten in 't gemeen verftonden, dat de nood zo groot niet was, als men zig verbeeldde. Ook zou de zwaare regen, die, terftond na 't fluiten van 't Verdrag, viel, den vyand, ongetwyfeld, genoodzaakt hebben, tot het opbreeken van 't beleg. Doch dit was niet te voorzien. Het Verdrag van Vigevano maakte een einde van den oorlog in Italie, die zes jaaren geduurd hadt. Pignerol werdt, in gevolge van het Verdrag van Turin, geflegt, en den Hertoge van Savoje terug gegeven. De Prinfes van Savoje, die nog maar tien jaaren bereikte, werdt, eerlang, naar Frankryk gevoerd. Doch haar Huwelyk met den Hertoge van Bourgondie werdt, niet voor het einde des volgenden jaars, voltrokken (s).

Wy hebben de handeling met den Hertoge van Savoje, en het fluiten der byzondere Verdragen van Turin en Vigevano, een weinig omftandiger, willen verhaalen, om dat 'er de weg tot de algemeene Vrede, over welke men, voor dien tyd, nog niet ernftelyk gehandeld hadt, door gebaand werdt. Het Franfche Hof trok merkelyke voordeelen uit deeze Verdragen. De Koning, ontflaagen van de zwaare koften des Italiaanfchen oorlogs, kreeg de handen ruimer, om de Bondgenoo-

(r) *Voiez* Sa Lettre *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 177.
(s) DANIEL Journal, *p.* CLXXXIX.

nooten, aan andere oorden, aan te tasten, en, door de wapenen, te dringen tot eene Vredehandeling, welker beloop en uitkomst wy, in 't volgende boek, zullen ontvouwen. 1696.

Koning Willem, verdriet gekreegen hebbende in den flaauwen veldtogt deezes jaars, hadt het Leger, in Herfstmaand, reeds verlaaten, en zig, volgens zyne gewoonte, begeven naar Dieren en 't Loo, om te jaagen. De Hertog van Zell verzelde hem hier, en op een reisje naar Kleeve, daar hy van den Keurvorst van Brandenburg Koningklyk onthaald werdt. Hy keerde, in Wynmaand, eerst wederom naar den Haage, stak, den veertienden, in zee naar Engeland, en kwam, twee dagen daarna, te Kensington aan. 't Parlement, eerlang byeengekomen zynde, verstondt, uit den Koning, dat 'er eenige opening tot Vrede gedaan was, van de zyde van Frankryk; doch werdt, te gelyk, vermaand, om niet dan met de wapenen in de hand van vrede te handelen: en deeze vermaaning vondt zo veel ingang, dat het Huis der Gemeenten spoedig bewilligde, in den vereischten onderstand voor het volgende jaar (*t*).

XXVII. Koning Willem keert naar Engeland.

De vereenigde Oostindische Maatschappy deezer Landen, die nu omtrent eene eeuw in stand geweest was, dreef haaren handel nog, met zulk een' voorspoed, dat andere Ry-

Het Oktroi der Oostindische Maatschappye

(*t*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 270—284.

1696. Ryken en Staaten, hierdoor opgewekt, meer en meer, toeleiden, op het uitbreiden van hunnen Indischen handel, en op het opregten van nieuwe Oostindische Maatschappyen, waarin veele ingezetenen der Vereenigde Gewesten deel namen. Ook wisten eenigen middel te vinden om zelfs met de schepen der Maatschappye goederen naar Indie te zenden, en van daar te ontvangen, op halve, of meerder of minder winste: 't welk gelegenheid gaf, dat de schepen te zwaar belaaden, en de pryzen der waaren, beide in Indie en hier, te zeer gedrukt werden. De Bewindhebbers hielden, derhalve, omtrent deezen tyd, aan by de algemeene Staaten, op het handhaaven van het Oktroi der Maatschappye, welk, met den jaare 1700, stondt te eindigen, en waarvan zy te gelyk ook vernieuwing verzogten. En hunne Hoog-Mogendheden besloten, in Lentemaand, het Oktroi der Maatschappye, welk reeds verscheiden' reizen verlengd geweest was, wederom te verlengen voor den tyd van veertig jaaren, die met het jaar 1740 ten einde zouden loopen (*u*). Doch de afkondiging van deeze verlenging van 't Oktroi geschiedde niet voor Oogstmaand des jaars 1698, wanneer de algemeene Staaten, te gelyk, het handelen op Indie, op halve, of meerder of minder winste, verbooden. Ook mogt niemant en vooral geene zeevaarren-

wordt vernieuwd.

(*u*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1325.

rende luiden zig in dienst van vreemde Mogendheden of buitenlandsche Oostindische Maatschappyen begeeven, om met derzelver schepen naar Oostindie te vaaren, of op Oostindie te handelen. Eindelyk, werdt ook het deel neemen in buitenlandsche Oostindische Maatschappyen verbooden (*v*). Men hadt, met dit verbod, het oog op de nieuwe Engelsche Oostindische Maatschappy, die, omtrent deezen tyd, opgeregt werdt (*w*). Doch het is nimmer onderhouden, naar behooren. Ondertusschen, waren de Bewindhebbers der Nederlandsche Oostindische Maatschappye, op het einde des jaars 1696, overeengekomen, dat zy, voor den tyd van nog vier jaaren, voor 's Lands inkomende regten van alle waaren, welken de Maatschappy in deeze Landen bragt, en voor de uitgaande regten van de Peper, Nagelen, Nooten, Foelie en Kaneel, en van de waaren en mondbehoeften, welken zy zelven naar Indie voerden, betaalen zouden driemaal honderd vierenzestigduizend guldens, in 't jaar. De helft van deeze somme werdt aan 't Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam betaald: een vierde aan 't Kollegie in Zeeland, en een agtste aan ieder der twee Kollegien op de Maaze en in 't Noorderkwartier. Doch Friesland en Stad en Lande hadden niet bewilligd in deeze overeenkomst (*x*), veelligt om 1696.

(*v*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1326.
(*w*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 412.
(*x*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1330, 1331.

1696. om dat deezen Gewesten geen deel toegelegd werdt van 't gene de Maatschappy, voor inkomende en uitgaande regten, opbragt.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIERENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Vervolg der handelinge aan 't Zweedsche Hof, tot bevordering der Vrede. Koning Willem oordeelt, dat men, onder bemiddeling van Zweeden, in onderhandeling behoort te treeden. De Staaten besluiten 'er toe. De Keizer, insgelyks.* II. *Verschil over de Plaats der handelinge. 't Huis te Ryswyk wordt 'er toe benoemd. Gelegenheid van dit Huis.* III. *Inzigten en belangen van Frankryk, den Keizer en het Duitsche Ryk, Spanje, Groot-Britanje, de Staaten en Zweeden.* IV. *Regeling van het uiterlyke der handelinge. Wapenschorsing voorgeslaagen.* V. *Opening der byeenkomsten te Ryswyk.* VI. *Eischen der Keizerschen en Duitschen. Eischen der Spaanschen.* VII. *Aanmerkingen der Franschen op de eischen der Bondgenooten. Oogmerken van Frankryk.* VIII. *Veldtogt, in de Spaansche Nederlanden. De Franschen veroveren Aath.* IX. *Zy bemagtigen Barcelona.* X. *Fransche Krygsbedryven in de Westindien. Hollandsche Koopvaardyvloot veroverd, door du Guai-Trouin.* XI.

Staat der zeezaaken, in Engeland en hier. XII. *Staat van Poolen. De Keurvorst van Saxen wordt Koning. Invloed zyner verkiezinge op de Vredehandeling.* XIII. *De Czaar van Muskovie doet eene reis, door Duitschland, Holland en Engeland. Oefent zig, te Amsterdam, in 't Scheepstimmeren.* XIV. *Vervolg der Ryswyksche Vredehandelinge. Ontwerp der Engelschen en Staatschen. Algemeen ontwerp der Franschen.* XV. *Aanmerkingen der Spaanschen. Aanmerkingen der Keizerschen en der Ryks-Gezanten. De aanbiedingen der Franschen voldoen den Duitschen niet.* XVI. *De Franschen zoeken met eenigen der Bondgenooten, afzonderlyk, te sluiten. De Spaanschen neigen 'er toe. Uiterste last der Keizerschen. Nadere voorslag der Franschen. Zy stellen eenen bepaalden tyd, om te sluiten.* XVII. *Bekommering der Keizerschen.* XVIII. *Geheime handel van den Maarschalk de Bouflers en den Graave van Portland. Koning Jakob zoekt de Roomsche Vorsten te winnen. Hy protesteert tegen de Vrede. Hoe Frankryk hem, voortaan, zou aanmerken. Koning Willem neigt, om te sluiten.* XIX. *De Keizerschen zoeken 't te doen verwylen. Redenen, die de Staaten tot Vrede neigen.* XX. *Voorslag der Keizerschen, pas voor 't sluiten der Vrede. De Ryswyksche Vrede tusschen Frankryk ter eener, en Spanje, Groot-Britanje en de Staaten ter anderer zyde wordt getekend. Inhoud van 't Verdrag tusschen Frankryk en de Staaten. Verdrag van Koophandel en Zeevaart.* XXI. *Verdrag van Vrede, tusschen Frankryk*

en

en Groot-Britanje, en tusschen Frankryk en Spanje. XXII. *De gevlugte Fransche Hervormden zoeken, te vergeefs, eenig voordeel te bedingen by de Vrede. Stilstand van wapenen met het Keizerryk.* XXIII. *Staat des krygs in Duitschland en in Hongarye. Vrede tusschen het Keizerryk en Frankryk. Inhoud van 't Verdrag. Zwaarigheid in het vierde punt van het zelve. De Staaten zoeken het te doen veranderen. Vergeefs. Oogmerk van Frankryk, met dit punt.* XXIV. *Handeling over eene vernieuwing van het Groot Verbond.* XXV. *Verscheiden' Gevolmagtigden protesteeren op de Vredehandeling, en onder deezen de Graaf van Egmond, wegens zyne eischen op Gelder, Zutfen enz. Antwoord van het Hof van Gelderland. Misnoegen van den Vorst van Oostfriesland op de Stad Embden.* XXVI. *Aanmerkingen over den uitslag der Ryswykſche Vredehandelinge, ten opzigte van Frankryk, van de Bondgenooten, en in 't byzonder van den Keizer en het Duitsche Ryk, van Spanje en van de Staaten.*

An 't Zweedsche Hof, werdt, deezen gantschen Zomer, gehandeld, over 't gene de algemeene Vredehandeling bevorderen kon. De Graaf d'Avaux hadt, eindelyk, toegestaan, dat men de Westfaalsche en Nieuwmeegsche Verdragen hieldt tot eenen grondslag van het aanstaande Verdrag van Vrede, en dat men 'er zelfs eenige veranderingen, tot beter bekragtiging derzelven, in maak-

1696. I. Handeling aan 't Zweedsche Hof, tot bevordering der Vrede.

1696. maakte, mids de Koning van Zweeden deeze veranderingen goedkeurde. Karel de XI. hadt den Keizer en de Staaten, sedert, vermaand, tot het aanvaarden zyner bemiddelinge op deezen voet; doch de Graaf van Staremberg en de Baron van Hekeren hielden, van tyd tot tyd, aan om nadere verklaaring van de byzondere veranderingen, welken men, in de twee Verdragen, zou willen toelaaten; onderzoekende, daarbenevens, of men den Hertog van Savoje, die toen nog niet openlyk met Frankryk verdraagen was, en vooral den Hertog van Lotharingen, voor wiens belangen, by de twee Verdragen, niet naar behooren gezorgd was, in de aanstaande Vrede, zou willen begrypen. Maar hierop kwam geen duidelyk antwoord. Men begeerde, dat de Koning van Zweeden zig vooraf verbonde tot de handhaaving van 't gene 'er, in 't gevolg, geslooten zou worden. Doch hy antwoordde, dat hy, hiertoe, reeds van zelf, en uit hoofde der voorige verbindtenissen, verpligt was. Men verzogt toen, dat Frankryk, by uitgedrukte Akte, de herstelling der Westfaalsche en Nieuwmeegsche Verdragen, op de voorgeslaagen' wyze, beloofde. Maar d'Avaux kon hiertoe niet verstaan (*a*). Midlerwyl, was het geheim Verdrag tusschen den Koning van Frankryk en den Hertog van Savoje rugtbaar geworden: 't welk de Bondgenooten, en met naame de Staaten

(*a*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 95, 101, 110, 113, 118, 125.

ten der Vereenigde Gewesten deedt verande- 1696.
ren van gedagten, en neigen tot het aanvaar-
den der bemiddelinge van Zweeden. De Heer Voorslag
van Dykveld, die met Callieres handelde, van wege
hadt, nog in Oogstmaand, gedrongen op de Staaten aan
eene uitdrukkelyke verklaaring des Konings de Franschen.
van Frankryk „ dat men de Westfaalsche en
„ Nieuwmeegsche Verdragen niet alleen leggen
„ gen zou tot een' grondslag der handelin-
„ ge; maar dat ook te rug gegeven zou wor-
„ den alles wat, door middel van de zoge-
„ naamde Hereenigingen, sedert de Nieuw-
„ meegsche Vrede, gehegt was aan de Fran-
„ sche Kroone; en dat de Bondgenooten,
„ daarenboven, hunne verdere eischen, op
„ de Vredehandeling, vryelyk, zouden mo-
„ gen voorstellen en aandringen." En Cal- Antwoord
lieres hadt, eindelyk, zulk eene Verklaaring der Franschen.
beloofd, met deeze uitzondering alleen „ dat
„ Straatsburg te rug gegeven zou worden,
„ in dien staat, als het was, toen Frankryk,
„ het in bezit nam; dat men daaraan geene
„ nieuwe Vestingwerken zou mogen maaken,
„ en dat de Godsdienst aldaar blyven zou
„ op den tegenwoordigen voet." Koning Wil- Koning
lem, kennis van deezen voorslag gekreegen Willem
hebbende, verstondt „ dat, zo Straatsburg oordeelt, dat men,
„ te rug gegeven werdt in den staat, waarin onder
„ Frankryk het in bezit genomen hadt, en zo bemiddeling
„ Frankryk afstondt van de twee andere pun- van
„ ten, de Vestingwerken en den Godsdienst Zweeden, behoorde
„ betreffende, men aan de hooge Bondge- te handelen van
„ nooten opening behoorde te geeven van vrede.
„ den staat, waarin de Vredehandeling thans

1696. „ gebragt ware, en met dezelven overeen „ te komen, wegens het aanneemen der bemiddelinge van Zweeden, en het beraamen van plaatse en tyd der byeenkomste." De bewindsman van Frankryk in den Haage, 't zy de voorgenoemde Mollo (*b*) of een ander, gaf, hierop, den eersten van Herfstmaand, zyn woord, dat zyne Allerchristelykste Majesteit van de twee punten, wegens Straatsburg geëischt, afstaan, en de begeerde verklaaring geeven zou. De algemeene Staaten namen, derhalve, op den derden, een besluit, overeenkomstig met de meening van zyne Majesteit van Groot-Britanje (*c*). Zy deeden, sedert, hun best, om de Bondgenooten, en vooral den Keizer over te haalen, tot het aanneemen der bemiddelinge van Zweeden. Doch Leopold maakte, hierin, nog merkelyke zwaarigheid. „ Callieres hadt, zeide hy, nog maar aangebooden „ de Hereenigingen der Kameren van Mets „ en Besançon, niet die der Kamer van Brisak te rug te zullen geeven. Ook wilde „ men den Hertog van Lotharingen slegts „ herstellen in den staat, waarin hem de „ Nieuwmeegsche Vrede gesteld hadt: 't „ welk onbillyk scheen. Het ongelukkig Verdrag van Nieuwmegen hadt, daarenboven, „ den voormuur in de Nederlanden kwalyk „ geregeld gelaaten; hoewel zyne Keizerly- „ ke

De Staaten besluiten 'er toe.

De Keizer maakt zwaarigheden.

(*b*) *Zie* hier voor, *bl.* 321.
(*c*) Resol. Gener. *Luna* 3 *Sept.* 1696. *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 159.

„ ke Majesteit de verbetering hiervan den 1696.
„ Koning van Spanje aanbevolen liet. Alle
„ deeze dingen, en vooral de volkomen' her-
„ stelling des Hertogs van Lotharingen moes-
„ ten geregeld worden, eer men byeenkwa-
„ me, om van vrede te handelen. Doch zo
„ Zweeden zig verbinden wilde, om het Ver-
„ drag van Westfaalen, tot op het * afscheid * Reces.
„ van Neurenberg toe, in zyn geheel te doen
„ herstellen; weigerde hy niet, in onderhan-
„ deling te treeden, onder bemiddeling des
„ Konings van Zweeden: en meende hy, dat
„ men zig van geene bekwaamer Plaats dan
„ Aken zou konnen bedienen, om te handelen
„ (*d*)." De Koning van Groot-Britanje en de De Engelschen en Staatschen haalen hem over
Vereenigde Staaten, ondertusschen, met reden, vaststellende, dat Frankryk, na 't herstellen der ruste in Italie, zyne meeste magt wenden zou naar Duitschland, en naar de Spaansche Nederlanden, hielden sterk aan by 't Weener Hof, op het aanneemen der bemid- 1697.
delinge van Zweeden. Zy deeden den Keizer, onder anderen, op den agtsten van Louwmaand des jaars 1697, voorhouden,
„ dat men, eindelyk, met Callieres eens ge-
„ worden was, over alle de punten, die
„ Frankryk, voor den aanvang der hande-
„ linge, zou toestaan, uitgenomen 1. over
„ de wyze, op welke Frankryk Willem den
„ III. voor Koning van Groot-Britanje be-
„ hoorde te erkennen, en 2. over den staat,
„ waar-

(*d*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 204.

1697. „ waarin Luxemburg behoorde terug gegeven te worden; doch dat Koning Willem, „ onlangs, verklaard hadt, dat hy genoegen zou konnen neemen, in den middelweg, laatstelyk, door Frankryk, voorgeslaagen, tot oplossinge der zwaarigheden, „ in het eerste punt: dat de Staaten ook oordeelden, dat de zwaarigheden, in beide „ de punten, zeer wel zouden konnen weggenomen worden; dat Callieres zig verwonderd getoond hadt, over de nieuwe „ bedenkingen van het Weener Hof, en gezeid, datze den Koning, zynen Meester, „ niet minder vreemd zouden voorkomen; „ dat zy hierom zyne Keizerlyke Majesteit „ ernstelyk verzogten, afstand te willen doen „ van deeze bedenkingen, op dat 'er het „ werk der Vrede niet door agteruit gezet „ wierde; maar zyne Gezanten ten spoedigste te willen zenden naar den Haage; daar „ men tyd en plaatse der byeenkomste stondt „ te beraamen (e)." Dit verzoek, 't gevaar, waarmede Duitschland gedreigd werdt (f), en veelligt ook de vrees, dat Groot-Britanje en de Staaten zig afzonderlyk met Frankryk verdraagen mogten, woogen zo veel op den Keizer, dat hy, eerlang, bewilligde in de begeerte der Bondgenooten, op de onderstelling, dat het aanstaande Verdrag, door Zweeden, gehandhaafd zou worden (g). Men boodt

(e) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 221.
(f) Voiez Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 211.
(g) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 224, 128.

boodt dan, in Sprokkelmaand, uit den naam des Keizers, des Konings van Groot-Britanje en der Staaten, aan Zweeden de bemiddeling aan, die terstond aanvaard werdt (*b*). 1697.

II. Verschil over de Plaats der handelinge.

De naaste zaak, die nu in overweeging kwam, was het benoemen eener Plaatse tot de handeling. De Keizer zou gaarne gezien hebben, dat men, in Duitschland, te Aken, te Ments, of te Frankfort byeengekomen ware. De Staaten en de meeste Bondgenooten stonden, daarentegen, op het verkiezen van eene Plaats in den Vereenigden Staat. Veelen waren van gedagten, dat de keuze, op Maastricht, Nieuwmegen of Breda, vallen zou. Doch omtrent het einde van Louwmaand, hadt men, van Fransche zyde, den Haage voorgeslaagen (*i*): waarin de Keizer geen genoegen nam (*k*). Ten zelfden tyde, hadt Callieres geweigerd, eene Verklaaring te geeven van 't gene hy en d'Avaux, reeds in 't voorleeden jaar, van Frankryks wege, hadden uitgebooden, als voorwaarden der Vrede. De Keizer nam hieruit gelegenheid, om op nieuws te aarzelen in het voortzetten der Vredehandelinge, weigerende te bewilligen, in de verkiezinge van den Haage. Ook vreesden anderen, dat de Franschen te veel invloeds zouden hebben op de handeling, zo dezelve gehouden werdt in eene Plaats, daar de Staaten vergaderden, en daar de Fransche ge-

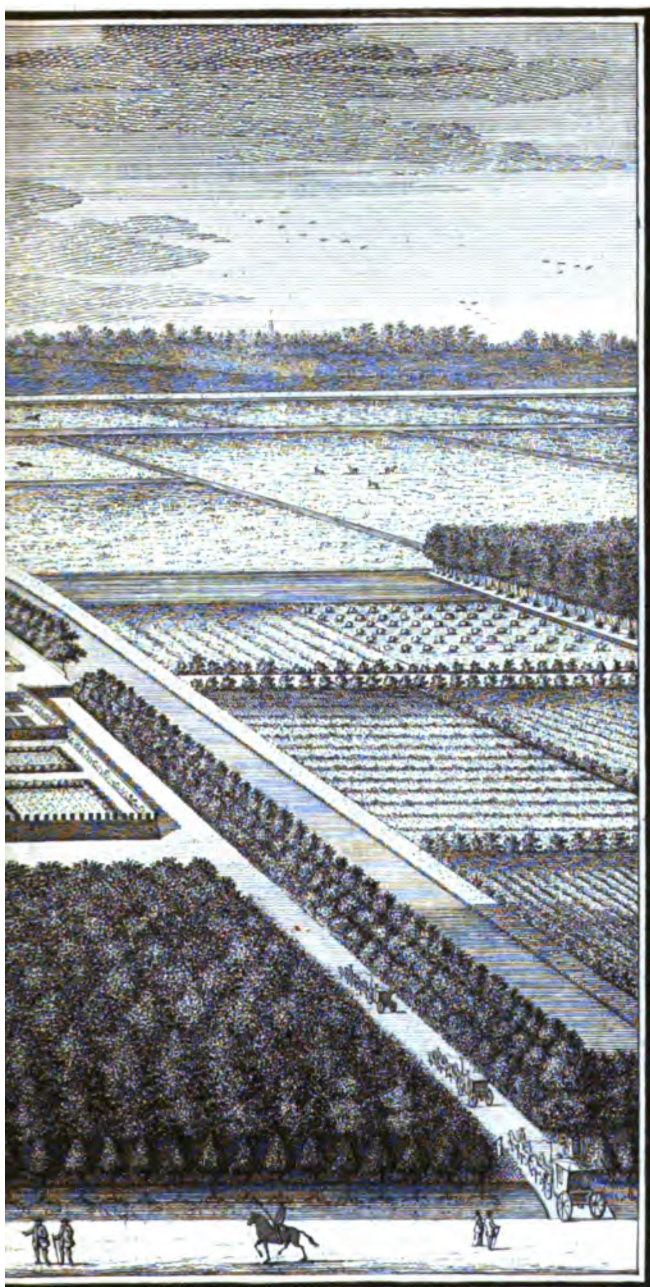
(*b*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 288, 301.
(*i*) Secr. Resol. Holl. 25 *Jan.* 1697. VI. *Deel*, *bl.* 1.
(*k*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 315.

1697. gezanten met de Leden der hooge Regeeringe verkeeren konden. Callieres, deeze zwaarigheid willende voorkomen, ftelde voor, dat de Gezanten der Bondgenooten, in den Haage, daar zy waren, zouden konnen blyven; dat de Franfche Gevolmagtigden zig te Delft zouden onthouden, en dat men, op eene Plaats, tusfchen beide gelegen, byeen zou komen, om te handelen. Hierin bewilligde men, van de zyde der Bondgenooten, met eenpaarige ftemmen. Ook werdt kort hierna vaftgefteld, dat men byeen komen zou op het *Huis van Nieuwburg*, omtrent een musketfchoot van het Dorp Ryswyk, tusfchen Delft en den Haage, gelegen, en geftigt door Fredrik Henrik, Prinfe van Oranje. Dit Huis werdt, in 't gemeen, het *Huis te Ryswyk* genoemd, en behoorde den Koning van Groot-Britanje in eigendom toe (*l*). Het was zo bekwaam, tot de tegenwoordige Vredehandelinge, als of het 'er, voorbedagtelyk, toe gebouwd ware. De toegang derwaards is door eene fteenen Poort, ftaande aan eene Vaart, over welke eene brug legt. Door deeze poort komt men in eene Laan, met hoog geboomte bezet: voorts aan eene andere poort, gebouwd in den hoogen voormuur, die den voorhof van 't gebouw affluit. Het Huis heeft eenen breeden opgang in 't midden; doch men kan 'er ook binnen komen, door de twee vleugels, aan de eene en de andere zyde. In het zelve, zyn, ter wederzyde eener groote zaa-

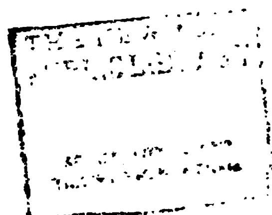
Waartoe het Huis te Ryswyk benoemd wordt.

Gelegenheid van dit Huis.

(*l*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 341.

de Vrede geslooten is.

zaale, twee aanzienlyke Kamers, agter elkanderen. Agter de laatfte van dit paar Kameren, heeft men twee Vertrekken aan elke zyde, en dus vier in 't geheel: en nog verder is, in 't midden van 't gebouw, eene groote Kamer, die op de tuinen agter 't Huis uitziet. In deeze laatftgemelde Kamer, kwamen de Ambaffadeurs des Konings van Zweeden, als Middelaar, byeen. Ook reeden deezen alleen, door de fteenen poorten, naar 't Huis, en traden, langs den grooten opgang, naar boven: doch men hadt, ten wedereinde van 't bofch, nog eene brug over de vaart gelegd, en aan elke zyde der poorte in den voormuur, een' doorgang in deezen muur gemaakt: langs welken weg, de Ambaffadeurs der Bondgenooten en die van Frankryk naar 't Huis reeden: waarin zy kwamen, door de twee vleugels, ter wederzyde van den grooten opgang. De Ambaffadeurs der Bondgenooten, van den Haage komende, reeden naar, en traden in 't Huis van de regter zyde, en vergaderden, in de twee Kamers ter regter zyde der groote zaale, zig van de twee vertrekken agter dezelven bedienende, om te fpreeken met de Middelaars, wier Kamer digt aan deeze vertrekken kwam. De Ambasfadeurs van Frankryk, die van Delft kwamen, reeden naar, en kwamen in 't Huis van de linker zyde, en maakten het zelfde gebruik van de Kamers en Vertrekken, die ter linker zyde der groote zaale waren (*m*). Doch eer wy overgaan, 1697.

(*m*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *Avert. p.* 1].

1697. gaan, tot het verhaal der gewigtige Ryswyksche Vredehandelinge, zal 't niet ondienstig zyn, dat wy de byzondere eischen, inzigten en belangen der voornaamste handelende Mogendheden, vooraf, beknoptelyk, ontvouwen.

III. Schets der inzigten en belangen van de voornaamste Mogendheden op de Ryswykſche Vredehandeling: en wel van den Koning van Frankryk.

De Koning van Frankryk hadt, tot hiertoe, voorspoediglyk geoorloogd, en was, sedert het sluiten der Vrede in Italie, in staat gesteld, om den Bondgenooten in Duitschland en in de Spaansche Nederlanden, meer afbreuk te doen, dan voorheen nog hadt konnen geschieden. Desonaangezien, verlangde het Fransche Hof, ernstelyk, naar vrede. Men schreef dit verlangen, in 't gemeen, toe, aan den slegten staat van 's Konings geldmiddelen, aan 't verval van den Koophandel in 't Ryk, en aan de zigtbaare vermindering der manschap, in zulk een' algemeenen en aanhoudenden oorlog: gelyk wy, boven, reeds te kennen gegeven hebben. Het Hof zag niet ongaarne, dat men, in 't gemeen, dus oordeelde. Doch sommigen, die dieper meenden gezien te hebben in de geheime oogmerken van Lodewyk den XIV, verstonden, dat de afneemende gezondheid des Konings van Spanje alleen hem zo begeerig maakte, om de Vrede te doen sluiten. Men twyfelde niet, of hy hadt voor, zig, na 't afsterven van Karel den II., meester te maaken van de Spaansche Heerschappye. Doch hiertoe scheen kleine kans te zyn, zo lang hy in oorlog, en het Groot Verbond in stand ware. Maar wanneer de kragt van dit Verbond eens verbroken zou

zyn

zyn door de Vrede; zou hy, op de eerste tyding van het afsterven van Karel den II., en eer nog de Bondgenooten gereed zyn konden, om hem tegen te staan, de wapenen konnen voeren in Spanje en in de Spaansche Nederlanden. Hy boodt, hierom, voordeeliger voorwaarden aan, dan men reden hadt te verwagten, in den tegenwoordigen nadeeligen toestand van de zaaken der Bondgenooten, en hy verbeterde zyne aanbiedingen, naar gelang van het toeneemen der onpasselykheid des Konings van Spanje. Zelfs wil men, dat hy meer nog zou hebben uitgebooden, indien alle de Bondgenooten hunne streng zo sterk getrokken hadden als de Keizer (*n*). Doch wat hier van zyn moge; Callieres hadt, reeds op den elfden van Sprokkelmaand, in de tegenwoordigheid van den Heere van Dykveld, een Geschrift overgeleverd, aan den Ambassadeur van Zweeden, waarby, van wege, en in gevolge eener volmagt van den Koning van Frankryk, beloofd werdt „ dat „ de Verdragen van Westfaale en Nieuwmegen ten grondslag der aanstaande onderhandelingen zouden strekken; dat Straatsburg te rug gegeven zou worden, in den „ staat, waarin het, door Frankryk, in bezit genomen was; ook Luxemburg, Bergen in Henegouwen en Charleroi, in den „ staat, waarin deeze Steden zig tegenwoordig bevonden: en daarbenevens, de Plaat- „ sen 1697.

(*n*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 341, 342. Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 1, 12.

1697. „ sen in Katalonie, die, na 't sluiten der „ Nieuwmeegsche Vrede, veroverd waren, „ in den staat, waarin zy waren ingeno„ men. Dat Dinant met het Kasteel, ook „ in den staat, waarin het bemagtigd was, „ aan den Bisschop van Luik zou worden te „ rug gegeven. Dat de Hereenigingen, se„ dert de Nieuwmeegsche Vrede gedaan, „ zouden vernietigd, en Lotharingen te rug „ gegeven worden, op den voet van het „ Nieuwmeegsche Verdrag (o)." Doch over de meening deezer aanbiedinge viel, naderhand, eenig geschil, op de Ryswyksche Vredehandeling: gelyk wy, in 't vervolg, staan te melden. Wyders, hadt Koning Lodewyk de zorg voor zyne belangen op de Vredehandeling toevertrouwd, aan drie Gevolmagtigden, te weeten *Nikolaas Augustus de Harlai*, Ridder, *Heere van Bonneuil*, *Lodewyk Verjus*, Ridder, *Graave van Crecy*, en François de Callieres, Ridder, Heere van Callieres: van welken de laatste het volkomen geheim der handelinge, en 't grootste deel in zyns Meesters vertrouwen hadt.

Van den Keizer en het Ryk. De belangen der Bondgenooten streeden met die van Frankryk: en vooral die des Keizers; die zelf het oog hadt op de Spaansche nalaatenschap, na 't afsterven van Koning Karel den II. Hy zogt, hierom, het Groot Verbond in stand te houden, en de Vredehandeling te verwylen, en deedt, daarna, zyn best, om het sluiten der Vrede te voorko-

(o) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 266.

komen. Ook hadt hy eene byzondere reden, om de Bondgenooten aan te zetten tot den kryg, alzo hy op 't punt ſtondt, om een Verbond te ſluiten met den Czaar van Muskovie, waarby deeze zig verpligten zou, om den Grooten Heer uit al zyne magt te beoorloogen. Daarenboven hoopte hy den Koning van Poolen over te haalen tot een diergelyk Verbond. En beide deeze Verbonden moesten, dagt hy, den Turk haaſt noodzaaken tot vrede: waarna hy de handen ruim hebben zou, om Frankryk te beoorloogen. De onderhandeling met de Opper- en Neder-Rynſche, Frankiſche, Beierſche, Zwabiſche en Weſtfaalſche Kreitſen, om zes-, en des noods twaalfduizend man op de been te brengen, ſtondt ook op eenen goeden voet: al 't welke den Keizer, ſterker dan iemant der Bondgenooten, deedt neigen tot het voortzetten des oorlogs (*p*). Hy drong, hierom, op de Vredehandeling, zeer op het wedergeeven der Plaatſen in Duitſchland, die Frankryk zig, na 't ſluiten der Weſtfaalſche Vrede, hadt doen toewyzen, door de Kamer van Briſak. Ook vorderde hy den volkomen afſtand van Lotharingen, de herſtelling van den Keurvorſt van de Palts in alles, wat hem, by de Weſtfaalſche Vrede, toegeweezen was, buiten benadeeling van het regt der Hertoginne van Orleans; en, eindelyk, ook vergoeding van ſchade voor de Rynſche, Franki- 1697.

(*p*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 342.

1697. kische en Zwabische Kreitsen (q): alle welke eischen de Vredehandeling geweldiglyk vertraagden. De Keizerlyke Ambassadeurs op de Vredehandeling waren *Alexander*, *Graaf van Kaunitz*, Graaf *Henrik Joan van Straatman* en *Joan Fredrik*, *Vryheer van Seilern*. De zes Kreitsen, boven genoemd, waren 't eens met den Keizer, en deeden hun best, om de Staaten der Vereenigde Gewesten te beweegen tot onderstand (r). De Keur- en andere Vorsten des Ryks hadden belang, om op de Vredehandeling gekend, en in de Vrede begreepen te worden (s). De Keurvorst van Keulen, die thans ook Prins en Bisschop van Luik was, begeerde vergoeding van schade, hem, geduurende zyne onzydigheid, aangedaan; en wedergeeving der Plaatsen, welken hem benomen waren. In 't byzonder, vorderde hy het Hertogdom Bouillon, welk hem door Frankryk onthouden werdt, te rug, en *protesteerde*, eerlang, openlyk, tegen 't gene 'er, ten zynen nadeele, te Ryswyk, zou geslooten worden (t). De Hertogin Weduwe van Lotharingen vorderde herstelling van haaren onmondigen Zoon, *Leopold*, in 't vol bezit van zyn Vaderlyk erfgoed (u): welk, by de Nieuwmeegsche Vrede, gedeeltelyk, in de magt van Frankryk, gebleeven was. Alle de genoemde Ryks-Vorsten en Stenden hadden hun-

(q) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 204, 349.
(r) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom* I. *p.* 211.
(s) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 355.
(t) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 186, 232, 359.
(u) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 234, 274, 421.

hunne Gevolmagtigden ook op de Vredehandeling. De Hertog van Savoje zelf, schoon reeds met Frankryk bevredigd, zondt 'er eenen Gezant. Doch hy hadt 'er niets te verrigten, dan zorg te draagen, dat hy in de aanstaande Vrede begreepen werdt (v). 1697.

De Koning van Spanje hadt geene reden, om de Vrede te schuwen. Hy kon niet dan nadeel verwagten van 't aanhouden des oorlogs, en de Koning van Frankryk boodt hem zulke voordeelige voorwaarden aan, dat hy-ze niet beter zou hebben konnen begeeren. Hy hadt, derhalve, alleenlyk, agt te geeven, dat hem alles weder ingeruimd werdt, wat het Fransche Hof zig, by wege van hereeniging, hadt doen toewyzen, na het sluiten der Nieuwmeegsche Vrede. Men leverde hiervan Lysten over aan den Zweedschen Ambassadeur (w), en de twist over deeze Lysten was het voornaamste, dat tusschen Frankryk en Spanje te vereffenen stondt. De Gevolmagtigden der Spaansche Kroone op de Ryswyksche Vredehandeling waren *Don Francisko Bernardo de Quiros*, Ridder van S. Jakob, en *Lodewyk Alexander de Scockart*, *Graave van Tiremont* en *Baron van Gaasbeeke*. Van den Koning van Spanje.

De Koning van Groot-Britanje hadt geen ander belang by de Vredehandeling, dan het bezorgen van voldoening aan de Bondgenooten, en het regelen van eenen Voormuur in Van den Koning van Groot-Britanje.

(v) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 183, 184.
(w) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 245, 351.

1697. in de Nederlanden (*x*). De belofte, dat Frankryk hem, by 't fluiten der Vrede, voor Koning erkennen zou, was reeds geſchied. Callieres hadt zig, nevens den Heere van Dykveld, op den tienden van Sprokkelmaand, begeven naar de wooning van den Heere Jakob Boreel, die, wegens onpaſſelykheid, zyne kamer hieldt. De Zweedſche Ambaſſadeur, *Baron van Lillieroot*, hadt zig ook derwaards vervoegd; en toen hadden Boreel en Dykveld, in de tegenwoordigheid van Callieres, verklaard „ dat zy overeengekomen waren, „ dat de Allerchriſtelykſte Koning, indien de „ Vrede geſlooten werdt, en ten tyde van „ het tekenen derzelve, den Prins van Oran- „ je voor Koning van Groot-Britanje erken- „ nen zou:" en Callieres hadt deeze verklaaring beveſtigd, uit den naam van den Koning, zynen Meeſter (*y*). Wyders, hadt Koning Willem, als Prins van Oranje, ook herſtelling in 't bezit van dit Prinsdom te vorderen, uit kragte der Nieuwmeegſche Vrede. Hy hadt de zorg voor zyne belangen en voor die des Ryks toevertrouwd aan drie Gevolmagtigden, *Thomas*, *Graave van Pembroke*, *Eduard*, *Burggraave van Villiers* en *Jozef Williamſon*, Ridder. De Graaf van Pembroke was, ſchryven ſommigen (*z*), een man van groote geleerdheid en uitmuntende deugd. In 't byzonder, was hy bedreeven in de wiskunde: 't welk hem een weinig dor en afgetrok-

(*x*) Tindal *Vol* III. [*or* XVIII.] *p.* 342.
(*y*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 263.
(*z*) Burnet *Vol.* II. *p.* 199.

trokken van bevattingen, en hierdoor een weinig onbekwaamer maakte tot de onderhandelingen van Staat, dan hy anders zou geweest zyn. Doch zyne overige goede hoedanigheden verwierven hem, daarentegen, wederom de agting van elk, die met hem verkeerde. 1697.

De Staaten der Vereenigde Gewesten, eindelyk, hadden het zelfde belang, als Groot-Britanje, by de Vredehandeling, de voldoening hunner Bondgenooten, in 't byzonder de erkentenis van Koning Willem, voor Koning van Groot-Britanje; en de regeling van eenen bekwaamen * Voormuur voor den Staat, in de Spaansche Nederlanden. Voor 't overige, hadden zy de vernieuwing der jongste Verdragen van Koophandel te begeeren; die het Fransche Hof, reeds van zelf, beloofd hadt (*a*). Men ontmoette, derhalve, niet veele zwaarigheden, in de onderhandelingen tusschen Frankryk en de Staaten. De laatsten hadden, tot Gevolmagtigden op de Vredehandelinge, benoemd Antoni Heinsius, Raadpensionaris van Holland; Jakob Boreel, Oud-Burgemeester van Amsterdam, Everard van Weede, Heer van Weede en Dykveld, en Willem van Haren, Grietman van de Bilt. Doch Boreel, die een zwak lighaam hadt, overleedt, geduurende de handeling, op den eenentwintigsten van Oogstmaand, in den ouderdom van agtenzestig jaaren (*b*).

Van de Staaten der Vereenigde Nederlanden.

* *Barriere.*

Karel

(*a*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 86.
(*b*) Europ. Merc. VIII. *Deel*, *bl.* 227.

1697. Van den Koning van Zweeden.

Karel de XI., Koning van Zweeden, was voor bemiddelaar der Vrede erkend; doch hy ſtierf, voor het openen der byeenkomſte te Ryswyk, op den vyftienden van Grasmaand (*c*). Zyn Zoon, *Karel de XII.*, die niet meer dan vyftien jaaren bereikte, volgde hem op. De Regeering van 't Ryk ſtondt, geduurende 's Konings minderjaarigheid, aan de Koninginne-Weduwe en aan eenige Raaden. Doch deeze verandering hadt geenen invloed altoos op den ſtaat der Vredehandelinge. De Koninginne-Weduwe vaardigde, terſtond, brieven af naar alle Hoven: waarby zy te verſtaan gaf, dat de Regeering van Zweeden, getreden zynde in de maatregels van den overleeden Koning, beſlooten hadt, het middelaarſchap te behouden, en de Vredehandeling voort te zetten (*d*): gelyk, federt, geſchiedde. Wyders, hadt de Kroon van Zweeden, voor zig zelve, ook herſtelling te verwerven in het Hertogdom Tweebrugge, welk Frankryk zig toegeëigend hadt, als afhangende van het Bisdom van Mets. Doch deeze herſtelling was aan Zweeden al voor lang toegezeid (*e*). De Ambaſſadeurs, door de Kroone van Zweeden benoemd, tot het bekleeden van 't Middelaarſchap, waren *Karel Bonde*, *Graaf van Biœrnœ*, en *Nikolaas*, *Baron van Lillieroot*: welke laatſte egter 't voornaam beleid der handelinge hadt.

Doch

(*c*) Europ. Merc. VIII. *Deel*, *bl.* 257.
(*d*) TINDAL, *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 347.
(*e*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 53.

IV. Regeling van eenige byzonderheden, het uiterlyke der handelinge betreffende.

Doch eer men in onderhandeling tradt, werden 'er eenige zaaken geregeld, die 't werk bekorten konden: waartoe de Baron van Lillieroot zeer zyn best deedt. Men ontwierp eene algemeene Volmagt, voor alle de handelende Mogendheden. Men stelde vast, dat de byeenkomsten, zonder plegtigheden, zouden gehouden worden; dat de titels, die de eene of de andere Mogendheid zig zou mogen aanmaatigen, in geen gevolg zouden getrokken worden, al ware 't schoon, dat 'er geene aanmerking op gevallen ware; en dat de handelende Gezanten vrye briefwisseling zouden hebben met hunne Meesters, ten welken einde, den Gezanten oningevulde Paspoorten ter hand gesteld werden, met welken zy de renboden, veiliglyk, konden afzenden. Ook werdt het Reglement op den omslag en stoet der Gezanten en het gedrag van derzelver bedienden, welk, voorheen, op de Nieuwmeegsche Vredehandeling, beraamd was, met eenige veranderingen, goedgekeurd en vastgesteld (*f*).

Voorslag van eene wapenschorsinge.

De Keurvorst van Beieren zou gaarne gezien hebben, dat men, van de zyde van Zweeden, eenen stilstand van wapenen hadt voorgeslaagen (*g*). En sommigen melden, dat de Franschen zulk een' stilstand gaarne met de Staaten zouden hebben willen sluiten (*b*); hoe-

(*f*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom*. I. *p*. 319, 355, 365. *Tom*. II. *p*. 2, 5, 13, 19. TINDAL *Vol*. III. [*or* XVIII.] *p*. 347.

(*g*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom*. I. *p*. 335.

(*b*) TINDAL *Vol*. III. [*or* XVIII.] *p*. 349, 368.

1697. niet gemyd konden worden. In de volgende byeenkomst, den elfden van Bloeimaand, werden de Volmagten der Bondgenooten uitgewisseld, tegen die van Frankryk. Ook kwam men overeen, dat ieder Gezantschap met niet meer dan ééne koets, met zes paarden, twee paadjes en twee lakeyen, te Ryswyk komen zou. Men besloot ook, voortaan, alleen des Woendags 's morgens, en des Saturdags 's nademiddags, byeen te komen. De twee volgende byeenkomsten werden alleenlyk besteed, met het verder regelen van eenige plegtigheden; over welken men elkanderen te ligter verstondt, om dat men het voorbeeld der Nieuwmeegsche Vredehandelinge voor zig hadt (*l*). Het Reglement, welk men maakte, tot voorkoming van wanorde, werdt, daarna, goedgekeurd en bevestigd, door hunne Hoog-Mogendheden (*m*).

VI. Eischen der Keizerschen en Duitschen. 't Liep aan tot den twee-entwintigsten, eer de Keizerschèn hunne eischen of voorslagen tot vrede, uit den naam van den Keizer en van 't Ryk, aan den Middelaar overleverden. Zy vorderden „ alles te rug, wat, sedert de „ Westfaalsche Vrede en 't afscheid van Neu„ remberg, van 't Ryk vervreemd was, by„ zonderlyk, de Vesting Fryburg, in haaren „ tegenwoordigen staat: ook de Paltsische „ Landen en goederen, waarvan de Herto„ gin van Orleans volkomen afstand zou moe-

„ ten

(*l*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 348.
(*m*) Resol. Gener. *Mercur.* 12 *Juny* 1697. *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 127.

„ ten doen: nog alle de goederen der Duit- 1697.
„ ſche Orde, welken in Frankryks magt wa-
„ ren: wyders, Dinant en Bouillon, voor den
„ Biſſchop van Luik; Briſak en Filipsburg,
„ in den tegenwoordigen ſtaat, voor den Kei-
„ zer; midsgaders, Hagenau, Weiſſenburg
„ en Landau; en eindelyk voldoening voor
„ alle de Stenden en Kreitſen des Ryks, met
„ naame voor de Rynſche, Frankiſche, Zwa-
„ biſche en Weſtfaalſche Kreitſen, die veel
„ van 't Franſche Krygsvolk geleeden had-
„ den (*n*)." De Gezanten van Lotharingen, Keulen en Luik, Trier, Wurtemberg en anderen gaven, ten zelfden tyde en ſedert, hunne eiſchen op Frankryk over (*o*). Doch eenige Duitſche Gezanten begeerden, dat het Ryk en niet alleen de Keizer genoemd werdt in de Volmagt der Franſchen. Ook maakten zy eenige aanmerkingen op de voorſlagen der Keizerſchen, die, hier en daar, de voorregten der Vorſten een weinig te na ſcheenen te komen (*p*): en Keur-Brandenburg in 't byzonder begeerde, dat Frankryk met hem eene afzonderlyke Volmagt wiſſelde, alzo hy, in de algemeene Volmagt des Konings van Frankryk, niet met naame genoemd was (*q*). Ondertuſſchen, hadt Lillieroot onderzogt, of de Keizerſchen verſtonden, dat men een Afſchrift hunner voorſlagen overgave aan de Fran-

(*n*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 28.
(*o*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 42, 44, 87, 151, 161, 195, 201.
(*p*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 40, 55.
(*q*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 63.

1697. Franſchen; waartoe zy, eindelyk, bewilligden, in verwagting, zeidenze, dat Frankryk haaſt billyker antwoord geeven zou, dan men, uit den eerſten voorſlag van dit Hof, kon opmaaken (*r*). De Spaanſchen gaven hunne voorſlagen tot vrede over, op den zevenentwintigſten, vorderende de wedergeeving van een groot getal van Plaatſen in Katalonie en in de Nederlanden, die, ſedert de Pyreneeſche Vrede, bemagtigd waren door Frankryk (*s*): op den voet van welke Vrede, men de zaaken gaarne herſteld gezien zou hebben. Twee dagen te vooren, hadden de Staatſchen hunne voorſlagen gedaan: waarby zy niets, dan een Verdrag van Vrede en Koophandel, en in 't algemeen voldoening voor hunne Bondgenooten vorderden (*t*).

Eiſchen der Spaanſchen.

Eiſchen der Staatſchen.

VII. Aanmerkingen der Franſchen op de eiſchen der Bondgenooten.

De Franſchen, de voorſlagen der Keizerſchen en Spaanſchen overwoogen hebbende, vonden zeer vreemd, dat men zo verre afweek van de punten, door Callieres, den tienden van Sprokkelmaand, overgeleverd (*u*), en op den voet van welken, de byeenkomſt te Ryswyk begonnen was. Zelfs ſcheenen zy ongezind tot het wedergeeven van Straatsburg en Luxemburg, beweerende dat zy, of deeze Steden, of iet * van gelyke waarde hadden uitgebooden. En Boreel en Dykveld hadden, inderdaad, verklaard aan den Baron van Lillieroot, dat Callieres, zo dikwils als men van

* *equivalent.*

(*r*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 62.
(*s*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 66.
(*t*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 26.
(*u*) *Zie* hier voor, *bl.* 351.

van de wedergeeving van Straatsburg ſprak, 1697.
altoos daarby gevoegd hadt, *of iet van gelyke waarde, ter keuze van den Keizer;* en, in 't handelen over de wedergeeving van Luxemburg, hadt hy ook altoos gezeid, *of iet van gelyke waarde, door Spanje voor te ſlaan, ter keuze van Frankryk.* Doch 't was, van de andere zyde, ook zeker, dat de Bondgenooten, zo dikwils Dykveld hun verſlag deedt van 't gehandelde met Callieres over deeze punten, altoos geantwoord hadden „ dat zy de we„ dergeeving van Straatsburg en Luxemburg „ begeerden, en nimmer over iet van gelyke „ waarde zouden konnen handelen:" van welk antwoord Dykveld, geduuriglyk, verſlag gedaan hadt aan den Heere van Callieres (*v*). Dit punt en verſcheiden' diergelyken ſcheenen de Vredehandeling te zullen vertraagen. Doch de Franſchen, willende weeten, waarop zy te rekenen hadden, gaven den Baron van Lillieroot te verſtaan „ dat zy niet kon„ den antwoorden op de voorſlagen der Kei„ zerſchen en Spaanſchen, voor dat deezen „ nader verklaard hadden, of zy zig begeer„ den te houden aan de punten, den tienden „ van Sprokkelmaand beraamd, en, door „ den Heere Ambaſſadeur van Zweeden, in „ de hoedanigheid van Middelaar, te boek „ geſteld; dan of zy van deeze punten af„ ſtonden?" De Keizerſchen en Spaanſchen antwoordden, als uit eenen mond „ dat zy „ zig begeerden te houden aan de punten „ van

(*v*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 264, 266.

1697. „ van den tienden van Sprokkelmaand, zo „ ver dezelven een gedeelte hunner voorfla„ gen uitmaakten (*w*)." Doch de Franſchen, dit antwoord te duiſter vindende, verklaarden, rondelyk „ dat zy niets zouden konnen „ toeſtaan, dat buiten de Nieuwmeegſche „ ſche Vrede ging, of buiten de Weſtfaal„ ſche, zo verre dezelve, door de Nieuw„ meegſche, vernieuwd geworden was; dat „ het, derhalve, tegenwoordig, alleen aan„ kwam op de uitvoering van het Nieuwmeeg„ ſche Verdrag, waarin zy geene andere uit„ zondering zouden konnen toelaaten, dan „ die ontſtondt, uit het gene, ſedert dit Ver„ drag, ware voorgevallen; of uit zaaken, die „ de tyd en de omſtandigheden hadden doen „ veranderen van gedaante." Zy voegden 'er by „ dat zy gereed waren om, op deezen voet, „ terſtond, in eene redelyke onderhandeling „ te treeden." De voorſlagen der Staatſchen behaagden den Franſchen beter. Zy verklaarden zig genegen, om, volgens dezelven, terſtond, over een Verdrag van Vrede, Koophandel en Zeevaart, met hen, te handelen (*x*). De Keizerſchen en Spaanſchen ſtelden, daarna, ontwerpen op, over het eerſte Lid van een Verdrag van Vrede (*y*), die, naar 't oordeel der Franſchen, te verre afweeken van de Nieuwmeegſche, en hierom den loop der Vredehandelinge ſcheenen te moeten ſtuiten.

De

(*w*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 102, 103, 104.
(*x*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 114, 115.
(*y*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 115, 116, 118, 125, 131.

De Koning van Frankryk, midlerwyl bespeurd hebbende, dat men, van de zyde der Bondgenooten, de zaaken zogt te herbrengen in den ſtaat, waarin zy, by de Weſtfaalſche en Pyreneeſche Vreden, geſteld geweeſt waren, beſloot, om deezen toeleg te verydelen, en eene Vrede te verwerven naar zynen zin, den veldtogt, beide in Katalonie en in de Spaanſche Nederlanden, by tyds, te openen, en zig, terwyl de Bondgenooten, te Ryswyk, week gemaakt, of gehouden werden, van eenige Steden meeſter te maaken. Hy hadt, daarenboven, voor, den Prins van Conti te doen verkiezen tot Koning van Poolen. Koning *Joannes Sobiesky* was, in Zomermaand des voorleeden jaars, overleeden: en daar hadden zig, ten deezen tyde, reeds verſcheiden' mededingers tot de Kroone opgedaan. Doch de Franſche Ambaſſadeur, *Abt van Polignac*, hadt veele ſtemmen weeten te winnen voor den Prinſe van Conti, die, tot Koning verheeven zynde, geſchaapen ſtondt, de belangen van Frankryk te bevorderen, ten nadeele van die van het Huis van Ooſtenryk.

1697.

Oogmerken des Konings van Frankryk.

VIII. Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden.

Terwyl deeze handel in Poolen gedreeven werdt, bragt Lodewyk de XIV. zyn Leger, in de Spaanſche Nederlanden, zo vroeg te velde, dat de Bondgenooten, eerſt eenen geruimen tyd na hem, gereed waren. Koning Willem was, niet voor 't begin van Bloeimaand, in Holland gekomen (z); daar eeni-

ge

(z) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 340.

1697. ge onpaſſelykheid hem verhinderde, ſpoedig genoeg te vertrekken naar het Leger. De Duitſche troepen kwamen ook traaglyk aan.

De Franſchen belegeren Aath.

By 't Franſche Leger, bevonden zig drie Maarſchalken, Villeroi, Bouflers en Catinat: doch de laatſte, als de ervaarenſte, hadt het opperbevel over de belegering van Aath, die, omtrent het midden van Bloeimaand, ondernomen werdt. Vauban diende ook in 't beleg. Villeroi en Bouflers hielden 't oog op de beweegingen der Bondgenooten. Op de eerſte tyding van het beleg van Aath, begaf Koning Willem zig naar het Leger der Bondgenooten in Brabant, en hieldt een mondgeſprek met den Keurvorſt van Beieren, wien hy verklaarde, dat hy niet gezind was, éénen man te waagen, om eene Stad te ontzetten, die de Franſchen toch met de vrede zouden moeten te rug geeven. Ook vondt hy 't beleg van Dinant, welk hy ligtelyk zou hebben konnen onderneemen, terwyl Catinat voor Aath lag, t'eenemaal ongeraaden; alzo Bruſſel, in zulk een geval, bloot gelegen zou hebben voor de aanſlagen van Villeroi en Bouflers. Hy maakte zig alleenlyk meeſter van eene voordeelige Legerplaatſe, op welke de vyand het oog gehad hadt: zonder, in deezen korten veldtogt, iet te onderneemen.

De Stad geeft zig over.

Maar Aath, dat zig flaauwelyk verdedigde, ging, twaalf dagen na het openen der Loopgraaven, over, by verdrag, op den vyfden van Zomermaand (*a*). Voorts, werdt 'er niets

(*a*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXVI]. TINDAL *Vol.* III. [*of* XVIII.] *p.* 349-351.

niets ondernomen in de Spaansche Nederlanden, geduurende de Vredehandelinge. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten kwamen, ten deezen tyde, overeen met den Hertoge van Holstein-Gottorp, om de drie regementen, welken zy van hem in dienst hadden, nog eenigen tyd, in dienst te houden (*b*). 1697.

IX. Barcelona belegerd en veroverd door de Franschen.

Maar in Katalonie, sloeg de Hertog van Vendôme, weinige dagen na het overgaan van Aath, het beleg voor Barcelona, beide te water en te lande. Hy hadt egter geen volks genoeg, om de Stad t'eenemaal in te sluiten. De belegerden hielden, derhalve, gemeenschap met den *Graave van Velasko*, Onderkoning van Katalonie, die een klein Leger op de been bragt tot ontzet. De bezetting was tienduizend man sterk, en stondt onder bevel van den Prinse van Hessen-Darmstad, die, na 't omhelzen van den Roomschen Godsdienst, door het Spaansche Hof, met het Bevelhebberschap over Barcelona, vereerd geworden was. Ook verdedigde hy de Vesting wakkerlyk, doedt verscheiden' gelukkige uitvallen, en betwistte den vyand den grond, voet voor voet. Vendôme schreef, eindelyk, aan den Koning, zynen Meester, dat hy 't beleg schandelyk zou moeten opbreeken, zo men hem geen meer volks toezondt. Hierop werden hem eenige troepen toegeschikt, die in Languedok en Provence gelegen hadden. De Plaats werdt toen hevi-

ger

(*b*) Resol. Holl. 12, 26 *July* 1697. *bl.* 305, 313.

ger aangetast, dan te vooren. Het Legertje
1697. onder Velasko werdt overvallen en geslaagen. De vyand, de buitenwerken der Vestinge lang hevig beschooten hebbende, maakte zig, eerlang, meester van den bedekten weg; en wat laater, van een bolwerk; waaruit hy, reeds meer dan eens, verdreeven geweest was. Toen lieten zy eene myn springen, onder een ander bolwerk, welk zy, insgelyks, bemagtigden. Van deeze twee bolwerken, op welken Vendôme batteryen opwierp, werdt de Stad zo hevig gebombardeerd en beschooten, dat het Hof van Madrid, eindelyk, bevel zondt aan den Prinse van Hessen-Darmstad, om de Stad op te geeven, by eerlyk verdrag, welk, den tienden van Oogstmaand, getekend werdt. De Prins hadt nogtans zo veel eers ingelegd met het verdedigen van Barcelona, dat hy, kort hierna, tot Onder-Koning van Katalonie verheeven werdt. Het inneemen van deeze aanzienlyke vesting bevorderde de Vrede kragtiglyk. De gemeenschap tusschen Spanje en Italie was, hierdoor, afgesneeden. Het Spaansche Hof luisterde, derhalve, meer dan te vooren, naar de voorslagen des Konings van Frankryk (c).

X. Fransche Krygsbedryven in Westindie.

Doch de Franschen vergenoegden zig niet, met het aantasten der Spanjaarden, in Katalonie en in de Nederlanden: zy hadden, in 't voorjaar, op kosten eener Fransche Maatschappye, eenige Oorlogschepen in zee gebragt,

(c) DANIEL Journal, p. CLXXXVIJ. TINDAL Vol. III. [of XVIII.] p. 351—353.

bragt, die, onder 't bevel van den *Heere de Pointis*, gezeild waren naar Amerika, om de Spaansche Westindische Vloot te veroveren. Pointis, te S. Domingo gekomen, werdt versterkt met eenige schepen, en met een groot getal van *Boekaniers* of Vrybuiters, die zig, hier, by hem voegden. Midlerwyl, hadt de Spaansche Vloot de Havana reeds bereikt; weshalve Pointis besloot, naar Kartagena te zeilen, en zig van deeze voornaame Stad der Spanjaarden in Zuid-Amerika meester te maaken. Voor de Plaats gekomen, vondt hy de gelegenheid om te landen zo gevaärlyk, dat hy eerst twee Sterkten aantastte en veroverde: waarna Kartagena zelf, te water en te lande, belegerd werdt. De Stad, niet tydig genoeg ondersteund wordende, gaf zig, eerlang, over, by verdrag, op den vyfden van Bloeimaand. De Franschen hadden bedongen, dat hun al het goud, het zilver en de edel-gesteenten der Ingezetenen zouden geleverd worden. Doch men wil, dat het grootste gedeelte van de schatten, reeds voor het beleg, naar afgelegen oorden, landwaards in, gevoerd en versteken was; zo dat hier minder buits behaald werdt, dan men gehoopt hadt. Pointis zelf heeft dien egter op agt millioenen kroonen begroot. Kartagena, niet te houden zynde, werdt, kort hierna, verlaaten. Pointis verviel, op de terug reize, onder eene Engelsche Vloot, veel talryker dan de zyne; doch hy ontzeildeze, gelukkiglyk. Ook ontweek hy, daarna, een Engelsch Esquader, onder den Kommandeur *Norris*, 1697.

1697. genoegzaam te koop geveild aan de meestbiedenden. De Primaat van Poolen yverde voor den Prinse van Conti. De Keizer deedt zyn best, om Prins *Jakob*, Zoon van den overleeden Koning, te doen verkiezen tot zyns Vaders opvolger. Verscheiden andere mededingers werden openlyk genoemd. Doch sommigen waren in heimelyke onderhandeling getreden, met Fredrik Augustus, Keurvorst van Saxen, die, eerlang, bewoogen werdt, tot het verlaaten van den Lutherschen en het aanneemen van den Roomschen Godsdienst. Voorts, deedt hy zyne troepen trekken naar de Poolsche grenzen: hy spilde agt millioenen onder de Poolsche grooten, en beloofde hun de bevestiging van alle hunne Privilegien, zo zy hem verkooren tot Koning. Ondertusschen, wist niemant, dat hy eenige gedagten hadt op de Kroone van Poolen. In de Lente deezes jaars, deedt hy eene reis naar Weenen, voorgeevende, dat hy aldaar eenige schikkingen maaken moest op den oorlog in Hongarye. Ook verspreidde men, dat hy, deezen Zomer, 't bevel voeren zou, over 't Keizerlyke Leger aldaar. Doch hy verliet het Weener-Hof, onverhoeds, zynde 'er, tusschen den Keizer en hem, zo men voorgaf, eenig misverstand ontstaan, waarvan niemant de reden bevroeden kon. Hy stelde zig, daarna, aan 't hoofd zyner troepen, en verwekte, in 't eerst, merkelyke agterdogt in den Keurvorst van Brandenburg. Doch toen men hem, daarna, door Silezie, zag trekken naar de Poolsche grenzen, bespeurde men duidelyker,

waar

waar hy 't op gemunt hadt. Weinige dagen voor den tyd, tot de verkiezinge geschikt, verklaarde hy zig een' mededinger naar de Kroon. De Keizerschen koozen zyne zyde. De Fransche party was egter de sterkste by de Verkiezing: doch de aanhang der andere mededingeren, ziende dat zy, voor zig zelven, te kort schooten, voegden zig allen by dien van den Keurvorst van Saxen, die, kort hierop, voor Koning uitgeroepen werdt. De Primaat gaf, terstond, kennis aan 't Fransche Hof van 't gene 'er voorgevallen was, sterk dringende op de overkomst van den Prinse van Conti, die van krygsbehoeften, en vooral, schreef hy, van geld rykelyk voorzien moest zyn. Doch de Keurvorst van Saxen was voor hem gereed. Zyn geld en Krygsvolk waren by der hand. Het Hof van Weenen gaf hem getuigenis van zyne aanneeming van den Roomschen Godsdienst. En terstond na dat hy verkooren was, trok hy voort, met zyn Leger, naar Krakau. Kort hierna, werdt hy gekroond, in spyt van Frankryk, en tot groote vreugde van de Keizerschen. Doch zyne onderzaaten in Saxen zagen zyne verheffing ongaarne. Veelen vreesden, dat hy zyne erflanden uitputten en bederven zou, om zig te handhaaven, in de nieuwverkreegen' waardigheid. Zulken ook, wien de Protestantsche Godsdienst ter herte ging, voorspelden zig weinig goeds, uit den afval, gelyk zy 't noemden, van eenen Vorst, wiens Huis een der oudste en sterkste steunselen der

1697.

De Keurvorst van Saxen wordt tot Koning van Poolen verkooren.

1697. Hervorminge geweest was. Doch 't gevolg leerde hun, eerlang, de ongegrondheid hunner vreeze. De nieuwe Koning van Poolen toonde wel haast, dat hy vry was van bygeloovigen eerbied voor de Geestelykheid, en dat men geene vervolging van hem te wagten hadt. De Prins van Conti stak, eindelyk, in zee, en kwam voor Dantzig: alwaar men egter niet gedoogen wilde, dat hy, anders dan met klein gevolg, aan land tradt. Hy verzeilde, derhalve, naar Marienburg, daar hy, door de hoofden van zynen aanhang, ontvangen werdt. Men zogt hem over te haalen, om af te staan van het geld, welk hy mede gebragt hadt, en beloofde, hem, in 't kort, met eene aanzienlyke magt, te zullen ondersteunen. Doch hy hadt hier geene ooren naar, ten ware men, vooraf, een bekwaam getal volks byeen bragt. De nieuwe Koning deedt, midlerwyl, eenige troepen aantrekken op de weinige manschap, welke de Prins van Conti medegebragt hadt, en die ligtelyk verstrooid werdt. De Prins, eindelyk, geene kans ziende, om meester te worden van de Kroon, keerde, tegen 't najaar, onverrigter zaake, naar Duinkerken te rug. Koning Fredrik Augustus werdt, terstond, erkend door den Paus, die, meer dan iemant, ingenomen was met zulk een' aanzienlyken nieuwbekeerde. De Koning van Frankryk verlangde sterker naar vrede, dan hy gedaan zou hebben, zo hy den Prins van Conti hadt konnen doen verheffen op den troon van Poolen; in welk geval, hy den

Invloed deezer verkiezinge op de Vredehandeling.

den Keizer veel ſpels zou hebben konnen berokkenen in Hongarye (*i*). Doch het Franſche Hof wiſt zig, eerlang, zelfs van de verkiezinge van den Keurvorſt van Saxen tot Koning van Poolen, of liever van deszelfs overgang tot den Roomſchen Godsdienſt te bedienen, om tweedragt te verwekken in het Duitſche Ryk: gelyk wy, ter zyner plaatſe, zullen melden. 1697.

XIII. De Czaar van Muskovie doet eene reis, door Duitſchland, Holland en Engeland.

Een ongemeen voorval bragt, midlerwyl, veel toe, om Fredrik Auguſtus te beveſtigen op den troon van Poolen. Peter Alexowitz, Czaar van Muskovie, zig, door het bemagtigen van Azof, de vaart naar de zwarte zee geopend hebbende, hadt, ſedert, beſlooten, de Scheepvaart in zyn Ryk aan te moedigen, en de woeſte zeden zyner Onderdaanen, in veele andere opzigten, te beſchaaven en te verbeteren. Zyn voorneemen was, de Wolga en de Don te vereenigen, door eene gegraaven' vaart, langs welke, hy allerlei ſcheepsbehoeften zou konnen doen voeren naar Azof; daar hy werven dagt aan te leggen, bekwaam tot het aanbouwen eener Oorlogsvloote, van welke hy zig, in tyd en wyle, zou konnen bedienen tegen de Turken. Doch alzo zyne onderdaanen onbedreeven waren in de ſcheepsbouwkunde, beſloot hy, in perſoon, naar Holland en Engeland, te reizen, en zig daar te laaten onderregten in deeze konſt, en in andere weetenſchappen, tot de zeevaart behoorende. Hy vaardigde, eerlang, een

(*i*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 359—362, 366.

1697. een Gezantschap af aan de algemeene Staaten, welk eenige punten, den Koophandel betreffende, hadt te regelen, en, daarenboven, heimelyk, onderstaan moest, of men hem ook zou willen byspringen, in den ontworpen oorlog tegen den Turk. De Gezanten waren niet lang weg geweest, of de Czaar volgde hen, in onbekend gewaad, en slegts van twee of drie dienaars verzeld. Hy onderhaalde zyne gezanten spoedig, en deedt, sedert, de reize, in hun gevolg. In Pruissen, ontdekte hy zig aan den Keurvorst van Brandenburg, derwaards getoogen, om een waakend oog te houden, op 't gene 'er, ter gelegenheid der verkiezinge van eenen Koning van Poolen, zou voorvallen. De Czaar nam ook deel in deeze verkiezing, bedugt, dat een Koning naar den zin van Frankryk, ligtelyk, vrede maaken zou met den Turk, om hem den oorlog aan te doen; waardoor zyne uitgestrekte oogmerken gedwarsboomd, of verydeld zouden worden. De Fransche party was sterkst, in Litthauwen. De Czaar gaf, derhalve, bevel, om een Leger uit zyn gebied te voeren naar de grenzen van dit Gewest, en 'er, op de eerste tyding van eenen binnenlandschen kryg in Poolen, in te rukken. En men wil, dat de vrees hiervoor Poolen in rust hieldt, en den nieuwen Koning op den troon bevestigde. De Czaar, zyne reis voortzettende, kwam, in Oogstmaand, in Holland, daar zyne Gezanten, terstond, gehoor verwierven, by de algemeene Staaten, zonder dat 'er, zo veel my gebleeken is, ten deezen tyde, iet

met

met hen gesllooten werdt. Wat laater, hieldt de Czaar een mondgesprek met Koning Willem, te Utrecht. Terwyl hy in Holland was, oefende hy zig, te Amsterdam, in het Scheepstimmeren met eigen' handen, zonder, op de timmerwerf, anders dan *Pieter* genoemd te willen zyn. De Czaar en zyne Gezanten vertoefden hier, tot in 't begin des volgenden jaars. Toen stak dit aanzienlyk gezelschap over naar Engeland, daar het, tot in Bloeimaand, verbleef. De Czaar keerde wederom naar Holland; doch hieldt 'er zig nu maar ruim veertien dagen op. Hy nam, van hier, zynen weg naar Weenen, daar hy, eenen geruimen tyd, dagt te blyven. Doch eenige slinksche handel ten Hove van Muskou, bestteken door de Prinsesse *Sofia*, zyne Zuster, riep hem spoediger naar huis, dan hy verwagt hadt. De beweeging was, egter, voor zyne te rugkomst, t'eenemaal gestild. Doch de meeste schuldigen werden, met de dood, gestraft. Eenigen werden, zo men wil, door den Czaar, met eigen' hand, onthalsd (*k*). De byzonderheid van zulk eene reize verdiende wel, dat wy 'er, hier, in 't voorbygaan, van gewaagden. 't Vervolg deezer Geschiedenisse zal ons gelegenheid geeven, om meermaalen van deezen beroemden Vorst te spreeken. Nu eischt de orde des Verhaals, dat wy tot de Ryswyksche Vredehandelinge wederkeeren.

1697.

Hy oefent zig, te Amsterdam, in het Scheepstimmeren.

De

(*k*) Burnet *Vol.* II. *p.* 197. Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 362—366. Memoir. de Brandeb. *p.* 205.

1697. De Fransche Gevolmagtigden hadden, gelyk wy, te vooren, verhaald hebben, geweigerd te antwoorden op de eischen der Keizerschen en Spaanschen, die meer vorderden, dan by de Nieuwmeegsche Vrede vastgesteld was. Ook scheen hun de wyze van handelinge by punten, die, door de Keizerschen en Spaanschen, begonnen was, veel te langwylig. De Keizerschen begeerden, derhalve, op het einde van Zomermaand, dat de Franschen zelven een algemeen Ontwerp van een Verdrag zouden maaken, geschikt naar de punten, waarover men, voor het openen der byeenkomste, eens geworden was. Lillieroot, aan wien deeze voorslag geschiedde, antwoordde „ dat de Franschen mogelyk wederom alleen van de Nieuwmeegsche Vrede „ zouden willen spreeken." Doch de Keizerschen hernamen „ dat zy dan aangaan zouden, „ tegen de vooraf vastgestelde punten, en de „ Vredehandeling eerder schynen af te breeken, dan voort te zetten." De Spaanschen bewilligden, eerlang, ook in den voorslag der Keizerschen. Aath was verlooren: Barcelona belegerd: 't welk de Spaanschen handelbaarder maakte. De Gevolmagtigden der Keizerlyke en Katholyke Majesteiten hielden, nu en dan, een mondgesprek met de Franschen, die aannamen, een ontwerp van een Verdrag te zullen maaken; doch zy verklaarden, te gelyk „ dat zy daarin niet zouden konnen gaan „ boven de Nieuwmeegsche Vrede; schoon „ zy, onder 't handelen, veelligt, eenige punten deezer Vrede zo zouden verklaaren,

XIV. Vervolg der Ryswyksche Vredehandelinge.

„ dat

1697.

„ dat niemant hun, met reden, zou konnen beschuldigen, dat zy den Bondgenooten geen genoegen hadden gezogt te geven (*l*).

Gerugt, dat de Staatschen afzonderlyk met de Franschen geslooten hadden.

Terwyl de Franschen arbeidden aan een Ontwerp van een Verdrag met het Keizerryk en met Spanje, handelden zy, dagelyks, met de Staatschen, en met eenige andere Bondgenooten, zo vertrouwelyk naar 't scheen, dat 'er een gerugt ontstondt, dat de Staatschen, onder de hand, geslooten hadden met Frankryk: 't welk egter, door deezen, plat uit ontkend werdt (*m*). Zo veel was 'er egter van, dat de Staatschen, op den zevenden van Hooimaand, een Ontwerp van een Verdrag hadden overgeleverd, welk den Franschen niet kwalyk behaagde. Het kwam genoegzaam overeen met het Nieuwmeegsche. Eenige punten, die thans niet te pas kwamen, waren 'er uitgelaaten: eenige anderen waren 'er bygevoegd, en onder deeze laatsten, was 'er één, waarby vergoeding begeerd werdt van de schaden, die Frankryk den Staaten hadt aangedaan, door het beslaan en verbeurdverklaaren van veele schepen, Koopmanschappen en andere goederen, voor de aankondiging des oorlogs (*n*). Weinige dagen laater gaven ook de Engelschen een Ontwerp van Vrede over aan den Middelaar, welk geene byzonderheden behelsde. Alleenlyk, werdt 'er de stipte uitvoe-

Ontwerp van Vrede, door de Staatschen en Engelschen overgeleverd.

(*l*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 148, 149, 169.
(*m*) TINDAL *Vol.* III. [of XVIII.] *p.* 367.
(*n*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 174.

1697. voering in begeerd van het afgezonderd punt der Nieuwmeegsche Vrede, betreffende het Prinsdom Oranje (*o*). Doch met de Engelschen en Staatschen viel weinig te handelen, dan 't gene de Vrede, tusschen de andere Bondgenooten en Frankryk, betrof. De Franschen leverden, op den twintigsten van Hooimaand, een Ontwerp eener algemeene Vrede over, waarby zy „ de Verdragen van Munster en Nieuwmegen tot een grondslag lei„ den van het tegenwoordig Verdrag; doch „ op zulk eene wyze, als deeze twee Verdra„ gen samengesmolten waren in dat van „ Nieuwmegen, welk, derhalve, zou wor„ den aangemerkt, als beide de Verdragen „ vervattende, en geagt worden, woordelyk, „ in het tegenwoordig Verdrag ingevoegd te „ zyn, zulke punten alleenlyk uitgenomen, „ waaromtrent, in het tegenwoordig Ver„ drag, verandering gemaakt werdt. De her„ eenigingen, na de Nieuwmeegsche Vrede, „ gedaan, door de Kamers van Mets en Be„ zançon, en door het Opper-Geregtshof van „ Brisak, zouden vernietigd worden. Straats„ burg zou, of ontmanteld te rug gegeven „ worden, of, in plaats van deeze Stad, zou „ Frankryk Fryburg en Brisak afstaan aan „ den Keizer. Hunningen en de brug aldaar „ over den Ryn gelegd zouden geslegt wor„ den: ook de werken, aan de overzyde van „ dien stroom, by Fort Louis en elders. Kehl „ en Filipsburg zouden worden terug gege„ ven,

Algemeen Ontwerp der Franschen.

(*o*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 177.

„ ven, mids de Vestingwerken van Filips- 1697.
„ burg, ter linker zyde des Rynsstrooms ge-
„ maakt, geslegt werden. De Hertog van
„ Lotharingen zou hersteld worden, in de
„ Staaten, die Hertog Karel, zyn Oud-Oom,
„ voor den jaare 1670, bezeten hadt. Nan-
„ ci, Bitsch en Homburg zouden hem, ge-
„ slegt, te rug gegeven worden. Voor 't o-
„ verige, zou men zig, ten opzigte van Lo-
„ tharingen, houden aan het Verdrag van
„ Nieuwmegen. Trier zou den Keurvorst
„ worden ingeruimd. De nieuwe werken
„ van Mont-Royal en Traarbach zouden
„ geslegt worden. Doch de werken van Saar-
„ Louis, welke Plaats Frankryk begeerde te
„ behouden, zouden in den tegenwoordigen
„ staat blyven. De Keurvorst van de Palts
„ zou, in zyne bezittingen, volgens de West-
„ faalsche Vrede, hersteld worden, en 's Ko-
„ nings Schoonzuster, de Hertogin van Or-
„ leans, alleen zulk een gedeelte van dezel-
„ ven genieten, als haar, volgens de Ryks-
„ wetten, toekwame. Het Verdrag, in 't voor-
„ leeden jaar, gesloten met den Hertoge van
„ Savoje, zou geagt worden, van woord tot
„ woord, in het tegenwoordig Verdrag, be-
„ greepen te zyn. De Kardinaal van Furstem-
„ berg zou, in zyne goederen en voorregten,
„ met naame in het Bisdom van Straatsburg
„ en in de Abtdye van Stavelo, hersteld wor-
„ den. Aan den Koning van Spanje zouden
„ Bergen, Charleroi, Kortryk en Aath, in de
„ Nederlanden, en Roses, Gironne en Bel-
„ ver, in Katalonie, te rug gegeven worden.

„ Zelfs

1697. „ Zelfs Luxemburg en 't Graafschap Chiny, „ ten ware men elkanderen, over iet van gelyke waarde, verstaan kon. Zo 'er verschil „ tusschen de twee Koningen viel over de „ grensscheiding, zou de uitspraak daarvan „ verbleeven worden aan de Staaten der Vereenigde Gewesten. Dinant zou den Prinse „ van Luik te rug gegeven worden, in den „ staat, waarin het was, toen Frankryk het „ in bezit nam. De Koning van Spanje zou, „ daarentegen, het Eiland en de Sterkte Ponza inruimen aan den Hertoge van Parma. „ Zweeden zou, uitdrukkelyk, in dit Verdrag, „ begreepen zyn: en verder alle zulke Mogendheden, welken men, wederzyds, noemen zou, voor de uitwisseling der bekragtigingen, of binnen zes maanden daarna." Het ontwerp, welk men zig voorbehieldt, te vermeerderen, met eenige algemeene of byzondere punten, behelsde, voorts, de gewoone Leden van een Verdrag van Vrede (p).

Zy willen daaraan maar voor eenen bepaalden tyd verbonden zyn.

De Franschen verstonden, dat het overeenkwam met hunnen eersten voorslag van den tienden van Sprokkelmaand: en, voorgeevende, onredelyk te vinden, dat zy altoos gebonden zouden blyven aan de voorgeslaagen voorwaarden, terwyl het den Bondgenooten vrystaan zou, dezelven te aanvaarden, of niet; verklaarden zy, by 't overleveren van hun ontwerp, dat zy zig niet langer aan hetzelve verbonden zouden rekenen, dan tot het einde van Oogstmaand, naastkomende (q).

De

(p) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 213.
(q) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 230.

De Keizerſchen en Spaanſchen namen, ondertuſſchen, gantſch geen genoegen in het Franſch Ontwerp. De laatſten waren, in weinige dagen, gereed, om 'er hunne aanmerkingen tegen in te leveren. „ 't Kwam hun, „ zeidenze, voor, dat het Ontwerp, gedeel„ telyk, een antwoord was op hunne voor„ ſlagen, welk de Franſchen, tot hiertoe, „ geweigerd hadden te geeven. In dit opzigt, „ zouden zy 't dan beantwoorden. In 't al„ gemeen, hieldenze 't Ontwerp af te wyken „ van den voorſlag van den tienden van Sprok„ kelmaand. Kortryk en Aath moeſten te rug „ gegeven worden, met derzelver Kaſſelryen „ en 't gene 'er verder van afhing: de Plaat„ ſen in Katalonie, op zulk eene wyze, als „ zy, by hunne voorſlagen, begeerd hadden. „ Van iet anders, in de plaats van Luxem„ burg, konden zy niet hooren ſpreeken. We„ gens de hereenigingen, hadden zy, te voo„ ren, lyſten overgegeven, uit welken, al„ leenlyk, zevenentagtig Plaatſen waren uit„ gemonſterd, door de Franſchen. Zy ver„ trouwden, dat men nu geene zwaarigheid „ maakte, om ook deeze Plaatſen te rug te „ geeven. De geſchillen over de grensſchei„ dinge konden, geduurende de Vredehan„ deling, wel afgedaan worden. Het geſchut „ en de wapenen, in Luxemburg gevonden, „ behoorden te rug gegeven te worden, om „ dat de Stad ingenomen was, voor het ver„ klaaren van den oorlog. De Hertog van Par„ ma kon zig, zo hy regt op Ponza oordeel„ de te hebben, vervoegen aan zyne Katho-

1697.

XV. De Keizerſchen en Spaanſchen neemen 'er geen genoegen in. Aanmerkingen der Spaanſchen.

1697. „ lyke Majesteit, die hem goed regt zou doen. „ De agterstallen der brandschattingen behoorden, tegen elkanderen, vereffend gerekend te worden, en de schade vergoed, „ die Frankryk den onderzaaten van Spanje, „ tegen de wetten des oorlogs, hadt toegebragt (r)."

Aanmerkingen der Keizerschen. De Keizerschen waren, met hunne aanmerkingen op het Fransche Ontwerp, niet gereed, voor den vyfden van Oogstmaand. Zy oordeelden „ dat het, in 't Latyn, moest opgesteld geweest zyn, en dat men byzondere „ Verdragen maaken moest, met ieder der „ Bondgenooten, die in den oorlog waren „ ingewikkeld geweest. Men behoorde ook „ het Duitsche Ryk en den Keizer niet van „ een te scheiden; maar te verklaaren, dat „ men met den Keizer en het Ryk in onderhandeling getreden was. De Westfaalsche „ Vrede was wel begreepen in de Nieuwmeegsche, zo ver de laatste geene verandering gemaakt hadt in de eerste; doch zo „ ver dit geschied ware, was 't noodig, dat „ het tegenwoordig Verdrag geschikt werdt, „ op den voet van beide de Verdragen, en „ niet op den voet van het Nieuwmeegsche „ alleen. Straatsburg moest te rug gegeven „ worden, met het voorregt, welk het eertyds hadt, van, naamlyk, alleen en onmiddelyk, af te hangen van het Roomsche Ryk. „ De Keurvorst van Trier moest niet alleen „ in de Stad Trier, maar ook in alle zyne

„ an-

(r) *Act. de la Paix de Ryswick, Tom.* II. *p.* 253.

„ andere voorregten, ten opzigte van het 1697.
„ Aartsbisdom van Trier, het Bisdom van
„ Spiers, de Abtdy van Prumen en de Prooſt-
„ dy van Weiſſenburg herſteld worden. Bri-
„ ſak en Filipsburg behoorden te rug gegeven
„ te worden, in voldoening van een gedeel-
„ te der ſchade, door den Keizer en het Ryk,
„ geleeden, in den tegenwoordigen oorlog,
„ en wel met alle de Sterkten en werken, ter
„ wederzyde des Rynſtrooms. Het Huis van
„ Lotharingen moeſt, in 't volkomen bezit
„ van dit Hertogdom, herſteld worden. Naar-
„ demaal de Dogters van de Palts verſteken
„ waren van de Vaderlyke erfeniſſe, by ver-
„ ſcheiden' inſtellingen en gewoonten van het
„ Paltſiſche Huis, kon de Hertogin van Or-
„ leans niet geagt worden, eenig regt te heb-
„ ben op de nalaatenſchap van den Keurvorſt,
„ haaren broeder. De Keizer wilde het Huis
„ van Savoje herſtellen, in alles, wat aan
„ het zelve, by de Weſtfaalſche en Nieuw-
„ meegſche Verdragen, was toegeſtaan. Zo
„ men den Adel en de Geeſtelykheid van de
„ Elzas in derzelver regten herſtelde, zou
„ de Keizer ook, in eene behoorlyke herſtel-
„ ling van den Kardinaal van Furſtemberg,
„ en van de Kanonniken, die zyne zyde ge-
„ volgd hadden, geene zwaarigheid maaken.
„ 't Gene, in het Franſche Ontwerp, den Ko-
„ ning van Spanje betrof, lieten de Keizer-
„ ſchen gaarne aan de overweeging der Spaan-
„ ſchen; doch zy zouden zig altoos kanten
„ tegen eene overgifte van Luxemburg aan
„ Frankryk, wat 'er ook mogt tegen afge-

 „ ſtaan

1697. „ ſtaan worden. Het Hertogdom van Bouillon behoorde, zo wel als Dinant, te rug gegeven te worden aan den Keurvorſt van Keulen, als Biſſchop van Luik. Voorts, moeſt ook de Grootmeeſter der Duitſche Orde (1) herſteld worden in de Kommanderyen, bezittingen en regten, door Frankryk op hem veroverd. Aan het Huis van Wurtemberg, en byzonderlyk aan den tak van Montbeliard moeſt te rug gegeven worden, 't gene dit Huis in de Elzas plagt te bezitten. Ook moeſt Frankryk belooven, geene verandering te zullen maaken, omtrent de Ryksleenen in Italie. Ten beſluite, behielden de Keizerſchen ook aan zig het regt, om nieuwe eiſchen te voegen by deezen, en de voorſlagen, die de Franſchen verder doen mogten, te beantwoorden naar behooren (*s*)."

Aanmerkingen der Ryks Gezanten.

De Gezanten der Keurvorſten en Vorſten des Duitſchen Ryks, vaſtgeſteld hebbende, uit eigen hoofde, met de Franſchen te handelen, waarop de Keurvorſt van Brandenburg in 't byzonder zeer gezet was, hadden, eenige dagen voor de Keizerſchen, hunne aanmerkingen op het Franſche Ontwerp ingeleverd. Zy verſchilden niet veel van die der Keizerſchen (*t*); welken zelfs, naderhand, behoudens de byzondere bedenkingen, welken zy op eenige wei-

(*s*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 293.
(*t*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 275.

(1) Zie zyne eiſchen, in de *Actes de la Paix de Ryswick*, Tom. II. p. 375.

weinige punten hadden, door de Ryks-gezanten, werden goedgekeurd (*u*). 1697.

Oogstmaand, voor 't einde van welke, de Keizerschen en Spaanschen zig verklaaren moesten op het aanneemen of afwyzen van het Fransche Ontwerp, was meer dan half verloopen, toen de Franschen den Baron van Lillieroot een' Lyst overleverden van de Plaatsen in 't Ryk, welken Frankryk zig, by wege van hereeniging, toegeëigend hadt, en nu gezind was, af te staan. Zy beloofden, by deeze Lyst „ de Stad en het Hertogdom „ Tweebrugge te zullen stellen in de magt „ des Konings van Zweeden, om 'er het zelf- „ de genot van te hebben, welk hy 'er van „ zou hebben getrokken, voor de hereeniging „ met het Bisdom van Mets van den jaare „ 1680. De Kasteelen en Graafschappen van „ Valdensz, eenige goederen van den Hui- „ ze van Hanau-Ligtenberg, de Landen van „ Mark, Marmontier en Ochsenstein, de „ Heerlykheden van Oberstein, Salms en „ Langestein, het Slot Lutselburg, de Heer- „ lykheden Altheim en Ottweiler zouden al- „ len aan de regte eigenaars te rug gegeven „ worden. Ook zou de Hertog van Wurtem- „ berg, in 't bezit van Montbeliard, Blamont „ en Chatelot, en de Keurvorst van de Palts „ in 't bezit van de Stad Germersheim her- „ steld worden (*v*)." Doch deeze Lyst voldeedt den Keizerschen niet. Zy stelden 'er een op,

De Franschen leveren een' Lyst over van de hereenigde Plaatsen in 't Ryk, welken zy te rug geeven willen.

Zy voldoet den Keizer-

(*u*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 337, 340, 342.
(*v*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 381.

1697. op, waarby zy veel meer Plaatsen vorderden (w). De Franschen beloofden, desonaangezien, zig te zullen houden aan de Lyst der Keizerschen, uitgenomen alleenlyk in opzigt van de Plaatsen in de Elzas, welk Landschap zy verklaarden gehegt te zyn aan de Kroone van Frankryk (x).

schen niet.

XVI. De Franschen zoeken afzonderlyk te sluiten met eenigen der Bondgenooten.

Doch zo veel voldoening kreegen de Keizerschen niet op de aanmerkingen, die zy op het Fransche Ontwerp van Vrede gemaakt hadden, en die sommigen der Bondgenooten zelven onredelyk vonden. De Franschen, bespeurende, dat de Spaanschen niets van gewigt hadden ingebragt tegen hun Ontwerp, stoorden zig luttel aan de aanmerkingen der Keizerschen, en deeden, sedert, hun best, om met de voornaamste Bondgenooten afzonderlyk te verdraagen: waarna het hun niet moeilyk vallen zou, eenige Plaatsen aan den Rynkant te behouden, welken zy reeds verklaard hadden, te rug te willen geeven (y). Zy maakten dan een nieuw Ontwerp van Vrede met Spanje afzonderlyk, waartegen de Spaanschen een ander Ontwerp opstelden (z): en 't verschil tusschen de twee Ontwerpen was zo groot niet, of het kon ligtelyk vereffend worden. Men hadt, sedert eenigen tyd, om de Vredehandeling te bekorten, besllooten, niet meer schriftelyk, maar mondeling te handelen, te Ryswyk. De Franschen hadden zig han-

(w) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 383.
(x) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 402.
(y) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 374.
(z) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 1, 16.

handelbaarder gedraagen, na dat zy tyding gekreegen hadden van de verkiezing des Keurvorsts van Saxen, tot Koning van Poolen. Doch deeze zelfde tyding bragt te wege, dat de Keizerschen hunne streng sterker trokken dan voorheen: 't welk de Engelschen, de Staatschen en de Spaanschen zelven ongaarne zagen. De laatsten verlangden, inzonderheid, om, op de Fransche voorwaarden, te sluiten, na dat men, op 't einde van Oogstmaand, kennis gekreegen hadt van het verlies van Barcelona (*a*). Doch dit verlies maakte kleinen indruk op de Keizerschen en Duitschen, die de maand verloopen lieten, zonder den Franschen veel nader te komen. Op den dertigsten, leverden zy hunnen uitersten last,. gelyk zy spraken, over, verklaarende, by den zelven, uit den naam van den Keizer en van het Keizerryk „ dat zy zig hielden aan de „ herstelling der Westfaalsche en Nieuwmeegsche Vrede, zo dikwils, door Frankryk, „ aangebooden; dat zy Straatsburg, met de „ Baljuwschappen daaronder behoorende, „ aannamen, zullende men omtrent het sleg„ ten eeniger Vestingwerken, zulke voorsla„ gen doen, waarin beide de partyen genoe„ gen zouden konnen neemen. Dat het ver„ nietigen der Hereenigingen van Mets, Be„ zançon en Brisak eene afgedaane zaak zou „ gerekend worden, 't zy de Plaatsen, in de „ overgegeven' Lysten, gemeld waren, of „ niet: doch 't verschil over de tien Steden „ in

1697.

De Spaanschen neigen 'er toe.

Uiterste last der Keizerschen.

(*a*) Tindal *Vol.* III. [*of* XVIII.] *p.* 374.

1697. „ in de Elzas zou aan de uitspraak van onpartydigen verbleeven worden. Dat men, „ ter voldoeninge van Lotharingen, wederzyds, nadere voorslagen doen en hooren „ zou. Dat de Kerk en het Kapittel van Luik „ vertrouwden, dat zyne Allerchristelykste „ Majesteit hen in het bezit hunner onbetwistbaare regten zou herstellen. Dat men „ de overige punten in geschil, in den verderen loop der handelinge, zou konnen „ vereffenen (*b*)." De Baron van Lillieroot werdt ernstelyk verzogt, de Franschen te willen beweegen tot het aanneemen deezer voorslagen: doch de tyd was te kort, om dit te doen, voor 't einde van Oogstmaand. Ook was het Fransche Hof, op de tyding der veroveringe van Barcelona, welke men verwagtte, dat Spanje driftig maaken zou om te sluiten, veranderd van gedagten, en niet gezind, Straatsburg over te geeven: 't welk het gewigtigste was, waarvan de Keizerschen, in hunnen jongsten voorslag, gewag gemaakt hadden. De laatste dag van Oogstmaand was, derhalve, zo dra niet verloopen, of de Franschen leverden den Ambassadeur van Zweeden een Geschrift over, gedagtekend den eersten van Herfstmaand, waarin zy te kennen gaven „ dat de gezegende uitslag van den „ tegenwoordigen veldtogt, den Koning, hunnen Meester, wel billyke oorzaak scheen „ te geeven, om de aanbiedingen tot Vrede, voorheen gedaan, te beëngen; en dat „ het

De Franschen willen Straatsburg niet afstaan, schoon zy het, te vooren, hadden aangebooden.

Hun nadere voorslag.

(*b*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 35.

„ het einde van den tyd, by hem beraamd, 1697.
„ om zyne voorige voorslagen aan te neemen,
„ hem ook in volkomen' vryheid liet, om nieu-
„ we voorwaarden te vorderen. Nogtans wil-
„ de hy zig van de voordeelen, in den tegen-
„ woordigen veldtogt verworven, niet bedie-
„ nen, dan om de Vrede, zo veel spoediger,
„ te bevorderen, en in zyne voorslagen gee-
„ ne verandering maaken, dan in die punten,
„ welken, tot hiertoe, de algemeene rust ver-
„ hinderd hadden. Hy ontsloeg den Keizer,
„ hierom, van de zorg der keuze tusschen
„ Straatsburg of iet van gelyke waarde, en
„ stelde vast, deeze Stad voor zig te behou-
„ den, dezelve, met het Kasteel, en het ge-
„ ne 'er, ter linkerzyde des Rynstrooms,
„ onder behoorde, voor altoos, hegtende aan
„ Kroone van Frankryk; doch de onderhoo-
„ righeden van Straatsburg, ter regterzyde
„ der riviere gelegen, wilde hy overgeeven
„ aan hun, die 'er regt op hadden. Fryburg,
„ Brisak, Filipsburg en de Vesting Kehl zou-
„ den aan 't Ryk te rug gegeven worden.
„ Omtrent Lotharingen zou men zig houden,
„ aan den voorslag, te vooren gedaan. De
„ Sterkten, door den Koning, ter regter zy-
„ de des Rynsstrooms, opgeworpen, zouden
„ geslegt, de bruggen, welken hy over de
„ riviere hadt doen leggen, afgebroken wor-
„ den, behalve alleen dat gedeelte der brugge
„ van 't Fort Louis, welk, uit de Elzas, naar
„ dat Fort leidt. Doch hiertegen vorderde
„ zyne Majesteit, dat de brug van Filipsburg,
„ insgelyks, afgebroken, en de Sterkte, ten

 ein-

1697. „ einde deezer brugge, aan de Fransche zyde
„ opgeworpen, geslegt werdt; zo dat de Ryn,
„ voortaan, het Duitsch en Fransch gebied
„ van een scheidde, en de toegang naar Frank-
„ ryk zo wel geslooten werdt, als die naar
„ Duitschland. Voorts, wilde zyne Majesteit
„ Barcelona aan den Koning van Spanje te
„ rug geeven, zo dra de Keizer en 't Ryk
„ bewilligd zouden hebben, in den afstand
„ van Straatsburg. In de voorwaarden, aan
„ Spanje voorgeslaagen, maakte zyne Maje-
„ steit geene verandering. Alleenlyk, ver-
„ wagtte hy, dat de Katholyke Koning niet
„ dringen zou op de behoudenis van eenige
„ Dorpen, in de Kasselrye van Aath, die zy-
„ ne Majesteit alleenlyk begeerde, om de ge-
„ meenschap tusschen Doornik en Condé o-
„ pen te houden, ten nutte van den Koop-
„ handel der eerstgemelde Stad, en tegen
„ welken hy afstondt van alle de voordeelen,
„ welken hy, uit de verovering van Aath,
„ zou hebben konnen trekken. Doch alzo
„ 't niet redelyk ware, dat zyne Majesteit
„ altoos alleen verpligt bleeve, om zyne be-
„ langen op te offeren aan de algemeene
„ Vrede, verklaarde hy, dat, zo zyne vyan-
„ den, langer dan tot den twintigsten van
„ Herfstmaand, uitstelden, zyne aanbiedin-
„ gen te omhelzen, hy de vryheid aan zig
„ behieldt, om daarna nieuwe voorwaarden
„ te vorderen: in welk geval, de rampen
„ des oorlogs alleenlyk zouden konnen ge-
„ weeten worden aan hun, die niet met zy-

Zy stellen eenen naderen tyd om te sluiten.

„ ne

„ ne Majesteit wilden medewerken, om 'er „ een einde van te maaken (c)."

1697.

XVII. Bekommering der Keizerschen, over den naderen voorslag der Franschen.

De Keizerschen stonden verbaasd, over deezen nieuwen voorslag der Franschen, in eenen tyd, dat Spanje, week gemaakt, door het verlies van Barcelona, sterk neigde om te sluiten. Zy zagen ligtelyk, dat de aanbieding om Barcelona te rug te geeven alleenlyk geschied was, om Spanje over te haalen tot een byzonder Verdrag. Zy wisten, dat hieraan de verbreeking hing van het Groot Verbond; alzo Groot-Britanje en de Vereenigde Gewesten genoegzaam gereed waren om te sluiten. Vooral, ontschoot hun, dat de Franschen hun naauwlyks drie weeken tyds lieten, om zig te verklaaren: 't welk hun te moeilyker vallen moest, om dat zy nu Straatsburg zouden moeten missen, welk hun, te vooren aangebooden geweest was. Ook hoopten zy op eenen voorspoedigen veldtogt aan den Ryn, daar het Keizerlyk Leger dat der Franschen overtrof in manschap, en hierom aanvallender wyze begon te oorloogen. Al dit bragt de Keizerschen in merkelyke verlegenheid. De Gezanten der Keurvorsten en Vorsten vonden zig, insgelyks, bedremmeld: vooral, na dat men berigt ontving, dat de Vrede met Spanje, Groot-Britanje en de Staaten zo goed als gesloten was, hebbende Koning Willem, in een geheim gesprek in Brabant, daaraan de laatste hand doen leggen. Doch dit verdient een weinig byzonderer ontvouwd te worden.

Ter-

(c) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 47.

1697.
XVIII.
Geheime handeling van den Maarschalk de Bouflers en den Graave van Portland, tot bevordering der Vrede.

Terwyl de Vredehandeling te Ryswyk traaglyk voortging, vondt Koning Willem, die zig toen in 't Leger der Bondgenooten, in Brabant, bevondt, geraaden, den Graaf van Portland te doen treeden in eene heimelyke onderhandeling met den Maarschalk de Bouflers, over eenige zwaarigheden, die 't sluiten der Vrede verhinderden, en van welken de voornaamste Koning Jakob betrof. Koning Willem was nu wel verzekerd, dat de Koning van Frankryk hem, by 't sluiten der Vrede, voor Koning van Groot-Britanje erkennen zou; doch hy wist nog niet, op welk eene wyze, men, aan het Fransche Hof, Koning Jakob zou aanmerken; en zo lang hy dit niet wist, was 't niet veilig, te sluiten met Frankryk. De Jakobiten in Engeland hadden zig, eenen geruimen tyd, gevleid met de hoop, dat Koning Willem niet zou erkend geworden zyn, al trof men schoon de Vrede met Frankryk. Doch toen zy deeze hoop begonden op te geeven, waandenze nog, dat Koning Willem de Kroon slegts bedingen zou voor zyn leeven, en dat dezelve, na zyn overlyden, wederom op Koning Jakob, of op deszelfs nakomelingen versterven zou. Maar ook hierin bedroog hen hunne verwagting.

Koning Jakob zoekt de Bondgenooten, en vooral de Roomschen op zyne

Koning Jakob, ondertusschen, bespeurende, dat Frankryk ongezind, of buiten staat was, om hem te herstellen, hadt de Roomschgezinde Vorsten onder de Bondgenooten, door redenen, gezogt over te haalen, om zyne zyde te kiezen. Immers men hadt, reeds voor eenigen tyd, meer dan één Geschrift verspreid

ſpreid op zynen naam, waarin beweerd werdt, „ dat het belang van den Godsdienſt inzon- „ derheid de Katholyke Vorſten beweegen „ moeſt, om zyne herſtelling op den Troon „ van Groot-Britanje, by de Vredehandeling, „ te bewerken; ja dat de Proteſtantſche Vor- „ ſten zelven reden hadden, om hierin ſamen „ te ſtemmen met de Katholyken (*d*)." Doch deeze Geſchriften vonden geenen ingang. Koning Jakob hadt ook ernſtelyk aangehouden, om eenen Gezant te mogen zenden te Ryswyk: doch 't was hem, door de Bondgenooten, eenpariglyk, ontzeid, en de Franſchen zelven hadden 'er niet ſterk op geſtaan, verzekerd, dat de Vredehandeling geenen voortgang hebben kon, zo men dit den Bondgenooten, en vooral Koning Willem wilde vergen. Het Franſche Hof gaf evenwel, openlyk, voor, dat de Koning den onttroonden Vorſt niet verlaaten; maar met Engeland, welk buiten de Vrede geſlooten ſtondt te worden, alleén in oorlog blyven zou. Doch dit voorgeeven ſtrekte nergens anders toe, dan om de Jakobiten, welken men zou konnen noodig hebben, in geval de Vrede niet getroffen werdt, te vleijen, en om de tegenwoordige Regeering van Engeland te ſterker tot vrede te doen neigen. Koning Jakob, ondertuſſchen, afgeweezen te Ryswyk, hadt, reeds in Zomermaand, een Geſchrift doen uitgaan, waarin hy zig beklaagde „ dat de Prins van „ Oranje hem van zyne Kroone beroofd hadt; „ doch

1697.

zyde te trekken.

(*d*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 413, 491.

1697. „ doch dat de liefde tot zyn volk, hierom, „ niet verminderd was in zyn hert; dat hem „ ten onregte naärging, dat hy een heimelyk „ Verbond geflooten hadt met Frankryk. Hy „ verklaarde, op zyn Koningklyk woord, dat „ hy nooit eenig Verbond met deeze Kroon, „ en veel min nog een Verbond tegen Bondgenooten, die in den tegenwoordigen oor„ log gemengd waren, hadt geflooten. *Hy* „ herhaalde zyn verzoek aan de handelende „ Mogendheden, om tot zyne herftelling te „ arbeiden, en hy verzekerde hun, dat de „ Vrede beftendiger zou zyn, als hyze, na „ zyne herftelling, bekragtigde, danze zou „ konnen wezen, wanneerze bekragtigd werdt, „ door eenen Prins, die geen regt op de Kroon „ hadt, en wiens kinderen zelfs waren uitge„ flooten van de opvolging, by de zogenaamde fchikking, welke, na zyne indringing, „ gemaakt was. Doch naardemaal hy be„ fpeurde, dat de Bondgenooten voorhad„ den, deeze indringing des Prinfen van O„ ranje te ftellen tot eenen grondflag der „ Vrede, moeft hy, tegen alles, wat 'er „ met den * indringer geflooten zou worden, „ op 't kragtigft, *proteſteeren:* gelyk hy, by „ deezen, deedt, houdende het zelve voor „ nietig en van onwaarde, en verklaarende, „ dat noch hy, noch zyne opvolgers daaraan „ eenigszins verbonden zouden gerekend „ worden (*e*)." Doch dit Gefchrift werdt, te Ryswyk, niet ingeleverd; maar flegts, door den

Hy verklaart nooit eenig Verbond met Frankryk geflooten te hebben.

Hy *proteſteert* tegen de Vrede.

* *Uſurpateur.*

(*e*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 404.

den druk, verspreid onder 't gemeen. Men sloeg 'er geheel geen agt op, onder de Bondgenooten. Koning Willem hadt egter groot belang, om zig te verzekeren aangaande de inzigten van Frankryk omtrent Koning Jakob, en hiertoe diende de geheime handeling tusschen Bouflers en Portland, die, in Hooimaand of eerder, aangevangen was. Twyfelagtig is 't, wie van beide verzogt hebbe in handeling te komen: alzo sommigen zulks van Bouflers, anderen van Portland verhaalen. Viermaalen waren zy byeen geweest: en de laatste reize, waren zy, uit het open veld, daar zy elkanderen ontmoet hadden, geweeken naar een huis in de Voorstad van Halle, daar schryfgereedschap klaar stondt, en daar, in een uur tyds, verscheiden' punten op 't papier gebragt werden, waarin, schryven sommigen, de Gevolmagtigden te Ryswyk misschien, in geen jaar, zouden hebben konnen overeenkomen. De Graaf van Portland onderzogt „ hoe Frankryk zig omtrent Ko„ ning Jakob dagt te gedraagen, en of 't wel „ mogelyk zyn zou, deezen te onderſteu„ nen, na dat men Koning Willem erkend „ zou hebben?" Bouflers antwoordde „ dat „ zyne Allerchristelykste Majesteit niet zou „ konnen bewoogen worden, om zig, open„ lyk, en by 't Verdrag van Vrede, te ver„ binden, dat hy Koning Jakob niet meer „ beschermen zou; doch dat hy, onder de „ hand, wilde belooven, hem geenen onder„ stand te zullen bewyzen, noch Koning „ Willem, ter zyner oorzaake, eenigszins, „ te

1697.

Bouflers verklaart hoe Frankryk Koning Jakob, voortaan, denkt aan te merken.

1697. „ te zullen ontruſten. Zelfs zou hy Koning „ Jakob verzenden van 't Hof, en naar A- „ vignon of naar Italie doen vertrekken." Doch hy vorderde daartegen „ dat Koning „ Willem aan de Gemaalinne van Koning „ Jakob vyftigduizend ponden ſterlings in 't „ jaar deedt betaalen," zynde deeze ſomme haar te vooren beloofd geweeſt, na dat Koning Jakob, die nu, ten opzigte des Engelſchen volks, reeds als dood kon aangemerkt worden, zou overleeden zyn. Men bewilligde, van wederzyde, in deeze punten (*f*), die, door Bouflers en Portland, getekend werden. Koning Willem verliet, kort hierop, het Leger, en vertrok naar Dieren, den Graaf van Portland zendende naar den Haage, met berigt, aan de byeenkomſt der Bondgenooten, „ dat hy, ten opzigte van zyne belangen, en „ van die zyner Koningkryken, zo verre „ eens geworden was met Frankryk, dat het „ ſluiten eener algemeene Vrede, hierom, „ niet langer behoefde verwyld te worden: „ waarom hy de andere Bondgenooten en „ den Keizer in 't byzonder, op 't ernſtigſte, „ vermaande tot het aanwenden van al hun „ vermogen, om dit groote werk tot een ſpoe- „ dig einde te brengen (*g*)." Sommigen willen, dat, in de handeling tuſſchen Bouflers en Portland, ook de eerſte grondſlag gelegd werdt van het Verdrag van Verdeeling der Spaan-

Koning Willem toont zig gezind, om met Frankryk te ſluiten.

(*f*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 172.
(*g*) BURNET *Vol.* II. *p.* 200—202. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 375—377.

Spaansche heerschappyen (*h*), waarvan wy, hierna, zullen moeten spreeken. Doch hiervan is my geen duidelyk blyk voorgekomen. 1697.

XIX. De Keizerschen zoeken het sluiten der Vrede te doen verwylen.

De boodschap des Graaven van Portland veroorzaakte nieuwe beweeging onder de Keizerlyke en Ryks-Gezanten, die de Vrede met Spanje, Groot-Britanje en de Staaten nu zo goed als geslooten hielden. Zy gaven zig egter veel moeite, om het tekenen derzelve te beletten, of te doen verwylen. Zy vermaanden de Spaanschen, om zig niet te laaten vergenoegen met iet van gelyke waarde, in de plaatse van Luxemburg: waartoe zy meenden, dat de Franschen hen zouden zoeken te beweegen (*i*). En op den elfden van Herfstmaand, leverden zy den Staatschen een Geschrift over, waarin zy vertoonden, „ dat de Staaten der Vereenigde Gewesten „ zig, by het Groot Verbond, verpligt hadden, om niet te handelen van vrede, veel „ min vrede te sluiten, dan met gemeene „ bewilliging; dat men egter, tegenwoordig, „ vernam, dat de Staaten, nevens Engeland „ en Spanje, hunne Verdragen met Frankryk zo ver gebragt hadden, dat 'er niet „ meer dan het sluiten en tekenen aan ontbrak, onaangezien de Keizer en het Ryk „ geenszins zo verre gevorderd waren, konnende zy nimmer eene verzekerde en eerlyke Vrede sluiten, op de voorwaarden, „ tot hiertoe, door Frankryk aangebooden.

„ Dat

(*h*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 377.
(*i*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 83.

1697. „ Dat hunne Hoog-Mogendheden zig ligte-
„ lyk zouden konnen herinneren, dat de
* Preliminaires. „ Keizer en het Ryk niet in de * vooraf-
„ gaande punten hadden willen bewilligen,
„ dan onder verzekering van de Gevolmag-
„ tigden van Engeland, Spanje en den Staat,
„ dat men zyn best doen zou, om by het
„ Verdrag zelf te bedingen, 't gene aan de
„ voorafgaande punten ontbrak, en 't gene,
„ nogtans, tot eene goede Vrede in 't Duit-
„ sche Ryk, vereischt werdt. Op deeze ver-
„ zekeringen, was men, sedert, van wege
„ den Keizer en 't Ryk, in onderhandeling
„ getreden: doch Frankryk hadt, in zyne
„ laatste verklaaring, de voorafgaande pun-
„ ten den bodem in geslaagen, en de zaaken
„ der Bondgenooten, en vooral die des Kei-
„ zerryks gesteld in erger staat, dan zy ooit
„ te vooren geweest waren. Nogtans, twy-
„ felde men niet, of hunne Hoog-Mogend-
„ heden, zig herinnerende hunne verpligting
„ en het gemeen belang der Bondgenooten,
„ zouden, nevens den Keizer en het Ryk,
„ blyven dringen op het voldoen der voor-
„ afgaande punten. Doch zo Frankryk, te-
„ gen alle verwagting, hiertoe niet mogt wil-
„ len verstaan, en zo Spanje, zyne getrouwe
„ Bondgenooten verlaatende, eene afzon-
„ derlyke vrede mogt willen sluiten, werden
„ hunne Hoog-Mogendheden, uit den naam
„ der Keur- en andere Vorsten des Duitschen
„ Ryks, gebeden, dat zy verklaaren wilden,
„ of het Ryk zig zou konnen verlaaten op
„ hunnen wezenlyken bystand, in gevolge

„ van

„ van het Groot Verbond, op dat zy, van 1697.
„ hunne zyde, zouden mogen besluiten, tot
„ de bekwaamste middelen om den oorlog
„ met ernst door te zetten; en om ook an-
„ dere Mogendheden, die belang hadden by
„ de rust van Europa, hiertoe over te haalen.
„ Van de zyde der hooge Bondgenooten,
„ kon men de Staaten verzekeren, dat, be-
„ halve de troepen der vyf verbonden' Kreit-
„ sen, op den voet van zestigduizend man,
„ daar onder begreepen die van Beieren,
„ welk de zesde uitmaakte, en van welke
„ thans vierduizend man in daadelyken dienst
„ waren; zonder ook de troepen van den Kei-
„ zer en van de andere Bondgenooten des
„ Ryks, die nog niet getreden waren in het
„ gemelde Verbond der Kreitsen, mede te
„ rekenen; zyne Keizerlyke Majesteit en de
„ andere Rykskreitsen hun aandeel in het al-
„ gemeen Ryks-Leger zouden opbrengen:
„ welke magt gevoegd zynde by de poogin-
„ gen, welken de andere gewapende Staaten
„ zouden willen aanwenden, Legers zou uit-
„ leveren, in staat om voordeelige ondernee-
„ mingen te doen, aan den kant des Duit-
„ schen Ryks. En zo zyne Britannische Ma-
„ jesteit en hunne Hoog-Mogendheden het
„ zelfde besluit neemen wilden tot voortzet-
„ tinge des oorlogs, tot dat men Frankryk
„ gebragt zou hebben tot naarkominge der
„ voorafgaande punten, waarop men eene
„ zekere, eerlyke en algemeene Vrede zou
„ konnen bouwen, twyfelde men niet aan ee-
„ nen goeden uitslag der vereenigde poogin-

1697. „ gen: weshalve, de Gevolmagtigden van „ hunne Hoog-Mogendheden in 't byzonder „ gebeden werden, het besluit hunner Hee- „ ren en Meesteren hierop, schriftelyk, te „ willen verklaaren (*k*)."

Redenen, die de Staaten tot vrede doen neigen.

Wat antwoord, op deezen voorslag, van wege hunne Hoog-Mogendheden, gegeven werdt, en of 'er wel eenig antwoord op kwame, zou ik niet konnen verzekeren. Doch de uitkomst leerde, binnen weinige dagen, dat de Staaten niet gezind waren, om in den oorlog te volharden. Koning Willem was voldaan, en geneigd tot vrede. De Staaten hadden geenen lust om, ten behoeve hunner Duitsche Bondgenooten alleen, in den oorlog te blyven. Ook was 'er weinig staats te maaken op de belofte, van wege het Ryk gedaan, om talryke Legers op de been te brengen. De ondervinding van vroeger' tyd en van den tegenwoordigen oorlog zelve hadt geleerd, dat de Duitsche hulp traaglyk bykwam. Wat Spanje betreft; aan dit Ryk werdt alles wederom gegeven, wat 'er, in den tegenwoordigen oorlog, op veroverd was, en meer daartoe; zo dat het in beter' staat geraakte, dan het, by de Nieuwmeegsche Vrede, gebragt was. De Staaten werden voorzien van eenen beteren voormuur in de Spaansche Nederlanden, dan zy, by de Nieuwmeegsche Vrede, gekreegen hadden, en hadden, hierom ook, reden om te sluiten met Frankryk. En deeze Kroon stondt te gereeder veel aan

(*k*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 16.

aan Spanje af, om dat men, ten deezen tyde, Koning Karel naauwlyks eene maand leevens meer toeschreef: na wiens overlyden, Lodewyk de XIV. bekwaamer gelegenheid hebben zou, om zig van een gedeelte zyner Staaten meester te maaken, als hy met eenigen der Bondgenooten afzonderlyk geslooten, en de kragt van 't Groot Verbond daardoor verbroken hadt; of als hy den Keizer hadt genoodzaakt, tot eene Vrede naar zynen zin. 1697.

XX. De Keizerschen doen nog eenen voorslag, op 't punt van 't sluiten der Vrede.

De noodlottige twintigste van Herfstmaand verscheen eindelyk, en de Spaanschen, Engelschen en Staatschen maakten zig gereed tot het tekenen der Verdragen, waarover men, reeds te vooren, eens geworden was. Doch op het punt dat dit stondt te geschieden, deeden de Keizerschen nog eene uiterste pooging, om het sluiten deezer Verdragen te voorkomen. Zy begeerden op de Staatschen „ dat zy de Plaatsen, die Frankryk, in „ stede van Straatsburg, aangebooden hadt, „ moesten doen vermeerderen, zo veel mo„ gelyk ware; by Brisak, Fryburg, Kehl en „ Filipsburg, doende voegen Landau, Fort„ Louis, Mont-Rojal en Saar-Louis: ook „ verbetering der voorwaarden voor Lotha„ ringen verwervende. Dat zy den tyd, tot „ het sluiten der Vrede, tusschen den Kei„ zer, het Ryk (Lotharingen daaronder be„ greepen) en Frankryk, moesten doen ver„ lengen, tot den eersten van Slagtmaand „ aanstaande. Dat zy eenen wederzydschen „ stilstand van wapenen moesten zoeken te

1697. „ bedingen, mids Frankryk, terstond, zyne „ troepen te rug trok van den ontwyfelbaaren Ryskbodem; geene andere troepen derwaards zondt; noch zelfs naar de Ryksgrenzen, die in 't bezit van Frankryk waren, en mids alles in den tegenwoordigen staat bleeve, zonder dat men eenige nieuwe werken opwierp, of elkanderen eenig nadeel toebragt (*l*)." Doch de tyd was te kort, om over dit alles thans beding te maaken. De Spaanschen, Engelschen en Staatschen vonden ongeraaden, den beraamden dag voorby te laaten gaan, zonder te sluiten.

De Vrede, tusschen Frankryk ter eener, en Spanje, Groot-Britanje en de Staaten ter anderer zyde, wordt getekend.

De Ambassadeurs der voornaamste handelende Mogendheden waren, op deezen gewigtigen dag, vergaderd, op 't Huis te Ryswyk. Die van Spanje, Groot-Britanje en de Staaten hadden vastgesteld, te tekenen; doch zy verschilden, onderling, welk van de drie gereedgemaakte Verdragen eerst zou getekend worden. Eenigen verstonden, dat het Verdrag met Spanje, waarover men eerst eens geworden was, ook eerst behoorde getekend te worden. Doch de Franschen begeerden, 't Verdrag met Spanje niet te tekenen, voor zy die met Groot-Britanje en met de Staaten getekend hadden. Ook maakten de Engelschen zwaarigheid, om hun Verdrag eerst te tekenen. Men twistte hierover, eene korte wyle. Eindelyk, booden de Gevolmagtigden der Staaten aan, hun Verdrag eerst te

(*l*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 100.

te tekenen; gelyk zy, omtrent een uur na middernagt, deeden. Omtrent ten twee uuren, tekenden de Engelschen, en ten drie uuren de Spaanschen. Alle drie de Verdragen werden, ter wederzyde, getekend, in een klein Vertrek des Middelaars, agter de Kamer der Fransche Ambassadeuren (*m*). 1697.

Het Verdrag tusschen Frankryk en de Staaten vervatte, behalve de gewoonlyke punten van een Verdrag van Vrede en Vriendschap, de volgende byzonderheden: „ De Graaf „ van Auvergne werdt hersteld in 't bezit van „ het Markgraafschap van Bergen op Zoom, „ welk de Staaten, geduurende den oorlog, „ verbeurd verklaard hadden, om dat de „ Graaf Kolonel der ligte Paarden was, in „ Franschen dienst. Pondicheri, welk de „ Nederlandsche Oostindische Maatschappy „ bemagtigd hadt, zou der Fransche Maat„schappye wederom ingeruimd worden. Zo „ het tegenwoordig Verdrag, onverhoopt, „ gekrenkt mogt worden, door eene Vrede„breuke tusschen de twee Mogendheden, „ zouden de wederzydsche onderzaaten ne„gen maanden tyds hebben, om met hunne „ persoonen en goederen te vertrekken, wer„waards zy wilden. Het jongste Verdrag „ van den jaare 1679, tusschen Frankryk en „ Brandenburg, zou in volle kragt hersteld „ worden. Het Verdrag met Savoje, in 't „ voorleeden jaar, gemaakt, werdt by dit „ Verdrag bevestigd. De Koning van Zwee„ den

Verdrag van Vrede, tusschen Frankryk en de Staaten.

(*m*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 101.

1697. „ den werdt uitdrukkelyk in het zelve be- „ greepe, en voorts ook zulke Vorsten en „ Staaten, als de Koning van Frankryk, bin- „ nen zes maanden na de uitwisseling der „ bekragtigingen, noemen zou. De Staaten „ benoemden, van hunne zyde, de Koningen „ van Groot-Britanje en Spanje, en alle hun- „ ne andere Bondgenooten, die, binnen zes „ weeken na 't uitwisselen der bekragtigingen, „ de Vrede zouden aanneemen: voorts, de „ dertien Zwitsersche Kantons en in 't by- „ zonder de zes Evangelischen, nevens den „ Staat van Geneve en de Steden Neufchatel, „ S. Gal, Milhauzen en Bierme, de Graauw- „ bunders, en de Steden *Breemen* en *Emb-* „ *den* (*n*)." De Koning van Frankryk benoemde, daarna, den Paus en alle de Italiaansche Vorsten, den Koning van Portugal, Zwitserland en deszelfs Bondgenooten. Doch de Staaten verklaarden, te konnen aanzien, dat de Paus in de Vrede begreepen werdt; doch niet dan als een weereldlyk Vorst in Italie (*o*).

Verdrag van Koophandel en Zeevaart tusschen Frankryk en de Staaten.

Ten zelfden dage, werdt 'er ook een Verdrag van Koophandel en Zeevaart getekend, tusschen Frankryk en de Staaten, voor den tyd van vyfentwintig jaaren, waarby de zaaken hersteld werden op den voet, waarop zy, voor den oorlog, bestaan hadden, en onder anderen bedongen „ dat de Ingezetenen van „ den

(*n*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 381. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 102. Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 305.

(*o*) Resol. Gener. *Mercur.* 8 *January* 1698. *bl.* 15. *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 262.

„ den Vereenigden Staat, nergens in Frankryk, zwaarder belast zouden worden, dan de Fransche onderdaanen en burgers der Plaatsen zelven. In 't byzonder, zouden zy allerlei Levantsche goederen, beide met hunne eigen' en met Fransche schepen, naar Marseille en andere Plaatsen in Frankryk mogen brengen, zonder het regt van twintig ten honderd, welk op deeze soort van goederen gelegd was, schuldig te zyn. Ook zouden zy allerlei gezouten Haring mogen brengen in 't Fransch gebied, onaangezien het verbod van den jaare 1687, welk hiermede vernietigd werdt. In 't betaalen der regten in Frankryk, zou men zig, by voorraad, houden aan de lyst van 't jaar 1667; doch zo men, binnen drie maanden, niet wegens eene nieuwe lyst, overeenkomen kon, zou die van 't jaar 1664 stand grypen. De wederzydsche Onderzaaten mogten vryelyk handelen op Plaatsen van elkanders openbaare vyanden, behalve in *Contrebande* waaren, onder welken egter geene Leevensmiddelen begreepen werden. Goederen van beiderlei onderzaaten, in vyandlyke schepen gevonden wordende, mogten, over en weder, prys verklaard worden: daarentegen moesten vyanden goederen, in schepen van Franschen of Nederlanders gelaaden, wederzydsch, worden vry gegeven. Men zou, voortaan, geene Consuls van elkanderen ontvangen. Doch zo men goedvinden mogt, eenige Residenten, Agenten, Kommissarissen of anderen 1697.

 „ aan

1697. „ aan elkanderen te zenden, zouden zy verpligt zyn, zig, ter gewoonlyke verblyfplaatſe van het Hof, op te houden." Voorts werden, by een afgezonderd punt „ de Ingezetenen der Vereenigde Gewesten ontheeven van de betaaling der vyftig stuivers van 't vat, die, in Frankryk, van vreemde ſchepen gevorderd werden (p)." Beide deeze Verdragen werden, ter wederzyde, bekragtigd, naar behooren, en de Vrede werdt, op den vyftienden van Wynmaand, in den Haage, en weinige dagen laater, in Frankryk, openlyk, afgekondigd (q).

XXI. Verdrag van Vrede tusſchen Frankryk en Groot-Britanje.

By het Verdrag van Vrede, tusſchen Lodewyk den XIV., Koning van Frankryk, en Willem den III., Koning van Groot-Britanje, verbondt de eerste zig „ om den laatsten in „ 't bezit van deszelfs Ryken en Staaten, op „ geenerlei wyze, te zullen ontrusten; de „ heimelyke aanſlagen en muiteryen, die ergens tegen hem zouden mogen ontstaan, „ geenszins, te zullen begunstigen; noch iemant, die hem in 't gerust bezit zyner Staaten zou willen stooren, eenigen onderstand te zullen bewyzen. Koning Willem „ deedt, van zynen kant, gelyke belofte aan „ den Koning van Frankryk. Voorts, zou „ men elkanderen te rug geeven, 't gene „ men, in den jongsten oorlog, op elkanderen

(p) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom*. VII. *P*. II. *p*. 386. Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl*. 315. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom*. III. *p*. 130.

(q) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom*. III. *p*. 456, 460. Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl*. 314.

„ ren veroverd hadt. Omtrent het Prinsdom „ van Oranje, zou het afgezonderd punt der „ Nieuwmeegsche Vrede van kragt blyven, „ en ſtiptelyk uitgevoerd worden, en Koning „ Willem herſteld in dit Prinsdom en des- „ zelfs aanhoorende goederen en geregtighe- „ den, zo als hy dezelven bezeten hadt, ge- „ duurende den oorlog, die met de Nieuw- „ meegsche Vrede geëindigd was (r)." Van 't gene 'er, verder, tuſſchen Bouflers en Portland, geſlooten was, las men niets in 't Verdrag. Alleenlyk getuigde de Baron van Lillieroot „ dat de Engelſche Ambaſſadeurs hem, „ uit naame van den Koning, hunnen Meester, verklaard hadden, dat het jaargeld van „ omtrent vyftigduizend ponden ſterlings, „ of van zulk eene ſomme, als, by Akte van „ 't Parlement onder 't groot Zegel, zou bevonden worden beloofd te zyn aan de Koninginne Maria d'Eſte, voortaan, overeenkomſtig met de gemelde Akte, betaald zou „ worden (s)."

1697.

Verdrag van Vrede tuſſchen Frankryk en Spanje.

In het Verdrag van Vrede tuſſchen Frankryk en Spanje, werdt „ de wedergeeving beloofd van Roſes, Gironne en Belver, en „ van alle andere Plaatſen in Katalonie, op „ den Koning van Spanje veroverd, ſedert „ het ſluiten der Nieuwmeegſche Vrede, met „ naame van de Stad Barcelona en de Sterkten, daarby behoorende. In de Nederlan-

„ den,

(r) Voiez Du Mont Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 399 Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 175.

(s) Voiez Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 172.

1697. „ den, zouden aan Spanje te rug gegeven „ worden Luxemburg en 't Graafschap Chiny, Charleroi, Bergen in Henegouwen, „ Aath en Kortryk, allen in den staat, waarin zig deeze Plaatsen tegenwoordig bevonden; doch van de Kasselrye van Aath zou „ Frankryk behouden eenige Dorpen, by 't „ Verdrag genoemd, benevens het Gewest „ van Henegouwen, zo ver het, by het tegenwoordig Verdrag, niet werdt afgestaan „ aan Spanje. Voorts, zouden alle Plaatsen, „ die Frankryk zig, sedert de Nieuwmeegsche Vrede, by wege van hereeniging, hadt „ toegeëigend, aan Spanje te rug gegeven „ worden, volgens de lyst daarvan door de „ Spaanschen overgeleverd, met uitzondering alleenlyk van twee-entagtig Plaatsen, „ genoemd in eene lyst, door de Franschen „ opgemaakt, en gehegt aan het tegenwoordig Verdrag, wordende de nadere regeling „ der grenzen, wederzyds, verbleeven aan „ de uitspraak der algemeene Staaten. Dinant zou aan den Bisschop en Prins van „ Luik te rug gegeven worden door Frankryk, en het Eiland Ponza, door Spanje, „ aan den Hertoge van Parma (t)." Voorts, was 'er, by ieder der drie Verdragen, een afgezonderd punt gevoegd, waarby aan den Keizer en het Ryk tyd verleend werdt, tot aan den eersten van Slagtmaand, om de Vrede te omhelzen.

De

(t) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 408. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 218.

De Hervormden, die, voor eenige jaaren, uit Frankryk, verdreeven, en naar Duitschland, Engeland en Holland geweeken waren, hadden zig veel moeite gegeven, om, by het sluiten der Vrede, in hunne bezittingen, hersteld te worden. Zy steunden, in 't byzonder, op de voorspraak van Koning Willem, die zig voor hunnen Beschermer verklaard hadt, en die, zo zy dagten, nimmer met Frankryk sluiten zou, dan onder beding, dat hun het vry genot hunner goederen en de vrye Godsdienstoefening in hun eigen Vaderland wederom zouden worden toegestaan. De Fransche Predikanten hielden verscheiden' Byeenkomsten te Londen, en schreeven, 't gene in dezelven beslooten werdt, over aan Pieter Jurieu, een' der voornaamste gevlugte Predikanten in Holland. En deeze vervoegde zig by Koning Willem, in persoon, die, eerlang, de Staatsche Gezanten bewoog, om, over de herstelling der Hervormden, te spreeken met de Franschen. Doch Koning Lodewyk rekende zig gehoond, door zulk een' voorslag, welken hy hieldt aan te loopen tegen het Oppergezag, welk hem over zyn eigen Ryk toekwam. Men sprak 'er, derhalve, niet verder van. In 't begin van Herfstmaand, kwam 'er een smeekschrift der Fransche Hervormden in 't licht, welk aan den Koning gerigt was (u); doch het deedt geene vrugt altoos. 's Daags voor 't sluiten der Vrede, deeden de Protestantsche Bondgenooten nog een Vertoog, ten be-

1697.

XXII.
De gevlugte Fransche Hervormden zoeken, te vergeefs, eenig voordeel te bedingen, by 't sluiten der Vrede.

(u) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 512.

1697. behoeve der Fransche vlugtelingen: welk, door den Graave van Pembroke, aan den Baron Lillieroot werdt overgeleverd (*v*). Maar 't maakte geene verandering in de maatregels van 't Fransche Hof. De Vrede bragt zelfs de zaaken der Hervormden in Frankryk in erger' staat, dan zy te vooren geweest waren. Het Hof kreeg meer gelegenheid, om hen te vervolgen, dan men, geduurende den oorlog, geraaden gevonden hadt (*w*). Het eenige, dat men, ten voordeele der Fransche Hervormden, bedong, was de vryheid, voor zulken, die op Engelsche schepen genomen geweest waren, en voor vier Predikanten uit het Prinsdom Oranje. Doch Koning Willem beloofde, daartegen, vyftig Ieren, gevonden op Fransche schepen, in vryheid te zullen stellen (*x*).

De Keizerschen zyn misnoegd over 't sluiten der Vrede.

Het tekenen der drie Verdragen werdt, volgens gebruik, gevolgd van de gelukwenschingen der wederzydsche Gevolmagtigden. Doch de Keizerlyke en Ryks gezanten waren 'er zo misnoegd over, dat zy den Baron van Lillieroot vergden, uit hunnen naam, te verklaaren ,, dat deeze de tweede reize was, dat ,, men eene afzonderlyke vrede gemaakt hadt, ,, met uitsluitinge van den Keizer en het Duitsche Ryk: en dat de Stenden des Ryks, ,, welker ligtgeloovigheid men zo zeer misbruikt hadt, zig in 't gevolg wel wagten

,, zou-

(*v*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 94.
(*w*) BURNET *Vol.* II. *p.* 203. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 386.
(*x*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 173, 174.

„ zouden van op nieuws in een bondgenoot- 1697.
„ schap te treeden." De Spaansche Gevolmagtigden, en Don Francisko Bernard de Quiros in 't byzonder, verschoonden zig, met te zeggen „ dat zyne Katholyke Majesteit hun, „ voor lang, last gegeven hadt, om de tekening van het Verdrag, op de voorwaarden, „ door Frankryk voorgeslaagen, niet langer „ te verwylen; en zo zy deezen last hadden „ naargekomen, zou Barcelona niet ingenomen geweest zyn. Dat de Quiros, op het aanhouden der Keizerschen, de tekening der „ Vrede hadt uitgesteld, en hierdoor den Franschen gelegenheid gegeven, om zig van zulk „ een gewigtige Vesting meester te maaken: „ 't welk de Fransche Gevolmagtigden stouter taal hadt doen voeren, en hem in gevaar gesteld, om zyns Meesters gunst te „ verbeuren (y)." De Keizerlyke en Ryks-Gevolmagtigden geen' kans ziende om te herdoen, 't gene gedaan was, bewilligden, in eenen stilstand van wapenen tot den eersten van Slagtmaand, waartoe de Spaanschen, Engelschen en Staatschen de Franschen, die tegenwoordig geen talryk Leger in Duitschland hadden, ligtelyk, hadden overgehaald, op den twee-entwintigsten van Herfstmaand (z).

Stilstand van wapenen gesloten, met het Keizerryk.

XXIII. Staat des krygs in Duitschland en in Hongarye.

Men gaf van de Wapenschorsinge kennis, in de Legers aan den Rynkant. Doch eer de Prins van Baden deeze tyding ontving, hadt hy zig meester gemaakt van de vesting Eberen-

(y) TINDAL *Vol.* III. [or XVIII.] *p.* 378.
(z) *Act. de la Paix de Ryswick, Tom.* III. *p.* 274, 277.

1697. renburg, welke, by verdrag, overging, op den zevenentwintigsten (a). Weinige dagen laater, kreeg men, in den Haage, berigt van den veldslag by Zenta in Hongarye, waarin de Keizerschen, onder 't beleid van den Prinse Eugenius van Savoje, eene volkomen' overwinning behaald hadden op de Turken. De meeste Janitsers waren gesneuveld in 't gevegt, en de Groote Heer, die zig, in persoon, aan 't hoofd zyns Legers, gesteld hadt, was het uiterste gevaar, ter naauwer nood, ontkomen. De Czaar was ook tamelyk voorspoedig ten deezen tyde, in zyne onderneemingen tegen de Tartaaren. Doch de Keizerschen beklaagden zig zeer, dat men deeze gunstige tydingen niet kreege, dan na dat de drie Mogendheden zig verdraagen hadden met Frankryk. De Staat van Venetie en Poolen, daar 't nog vol onrust was, konden egter zo weinig uitvoeren tegen den gemeenen vyand, dat de Keizer genoegzaam alleen belast bleef met den Turkschen oorlog, die hem zo geheellyk hadt uitgeput, dat hy, schoon 'er eene Wapenschorsing met Frankryk geslooten ware, niet ongaarne zag, dat de Vredehandeling, te Ryswyk, door bemiddeling van Groot-Britanje en de Staaten, werdt voortgezet (b).

De Vredehandeling tusschen den Keizer en

De voornaamste verschillen, die tusschen den Keizer en Frankryk nog te vereffenen stonden, betroffen de tien Steden in de Elzas, die, by de Westfaalsche Vrede, gesteld waren on-

(a) DANIEL Journal, p. CLXXXVIIJ.
(b) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 387—389.

onder bescherming des Konings van Frankryk; 1697.
doch over welken, deeze zig, naderhand, het
regt van Opperheerschappye hadt aangemaa- Frankryk wordt voortgezet.
tigd: waarom de Keizerschen verstonden, dat
de Steden in derzelver oude voorregten be-
hoorden hersteld te worden (c). Men was 't
ook niet eens, over 't gene de Hertogin van
Orleans op de Paltsische nalaatenschap te vor-
deren hadt (d). Verscheiden' andere Ryks-
Vorsten hadden, daarentegen, eischen op
Frankryk, met naame de Hertog van Lotha-
ringen (e). De Keurvorst van Keulen klaagde
zelfs, in 't begin van Wynmaand, dat de Fran-
schen de Wapenschorsing verbroken hadden,
en tusschen de Sambre en de Maaze in Lui-
kerland getrokken waren (f). Doch 't ge-
wigtigste openstaande geschil betrof de Stad
Straatsburg, die de Franschen volstrektelyk
begeerden te behouden; waarom de Keizer-
schen alleenlyk zogten te wege te brengen,
dat hun iet meerder, dan tot hiertoe aange-
booden was, in de plaatse, werdt afgestaan.
De Frankische en Zwabische Kreitsen waren
'er byzonderlyk op gezet, dat Fort Louis in
den tegenwoordigen staat overgegeven werdt
(g). Ook zogten de Hervormden in Straats-
burg eenige meerdere verzekering voor de
vrye oefening van hunnen Godsdienst: en de
Bran-

(c) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 407, 421, 495, 510.
(d) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p* 60.
(e) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 281, 287, 294.
(f) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 306, 363.
(g) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 370.

1697. Brandenburgſchen onderſteunden hen hierin (*b*). Doch de Franſchen lieten zig geene van deeze dingen beduiden. Zy verklaarden ſtippen laſt te hebben, van welken zy niet het allerminſte durfden wyken. Alleenlyk, ſtonden zy aan zulken onder de Bondgenooten, die nog geen bevel ontvangen hadden om te tekenen, zes weeken tyds toe (*i*). Ondertusſchen, waren de Keizerſchen, in aanmerking neemende, dat Frankryk Briſak en Fryburg, Plaatſen, die tot de Keizerlyke erflanden behoorden, in de plaats van Straatsburg, wilde afſtaan (*k*), eindelyk, met de Franſchen overeengekomen, over een Verdrag van Vrede, tuſſchen den Keizer en 't Ryk ter eener, en Frankryk ter anderer zyde, welk, op den dertigſten van Wynmaand, vier uuren na middernagt, in de Kamer der Middelaaren, op 't Huis te Ryswyk, getekend werdt. By hetzelve, werden „ de Weſtfaalſche en Nieuwmeegſche Verdragen bekragtigd, zo ver „ zy, door het tegenwoordig Verdrag, niet „ veranderd werden. De Hereenigingen, be„ greepen in eene Lyſt, wederzyds goed„ gekeurd, werden vernietigd verklaard. Al„ le Plaatſen buiten de Elzas, door Frankryk „ bemagtigd, zouden te rug gegeven wor„ den. *Doch de Roomſch-Katholyke Godsdienſt* „ *zou, in alle Plaatſen, welken, volgens dit be*„ *ding, te rug gegeven moeſten worden, blyven* „ *in*

Verdrag van Vrede tusſchen het Keizerryk en Frankryk.

(*b*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 378, 384.
(*i*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 11.
(*k*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 189, 190.

„ *in den staat*, *waarin dezelve tegenwoordig* 1697.
„ *was*. Trier zou aan den Keurvorst van
„ Trier; Germersheim en alle andere Plaat-
„ sen in de Palts aan den Keurvorst van de
„ Palts; het Hertogdom Tweebrugge aan
„ den Koning van Zweeden, als Paltsgraave
„ op den Ryn en Graave van Sponheim en
„ Veldents; de Kommanderyen der Duit-
„ sche Orde aan den Bisschop van Worms,
„ als Groot-Kommandeur; Dinant aan den
„ Bisschop en Prins van Luik; Montbeliard
„ aan den Huize van Wurtemberg te rug ge-
„ geven worden. De eisch der Hertoginne
„ van Orleans zou, geregtelyk, beslegt wor-
„ den; doch, hangende 't geding, zou de
„ Keurvorst van de Palts haar, jaarlyks, hon-
„ derdduizend Rynsche guldens uitkeeren.
„ De Huizen van Baden, Nassau, Hanau en
„ Leiningen zouden, in hunne bezittingen,
„ volgens de Nieuwmeegsche Vrede, of vol-
„ gens de Lyst der vernietigde Hereenigin-
„ gen, hersteld worden. Straatsburg, met
„ al wat 'er van afhing ter linkerzyde des
„ Rynstrooms, werdt aan Frankryk afge-
„ staan. Frankryk stondt, daarentegen, de
„ Vesting Kehl af aan den Keizer en 't Ryk,
„ en beloofde de andere Sterkten, in de Ei-
„ landen des Ryns opgeworpen, te zullen
„ slegten. Aan den Keizer en het Huis van
„ Oostenryk werden te rug gegeven de Stad
„ Fryburg met de Sterkten, daar en elders,
„ in het Zwarte wald, of in het overig gedeel-
„ te van de Brisgaw, onlangs opgeworpen;
„ en Oud Brisak met de Sterkten ter regter

1697. „ zyde des Rynstrooms; blyvende de nieu-
„ we Stad en de Sterkten ter linkerzyde der
„ Riviere in de magt van Frankryk. Filips-
„ burg, met de werken ter regterzyde des
„ Ryns, zou aan den Keizer en 't Ryk te rug
„ gegeven worden, behoudens het regt van
„ het Bisdom van Spiers, uit hoofde van het
„ vierde Lid der Nieuwmeegsche Vrede.
„ Doch de werken ter linkerzyde der Rivie-
„ re, en de brug over dezelve, zouden ge-
„ slegt worden. De Koning van Frankryk
„ zou de werken over Hunningen en Fort
„ Louis, ter regterzyde des Ryns opgewor-
„ pen, de nieuwe werken van Traarbach en
„ de Vesting Mont-Rojal op de Moezel doen
„ slegten. Ook zouden de nieuwe werken
„ van Kernburg en Eberenburg geslegt, en
„ de eerste plaats aan den Huize van Salm;
„ de tweede aan den Huize van Sikkingen te
„ rug gegeven worden. De Hertog van Lo-
„ tharingen zou hersteld worden in 't bezit
„ van dit Hertogdom, op gelyke wyze, als
„ Hertog Karel het zelve, in den jaare 1670,
„ bezeten hadt; in 't byzonder, zouden hem
„ de Stad Nancy en de Kasteelen Bitsch en
„ Homburg te rug gegeven worden. Doch
„ de Vesting Saar-Louis en de Stad en Voog-
„ dy van Longwy zouden aan Frankryk bly-
„ ven: hoewel Frankryk, in de plaats van
„ Longwy, eene andere Voogdy, in een der
„ drie Bisdommen, Mets, Toul of Verdun
„ gelegen, aan Lotharingen afstaan zou. De
„ Koning van Frankryk bedong een' vryen
„ doortogt voor zyne Legers over de Lan-

„ den

„ den des Hertogs van Lotharingen. De Kar-
„ dinaal van Furstemberg zou hersteld wor-
„ den in zyne regten en goederen, zo ten op-
„ zigte van het Bisdom van Straatsburg, als
„ van de Abtdye van Stavelo. De Landgraa-
„ ven van Hessen-Rynfelds zouden ook in 't
„ bezit der Vestinge Rynfelds en des Neder-
„ graafschaps Katzenellebogen hersteld wor-
„ den, behoudens nogtans het regt van den
„ Landgraave van Hessen-Kassel. De Vrede
„ van Turin, in den voorleeden jaare geslooten,
„ werdt in het tegenwoordig Verdrag
„ begreepen. Ook werdt, byzonderlyk, be-
„ dongen, dat de Keurvorst van Branden-
„ burg alle de voordeelen der tegenwoordi-
„ ge Vrede genieten zou (*l*)." De overige punten van het Verdrag waren algemeener. Het werdt, behalve door de Keizerschen en Franschen, door de Gevolmagtigden van verscheiden' Keur- en andere Vorsten, Kreitsen en Steden des Ryks, terstond, getekend. Doch de Gevolmagtigden der meeste Protestantsche Vorsten maakten zwaarigheid in de tekening, om dat, by het *vierde* punt, beraamd was, dat de Roomsch-Katholyke Godsdienst, in de Plaatsen, die door Frankryk te rug gegeven werden, blyven zou in den staat, waarin dezelve tegenwoordig was; alzo zy, op dit stuk, niet gelast waren. De Keizerschen sloegen voor, dat men, of binnen zes weeken zou konnen verklaaren, of men de Vrede begeer-

Zwaarigheid in het *vierde* punt van dit Verdrag.

(*l*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 421. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 13.

1697. geerde te tekenen of niet; of dat men dezelve tegenwoordig zou konnen tekenen, mids de Vorsten het regt behielden, om het getekende te bekragtigen of niet. En de Franschen bewilligden in deezen voorslag. De Wurtembergsche en Wetteravische Gezanten verkooren 't laatste. Doch anderen verschooven de tekening, of weigerdenze plat uit (*m*). Zy beweerden „ dat men hen, met de invoeging van dit punt in 't Verdrag, looslyk, „ verschalkt hadt, dat, door het zelve, hunne Geloofsgenooten versteken werden van „ het regt tot verscheiden' Kerken, die, sedert de Fransche overheersching, ingenomen waren, door de Roomschgezinden; „ dat dit aanliep tegen de Religions-Vrede „ van den jaare 1555; tegen het Verdrag van „ Westfaale; tegen de voorafgaande punten „ der tegenwoordige Vrede, en tegen hunne „ Vertoogen van Hooimaand laatstleeden „ (*n*).” De klagten over de handelwyze der Keizerschen, die, op den naam van den Keizer en van 't Ryk, met de Franschen, gesproken hadden en overeengekomen waren, zonder de Ryksgezanten gekend te hebben, werden wederom vernieuwd (*o*). Men begeerde, dat het Verdrag, in dit opzigt, veranderd werdt, voor dat men 't bekragtigde. Men deedt zyn best, om de Zweedsche Ambas-

(*m*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 107, 116, 141, 143, 166.
(*n*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 137.
(*o*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 181, 197.

bassadeurs hiertoe te doen arbeiden, waartoe te meer hoop scheen, om dat de Koning van Zweeden, als Hertog van Tweebrugge, het punt in geschil ook niet bekragtigen wilde. De Staaten zelven zogten het punt te doen ligten uit het Verdrag, of ten minsten in zo verre te doen veranderen en maatigen, dat daaraan naderhand geene verkeerde uitlegging gegeven mogt worden. Doch de Franschen antwoordden „ dat zulks onmogelyk ware, „ alzo zyne Majesteit van Frankryk, in verscheiden' Plaatsen, welken hy nu stondt te„ rug te geeven, Kerken hadt doen bouwen, „ en met inkomsten voorzien; welke Kerken „ zyn gemoed en eer niet toelieten, dat uit„ gerooid, of van inkomsten beroofd wer„ den. Dat dit egter genoegzaam alleen plaats „ gehad hadt in de Palts, en dat de Koning „ niet voorhadt, ten aanzien van den Gods„ dienst, eenige verandering te maaken in de „ Westfaalsche Vrede; gelyk hy, tot hier„ toe, in de Plaatsen, welken hy stondt te „ rug te geeven, en in de Elzas zelve, den „ Protestantschen Godsdienst niet belet hadt. „ Dat, schoon hy den Katholyken Godsdienst „ begeerde gelaaten te hebben in den staat, „ waarin dezelve tegenwoordig was, hy eg„ ter niet dagt te verhinderen, dat de Pro„ testantsche Godsdienst daarnevens geoe„ fend en voortgezet werdt; zynde het hun, „ Ambassadeuren, hertelyk leed, dat men, „ hier en daar, aan 's Konings oogmerk „ eene verkeerde uitlegging hadt gezogt te

1697.

De Staaten zoeken dit punt te doen veranderen.

De Franschen weigeren 't.

„ gee-

1697. „ geeven (*p*).” 't Bleek, klaarlyk, dat Frankryk, in dit opzigt, niet van gedagten zou veranderen. Koning Willem scheen 'er zeer gestoord over, en deedt uitdrukkelyk *protesteeren* tegen dit gedeelte van het vierde punt der Vrede met het Ryk (*q*). De Protestantsche Vorsten en Stenden bekragtigden ook de Vrede niet, dan met voorbehoudenis van hun regt op het gene, by dit punt, zonder hen te kennen, en tegen hun gevoelen, afgestaan was (*r*).

Oogmerk van Frankryk in dit punt.

Het punt, welk Frankryk, dus behendiglyk, in 't Verdrag hadt weeten te doen voegen, en welk men, naderhand, zo styfzinniglyk, doordreef, strekte, inderdaad, om de Roomschgezinde en Protestantsche Vorsten te verdeelen. Ook wil men, dat het Fransche Hof dit voornaamlyk beoogd hebbe in het dringen op dit punt, op dat 'er te minder gelegenheid zyn zou tot het sluiten van een nieuw Groot Verbond, wanneer de tyd eens gekomen zou zyn, om de eischen des Daufyns op de Spaansche nalaatenschap te doen gelden. Men hadt, van de Fransche zyde, de eerste opening van zulk een punt gegeven aan de Gevolmagtigden van den Keurvorst van de Palts, met welken men, onder deksel van de brandschattingen te vereffenen, in zeker afgelegen Dorp, bedektelyk gehandeld hadt.

(*p*) Resol. Gener. *Jovis* 28 *Novemb.* 1697. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 187.
(*q*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 390, 391.
(*r*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 164, 197, 320.

hadt. De Keurvorst, die onlangs in eenen Protestantschen staat opgevolgd was, beleedt zelf den Roomschen Godsdienst, en yverde sterk voor zyne belydenis. Hy bewilligde, derhalve, gereedelyk, in een punt, welk hem gelegenheid gaf, om dezelve te handhaaven, in alle zulke Plaatsen, welken hem, by de Vrede, stonden afgestaan te worden. De Keizerschen gaven 'er ligtelyk hunne stem toe. Zy wilden niet minder yverig schynen dan de Paltsischen, voor 't belang van den Roomschen Godsdienst, schoon zy, om den Protestantschen Vorsten genoegen te geeven, nu en dan, spraken van, in 't stuk van den Godsdienst, te blyven by de Westfaalsche Vrede: waarvan dit punt afweek. En zo dra was de Vrede, te Ryswyk, niet getekend, of de Franschen deeden, zo men verzekert, onder de hand, hun best, om de Duitsche Vorsten op te hitsen tegen elkanderen: den Protestantschen voorhoudende, dat het vierde punt der Ryswyksche Vrede aanliep tegen de Westfaalsche, het schild hunner vryheid; en den Roomsch-Katholyken, dat de Westfaalsche Vrede te voordeelig was voor de Protestanten: waarom men het vierde punt der Ryswyksche Vrede, voor alle dingen, moest handhaaven (s). 1697.

XXIV. Handeling op 't Loo, over eene

Men zag, zelfs al terstond na 't sluiten der Vrede met het Ryk, de uitwerksels deezer verdeeldheid. De Koning van Groot-Britanje hadt zig, in 't laatst van Herfstmaand, naar het

(s) LAMBERTI Memoir. Tom. I. p. 11.

1697. het Loo begeven, werwaards hy, door verscheiden' Gezanten der Bondgenooten, gevolgd werdt. Hier werdt, in 't heimelyk, gehandeld over de bekwaamste middelen tot verzekering der Vrede, die Spanje, Groot-Britanje en de Staaten, kort te vooren, gesloten hadden met Frankryk. Men sprak van een Verbond van beschadiging en verdediging, tusschen de tegenwoordige Bondgenooten, of eigenlyk van eene vernieuwing des Grooten Verbonds. Doch men kon toen tot geen besluit komen. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten waren 'er egter zeer op gesteld. De Spaansche Ambassadeur Don Francisco Bernardo de Quiros hadt zelfs last, om in zulk een Verbond te treeden. Doch na het tekenen der Vrede met het Ryk, was 'er zulk eene verdeeldheid ontstaan, onder de Roomsche en Protestantsche Bondgenooten, dat men de gelegenheid te ongunstig oordeelde, om van een Verbond te reppen. Ook zou 'er naauwlyks tyd geweest zyn, om het te voltrekken. De Duitsche Gevolmagtigden ylden allen naar huis. De Graaf van Kaunitz in 't byzonder, tot Ryks-Kanselier verheeven zynde, verlangde om bezit te neemen van zyne nieuwe waardigheid. Men moest dan de Duitsche Gevolmagtigden laaten vertrekken, en het ontworpen Verbond, voor eene wyle, uit den zin zetten (*t*).

Vernieuwing des Grooten Verbonds.

De

(*t*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 389. LAMBERTI *Memoir. Tom.* I. *p.* 11, 12.

De vier byzondere Ryswykſche Verdragen waren niet getroffen geweeſt, zonder dat 'er, volgens de gewoonte op diergelyke algemeene Vredehandelingen, door verſcheiden' Gevolmagtigden, *Proteſten* waren overgeleverd, tot behoudenis van het waar of gewaand regt hunner Meeſteren, op goederen of Heerlykheden, die in de magt bleeven van eenigen der handelende Mogendheden. De *Hertog de la Tremouille*, afkomſtig uit eene Dogter van Fredrik, laatſten Koning van Napels, beweerde geregtigd te zyn tot dit Koningkryk (*u*). De Hertog van Mantua vorderde vergoeding van de ſchade, hem, in zyne Staaten van Mantua en Montferrat, toegebragt, geduurende den oorlog (*v*). De Hertogin van Brunswyk-Lunenburg uit den tak van Wolfembuttel oordeelde geregtigd te zyn op twee Kanonikale Prebenden in de Elzas, onder het Bisdom van Straatsburg (*w*). De Keurvorſt van Hanover voorbehieldt zig het regt, welk zyne Gemaalinne hadt op het gene der Hertoginne van Orleans, uit de Paltſiſche nalaatenſchap, zou toegeweezen worden, na dat deeze Hertogin, zonder nadere erfgenaamen, zou overleeden zyn (*x*). De Keurvorſt van Keulen, als Prins en Biſſchop van Luik, beweerde geregtigd te zyn op Charlemont en op het Her-

1697.
XXV.
Verſcheiden' Gevolmagtigden *proteſteeren* op de Vredehandeling, tot voorſtand hunner eiſchen.

(*u*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 315, 328.
(*v*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 122.
(*w*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 126, 133, 134.
(*x*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 170.

1697. Hertogdom Bouillon. Ook verſtondt hy regt te hebben op S. Hubert, welk de Franſchen, na 't ſluiten der Vrede, in bezit genomen hadden (y). De Hertog van Luxemburg, afkomſtig, zo hy beweerde, uit Lodewyk van Luxemburg, Graave van S. Paul en naaſten mannelyken erfgenaam van Sigismond van Luxemburg, die, in 't regt van deszelfs Broeder, Wenzelaus, Hertoge van Luxemburg, opgevolgd was, beweerde regt te hebben op dit Hertogdom, 't welk, zyns oordeels, onwettiglyk, door de Hertogen van Bourgondie, bezeten geweeſt was (z). Nog andere eiſchen werden 'er voortgebragt, zo tegen het Duitſche Ryk, als tegen de Kroonen van Frankryk en Spanje. Doch de Franſchen deeden, eerlang, een algemeen *Proteſt* aantekenen, tegen alle de Proteſten, welken, geduurende de Vredehandeling, gedaan waren, of gedaan zouden worden (a). Het oogmerk deezer Hiſtorie gehengt niet, dat wy van alle deeze Proteſten, en van de gronden, waarop dezelven ſteunden, uitvoeriglyk, gewaagen. Doch wy konnen niet voorby, wat breeder, te ſpreeken van den inhoud van twee Proteſten, die den Staat der Vereenigde Geweſten, in 't byzonder, betroffen.

De Vorſt van Ooſt-friesland

In het Verdrag van Vrede, tuſſchen Frankryk en deezen Staat, op den twintigſten van Herfſt-

(y) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 347. *Tom.* IV. *p.* 110, 112, 161, 191, 192, 193, 104, 270, 272, 342.
(z) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 307, 311.
(a) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 326.

Herfstmaand, getekend was, onder anderen, de Stad Embden begreepen geweest (*b*): welke Stad gelegen was op den bodem des Duitschen Ryks, en van ouds plagt te staan onder de bescherming der Vorsten van Oostfriesland (*c*), die zig zelfs, door den tyd, wilden doen aanmerken, als of hun de opperste magt over de Stad toekwame. Doch wy hebben, op menigvuldige plaatsen van het voorige gedeelte deezer Historie, getoond, dat Embden, sedert eene eeuw, eer mogt geagt worden te staan onder de bescherming van de Staaten der Vereenigde Gewesten, dan onder die der Oostfriesche Vorsten. 't Was, derhalve, niet vreemd, dat deeze Stad op de Staaten begeerd hadt, haar in de Vrede te doen begrypen; gelyk geschied was. Doch alzo de Keizer en 't Ryk nog met Frankryk in oorlog waren, toen deeze Vrede getekend werdt, vonden de Keizerschen onbehoorlyk, dat Embden, schoon onder 't Ryk behoorende, zig hadt doen begrypen in eene vrede, die, buiten bewilliging van 't Ryk, gemaakt was (*d*). *Christiaan Fredrik*, Vorst van Oostfriesland, oordeelde zelfs, dat hierdoor zyn regt van opperste magt gekrenkt was. Hy deedt, derhalve, op den vierden van Slagtmaand, en dus na het sluiten der Vrede met het Ryk, een Protest inleveren, waarby hy verklaarde „ ten hoogsten onbehoor„ lyk

1697.

neemt kwalyk, dat Embden zig in de Vrede met den Staat hadt doen begrypen.

(*b*) *Zie* hier voor, *bl.* 408.
(*c*) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 418.
(*d*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 325.

1697. „ lyk te vinden, dat Embden zig, zonder
„ hem te kennen, hadt doen begrypen in de
„ Vrede; dat hieruit zou schynen te vol-
„ gen, dat deeze Stad vry en onafhangke-
„ lyk was, daar zy van hem, haaren Vorst,
„ afhing, uit hoofde van de hulde, welke
„ zy hem schuldig was, en zelfs nooit onder
„ de Hanze-Steden was gerekend; waarom
„ het haar niet vrystondt, Verbonden aan te
„ gaan. Hy *protesteerde*, hierom, op de ern-
„ stigste wyze, tegen dit bedryf der Stad
„ Embden, om welk te verschoonen, men
„ niet kon zeggen, dat deeze Stad ook by-
„ zonderlyk begreepen geweest was in de
„ Nieuwmeegsche Vrede: alzo dit was ge-
„ schied, geduurende zyne minderjaarigheid,
„ en geheel buiten kennis van de Vorstinne,
„ zyne Vrouwe Moeder." Men nam zyn Protest aan, en hieldt 'er aantekening van in de Registers der Ambassadeuren van Zweeden (*e*), zonder dat ik vind, dat 'er iet op geantwoord werdt.

De Graaf van Egmond *protesteert*, tot Verbehoudenis van het regt, welk hy voorgeeft te

Prokopius François, *Graaf van Egmond*, die zig thans te Atrecht, onder 't Fransch gebied, onthieldt, vondt ook geraaden, in 't begin van Wynmaand, en dus na 't sluiten der Vrede tusschen Frankryk en de Staaten, een Vertoog aan de Ambassadeurs van Zweeden te doen overleveren, waarin hy beweerde, regt te hebben op de Hertogdommen Gelder en Gulik: op de Graafschappen Egmond, Zutfen,

(*e*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 135, 139.

fen, Meurs, Hoorne, Buuren, Leerdam, en op de Heerlykheden Mechelen, Yſſelſtein, Weerd, Ameland, Bielt, Beierland en anderen: meeſt gelegen onder 't gebied van deezen Staat. Filips, zyn Vader, hadt den zelfden eiſch reeds gedaan op de Nieuwmeegſche, en Lodewyk, zyn Grootvader, dertig jaaren vroeger, op de Munſterſche Vredehandeling (*f*): doch zonder vrugt. Lodewyk was, te vooren, om het aanneemen van den titel van Hertoge van Gelder en Graave van Zutfen, uit de Staaten des Konings van Spanje, verbannen, en hadt zig, vergeefs, verdedigd, op het einde des jaars 1643. Lodewyks Vader, Karel, die een Zoon was van den beroemden Lamoraal, Graave van Egmond, te Bruſſel onthalsd in den jaare 1568, was in den Haage geweeſt, om in 't bezit zyner goederen in Holland herſteld te worden, zonder iet te hebben konnen verwerven. En desonaangezien vondt de tegenwoordige Graaf van Egmond geraaden, zyne oude eiſchen te vernieuwen, op de Ryswykſche Vredehandeling. Hy vertoonde „ dat *Jan de I.* Graaf van *Egmond*, gehuwd geweeſt was met *Maria*, „ Dogter van Jan, Heere van *Arkel*, en van „ *Joanna van Gelder*, die eene Dogter was „ van Willem, Hertog van *Gulik* en van Maria, Dogter van Reinoud, Hertog van „ Gelder en Graave van *Zutfen* en van Sofia, Erfdogter van *Mechelen*. Dat Joanna „ van

1697. hebben op Gelder, Zutfen en verſcheiden' Heerlykheden, hier te Lande.

(*f*) Zie XI. Deel, bl. 410.

1697. „ van Gelder twee Broeders hadt gehad, „ Willem en Reinoud, die beide, na elkanderen, Hertogen van Gulik en Gelder geweest; doch zonder kinderen overleeden „ waren: waarna derzelver nalaatenschap „ verdeeld was geworden, onder de nakomelingen van Joanna van Gelder, zynde „ twee Zoonen haarer Dogter Maria, Arnoud en Willem van Egmond, die beide, „ door Keizer Sigismond, met Gelder en „ Zutfen, verlyd werden; onder beding, dat „ de laatste deeze Heerlykheden eerst bezitten zou, wanneer de eerste, zonder kinderen, overleedt. Arnoud, daarna, zyne „ Heerlykheden verpand hebbende aan Karel, Hertoge van Bourgondie, overleedt, „ zonder de pandpenningen volkomenlyk ontvangen te hebben. Hertog Karel maakte „ zig egter meester van Gelder en Zutfen. „ Adolf, Zoon van Arnoud, stierf kort hierna, en Karel, Zoon van Adolf, die, sedert, door de Staaten, tot Hertoge van „ Gelder en Graave van Zutfen, beroepen „ werdt, overleedt, zonder kinderen na te „ laaten. By zynen dood, verviel het regt, „ welk hy op zyns Vaders nalaatenschap gehad hadt, op het nageslagt van zynen Oud-Oom, Willem, die, te gelyk met Arnoud, „ Karels Grootvader, met Gelder en Zutfen, „ verlyd geworden was: en dit nageslagt was „ de ongelukkige Lamoraal, Graaf van Egmond, uit wien, de tegenwoordige Graaf, „ in eene regte lyn, afstamde: want Lamo-

„ raal,

„ raal was een Agter-kleinzoon van Wil- 1697.
„ lem, den Broeder van Arnoud van Eg-
„ mond. Of, zo men oordeelen mogt, dat,
„ Adolf van Egmond door zynen Vader ont-
„ erfd geweest zynde, Karel, zyn Zoon,
„ geen regt op de Grootvaderlyke goederen
„ hebben kon, dan warenze, zo veel eerder,
„ op Willem van Egmond vervallen geweest.
„ De Koningen van Spanje, als opvolgers
„ der Hertogen van Bourgondie, konden
„ geen regt altoos hebben op Gelder en Zut-
„ fen, om dat de pandpenningen niet ten
„ volle betaald waren, en om dat 't gene on-
„ betaald gebleeven was, met de verloopen
„ Intrest tot heden, zeer veel meer dan het
„ betaalde gedeelte beliep. En de Staaten van
„ Gelder en Zutfen hadden 'er even weinig
„ regt op, alzo zy geen grooter regt verkry-
„ gen konden, dan Filips de IV. hun hadt
„ konnen afstaan. Op het Graafschap van
„ Egmond en de andere Heerlykheden, bo-
„ ven gemeld, bleek het regt des Graaven
„ nog duidelyker. Willem, Broeder van Ar-
„ noud, hadt het Graafschap van Egmond
„ en andere goederen voor zyn aandeel ver-
„ kreegen: onder anderen Arkel, Ysselstein,
„ Ameland en Mechelen. Verscheiden' zy-
„ ner nazaaten waren met Erfdogters ge-
„ trouwd geweest, die hun veele goederen
„ hadden aangebragt, als Meurs, Hoorne,
„ en andere Heerlykheden. Doch van alle
„ deeze goederen bezat de tegenwoordige
„ Graaf van Egmond niets. Gelderland en

1697. „ Zutfen waren verdeeld, tusschen den Koning van Spanje en de Staaten. 't Graafschap Egmond was in de magt der Staaten van Holland. Meurs was den Prinsen van Oranje toegevoegd. De Bisschop van Luik hadt zig in 't bezit van Hoorne gesteld. Kortom, alle de Heerlykheden van den Huize van Egmond waren in vreemde handen geraakt. De Graaf hoopte egter, dat de gelegenheid hem tegenwoordig gunstig genoeg zyn zou, om in 't bezit zyner voorouderlyke goederen, of van anderen van gelyke waarde hersteld te zullen worden, of zo hem dit mislukte, zou hy, onder de bescherming van den grooten Koning, in wiens gebied hy zyn verblyf genomen hadt, zig zo zoeken te gedraagen, dat hy, zelfs door zulken, die oorzaak van zyn ongeluk waren, eer beklaagd dan beschuldigd zou worden (g)." Doch op dit Vertoog, welk, in verscheiden' voornaame deelen, ligtelyk, te wederleggen zou zyn, kwam, in eenigen tyd, geen antwoord. Eindelyk, leverde het Hof des Vorstendoms Gelder en des Graafschaps Zutfen, op uitdrukkelyken last van de Staaten deezes Landschaps, een Tegen-Protest over, welk, den dertigsten van Louwmaand des jaars 1698, getekend was, en slegts in 't algemeen behelsde „ dat zekere *Ghillet*, zig noemende „ afgezonden van den Graave van Egmond, „ eene

Het Hof van Gelder levert een Tegen-Protest in, tegen den Graave van Egmond.

(g) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 337, 338, 354, 357.

„ eene Verklaaring en Protest hadt ingele- 1697.
„ verd, vervattende eenen ongegronden eisch
„ op Gelder en Zutfen; zonder dat deeze
„ Ghillet, in zyne voorgewende hoedanig-
„ heid, op de byeenkomst te Ryswyk, er-
„ kend geweest was; en zonder dat zy ook
„ wisten, dat 'er van zulk een' eisch eenig
„ gewag was gemaakt, in de Munstersche
„ of Nieuwmeegsche Verdragen. Dat zy,
„ hierom, de overgeleverde Verklaaring en
„ Protest nietig en van onwaarde verklaar-
„ den, uit den naam der Staaten van Gel-
„ der en Zutfen, zonder dat zy, voor te-
„ genwoordig, konden goedvinden, de re-
„ denen te wederleggen, die in de Verklaa-
„ ring vervat waren: welke ook eene opsta-
„ peling van misslagen, zo ten opzigte van
„ het regt, als van de gebeurde zaaken, en
„ eene menigte van tastelyke onwaarheden
„ behelsde (*b*)." Voorts, vind ik niet, dat 'er eenige agt geslaagen werdt, op de eischen des Graaven van Egmond. Ook meen ik, dat dit Huis, in de volgende algemeene Vredehandelingen, nagelaaten heeft, de meesten deezer eischen te vernieuwen: waarom het my niet ondienstig scheen, dat 'er, hier, voor 't laatst, wat uitvoeriger, van gewaagd werdt.

Koning Willem keert naar Engeland.

De Vredehandeling, midlerwyl, geëindigd zynde, begaf Koning Willem zig, na 't regelen van den Staat van oorloge voor 't volgen-

(*b*) Actes de la Paix de Ryswick, *Tom*. IV. *p*. 275, 276, 278.

1697. gende jaar, op den drie-entwintigsten van Slagtmaand, naar Engeland, scheep, en landde, den vierentwintigsten, te Greenwich. Twee dagen laater, werdt hy, met groote toejuichingen, ingehaald te Londen (*i*). De meeste uitheemsche Gezanten verlieten Holland ook, voor het einde des jaars 1697: zynde de bekragtigingen van alle de Verdragen toen, wederzyds, uitgewisseld. Eenigen namen openlyk afscheid van de Staaten, die den Koning van Zweeden, met eenen brief, bedankten, voor zynen loffelyken yver, in het bemiddelen der Vrede betoond (*k*).

XXVI. Aanmerkingen over de Ryswyksche Vredehandelinge;

Zodanig een uitslag hadt de Ryswyksche Vredehandeling, welker beloop wy, wat omstandiger, hebben willen ontvouwen, ook zelfs in opzigt van 't gene, daarby, voor Spanje en het Duitsche Ryk, bedongen werdt, om dat dit, gedeeltelyk, den grond gelegd heeft tot de volgende oorlogen, in welken de Staaten zig, meer om het belang hunner Bondgenooten, dan om hun eigen belang, hebben moeten mengen: weshalve, de naauwkeurige kennis van de zaaken der Bondgenooten moet geagt worden, nader dan zy plagt, te behooren tot onze Vaderlandsche Historie.

zo ten opzigte van Frankryk;

Frankryk, hoe veel het ook afstondt aan het Duitsche Ryk, en vooral aan de Kroone van Spanje, bereikte egter het voor-

(*i*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 393.
(*k*) Resol. Gener. *Vener.* 13 *Decemb.* 1697. *dans les* *Act.* de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 232.

voornaamste gedeelte zyner oogmerken, by 1697.
het sluiten der Vrede. Het Groot Verbond werdt verbroken, en de grondslag gelegd tot tweedragt onder de Bondgenooten, door het vierde punt der Vrede met het Ryk; waarby bedongen werdt, dat de Roomsch-Katholyke Godsdienst, in de Plaatsen, die overgeleverd werden, blyven moest in den staat, waarin dezelve tegenwoordig was. Pignerol en Brisak, van ouds gehouden voor de sleutels van Italie en Duitschland, werden wel te rug gegeven; doch Frankryk hadt, daarentegen, in 't Verdrag met den Hertoge van Savoje, eenen vryen doortogt naar 't Milaneesche bedongen, en stigtte, eerlang, de Vesting te Fenestrelles, die, in de plaats van Pignerol, diende, om den Hertog van Savoje in bedwang te houden. Aan den Rynkant, bleef de Koning in 't bezit van Straatsburg, en van de Sterkten, ter linkerzyde der Riviere opgeworpen, of bemagtigd. De afstand van Luxemburg en Barçelona aan Spanje deedt veelen vermoeden, dat Koning Lodewyk geen voorneemen hadt, om eenen nieuwen oorlog te beginnen, na 't afsterven van Karel den II., tot voorstand van het regt des Daufyns op de Spaansche nalaatenschap: naardien, zo hy zulks in den zin gehad hadt, Barcelona hem den weg naar Spanje geopend zou hebben, en het inhouden van Luxemburg den Spaanschen den onderstand uit Duitschland zou hebben afgesneeden, of moeilyker gemaakt. Doch de uitkomst leerde an-

1697. ders, binnen weinige jaaren. De Koning van Frankryk vondt middel, om zyne eischen op de Spaansche heerschappye te handhaaven met de wapenen, onaangezien hy, by de Ryswyksche Vrede, zo veele aanzienlyke Steden aan Spanje te rug gegeven hadt. 't Was 'er, derhalve, wel verre van af, dat de Fransche Ambassadeurs het belang van den Koning, hunnen Meester, uit het oog verlooren zouden hebben, op de Vredehandeling, hoewel zy 'er, ten dezen tyde, zelfs in Frankryk, onder 't gemeen en onder luiden van oorloge, openlyk, van beschuldigd werden (*l*). De Bondgenooten waren, daarentegen, kwalyk geslaagd, in het voornaam oogmerk, welk zy, by het aangaan van het Groot Verbond, gehad hadden, welk geweest was, het gebied van Frankryk te herbrengen tot de paalen, waarin het, by de Westfaalsche en Pyreneesche Verdragen, besloten was geweest. De meeste Veldtogten waren ongelukkig voor hun uitgevallen. De gemeene schatkisten waren, alomme, ledig. Engeland en de Vereenigde Gewesten inzonderheid werden zeer gedrukt in den Koophandel, en leeden zwaare schade ter zee. Het Duitsche Ryk bleef nog ingewikkeld in den Turkschen oorlog. De Bondgenooten waren, derhalve, wel genoodzaakt, zig te vergenoegen met eene Vrede, waarby over 't geheel weinig meer bedongen werdt van Frank-

als ten opzigte van de Bondgenooten.

(*l*) TINDAL *Vol.* III. [*of* XVIII.] *p.* 393.

Frankryk, dan by de Nieuwmeegsche Vrede was toegestaan. De Keizer en het Duitsche Ryk verwierven egter 't minst, om dat zy langst draalden met sluiten. Dit kostte hun Straatsburg, welk zy, naar alle waarschynlykheid, anders zouden hebben konnen te rug krygen. Aan Spanje werdt het meest afgestaan by de Vrede, om dat de Koning van Frankryk, voorhebbende de Bondgenooten te verdeelen en tot afzonderlyke Verdragen te beweegen, voordeelige aanbiedingen doen moest aan eene Kroon, op welke hy merkelyke eischen hadt, en van welke hy, in tyd en wyle, 't zy door handeling of door de wapenen, ligtst, te rug krygen kon, 't gene hy nu te veel mogt schynen afgestaan te hebben. De Koning van Groot-Britanje, ingewikkeld in den kryg, om dat hy zig anders niet zag te bevestigen op den troon, vergenoegde zig, dat hy, door Frankryk, erkend werdt, by 't sluiten der Vrede, en dat Koning Lodewyk zig, in algemeene bewoordingen, verbondt, om Koning Jakob niet verder te ondersteunen: om niet te spreeken van de byzondere overeenkomst, ten nadeele van den onttroonden Vorst, getroffen (m). Eindelyk, moesten de Staaten der Vereenigde Geweften zig te vrede houden, om dat het Ryswyksch Verdrag hen in geen' erger' staat stelde, dan zy, sedert het sluiten der Nieuwmeegsche Vrede, geweest waren. Het

1697. met naame van den Keizer en het Duitsche Ryk; van Spanje; van Groot-Britanje, en van de Staaten.

(m) *Zie* hier voor, *bl.* 399.

1697. Het belang van Koning Willem, hunnen Erfstadhouder, of het belang van den Protestantschen Godsdienst, die gevaar liep in Engeland, en waaraan ook het belang van deezen Staat verknogt was, hadt hun den jongsten oorlog op den hals gehaald. De Vrede bevestigde Koning Willem op den troon van Groot-Britanje, en beveiligde hierdoor den Protestantschen Godsdienst in Engeland; en den Vereenigden Staat te gelyk, meer of min. In zo verre, bereikten, derhalve, de Vereenigde Staaten hun oogmerk, op de Vredehandelinge. Voor 't overige, hadden zy niets van Frankryk te vorderen, of te wagten, dan de herstelling van een voordeelig Verdrag van Koophandel en Zeevaart, waartoe, van de Fransche zyde, gereedelyk, bewilligd werdt. De oorlog met den Turk alleen verhinderde de algemeene Vrede des Christenryks. De Keizer verlangde egter zeer, om 'er een einde van te zien. En het Fransche Hof hadt, na het sluiten der Ryswyksche Vrede, geene dringende reden meer, om de Porte, tegen het Duitsche Ryk, te ondersteunen. Ook zou de staat der Fransche geldmiddelen, die herstelling behoefde, zulks bezwaarlyk langer hebben konnen toelaaten. De groote Heer vreesde ook voor eenen opstand onder 't gemeen, welk misnoegd was, over den ongelukkigen uitslag van den jongsten veldtogt. Beide de oorloogende Mogendheden omhelsden, derhalve, de gelegenheid, welke hun aangebooden werdt, om, onder bemiddeling van Groot-Britanje en van de Staa-

Staaten, van vrede te handelen (*n*). Dit geschiedde, in 't volgende jaar, te Karlowits, in Slavonie, alwaar, eindelyk, de Vrede gesloten werdt, op den zesentwintigsten van Louwmaand des jaars 1699 (*o*). Doch wy zullen, in 't vervolg deezer Historie, gelegenheid hebben, om hiervan nader te gewaagen. Terstond na 't sluiten der Vrede waren de Staaten bedagt geweest op het te rug zenden der uitheemsche troepen, welken zy in dienst gehad hadden (*p*). Ook beraamde men al ras eenen voet met Frankryk op het wederzyds vrystellen der Visscherye, Koophandel en Scheepvaart (*q*). Over eene nieuwe Lyst der regten op de Koopwaaren in Frankryk, werdt ook, sedert, lang gehandeld: ten welken einde, de Heeren Willem Nieuwpoort, die de helft van 's Lands gemeene middelen te water, eenige jaaren, *in Admodiatie* gehad hadt, en *P. van Rosmaale* naar Frankryk werden afgezonden. Zy bleeven 'er tot in 't volgende jaar, zonder iet te konnen sluiten (*r*). Ook vielen 'er, in 't kort, veranderingen voor, in den staat der zaaken van Europa, die gelegenheid gaven tot eene spoedige en algemeene verbreeking der Ryswyksche Vrede. 1697.

(*n*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 388.
(*o*) HEISS Hist. de l'Empire *Tom.* III. *p.* 248.
(*p*) Resol. Holl. 3 *Octob.* 1697. *bl.* 427.
(*q*) Resol. Holl. 10, 12 *Oct.* 1607. *bl.* 468, 486.
(*r*) Resol. Holl. 9 *Octob.* 1697. *bl.* 462, 15 *Jan.* 13 *Maart*, 26 *May* 1698. *bl.* 14, 141, 258, 436.

LYST

LYST
DER
PRINTVERBEELDINGEN.

in 't Ligt gegeven; het XI. Deel, behelzende de Tegenwoordige Staat van UTRECHT is onder handen en zal spoedig uitgegeven worden.

Dit bovenstaande Werk, schoon op zig zelve bestaande, strekt eigentlyk ten vervolge op de

HEDENDAAGSCHE HISTORIE

OF

TEGENWOORDIGE STAAT VAN ALLE VOLKEN;

Beginnende met eene naauwkeurige Beschryving van *China*, *Japan*, en gantsch *Oost-Indien*, en vervolgens van alle de andere Koningryken en Landen van *Asia*; en ook de meeste van *Europa*, als *Europisch Turkyen*, *Polen*, de *Noordsche Ryken*, *Rusland*, *Zweden*, *Denemarken* en *Noorwegen*, *Duitschland* en alle de Aangrenzende Ryken. Vervolgens ook de *Oostenrykscbe*, *Fransche* en *Pruissische Nederlanden*. Het zelve bestaat insgelyks in X Deelen; of met die van de Vereenigde Nederlanden te samen in XX Deelen.

Waar by reeds tot vervolg is gedrukt en uitgegeven

De Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van GROOT-BRITANJE in 't Algemeen, en van *Engeland*, *Schotland*, *Ierland*, alle mindere Eilanden, ook van de *Engelsche Colonien* in *Noord-Amerika* en de andere Weereldsdeelen in 't byzonder, opgehelderd met naauwkeurige Landkaarten en andere Printverbeeldingen. 2 Deelen in gr. 8vo.

De Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van FRANKRYK in 't Algemeen, en van de Steden Parys en Versailles in 't byzonder. Iste Deels 1ste en 2de Stuk. Het IIde en laatste Deel van Frankryks Beschryving is onder de Pers en zal in 't kort uitgegeven worden.

De bovengemelde gedeeltens der Hedendaagsche Historie zyn onder byzondere Tytels gedrukt voor de zulken, die één of eenige derzelven afzonderlyk begeeren.